MARK TWAIN

Bancnota de un milion de lire

262

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

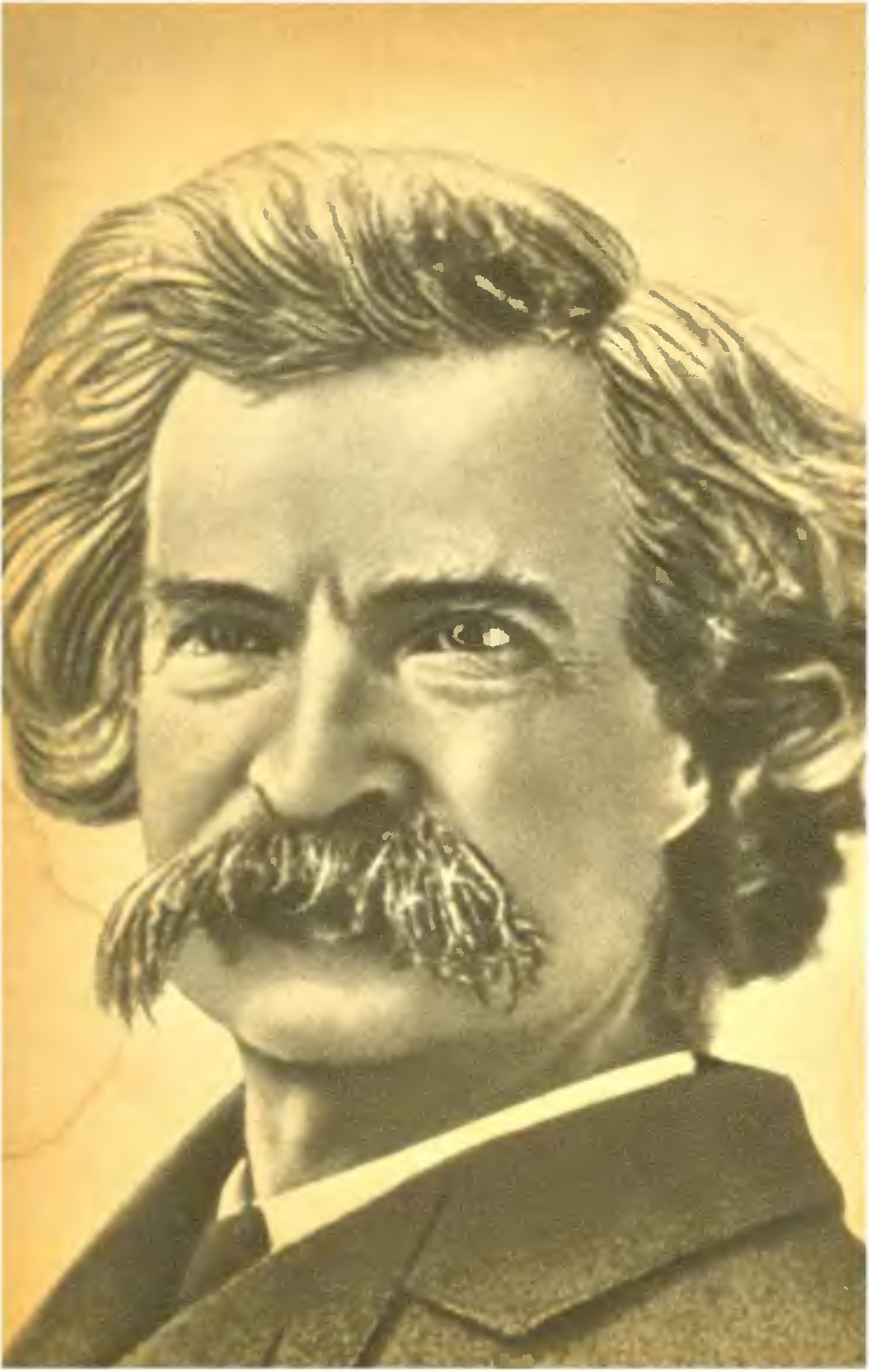

MARK TWAIN

Bancnota de un milion de lire

Schiţe, povestiri, nuvele,
pamflete

1964

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Traducere de *Petru Comarnescu, Eugen B. Marian* şi *Petre Solomon*

Prefaţa şi Tabelul cronologic de *Dan Grigorescu*

PREFAŢA

În 1859, cînd în Anglia se tipărea în volum *Bîlciul deşertăciunilor* al lui Thackeray — publicat în foiletoane cu cîţiva ani înainte — într-un ziar obscur din New Orleans apăreau cîteva povestiri semnate cu un pseudonim ciudat: Mark Twain. Cine ar fi prevăzut atunci că tînărul care îşi luase ca nume literar un strigăt al marinarilor de pe Mississippi va crea şi el, în cursul unei îndelungi activităţi scriitoriceşti, un adevărat *Bîlci al deşertăciunilor* american, imagine a unei epoci zbuciumate din istoria ţării sale?

Contemporană la început cu versurile lui Longfellow şi ale lui Whitman, imnuri închinate Americii pionierilor, Americii marilor elanuri democratice, opera lui Twain va împărtăşi, în ultimii ani ai vieţii scriitorului, concluziile amare ale prozei lui London, Norris şi Dreiser. Astfel, creaţia autorului lui *Prinţ şi cerşetor* va lega două perioade îndepărtate ale istoriei literaturii americane, perioade foarte distincte, însă unite prin aceeaşi dragoste pentru idealurile umanitare, prin încrederea în dreptul la libertate al tuturor oamenilor.

Simbolic, Twain debutează sub semnul unor evenimente dramatice, de o covîrşitoare însemnătate pentru America. În 1862 cînd, după experienţele unei tinereţi agitate (fusese, pe rînd, ucenic tipograf, pilot pe Mississippi, miner în Nevada), Samuel Langhorne Clemens s-a dedicat ziaristicii, războiul de secesiune era în toi. Luptele dintre Nord şi Sud, care au însem-

nat sfîrşitul „Americii croice", reprezentau în acelaşi timp punctul culminant al unei violente ciocniri de opinii în jurul problemei sclaviei. Încă din pamfletele de un umanism lucid ale lui Benjamin Franklin, scrise la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, răsunase glasul oamenilor a căror raţiune era tulburată de „nedreptatea strigătoare la cer a negoţului cu sclavi". În primele decenii ale veacului al XIX-lea, campania antisclavagistă se intensificase. Fără îndoială că tînărul tipograf Clemens avusese prilejul să culeagă ştiri despre activitatea intelectualilor care îşi afirmau cu vehemenţă adeziunea la principiile aboliţionismului. Whitman, autor al versurilor închinate luptătorilor pentru eliberarea negrilor, Emerson, membru al comitetului aboliţionist din Boston, Longfellow, poetul inspirat al vieţii tragice a sclavilor, au preamărit cu toţii ideea egalităţii între oameni, pregătind în anii aceia o stare de spirit care făcea ca orice om de bună-credinţă să-şi dea seama că nu are de ales altă cale decît acţiunea. „Dacă vrem să rezistăm, declara marele scriitor Henry Thoreau, trebuie să ne înregimentăm noi înşine în luptă."

Pentru Twain, însă, războiul a început (aşa cum îşi va aminti în însemnările intitulate *Campania mea militară)* într-un chip cu totul ridicul. Statul Missouri, în care trăia tînărul Clemens, s-a alăturat sudiştilor. Sam a fost încorporat într-un detaşament de „boboci nedisciplinaţi", de unde a dezertat însă foarte repede, dar nu înainte de a-şi da seama că eroismul trîmbiţat în discursurile generalilor diferă de adevărata comportare a soldaţilor. Episodul detaşamentului care fuge în dezordine din faţa duşmanului imaginar e numai aparent hazliu. El cuprinde o dramă pe care, de altminteri, Twain o subliniază convingător. E drama inconştienţei care a dus la moarte pe unii tineri din sud. Samuel Clemens i-a părăsit la timp, ostenit de „eroismul" lor ostentativ şi, poate (aşa cum o va dovedi opera sa ulterioară), convins de inutilitatea luptei pentru o cauză nedreaptă. Experienţa „militară" a lui Twain nu va fi lipsită de urmări în formarea sa spirituală. Ea îl va ajuta să despoaie de învelişul mitului toate acele fapte de

arme cărora romancierii din şcoala lui Walter Scott (şi numărul lor nu era tocmai mic în America primei jumătăţi a veacului trecut) le dăduseră o formă strălucită. Scepticismul lui Twain se extinde şi asupra trecutului istoric ; într-o epocă în care ideile lui Carlyle referitoare la eroi şi la eroism se bucurau de o largă circulaţie, autorul romanului *Un yankeu din Connecticut la curtea regelui Arthur* avea meritul de a arunca, sub masca paradoxului, o privire asupra istoriei din perspectiva omului epocii moderne. În reflecţiile cu privire la război şi istorie ale eroului se desluşeşte întreaga experienţă „militară" a scriitorului. Sarcasmul fostului ofiţer fără voie din armata confederată, care apare în amintirile despre cele cîteva săptămîni de groază şi de retrageri, va căpăta în romanul de ficţiune istorică un răsunet mult mai amplu, dezvăluind în întregime concepţia antiromantică a lui Twain.

Evident, Twain nu reprezintă un caz izolat ; în ultimul secol scînteietoarele piese ale lui Shaw nu sînt singurele care vădesc un spirit înclinat spre necruţătoarea analiză a adevărului istoric văzut prin prisma experienţei oferite de actualitate. Nu numai opera autorului lui *Cezar şi Cleopatra*, sau *Insula pinguinilor* a lui Anatole France, ci şi umorul lui Robert Graves din *Eu, Claudius, împărat*, sau cel al lui Giraudoux din *Războiul Troiei nu va avea loc* nu pot fi concepute în afara unei filiaţii care să ne conducă, în cele din urmă, la Twain. Şi, în cazul acestuia, scepticismul antiromantic nu poate fi înţeles fără episodul de viaţă care i-a înlesnit să deosebească adevărul despre război de poleiala în care-l înfăşurau discursurile şi comunicatele oficiale. Twain transformă *conştient* datele istorice, intervenind ostentativ cu idei, cu un limbaj care aparţin în mod incontestabil epocii sale.

Asasinarea lui Iulius Caesar — „localizată" demonstrează proporţiile pe care le poate lua absurdul dozat cu inteligenţă în această interpretare a istoriei. Tonul în care e redactată această fantezistă relatare a unor evenimente autentice îl aminteşte pe cel al cotidianelor americane din veacul trecut, ironizat cîndva şi de Dickens : pretenţios şi simplist pînă la

brutalitate. Cassius devine „George W. Cassiu (cunoscut în genere sub porecla de «băiatul cu căpăţîna mare din circumscripţia a treia», un mardeiaş în slujba opoziţiei)“ ; Caesar se jură ca un senator al veacului al XIX-lea : „să fie el al naibii dacă nu va rămîne aşa“ ; profesiunea de ziarist „în serviciul publicului“ îl obligă pe presupusul autor al articolului să anunţe „decesul unuia din cei mai stimaţi şi onoraţi cetăţeni“... Şi aşa mai departe. Rezultă de aci un comic al limbajului, dar şi un neiertător comic de moravuri. La Twain, trecutul istoric e şi un pretext pentru a releva modul aberant, ridicul, în care reacţionează mii de oameni ai epocii sale în faţa lucrurilor pe care nu le înţeleg. Pe acelaşi ton de care face uz în fantezia inspirată de asasinarea lui Caesar, Twain va crea parodii ale articolelor îndreptate împotriva cărţii sale, considerată a fi adus „injurii la adresa naţiunii americane“. *Ageamiii în străinătate*, scînteietor pamflet la adresa bogătaşilor americani care, conformîndu-se unei mode recente, vizitau vestigiile vechii civilizaţii europene şi din bazinul Mediteranei, a fost, într-adevăr, atacat în mai multe rînduri de presa din Statele Unite. E posibil ca pretinsa seriozitate a lui Twain în relatarea parodistă a voiajului în locurile tradiţional turistice să-i fi înşelat pe ziariştii compatrioţi ai scriitorului. E, de asemenea, posibil ca ei să se fi simţit obligaţi să riposteze cu o seriozitate care de data aceasta nu ascundea nici o intenţie de umor. Dar umorul involuntar e de-a dreptul ucigător pentru cel care-l practică. E ceea ce a sesizat Twain în cronica din *Saturday Review* consacrată cărţii sale. Aglomerînd, ca de obicei în parodiile sale, absurdităţile rostite pe tonul cel mai grav din lume, scriitorul realizează umorul cu ajutorul acestui contrast dintre conţinutul sărac şi forma pompoasă a stilului gazetăresc. Dar, dincolo de această ironie la adresa *stilului*, Twain scoate la iveală o întreagă psihologie a ziaristului american din vremea lui. Procedeul se aseamănă cu acela folosit de caricaturistul care descoperă trăsăturile esenţiale ale unui portret şi le accentuează, lăsînd deoparte detaliile. Caricatura la Twain e desenată cu vervă, dar în linii groase, acuzate.

Ziaristul care a semnat cronica parodiată de autorul *Agoniilor* e, negreşit, un om limitat, care depune eforturi ridicule pentru a înghesui într-o logică proprie, măruntă, efervescenţa spirituală a scriitorului. El retează fără milă tot ceea ce depăşeşte schema rigidă a gîndirii sale, întemeiată pe o cultură precară. Omul acesta de o gravitate caraghioasă nu numai că nu ştie să rîdă, dar se şi teme de rîs. Urmările acestei infirmităţi, ale excesului de seriozitate, pot fi descoperite în celebra schiţă *Gazetărie în Tennessee*, unde argumentele de genul pistolului şi cuţitului de scalpat sînt folosite tocmai pentru că lipsesc cele ale adevăratei logici. Imaginaţia este pur şi simplu sufocată în acest mediu antiintelectual, unde ziaristul de tipul celui ironizat de Twain ia totul în serios, incapabil să urmărească mlădierile fanteziei. Injuria scrisă e practicată în numele „spiritului de dreptate" pe care-l trîmbiţează, de pildă, redactorul-şef al ziarului *Gloria diminetii şi strigătul de luptă al districtului Johnson*. Omul acesta nu se sfieşte să declare în coloanele propriului său ziar că socoteşte „înalta misiune a gazetarului" aceea de „a răspîndi adevărul, de a rectifica eroarea, de a educa, şlefui" şi mai ales de „a ridica nivelul moralei şi manierelor publicului şi de a face pe toţi oamenii mai generoşi, mai virtuoşi, mai miloşi şi mai buni, mai cucernici şi mai fericiţi...". Această frază pompoasă e inserată în mijlocul unor comentarii al căror efect suprem se dovedeşte a fi acela al găsirii unor epitete cît mai ingenioase la adresa confraţilor. Twain pleca de la un model real, de la o frază publicată într-un ziar din oraşul Memphis, statul Tennessee. Dar, după cum se pare, sursele de inspiraţie nu-i lipseau scriitorului. Violenţa limbajului trăda nu pasiunea adevărului, ci o gîndire precară. Dacă aici caricatura e împinsă pînă la fantastic, argumentele pe care le schimbă ziaristul şi inamicii săi variind de la bici pînă la cuţit de scalpat şi pistol, este pentru că Mark Twain urmăreşte să demonstreze la modul hiperbolic caracterul nociv al unei asemenea literaturi gazetăreşti. Îndelunga sa experienţă în materie de ziaristică i-a îngăduit să cunoască în amănunt practicile presei din vremea lui.

Articolul domnului Bloke, aparent o glumă literară, demonstrează uşurinţa cu care, în faţa unei ştiri ce promite să fie senzaţională, vigilenţa ziaristului dispare. Un articol de-a dreptul absurd, neinteligibil, cu fraze cu dublu subiect, cu o gramatică foarte dubioasă, e publicat numai pentru că, judecînd după unele fragmente, s-ar părea că e vorba despre un accident.

În altă parte, goana după senzaţional a gazetarilor face ca o simplă ştire, anunţînd moartea „Ordonanţei negre a generalului Washington", să fie publicată, în intervalul dintre 1809 şi 1869, de nu mai puţin de cinci ori. Ceea ce e definitoriu pentru spiritul în care erau compuse aceste informaţii e faptul că, de-a lungul celor 60 de ani în care a murit (întotdeauna în alt oraş), bătrîna ordonanţă a avut în permanenţă aceeaşi vîrstă : 95 de ani. Fenomenul e cu atît mai ciudat cu cît de fiecare dată bătrînul îşi amintea evenimente tot mai îndepărtate din istoria Americii. În 1869 era în stare să povestească despre... debarcarea Pelerinilor, eveniment care s-a petrecut în 1620. Ceea ce, după calculul exact al lui Twain, înseamnă că „era cam pe aproape de două sute şaizeci sau şaptezeci de ani cînd, în cele din urmă, a părăsit viaţa aceasta pămînteană".

Goana după senzaţional se întovărăşeşte, deci, cu ignoranţa. Despre această din urmă însuşire a ziaristului american vorbeşte pe larg schiţa *Cum am editat o gazetă agricolă.* Povestită la persoana întîi, întîmplarea cuprinde o semnificaţie mai largă. Extrasele din presupusul articol de agricultură scris în lipsa redactorului-şef de specialitate constituie, parcă, exerciţii compuse în dorinţa de a realiza absurdul perfect. Fermierilor li se recomandă „să planteze turtele de hrişcă în iulie în loc de august", să folosească dovlecii (care sînt nişte „boabe" întrebuinţate de indigenii din Noua Anglie „la preparatul tartelor cu fructe, în locul coacăzelor") pentru a înlocui „zmeura" în hrana vitelor. Totuşi, obiceiul de a-i cultiva în grădină „dispare, deoarece acum toată lumea e de acord că dovleacul nu este cîtuşi de puţin un bun copac dătător de umbră". Replica finală a lui Twain convinge că scriitorul nu a urmărit să

compună o simplă schiță pentru amuzament. Cuvintele sale demonstrează că diletantismul în gazetărie ia forme cu mult mai periculoase decît ar fi sugerat-o aberațiile din articolul de agricultură. Cronicile dramatice și literare, articolele economice, comentariile strategice sînt scrise, dovedește Twain, de oameni ce n-au avut niciodată nimic comun cu temele pe care le tratează. Apelurile la temperanță, continuă scriitorul, sînt redactate de „niște golani care vor duhni a alcool pînă la ultima lor suflare". În această atmosferă de mistificare, glasul lui Twain sună neașteptat de dramatic pentru o schiță care ar fi urmărit numai comicul de situații : „Pot să jur că dacă aș fi fost un ignorant și nu un om cult, un obraznic și nu un timid, mi-aș fi făcut de mult o carieră în această lume meschină și egoistă".

Lumea „meschină și egoistă" la care se referă Twain nu înseamnă, așa cum a demonstrat-o în opera sa, numai lumea presei. Scriitorul și-a dat seama că ziarele sînt puse în slujba unor forțe cu mult mai puternice, că injuria și calomnia nu reprezintă doar simple înclinații temperamentale, un mod tradițional de a înțelege „stilul" specific al presei. Elocvente în această privință sînt numeroasele pamflete în care Twain a dezvăluit adevăratele relații dintre gazetărie și politică, sistemul atît de complicat în aparență (dar a cărui simplitate e demonstrată de scriitor), sistem ce determina dependența presei de interesele politice ale partidelor. Cînd ziarul *Denver Post* susține nevinovăția senatorului Guggenheim, fapt citat de Twain într-un pamflet din 1907, folosește argumentele unei morale utilitariste : „ce importanță are profilul etic al unui personaj atotputernic, de vreme ce atotputernicia sa poate să ne fie de folos tuturor ?". Aceasta este argumentația care transpare printre rînduri. Filozofia Folosului, proclamată cîndva de Bentham, a pus stăpînire, în ultimii ani ai vieții lui Mark Twain, pe întreaga viață socială și politică americană. Idealurile umanitare, proslăvite de Whitman, în numele cărora se sacrificase Lincoln, erau tot mai rar amintite de presa și de discursurile celor ce urmăreau un singur țel : puterea.

Campaniile războinice împotriva triburilor filipineze, slab înarmate (şi care se purtau concomitent cu luptele necruţătoare împotriva triburilor de indieni), erau considerate de larga opinie publică din Statele Unite nu numai un act de barbarie, dar şi unul de trădare. Masacrarea femeilor şi copiilor ascunşi în craterele vulcanilor stinşi pentru a scăpa de urgia artileriei americane, uciderea celor ce luptaseră alături de armata Statelor Unite şi care, din aceleaşi motive stabilite de Filozofia Folosului, fuseseră declaraţi peste noapte duşmani ai Americii, a stîrnit mînia lui Twain. Războiul nu mai e tratat cu tonul ironic în care fuseseră povestite aventurile „campaniei militare" din vremea războiului de secesiune ; Twain înlocuieşte gluma, chiar şi aceea amară, cu sarcasmul necruţător al pamfletului.

Chiar înainte de 1873, cînd, în colaborare cu ziaristul Ch. D. Warner, publicase celebra *Epocă aurită,* Twain folosise adesea armele pamfletului. Dar spre sfîrşitul vieţii sale, în primii ani ai secolului nostru, pamfletul lui Twain capătă o violenţă deosebită. Erau anii în care politica unei părţi însemnate a burgheziei americane devenea tot mai limpede o politică imperialistă, şi aceasta nu numai sub aspectul anexării teritoriilor spaniole şi mexicane, ci şi sub acela al impunerii unor nespus de grele condiţii economice statelor mai slabe. Twain urmăreşte cu atenţie, comentîndu-le fără cruţare, aceste transformări ale concepţiei politice a conducătorilor ţării sale. Explicaţia, pentru el, trebuia căutată, de cele mai multe ori, într-o modificare a caracterului celor atotputernici — şi nu numai al lor — sub influenţa banului. Mita, coruperea corpului electoral, frauda se produc — observă Twain — cînd oamenii sînt învăţaţi „să se prosterneze în faţa banului şi să-l preaslăvească". „În tinereţea mea, îşi aminteşte scriitorul într-un pamflet din 1906, nu se pomenea de idolatria banului sau a posesorului banului." Toate trăsăturile morale — cum ar fi orgoliul naţional, în numele căruia armata Statelor Unite îşi arogă dreptul de a „civiliza" alte popoare — proveneau, după părerea lui Twain, din această încredere în ban, cel bogat

devenind în același timp și exponent al dreptății. Comentînd aceste rezultate ale Filozofiei Folosului, Twain ajunge la concluzia că întregul peisaj politic al Americii de la începutul secolului trebuie pus în legătură cu influența crescîndă de care se bucurau oamenii cercurilor de afaceri.

Portretele acestor oameni politici, cu trăsături bine accentuate, formează o galerie de o surprinzătoare lipsă de varietate. Lipsă de varietate care aparține nu procedeelor literare ale lui Mark Twain, ci modului în care ei izbutesc să urce scările piramidei sociale. Personajele acestui adevărat „bîlci al deșertăciunilor" se inspiră din aceleași principii de bază ale unei morale pe care o întreagă generație de scriitori americani le-a condamnat cu asprime. Parvenitul, figură atît de des întîlnită în literatura acelei epoci, nu mai este arivistul romanului realist-critic de tip balzacian. El corespunde unei alte perioade a istoriei capitalismului. Simțul său practic se îndreaptă tot mai precis spre speculațiile cu valori politice. În romanele lui Jack London sau ale lui Dreiser, în pamfletele lui Twain sau O. Henry, îmbogățiții nu se mulțumesc numai cu superioritatea pe care le-o dă *banul:* ei o urmăresc (și de multe ori o obțin) și pe aceea politică. Amestecați direct în viața politică a Statelor Unite, sau legați de ea cu fire mai puțin vizibile, ei cîștigă (nu o dată spectaculos, într-un răstimp foarte scurt) posturi de mare autoritate în Senat sau în guvern. E vremea ascensiunii aventurierilor politici. O definiție, notată cîndva de Twain, suna necruțător: „Senator: om care face legi la Washington, în intervalele de timp cînd nu se află la închisoare pentru delicte de drept comun".

Twain nu a aderat niciodată pe de-a-ntregul la mișcarea muncitorească, aflată într-un mare avînt în vremea în care el nota definițiile de felul celei de mai sus. Dar e limpede că spiritul său lucid, îndrăgostit cu pasiune de principiile dreptății și ale cinstei, nu putea să nu intercepteze ecourile puternice ale luptei muncitorimii americane. Or, revendicările principale ale acestei lupte cuprindeau, printre altele, și înlăturarea corupției din aparatul legislativ al țării. Campaniile organizațiilor

muncitoreşti au adus la cunoştinţa opinici publice numeroase fapte reprobabile ale unui număr destul de însemnat al membrilor Congresului şi guvernului. Că lui Twain nu-i erau necunoscute aceste campanii o dovedeşte, de pildă, un pasaj din romanul *Pretendentul american* în care o adunare muncitorească e înfăţişată cu simpatie, cuvintele participanţilor fiind citate cu toată seriozitatea şi înţelegerea.

În totalitatea lor, portretele pe care le semnează Twain, articolele referitoare la războaiele purtate de armatele americane alcătuiesc o admirabilă istorie a unei întregi epoci. Scriitorul care realizase în *Prinţ şi cerşetor* şi *Un yankeu din Connecticut la curtea regelui Arthur* o imagine a prezentului prin intermediul înfăţişării fabuloase a trecutului devine acum un cronicar pasionat al vremii pe care o trăieşte. Dacă obiectivul rămîne acelaşi, metoda literară se schimbă. Twain trece la o prezentare frontală a realităţii, polemizează, sarcasmul său alege din mulţimea de date pe cele mai concludente, le comentează succint şi tăios, trăgînd concluziile direct, fără nici un fel de ocolişuri. Arta lui literară e acum dezbrăcată de orice fel de podoabă : ea se realizează într-un stil de o impresionantă simplitate. Fraza scînteiază scurt, ca o lovitură de spadă.

Pentru oricine parcurge comentariile scrise de Twain în jurul anilor 1906—1907, e limpede că preocuparea de a realiza umorul e înlocuită de aceea de a spune adevăruri cît mai uşor de descifrat, accesibile tuturor cititorilor. Într-un pamflet mai vechi, *Candidat la postul de guvernator,* ficţiunea era folosită din plin pentru a sublinia cu un umor grav moravurile care prezidau campaniile de presă stîrnite în jurul alegerilor unui înalt demnitar din Statele Unite. Şarja era îndreptată spre dezvăluirea modului în care (preocupare veche a scriitorului) presa contribuie la dezinformarea alegătorilor, la calomnierea şi şantajarea adversarului politic, la formarea unei atmosfere înveninate în jurul evenimentului electoral. În pamfletele mai noi, fantezia (deşi întemeiată pe împrejurări autentice) e înlocuită cu relatarea directă. Caricatura a dispărut, vehemenţa

capătă accente din ce în ce mai grave. Evident, pasiunea nu dispare din relatările lui Twain ; dimpotrivă : ea duce în şi mai mare măsură la descoperirea tuturor implicaţiilor produse de faptele reprobabile ale unor legiuitori şi conducători americani. Impresia de răceală pe care o lasă, totuşi, aceste articole — în comparaţie cu acelea mai vechi, caracterizate printr-o neistovită risipă de fantezie — e pricinuită de folosirea argumentului, a silogismului, care iau locul simbolului şi alegoriei. Twain nu se limitează la *prezentarea* unui fenomen : el îl *demonstrează*.

Şi, pretutindeni, argumentaţia sa duce la dezvăluirea aceleiaşi cauze care determină deformarea moravurilor : *banul*. *Scrisoarea din partea Satanei*, adresată directorului revistei *Harper's*, conţine tocmai această concluzie : „De cînd lumea, fondurile destinate operelor caritabile au fost alimentate mai mult sau mai puţin cu bani de proveniență necurată..." ; aceştia sînt bani pe care bogătaşii „...i-au sustras fiscului, ei reprezintă deci salariul păcatului" : toate darurile oferite de miliardarii americani poartă efigia Satanei. Cu tot caracterul exclusivist al concluziei, *Scrisoarea* are meritul de a releva adevărul că, de cele mai multe ori, în societatea pe care o cunoştea Twain, morala nu avea nimic comun cu obţinerea banului.

Elementul cu ajutorul căruia eroul din *Omul care a corupt Hadleyburgul*, de pildă, dă la iveală adevăratul caracter al celor 19 „incoruptibili" din orăşel este tot *banul*. Twain demonstrează că de fapt cetăţenii cu care se mîndrea oraşul nu au fost *corupţi* pentru că nici nu fuseseră virtuoşi ; adevăratul lor caracter a fost pus în faţa posibilităţii de a obţine bogăţia. Şi atunci, toată ipocrizia a căzut, lăsîndu-i pe „incoruptibili" lipsiţi de apărare, pradă ispitei. Sub aparenţa umorului, în nuvelă se consumă o dramă psihologică de mare intensitate. Banul, care modifică psihologiile (cel puţin cele cunoscute) ale personajelor, acţionează ca un catalizator. El scoate la iveală adevăratele însuşiri ale individului, face ca ipocrizia să nu se mai numească pioşenie şi cinste, şi dă tuturor aparentelor în-

suşiri sensul lor real. Atraşi de mirajul avuţiei, oamenii încep să mintă, să calomnieze, să dezvăluie în public secrete încredinţate cîndva sub jurămînt. Nimic nu e considerat imoral dacă poate constitui o armă pentru nimicirea unui rival. Singurii oameni care păreau să păstreze nealterate calităţile sufleteşti, asupra cărora banul nu arăta să aibă vreun efect, se dovedesc în cele din urmă la fel de lacomi ca toţi ceilalţi. Un fel de contract tacit încheiat cu arbitrul ales pentru stabilirea cinstei celor 19 „incoruptibili" i-a ferit de ruşinea unei demascări în public. Dar pînă la urmă remuşcările şi mai ales spaima îi silesc să-şi recunoască vinovăţia.

Urmărind evoluţia psihică a soţilor Richards, renunţarea treptată la tot ce-ar fi putut însemna amintirea unor motive de a rămîne cinstiţi, Mark Twain realizează o analiză de un puternic realism. Fabulaţia fantastică pe care se bizuie acţiunea nuvelei se dovedeşte a fi un simplu pretext pentru demonstrarea unei teze de o deosebită gravitate : acţiunea banilor asupra caracterului oamenilor e de-a dreptul nocivă. Şi argumentul furnizat de transformarea treptată a celor doi bătrîni pledează convingător în sprijinul acestei teze.

Acţiunea banului, modificările produse de fetişizarea lui în conştiinţa oamenilor societăţii pe care a cunoscut-o Twain sînt urmărite cu şi mai multă atenţie într-o altă nuvelă, *Legatul de 30.000 dolari*. Aici, bogăţia nu are nici măcar baza reală pe care o bănuiau cetăţenii incoruptibilului Hadleyburg. Soţii Foster (Saladin şi Electra) intră în posesia unei moşteniri, în condiţii extrem de ciudate. Unchiul lor, un bătrîn „acru şi morocănos", aflat pe patul morţii, îi anunţă că le va lăsa treizeci de mii de dolari „bani gheaţă", cu obligaţia ca moştenitorii să poată dovedi executorilor testamentului că nu au fost niciodată încunoştinţaţi de acest dar, prin scris sau prin viu grai, nu au făcut nici o cercetare cu privire la apropierea muribundului de tropicele veşnice şi nu au luat parte la înmormîntare. Soţii Foster, oameni cu pretenţii modeste, sînt de la început ameţiţi de noua perspectivă ce se deschide în viaţa lor. Se abonează în secret la ziarul ce apare în orăşelul

darnicului unchi, dar, dintr-o neglijenţă a redactorului, ştirea morţii nu e inserată la vreme. Astfel încît, cu gîndul la moştenirea care se lasă tot mai mult aşteptată, cei doi soţi încep să-şi croiască planuri tot mai îndrăzneţe bizuindu-se pe banii pe care sînt convinşi că îi vor avea în curînd.

În realitate, totul nu fusese decît o glumă macabră a unchiului, el însuşi sărac lipit, înmormîntat cu cheltă. Dar moştenitorii nu mai au puterea să-şi stăpînească visele. Banii imaginari sînt plasaţi în combinaţii tot mai complicate, capitalul iniţial sporeşte necontenit, şi o dată cu el, şi pretenţiile soţilor Foster. Oameni cumsecade, cunoscuţi şi respectaţi de toţi, ei devin nişte făpturi ciudate. Banii (pe care continuă, bineînţeles, să nu-i aibă) îi împovărează, crcîndu-le griji insuportabile. Pentru cei doi soţi care urmăresc cu atenţie cursul bursei, speranţele alternează cu spaima, într-o existenţă dramatică, din care a dispărut orice altă preocupare în afară de aceea a sporirii propriei averi.

Substituirea datelor realităţii (care se încăpăţînau să-i înfăţişeze pe Fosteri ca nişte oameni săraci) printr-o serie nesfîrşită de visuri se produce într-un mod tragic. Cei doi soţi pierd cu repeziciune simţul realităţii, rătăcesc într-o lume imaginară. Venitul lor ajunge repede la fabuloasa sumă de 2 miliarde şi jumătate de dolari, dar tocmai această nefericită capacitate de a se autoînşela îi prăbuşeşte iremediabil. Un crah de bursă le răpeşte întreaga avere (pe care n-au avut-o !), planurile lor se sfărîmă, Fosterii îşi pierd de-a binelea minţile. Şi aceasta fără ca vreunul din oamenii apropiaţi să le înţeleagă tragedia.

Idolul „aur", pe care Twain îl duşmănea cu atîta înverşunare, acţionase aci chiar şi fără să apară sub forma sa materializată. Victimele plăteau în felul acesta nesocotinţa de a se fi încrezut în el. Existenţa lor fantastică, pierderea oricărui simţ al realităţii, viaţa trăită pe un dublu plan, sfîrşitul dramatic, toate acestea erau rezultate ale acţiunii banului asupra unor biete suflete care năzuiseră atîta vreme să scape de

sărăcie, încît în cele din urmă nu mai putuseră deosebi dorința de minciună. Finalul lui Twain recomandă obținerea averii pe căi cinstite, dar întreaga intrigă a nuvelei, proporțiile patologice pe care le ia dorința de bani, pledează pentru o morală mai cuprinzătoare: aurul este în stare să deformeze chiar și cele mai curate conștiințe.

Modul în care banul, devenit pur și simplu simbol, înlocuiește orice alte calități e analizat de Twain, cu aceleași mijloace ale fantasticului, în *Bancnota de un milion de lire*. De data aceasta, eroul nuvelei se află în realitate în posesia unei sume uriașe de bani. Din clipa în care fostul vagabond intră în stăpînirea bancnotei, întreaga atitudine a oamenilor din jur se modifică. Toți devin curtenitori, îl admiră sincer, bucuroși că pot să contemple bancnota, a cărei vedere le încîntă ochii, dar nici unuia dintre ei „nu i-ar trece prin cap vreodată ca el, un biet muritor de rînd, să pună mîna pe acest obiect sfînt, de teamă să nu-l pîngărească". Se înțelege că asupra posesorului unei „asemenea minuni" se răsfrînge admirația care i se cuvine bancnotei. Și de data aceasta, evenimentele iau proporții fantastice, dar concluzia se întemeiază pe stări reale de lucruri: prestigiul conferit de bogăție e suficient pentru a asigura un drum lesnicios în societate.

Faptul că eroul e un tînăr înzestrat, sugerează Twain, e o pură întîmplare. Ascensiunea îi e asigurată nu de calități, ci de bancnotă. Twain nu urmărește aici schimbările petrecute în psihologia personajelor, portretele nu au decît o relativă valoare de individualizare. S-ar zice că pentru scriitor nu oamenii pe care îi aduce în scenă sînt eroii nuvelei, ci bancnota, *banul*.

Logic, idolatrizarea banului duce la corupție. Viața politică a țării, demonstrează pamfletele lui Twain, a fost molipsită în cîteva dintre compartimentele sale principale de acest marasm. Cu nume proprii, cu fapte autentice, scriitorul dovedea primejdia pe care o reprezenta corupția într-o vreme în care „banul a devenit un scop". Relatarea unui caz de-a dreptul uluitor, petrecut în jurul unei afaceri de despăgubiri, *Cazul*

George Fisher, adaugă un argument în plus la dovezile produse de Twain. Congresul Statelor Unite, în mai multe legislaţii, un şir întreg de miniştri de justiţie, de procurori şi de alţi demnitari americani se străduiesc (nu fără folos propriu, după cum insinuează Twain) să acorde despăgubiri cît mai mari moştenitorilor unei proprietăţi distruse în cursul unor lupte dintre armata Statelor Unite şi triburile indiene, lupte care au avut loc în 1813. E probabil, după cum o demonstra lipsa oricăror pretenţii faţă de statul american ale proprietarului legal, că distrugerea trebuia pusă pe seama indienilor. Dar, intuind sursa de venituri pe care o reprezenta o asemenea împrejurare, moştenitorii, sprijiniţi de funcţionari „înţelegători", se adresează necontenit statului, sporindu-şi pretenţiile. Şi, după cum se dovedeşte mai bine de jumătate de secol, pînă în 1866, ferma nimicită rămîne o incalculabilă mană cerească pentru cîteva generaţii de moştenitori şi de funcţionari.

Abordînd din nou parabola fantastică, Twain realizează în *Furtul elefantului alb* o satiră la adresa corupţiei dintr-un alt sector al aparatului de stat: poliţia. Ficţiunea străinului, procedeu foarte uzitat mai cu seamă în literatura veacului al XVIII-lea, de la *Scrisorile unui persan* ale lui Montesquieu, apare în nuvela lui Twain, în care un crîmpei al realităţii americane e văzut din perspectiva unui demnitar siamez. Falsa inocenţă cu care sînt interpretate faptele îi îngăduie scriitorului să dea proporţii de caricatură întregii acţiuni. Emisarul siamez povesteşte întîmplările cu acea bună-credinţă şi naivitate capabile să dezvăluie adevăratele contururi ale tuturor întîmplărilor povestite aci. De aceea, formidabila desfăşurare de forţe, cu echipe de oameni îndrăzneţi care caută elefantul pe întregul teritoriu al Statelor Unite cu o minuţiozitate îndreptăţită doar de cercetările pentru regăsirea vreunei bijuterii pe care hoţii ar fi putut-o ascunde cu uşurinţă, mijloacele tehnice puse în mişcare (dintre cele folosite numai în romanele poliţiste ale vremii) eşuează într-un ridicul şi mai accentuat.

Corupţia se întovărăşeşte aici cu incompetenţa, şi, în pofida comentariilor de o suficienţă gravă debitate de inspectorul Blunt, şeful corpului de detectivi, rezultatul e deplorabil. Elefantul nu e descoperit decît în momentul în care recompensa făgăduită de proprietar atinge o cifră convenabilă pentru întregul corp de detectivi. Caricatura e realizată prin sublinierea contrastului dintre eforturile zgomotoase, spectaculoase, ale detectivilor şi urmările lor. Pe de altă parte, şi între pretenţiile intelectuale ale inspectorului Blunt şi ale elevilor săi şi realele lor posibilităţi, dezvăluite cu inocenţă de emisarul siamez, există o profundă discrepanţă, din care izvorăşte umorul.

Twain îndreptăţeşte pe de-a-ntregul reflecţia lui Cehov : „în orice scriere umoristică există un substrat tragic". În vorbăria fără şir a maniacului din *Canibalism în trenuri,* de pildă, se distinge preţioasa vorbărie parlamentară, sub care nu se ascunde decît vidul. Istoria caricaturală cuprinsă în *Marea revoluţie de pe insula Pitcairn* (dominion miniatural al coroanei britanice, cu nouăzeci de locuitori) este, de fapt, o parabolă a vieţii politice a Statelor Unite din vremea lui Twain. Se regăseşte aci înclinaţia spre organizarea birocratică (redusă la proporţiile insulei Pitcairn, această organizare e şi mai ridiculă), spre reforme lipsite de importanţă, dar trîmbiţate din răsputeri, pe care scriitorul le ironizase şi în pamfletele lui. Aceeaşi nepotrivire între pretenţii şi realitate forma substanţa nuvelelor *Furtul elefantului alb* şi *Legatul de 30.000 dolari.*

Procedeul ironiei îmbracă, deci, la Twain ambele forme : reducerea la proporţii liliputane, sau exacerbarea ei pînă la dimensiuni gigantice (ca în *Furtul elefantului alb).* Ceea ce, sub raportul construcţiei literare, se apropie evident de umorul lui Swift.

Şi mai există o trăsătură care îl leagă pe Twain de autorul lui *Gulliver :* niciodată în scrierile sale implicaţiile politice nu sînt neglijate. Dimpotrivă, de multe ori ele constituie scheletul pe care se clădeşte întreaga construcţie epică. Tribulaţiile moştenitorilor „marelui contract" al cetăţeanului John Wilson

Mackenzie (ucis şi prădat de indieni în 1861, cînd era tocmai pe punctul de a preda cantitatea de carne cerută de trupele generalului Sherman) formează subiectul unei schiţe al cărei erou e birocraţia aparatului de stat. Ca şi în cazul înţeleptilor detectivi care caută cu sîrg urmele elefantului, marele cusur al funcţionarilor administrativi este că îşi iau prea în serios atribuţiile, făcînd gesturi prea largi pentru soluţionarea unor probleme mărunte. Rezultatul e că, pînă la urmă, nimic nu se rezolvă, totul împietreşte într-o admirabilă stagnare, şi oricine încearcă să urnească mecanismul acesta înţepenit fie că se prăbuşeşte istovit, fie că, dîndu-şi seama la timp, renunţă. Astfel încît şi în acest caz intenţiile lui Twain de a depăşi simplul comic de situaţii, de a releva implicaţiile mai largi sînt limpezi.

Scriitorul a ştiut să descopere în fiecare cuvînt, în fiecare gest al oficialităţii dorinţa de a escamota adevăratele planuri politice. Pamfletul intitulat *Celor care trăiesc în beznă* descoperea încă o latură a politicii capitaliştilor americani, englezi, ruşi şi francezi. Transformarea cetelor de misionari creştini în adevărate armate sîngeroase, a principiului „Salvării sufletelor de păgîni" în ofensivă militară e analizată în amănunt de Twain. O cugetare a scriitorului, aşternută pe hîrtie cam în aceeaşi perioadă în care a fost redactat şi pamfletul, dovedeşte luciditatea cu care el judeca toate aspectele activităţii politice din vremea lui. „Toată lumea creştină alcătuieşte — scrie el — un lagăr militar. În unele ţări, săracii sînt duşi la înfometare prin cursa monstruoasă a înarmărilor, pusă la cale de respectivele guverne pentru a se apăra de alte puteri iubitoare de Hristos şi pentru ca, o dată cu aceasta, să apuce orice fărîmă de teritoriu scăpat de sub supravegherea vecinului mai slab."

Era epoca răscoalelor din Extremul Orient, din India, unde, exasperată de abuzurile misiunilor catolice, populaţia se ridicase, încercînd să le alunge. Răzbunarea a fost cumplită, şi s-a soldat cu zeci de mii de oameni nimiciţi într-o luptă cu

totul inegală. Susținuți de o parte din ziarele americane, misionarii erau înfățișați opiniei publice din Statele Unite ca niște „martiri" și „soldați ai adevărului". Twain a ripostat dîrz, citînd din nou fapte și cifre, înlocuind iarăși modul alegoric de expresie prin replica directă. Polemica lui se întemeia pe o realitate pe care orice spirit rațional o poate ușor înțelege. „Extinderea binefacerilor civilizației noastre — demonstra scriitorul — asupra fraților noștri care trăiesc în beznă s-a dovedit în fond o afacere foarte bună și mănoasă." Dezvăluirea relațiilor dintre cler și armatele imperialiste, dintre religie și ideologia capitalismului constituie unul dintre principalele merite ale gîndirii politice a lui Twain.

Biserica a fost întotdeauna pentru scriitorul american „dușmanul progresului", căruia „îi pune tot felul de stavile în cale". Rolul clerului (atît de limpede conturat în povestea yankeului care are prilejul să-și dea seama că, de pe vremea regelui Arthur pînă în zilele sale, biserica se dovedise același aliat al forțelor reacțiunii) e înfățișat de Twain în pamfletul plin de un vehement spirit de revoltă și de un vibrant umanism. Semnul de egalitate pe care-l desenează scriitorul între opera „civilizatoare" a misionarilor și piraterie este lipsit de orice echivoc.

Dar dacă religia însoțea armatele imperialiste în campaniile lor de expansiune, dacă le oferea „celor care trăiau în beznă" numai mizerie fizică și morală, nici știința prost înțeleasă și încă și mai prost aplicată nu contribuia la întemeierea unei culturi autentice.

Pățaniile familiei McWilliams, care descoperise de curînd unele teorii științifice despre medicină și fizică, sînt concludente pentru demonstrarea urmărilor la care duce o înțelegere deformată. Doamna McWilliams cu spiritul ei îngust e incapabilă să prieapă adevăratul rost al științei ; cunoașterea nu aduce pentru ea eliberarea de orice spaimă, ci, dimpotrivă, adîncirea groazei. Toată optica ei e modificată de cele cîteva principii pe care le-a învățat și pe care le debitează pretențios.

E aici o dovadă a atitudinii nete împotriva snobilor, prezentă în întreaga operă a lui Twain. Pentru prozatorul american, ca şi pentru Thackeray (iată deci încă o trăsătură comună cu romancierul englez), principala caracteristică a snobului e impostura. Impostura doamnei McWilliams, care vorbeşte despre medicină şi despre electricitatea atmosferică, pozînd în cunoscătoare. Impostura tragică a vagabondului Rogers, care, în hainele sale ponosite şi murdare, se preface a avea relaţii cu cele mai bune familii ale înaltei societăţi, indicînd cu dezinvoltură adrese ale croitorilor şi pălărierilor de lux din Londra, cu aerul că refuză serviciile altor meseriaşi. În cazul acestui nefericit, impostura s-a transformat în mitomanie, el fiind singurul care mai crede în minciunile lui.

Snobismul ia forme dintre cele mai ridicule: aristocraţii invitaţi la un supeu preferă să rămînă nemîncaţi decît să acorde întîietate cuiva al cărui rang de noblеţe li se pare inferior titlului nobiliar pe care-l poartă ei înşişi (*Bancnota de un milion de lire*). Tinerele moştenitoare ale blazoanelor ducale sînt fericite că, în sfîrşit, la colegiul unde învaţă a apărut cineva cu un titlu mai răsunător: vor putea, acum, să-şi isprăvească dejunul în tihnă, fără grija de a se ridica primele de la masă, ca nu cumva vreuna dintre colegele cu ranguri inferioare să iasă înaintea lor din sala de mese (*Pretendentul american*). Aşa cum comenta cu haz unul dintre personajele lui Twain, aceşti snobi aristocraţi arată ca nişte păsări expuse la menajerie, „care se umflau în pene pentru că strămoşul care a întemeiat spiţa a fost un pterodactil".

Prostul-gust agresiv, indiferent dacă se numeşte snobism sau extaz al părinţilor în faţa „genialităţii" odraslelor, a constituit în permanenţă un obiectiv al ironiei scriitorului. Toate aceste manifestări erau parodiate de Twain; parodia era întemeiată de cele mai multe ori pe reducerea la absurd. Acesta e cazul *Autobiografiei burleşti* sau al schiţei *Plozii de duh*. Alteori — aşa cum se întîmplă în *Poeziile post-mortem* — Twain prezintă, mimînd seriozitatea, fără să mai parodieze,

epitafurile autentice produse în serie de acelaşi prost-gust micburghez care nici măcar în faţa morţii nu e capabil de un efort pentru a deveni mai grav.

E limpede că o asemenea conştiinţă artistică, atentă la fenomenele majore ale vieţii, combativă prin excelenţă, nu putea accepta nici edulcorarea moralizatoare a literaturii destinate şcolilor de duminică, nici compunerile fade, de un romantism epigonic, prezent numai în decorul medieval şi în acţiunea lipsită de verosimil. De aici vehemenţa împotriva poleirii, din *Fapta bună în literatură* de pildă. Sau ironia fină, incizată în linii sinuoase, din parodia antiromantică *Legenda de la Sagenfeld*.

Întreaga activitate a lui Twain a fost aceea a unui antiromantic. Sensul pe care l-a atribuit istoriei, atacurile împotriva înfrumuseţării realităţii îl încadrează pe scriitor în tradiţia realismului literar anglo-saxon, inaugurat cu un veac mai devreme de Swift şi Fielding. Chiar şi tehnica portretistică, desenul în linii subţiri, al cărui umor provine din expresie, din atitudine şi mai puţin din caricaturizare îl apropie de peniţa realistului Hogarth. Îl leagă, totuşi, de romantici *pasiunea* cu care a contestat falsele valori, afirmîndu-le însă pe cele autentice.

Umanismul lui Twain, aparţinînd, cum spuneam, unei epoci în care cei mai de seamă creatori ai culturii americane se încadraseră într-o luptă acerbă împotriva forţelor reacţiunii, constituie una dintre cele mai nobile trăsături ale artei sale. Viaţa dusă în mijlocul minerilor şi marinarilor, amintirile despre copilăria petrecută alături de prietenii albi şi negri au constituit o admirabilă substanţă pentru scrierile sale de mai tîrziu. Figurile oamenilor simpli, ale muncitorilor şi ale negrilor (cum e acel minunat Jim din *Huckleberry Finn*, transfigurare a bătrînului Dan din anii copilăriei scriitorului) sînt întotdeauna înfăţişate cu simpatie. Ca şi Dickens, Twain a văzut în copii întruchiparea celor mai bune trăsături ale caracterului uman ; naivitatea şi cinstea le îngăduie să înţeleagă adevăratele

frumuseţi ale vieţii şi să se bucure de ele. Ceea ce o parte din critică a trecut sub semnul romanului picaresc, aventurile miraculoase ale lui Tom Sawyer şi Huckleberry Finn, constituie de fapt o apologie a spiritului de libertate, care se împotriveşte constrîngerilor tradiţionale.

Twain a respins întotdeauna aprecierile ipocrite sau neînţelegătoare pe care critica „rafinată" le-a făcut asupra scrierilor sale, încercînd să le prezinte ca fiind destinate exclusiv amuzamentului. „Umorul nu trebuie nici să educe făţiş, nici să predice făţiş ; dar dacă vrea să supravieţuiască, trebuie să facă întrucîtva şi una, şi alta", declara el. Împotriva literaturii de „exotism" şi de „pitoresc" care exalta, în culori false, viaţa din Vestul îndepărtat, din mine, din valea marilor fluvii, împotriva şcolii „realismului rafinat" care promova „optimismul total" („cu cît eşti mai optimist, cu atît eşti mai american"), întemeiat pe „filantropia" celor bogaţi, scriitorul a adus mărturiile autentice ale unei vieţi dramatice, în cursul căreia cunoscuse aproape toate straturile societăţii americane, cu conflictele ei ireductibile, cu tragismul unor existenţe ignorate de cei puternici.

El asistase la transformarea treptată, dar rapidă a Americii într-o ţară a profundelor contradicţii generate de dezvoltarea capitalismului. Pînă şi libertatea negrilor, pentru care se purtase sîngerosul război de secesiune, era o simplă iluzie în anii aceia de la sfîrşitul veacului al XIX-lea. „America a devenit o confederaţie a Statelor Unite ale Linşajului", va exclama Twain într-un pamflet necruţător. „Ţara tuturor posibilităţilor", spre care emigrau anual din Asia şi din Europa sute de mii de dezmoşteniţi ai soartei, începea să-şi arate adevărata faţă. Aşa cum o va cunoaşte şi Ah Song-hi, eroul pamfletului *Un chinez în America*, ea devenise o ţară în care rasismul agresiv, corupţia, desconsiderarea omului nu mai constituiau excepţii. Ceea ce constata, îndurerat, şi Twain.

Dar nu numai în America descoperise Twain exemple numeroase de dezumanizare, produsă sub influenţa banilor.

Călătoriile sale în Europa îi confirmaseră credința că pretutindeni spiritul burghez rămîne vrăjmaș al omului și al elanurilor sale cele mai pure. În anii aceia ai înăspririi reacțiunii din America și din Europa, cînd grevele erau înăbușite în sînge, cînd presa îi calomnia pe muncitori, Twain s-a declarat de partea acestora : „Mi se tăia respirația de indignare și de ură cînd citeam, dimineața, ziarele ce conțineau vești despre asasinatele în masă comise de armată." Despre Nobilul Ordin al Cavalerilor Muncii, uriașă organizație sindicală, Twain scria : „Omul acesta (muncitorul organizat — *n.n.*) există și va exista. Iată faptul cel mai important din această epocă a istoriei omenirii."

Peste cîțiva ani, în 1886, la o întrunire literară, Twain preciza : „Cine sînt cei împilați ? Cei mulți, națiunile lumii, oamenii valoroși, muncitorii, cei care produc pîinea consumată de trîntori."

Autobiografia cuprinzătoare pe care începuse s-o redacteze în 1885 avea drept scop afirmarea tuturor acelor lucruri pe care opera sa publicată nu avusese vreme să le înfățișeze cititorilor. „Vreau să intru nepătat în mormînt", declara el. Twain a hotărît ca această scriere să nu fie publicată decît după 25 de ani de la moartea sa ; era conștient de vigoarea observației, de forța comentariului, de autenticitatea evenimentelor povestite, care ar fi putut deranja pe cei vizați. Ceea ce s-a întîmplat într-adevăr.

Interpretarea operei sale a fost contradictorie. Unii critici, pornind de la un anume aspect al creației lui Twain (de pildă, *Broasca săltăreață din ținutul Calaveras* a circulat multă vreme, oral, printre locuitorii Californiei, scriitorul preluînd-o și accentuîndu-i caracterul umoristic), l-au declarat un simplu „povestitor popular". E adevărat că în unele povestiri, mai ales în cele de început, în care umorul nu atinge cele mai grave registre, se observă tendința de a urma caracterul stilistic, simplu, întrucîtva abrupt, al istorisirii folclorice. Dar se poate, oare, reduce creația lui Mark Twain, autorul romanului *Epoca aurită* și al

pamfletelor politice la aceea a unei simple prelucrări de folclor ? Alţii au relevat, dimpotrivă, caracterul „intelectualist" al polemicii lui Twain. Dar scriitorul se remarcă de asemeni printr-o participare pasionată la marile lupte ale epocii, este prin excelenţă un *artist angajat*.

Pe bună dreptate contemporanul său mai tînăr, G. B. Shaw, îi scria lui Twain : „Sînt convins că viitorii istorici ai Americii vor avea nevoie de operele dumneavoastră aşa cum au nevoie istoricii francezi de scrierile politice ale lui Voltaire".

Dar faptul că întreaga critică ireductibilă a lui Twain a fost pusă în slujba unor idealuri de o caldă generozitate este dovedit, poate mai convingător decît de orice analiză literară, de acest adagiu, care poate figura ca moto pentru opera sa de proporţii uriaşe : *„Pace, fericire, frăţie între oameni — iată de ce avem nevoie pe lumea asta !"*.

DAN GRIGORESCU

TABEL CRONOLOGIC

1833 Ia ființă Asociația americană împotriva sclaviei.

1835 În tîrguşorul Florida (statul Missouri) se naşte Samuel Langhorn Clemens, fiul unui judecător de țară.

1837 Emerson pronunță discursul *Savantul american*, supranumit *Declarația de independență intelectuală*, îndemn pentru crearea unor opere de cultură inspirate din realitatea americană.

1839 Longfellow publică poemul *Hyperion ;* E. A. Poe scrie *Povestiri groteşti şi arabeşti.*

Familia Clemens se stabileşte la Hannibal, pe malul fluviului Mississippi.

1841 Apare prima serie a Eseurilor lui Emerson ; E. A. Poe publică *Dublul asasinat din strada Morgue.*

1842 Apar *Notele din America* ale lui Dickens şi *Baladele* lui Longfellow.

1843 Se editează *Poemele împotriva sclaviei* ale lui J. Pierpoint.

1844 Apar poemele antisclavagiste ale lui J. G. Whittier.

1845 Poe publică poemul *Corbul*. Wagner compune *Tannhäuser*.

1846 Melville publică romanul *Taipee*. Începe războiul de anexiune împotriva Mexicului (1846—1848).

1847 Moare John Marshall Clemens, tatăl viitorului scriitor. Samuel intră ucenic la o tipografie.

Se înfiinţează partidul Pămîntul liber, exprimînd năzuinţele unor cercuri largi de ţărani şi intelectuali americani.

1849 Se publică poemele *Annabel Lee*, *Clopotele*, *Eldorado* de E. A. Poe.

1850 Apare ciclul de eseuri *Oameni reprezentativi* de Emerson. Dickens scrie *David Copperfield*.

Se votează legea împotriva sclavilor fugiţi de pe plantaţii.

1851 Melville publică *Moby Dick*.

1852 Apare romanul antisclavagist *Coliba unchiului Tom* de H. Beecher-Stowe.

1855 Walt Whitman publică culegerea de versuri intitulată *Fire de iarbă*.

1856 Se înfiinţează organizaţia naţională a Partidului republican.

1857 O serioasă criză economică loveşte Statele Unite.

Samuel Langhorn Clemens e ucenic de pilot pe Mississippi, unde lucrează pînă în 1861.

Apar *Doamna Bovary* de Flaubert şi *Florile răului* de Baudelaire.

1859 Apare în volum *Bîlciul deşertăciunilor* de W. M. Thackeray.

Apare *Originea speciilor* de Darwin.
Are loc campania antisclavagistă a unui grup de ţărani conduşi de John Brown. Acesta e prins, condamnat la moarte şi executat.

Samuel Clemens publică, sub pseudonimul Mark Twain, cîteva povestiri în ziarul *The Delta* din New Orleans.

1860 Carolina de Sud, stat sclavagist, se retrage din cadrul Statelor Unite.

1861 Începe războiul dintre Nord şi Sud.

Twain e încorporat într-un detaşament sudist. Dezertează însă, şi pleacă în Nevada, unde lucrează într-o mină de argint.

1862 Twain e reporter la un ziar din Nevada.

1863 Proclamaţia de emancipare, formulată de Lincoln, declară liberi pe toţi sclavii de pe întregul teritoriu al Statelor Unite.

1865 Este asasinat Abraham Lincoln.

L. Tolstoi începe să scrie *Război şi pace.*

Whitman publică ciclul *Răpăit de tobe.*

Apare, în revista newyorkeză *The Saturday Press*, povestirea *Broasca săltăreaţă din ţinutul Calaveras* de Mark Twain.

1866 Apare romanul *Crimă şi pedeapsă* al lui Dostoievski.

Twain pleacă în Hawai, în calitate de reporter al ziarului californian *Union.*

1867 Apare *Capitalul* lui Marx.

Twain întemeiază prima agenţie americană de presă. Publică volumul *Broasca săltăreaţă din Calaveras şi alte povestiri.*

1868 Twain îşi inaugurează primul turneu de conferinţe.

1869 Ia fiinţă asociaţia Cavalerii muncii, prima organizaţie muncitorească din Statele Unite.

Twain publică volumul *Ageamiii în străinătate.*

1870 Se înfiinţează marele concern monopolist Standard Oil.

Mark Twain îşi editează povestirile *Scrisorile unui chinez* şi *Candidat la postul de guvernator.*

1871 Apare volumul de eseuri *Perspective democratice* al lui Walt Whitman.

1872 Twain publică romanul *La trîntă cu viaţa.*

1873 În colaborare cu ziaristul Charles Dudley Warner, Twain publică romanul *Epoca aurită.*

1876 Ia fiinţă partidul laburist american.

Twain publică *Aventurile lui Tom Sawyer.*

1877 Are loc răscoala tribului indian Nez Percé, care refuză să recunoască graniţele impuse de guvernul Statelor Unite.

Uriaşe greve ale minerilor şi feroviarilor.

1879 Apare eseul *Progresul şi sărăcia* al socialistului Henry George.

Ibsen începe să publice primele sale drame.

1880 Twain publică impresiile culese într-o călătorie întreprinsă în Europa, sub titlul *O raită în străinătate.* În acelaşi an, tipăreşte parodia istorică *1601.*

1881 Anatole France publică romanul *Crima lui Sylvestre Bonnard.*

1882 Guvernul american interzice imigraţia muncitorilor chinezi în Statele Unite. Moare marele poet Longfellow.

Twain scrie romanul *Prinţ şi cerşetor.*

1883 Apare romanul *Viaţa pe Mississippi.*

1884 Twain îşi editează *Aventurile lui Huckleberry Finn.*

1885 Apar romanele *Germinal* al lui Zola şi *Bel Ami* al lui Maupassant.

Twain începe să-şi dicteze *Autobiografia.*

1886 Poliţia reprimă cu sălbăticie o demonstraţie muncitorească la Chicago. Patru conducători ai muncitorilor sînt, mai tîrziu, executaţi.

1888 Apare primul volum complet de versuri şi proză al lui Walt Whitman.

1889 Twain publică romanul *Un yankeu din Connecticut la curtea regelui Arthur.*

1891 Apar romanele *Tess d'Urberville* de Th. Hardy şi *Portretul lui Dorian Gray* de Oscar Wilde.

1892 Puternice greve ale minerilor şi metalurgiştilor.

Moare Walt Whitman.

Twain scrie cartea *Tom Sawyer în străinătate.*

1893 Shaw începe să publice *Piese plăcute şi neplăcute.*

1894 Apar *Cărţile junglei* de R. Kipling.

Twain publică romanul antisclavagist *Wilson Prostănacul.*

1895 Apare *Semnul roşu al curajului,* roman de Stephen Crane, a cărui acţiune e inspirată de războiul civil dintre Nord şi Sud. În acelaşi an se editează romanul *Hanul Almayer* de Joseph Conrad.

1896 Mark Twain publică, anonim, romanul *Jeanne d'Arc.*

1898 Izbucneşte războiul hispano-american. Armata americană devastează Cuba. Statele Unite anexează Filipinele, Guam şi Porto Rico.

1899 Mark Twain începe publicarea unei serii de pamflete antiimperialiste: *Un gentleman american, Rugăciunea războinică, În apărarea generalului Funston, Celor care trăiesc în beznă* etc.

1900 Ia fiinţă Partidul Socialist din Statele Unite.
Jack London publică romanul *Fiul lupului*. Dreiser publică *Sora Carrie*.

1901 Ia fiinţă Concernul oţelului.
Frank Norris scrie romanul *Caracatiţa*.

1902 Mark Twain colaborează la ziarul editat de Liga antiimperialistă.

1903 Apar romanul *Chemarea sălbăticiei* de Jack London şi culegerea de versuri *Sufletul poporului negru* de W. E. B. Du Bois.

1904 Încep lucrările pentru străpungerea istmului Panama.
Grevă la marile abatoare din Chicago.
Pirandello publică romanul *Răposatul Matei Pascal*.
Jack London scrie *Lupii-de-mare*. O. Henry publică romanul *Verze şi regi*.

1905 Izbucneşte revoluţia burghezo-democrată din Rusia.
Apare romanul *Mama* de M. Gorki.
Jack London scrie *Războiul între clase*.

1906 Apare primul volum din ciclul *Forsyte Saga* al lui Galsworthy.
Upton Sinclair publică romanul *Jungla*.

1907 Jack London publică romanul *Călcâiul de fier*.

Mark Twain scrie pamfletul *Vizita căpitanului Stormfield în rai*.

1909 Apare romanul *Martin Eden* de Jack London.

1910 La 21 aprilie, Mark Twain moare, în localitatea Reading (Statul Connecticut).

*

1924 Apar, într-o ediţie trunchiată, două volume din *Autobiografie.*

1940 Sub titlul *Mark Twain mîniat* sînt publicate fragmente eliminate din ediţia 1924.

SCHIŢE, POVESTIRI

BROASCA SĂLTĂREAŢĂ DIN ŢINUTUL CALAVERAS

Vrînd să satisfac dorinţa unui prieten al meu, care îmi scrisese din răsărit, l-am vizitat pe voiosul şi gureşul Simon Wheeler şi, aşa cum mi s-a cerut, l-am întrebat despre prietenul prietenului meu Leonidas W. Smiley. Iată rezultatul investigaţiilor mele. Am o vagă bănuială că Leonidas W. Smiley nu-i decît o legendă; că prietenul meu nu a cunoscut niciodată o astfel de persoană şi a presupus doar că dacă l-aş întreba pe bătrînul Wheeler despre dînsul, asta îi va aminti de un nemernic, cunoscut al său, Jim Smiley, şi se va apuca să mă plictisească de moarte cu o seamă de amintiri înfiorătoare despre acesta, pe cît de lungi şi sîcîitoare, pe atît de nefolositoare pentru mine. Dacă ăsta i-a fost scopul, atunci a reuşit cu vîrf şi îndesat.

L-am găsit pe Simon Wheeler moţăind în tihnă la gura sobei, în preajma tejghelei din cîrciuma veche şi dărăpănată aflată în cuprinsul vechii tabere pentru mineri din Angel. Am observat că era gras, chel, cu un aer de cuceritoare blîndeţe şi simplitate pe chipu-i blajin. S-a ridicat şi mi-a dat bună ziua. I-am spus că un prieten al meu m-a însărcinat să fac cercetări în legătură cu un scump tovarăş de joacă al său, un anume Leonidas W. Smiley — re-

verendul Leonidas W. Smiley, un tînăr slujitor al altarului, despre care auzisem că locuise cîndva la Angel's Camp. Am adăugat că dacă domnul Wheeler mi-ar putea povesti ceva despre cuvioşia-sa Leonidas W. Smiley i-aş fi foarte recunoscător.

Simon Wheeler mă înghesui într-un colţ, îmi baricadă ieşirea cu scaunul său şi după ce se aşeză şi el începu să-şi depene povestirea monotonă, pe care o reproduc după acest paragraf. Nu zîmbi nici o singură dată, nu-şi încruntă fruntea, nu-şi schimbă glasul, păstrînd acelaşi ton domol cu care începuse prima frază, şi nici o clipă în decursul povestirii nu trădă vreo urmă de entuziasm ; în schimb, de-a lungul acestei interminabile istorisiri păstră un impresionant aer de seriozitate şi sinceritate, ceea ce îmi dovedi pe deplin că era foarte departe de dînsul gîndul că povestirea ar avea ceva caraghios sau hazliu şi că, dimpotrivă, o socotea drept un lucru într-adevăr important şi-i admira pe cei doi eroi ai ei ca pe nişte oameni de o finețe genială. Mie, însă, mi se părea cît se poate de absurd spectacolul oferit de acest om, care se lăsa furat cu atîta seninătate de încîlcitul fir al povestirii, fără a zîmbi măcar o singură dată. După cum am mai arătat, l-am rugat să-mi spună ce ştie despre reverendul Leonidas W. Smiley, şi el îmi răspunse după cum urmează. Îl lăsai s-o ia pe drumul care-i convenea şi nu-l întrerupsei niciodată.

— A existat cîndva pe aici un om cu numele de *Jim* Smiley, în iarna lui '49 — sau poate în primăvara lui '50 — nu-mi aduc aminte exact ; totuşi, trebuie să fie una din aceste date, căci îmi amintesc că atunci cînd a venit prima oară aici canalul cel mare nu era terminat. În orice caz, era cel mai ciudat om de pe meleagurile acestea, gata mereu să pună rămăşag pe tot ce-i cădea sub ochi, numai să fi

găsit pe cineva care să susţină contrariul, iar dacă nu găsea, atunci trecea de partea cealaltă : orice-ar fi poftit celălalt, el era gata să accepte — orice, numai să pună prinsoare, căci numai aşa era mulţumit. Cu toate acestea, era norocos, nemaipomenit de norocos ; cîştiga mai întotdeauna. Era mereu gata să-şi încerce norocul şi nu se putea vorbi de vreun lucru în legătură cu care să nu-ţi propună un rămăşag, de orice parte voiai, ori albă, ori neagră, după cum ţi-am spus adineauri. Dacă era vreo alergare de cai, îl vedeai fugind de zor sau înghesuindu-se la potou ; dacă nişte cîini se încăierau, el făcea prinsoare ; dacă pisicile se stucheau şi se încrîncenau, el punea rămăşag ; dacă găinile se luau la scărmăneală, făcea la fel — ce să mai spun, dacă stăteau două păsări pe gard, punea rămăşag care îşi va lua zborul mai întîi. De cîte ori era vreo întrunire a taberei, era nelipsit ; venea înadins ca să pună rămăşag pe ceva în legătură cu pastorul Walker, pe care-l socotea cel mai straşnic om de duh de pe-aici — şi aşa era, ba pe deasupra era şi om bun. Chiar dacă vedea un purice potcovit, punea rămăşag cît timp îi va trebui pentru a ajunge acolo unde voia să se ducă, şi dacă te puneai cu el ar fi urmărit puricele cu pricina pînă în Mexic, numai pentru a iscodi pentru ce pleca şi cît timp făcea pe drum bîzdîgania. O mulţime de flăcăi de pe meleagurile noastre l-au cunoscut pe Smiley şi pot să-ţi vorbească despre el. Ei bine, lui îi era totuna — el se prindea pe orice. Al naibii om ! O dată, nevasta pastorului Walker căzuse la pat şi a bolit vreme mai îndelungată. Se părea că nu mai există scăpare. Într-o dimineaţă, pastorul dă pe la el, şi Smiley îl întreabă ce-i face soţia, şi pastorul îi zice că femeia-i mult mai bine — slavă Domnului, pentru mila ce i-a arătat ! — şi dacă va merge tot aşa

înainte, se va însănătoşi cu ajutorul proniei cereşti, dar Smiley, fără a se gîndi prea mult, zise :

— Ei bine, eu pun la bătaie doi dolari şi jumătate că nu se face bine în nici un caz !

Smiley ăsta al dumitale avea şi o iapă — băieţii îi ziceau mîrţoaga care trece ceasul pînă să facă pasul — ceea ce era doar în şagă, pentru că, ştii, mîrţoaga mergea cevaşilea mai iute. Şi cîştiga bani cu dînsa, deşi era foarte înceată şi mereu avea ba tignafes, ba ceva la burtă, ba oftică, ba alte alea. De obicei, i se dădea la pornirea în cursă un avans de două-trei sute de metri, şi pe parcurs era întrecută, dar totdeauna la sosire, acolo unde era omul cu steguleţul, iapa îşi pierdea sărita şi venea zmeoaica pufăind, nechezînd şi ridicîndu-se în două picioare şi zvîrlind cu copitele pe de lături, ba şi în aer, alteori chiar în gard, de stîrnea din ce în ce praful şi făcea tot mai mult tărăboi cu tusea ei, cu strănuturile şi pufăitul ei — şi mi ţi se înzdrăvenea la potou, ajungînd înainte cu un cap, că abia îi puteau deslusi isprava.

Mai avea şi un pui de buldog. La prima vedere nu dădeai doi bani pe el ; buldogul ăsta umba într-una de colo pînă colo să vadă de unde ar mai putea şterpeli cîte ceva. Dar de îndată ce pariai pe el, era cu totul alt cîine ; buza de jos i se ţuguia ca prora vaporului şi îşi arăta dinţii, care sclipeau necruţători ca nişte flăcări.

Şi orice cîine putea să-l atace, să-l hămăie, să-l muşte şi să-i facă vînt, dîndu-l peste cap de două-trei ori, că Andrew Jackson — ăsta era numele căţelului, Andrew Jackson — nu zicea nici cîrc, ca şi cum dumnealui i-ar fi plăcut treaba asta şi nu şi-ar fi dorit altceva mai de soi. Pariurile se dublau mereu din partea celorlalţi, pînă se topeau toţi banii ; şi atunci deodată Andrew Jackson unde

mi-ţi înhăţa cealaltă potaie tocmai de încheietura unuia dintre picioarele dindărăt şi n-o mai slăbea; n-o muşca, mă înţelegi, doar îi înşfăca piciorul şi-l ţinea strîns aşa, pînă ce ceilalţi amatori de pariuri se lăsau păgubaşi, căci Andrew Jackson ar fi fost în stare să aştepte o veşnicie.

Smiley ieşea mereu cîştigător cu javra aia, pînă ce într-o zi căţelul s-a luat la luptă cu o potaie care n-avea picioarele dindărăt, căci i le retezase un fierăstrău circular. Şi cînd lui Smiley îi era lumea mai dragă, că vrăjmaşii se încăieraseră de ajuns şi toţi banii erau puşi la bătaie — tocmai cînd Andrew Jackson voia să înhaţe piciorul lui preferat şi-a dat pe loc seama că fusese dus cu preşul şi celălalt îl prinsese la strîmtoare, ca să zic aşa. Andrew Jackson păru tare mirat, apoi se uită cam descurajat şi se lăsă păgubaş, ieşind urît scărmănat din încăierare. Se uită lung la Smiley, ca şi cum i-ar fi spus că-i dezolat şi că vina era a dumnealui, că-l punea să se ia la harţă cu un cîine olog lipsindu-l de putinţa de a arăta ce poate. Apoi Andrew Jackson mai şchiopătă puţintel, se întinse pe pămînt şi muri.

Era un căţelandru bun acest Andrew Jackson şi s-ar mai fi auzit de numele lui dacă ar fi trăit, că era ceva de capul lui şi deştept nevoie-mare. Te rog crede-mă că aşa era; dacă nu putea vorbi şi totuşi ştia să se lupte în felul acesta, asta însemna că era blagoslovit cu mult talent. De cîte ori mă gîndesc la ultima lui luptă şi felul cum s-a terminat, mi se strînge inima.

Ei bine, acest Smiley al matale avea şoricari, cocoşei, motani şi tot soiul de dihănii dintr-astea, şi pe orice ai fi vrut să pui rămăşag, hop că el ţi-l şi punea sub nas! Într-o bună zi, a prins un broscoi şi l-a luat acasă, zicînd că se gîndeşte să-i facă edu-

caţia. Ei află că trei luni, vericule, n-a făcut altceva decît să stea în curtea din fund şi să înveţe broscoiul cum să sară. Şi ce zici, vericule, l-a învăţat, ori ba ? Îi dădea un bobîrnac în spate şi îndată îl vedeai rotindu-se prin aer ca o gogoaşă înfuriată — îl puteai vedea făcînd o tumbă, sau mai multe, dacă îşi lua vînt mai bine — şi cădea jos pe picioarele lui turtite, exact ca pisica. Îl învăţase să prindă muşte şi nu-l mai slăbea cu exerciţiile, aşa că broscoiul îţi ochea musca oriunde se găsea. Smiley zicea că singurul lucru care le lipseşte broaştelor este educaţia, şi dacă li se face educaţia, apoi sînt în stare de aproape orice — şi eu îl cred. L-am văzut cu ochii mei cum îl aşeza pe Daniel Webster pe jos, chiar aici — Daniel Webster era numele broscoiului — şi îi şoptea „musca, Daniel, musca", şi într-o clipeală mi-ţi sărea drept în sus şi înhăţa musca de pe tejghea, şi bîldîbîc ! cădea iarăşi jos, ca un bulgăre de noroi, dar întreg, şi se apuca să se scarpine în cap cu laba din spate, nepăsător, de parcă nu şi-ar fi dat seama că făcea un lucru neobişnuit oricărei broaşte. N-ai văzut în viaţa dumitale un broscoi atît de modest şi de sincer ca el, deşi era atît de înzestrat. Şi dacă se apuca să sară drept, pe un teren neted, apoi îţi făcea o săritură mai mare decît a oricărei gadine din seminţia ei. Săriturile pe terenul plat erau marea lui specialitate, şi cînd era vorba de aşa ceva, Smiley era gata să-şi pună rămăşag toţi banii, pînă la ultima lăscaie. Smiley se mîndrea grozav cu broasca lui, şi avea de ce, căci oamenii care vînturaseră lumea recunoscuseră cu toţii că Daniel Webster întrecea toate broaştele pe care le văzuseră.

Ei bine, Smiley ţinea ditai dihanie într-o colivie şi o aducea uneori în centrul tîrgului ca să pună prinsoare. Într-o zi, un om străin de aşezarea aceasta

dădu peste Smiley, care tocmai ieşise cu colivia, şi îl întrebă :

— Ce-ai acolo ?

Smiley răspunse cam în doi peri :

— Ar putea să fie un papagal, tot aşa cum ar putea fi un canar. Dar uite că nu-i decît un broscoi !

Străinul luă colivia, o privi cu atenţie, o întoarse pe toate feţele şi zise :

— Hm, aşa-i ! Ei, şi ce mare scofală e de dumnealui ?

— Ei bine, zise Smiley degajat şi nepăsător, la ceva tot se pricepe, în orice caz. Eu cred că sare mai departe decît orice broască din ţinutul Calaveras.

Omul luă din nou colivia şi o privi iarăşi cu băgare de seamă, apoi i-o dădu înapoi lui Smiley şi zise răspicat :

— Totuşi, nu văd de ce-ar fi broasca asta mai grozavă decît altele.

— Se prea poate să nu vezi, i-o întoarse Smiley. Nu zic, poate că te pricepi la broaşte, dar poate că nu ; cine ştie, poate că eşti cunoscător, dar poate că eşti *numai un ageamiu în chestia asta*. În orice caz, eu ţin la părerea *mea* şi sînt gata să risc patruzeci de dolari, punînd rămăşag că sare mai departe decît orice broască din tot ţinutul Calaveras.

Omul rămase o clipă pe gînduri, şi apoi zise puţin întristat :

— Ei, eu nu sînt de aici şi n-am nici o broască, dar dacă aş avea una, aş pune rămăşag.

Smiley îi răspunse :

— Nu-i nimic, nu-i nimic, dacă îmi ţii puţin colivia, mă duc să-ţi aduc o broască.

Şi aşa se face că omul a luat colivia, a pus jos cei patruzeci de dolari, împreună cu cei ai lui Smiley, şi s-a apucat să-l aştepte.

Stătu o bucată de vreme, gîndindu-se şi tot gîndindu-se în sinea lui, apoi scoase broscoiul, îi căscă gura şi umplînd o linguriţă cu alice i-o turnă pe gît, de-i ajunseră alicele pînă în fălci, după care îl aşeză din nou jos. Smiley se duse la baltă şi se înfundă prin mîl, unde dibui vreme îndelungată, pînă ce, în cele din urmă, prinse o broască, pe care o aduse la faţa locului. O dădu omului şi zise :

— Acum, dacă eşti gata, pune-o lîngă Daniel cu labele din faţă pe aceeaşi linie, iar eu le voi da plecarea. Apoi zise : „un', doi, trei, săriţi !", şi atît el, cît şi străinul atinseră dindărăt broaştele. A doua broască se săltă şi sări, dar Daniel încercă să se ridice şi se opinti din umeri — aşa — ca un francez —, dar degeaba : nu se putea urni din loc ; era greu ca o nicovală şi nu se putea mişca, de parcă era ancorat. Smiley rămase tare mirat şi oarecum deziluzionat, dar, bineînţeles, nu ştia ce se întîmplase.

Străinul luă banii şi plecă. Cînd ieşi pe uşă, arătă cu degetul mare peste umăr înspre Daniel şi zise din nou, foarte liniştit :

— Ei bine, nu văd de ce-ar fi broasca asta mai grozavă decît altele.

Smiley rămase locului, scărpinîndu-se în cap şi uitîndu-se o bună bucată de vreme în jos, la Daniel, pînă cînd în cele din urmă zise :

— Mă mir de ce dracu s-o fi dat bătut Daniel. N-o fi păţit ceva ? Nu ştiu de ce, dar mi se pare tare umflat.

Îl apucă pe Daniel de ceafă, îl ridică şi exclamă :

— Ei, drăcie ! Zău dacă nu cîntăreşte cinci livre !

Şi întorcîndu-l cu capul în jos văzu cum îi ies din gură vreo doi pumni de alice. Abia atunci se dumeri şi-l cuprinse furia. Puse broasca jos şi o porni după omul care-l înşelase... dar ia-l de unde nu-i ! Şi...

În clipa aceea, Simon Wheeler auzi că-l strigă din curtea din faţă şi se ridică să vadă ce vrea. În timp ce se ducea, se întoarse spre mine şi-mi zise :

— Stai aşa, străinule ! Odihneşte-te. Nu lipsesc decît o clipă.

Dar, cu voia dumneavoastră, n-am socotit că ascultînd mai departe biografia năstruşnicei haimanale de *Jim* Smiley mi-aş putea uşura cercetările în legătură cu reverendul *Leonidas W.* Smiley. Aşa că am plecat.

În uşă, am dat peste prietenul Wheeler, care tocmai se înapoia. Mă opri din drum, apucîndu-mă de rever, şi începu din nou :

— Ei, acest Smiley al matale avea o vacă chioară, gălbuie, fără coadă, doar cu o ciuntitură ca o banană, şi...

— Ia mai dă-l dracului pe Smiley cu vaca lui afurisită cu tot ! am bombănit eu zîmbind şi am plecat, luîndu-mi rămas bun de la bătrîn.

NEFERICITUL LOGODNIC AL AURELIEI

Faptele cu privire la cazul de mai jos mi-au fost aduse la cunoştinţă printr-o scrisoare primită de la o tînără doamnă, care locuieşte în frumosul oraş San José ; mi-e cu desăvîrşire necunoscută şi iscăleşte simplu „Aurelia Maria", nume ce s-ar putea prea bine să fie născocit. Dar nu are importanţă. Bietei fete mai că i s-a zdrobit inima din pricina nenorocirilor prin care a trecut şi este atît de năucită de sfaturile contradictorii ale unor prieteni

dezorientaţi şi ale unor duşmani făţarnici, încît nu ştie pe ce cale s-o apuce ca să iasă din păienjenişul de greutăţi în care pare prinsă aproape fără nădejde de scăpare. Aflîndu-se în această încurcătură, ea se îndreaptă către mine după ajutor, cerîndu-mi îndrumări şi învăţăminte cu o elocinţă mişcătoare care ar muia pînă şi inima unei statui. Ascultaţi trista ei poveste:

Spune că, pe cînd avea şaisprezece ani, a întîlnit şi a iubit cu toată credinţa unei firi pătimaşe pe un tînăr din New Jersey, numit William Breckinridge Caruthers, care era cu vreo şase ani mai în vîrstă decît ea. Se logodiră cu învoirea deplină a prietenilor şi rudelor, şi o vreme soarta lor păru a se deosebi de a celorlalţi, întrucît era lipsită de necazuri, fapt care depăşea ceea ce e hărăzit de obicei muritorilor. Dar pînă la urmă, roata norocului se întoarse: tînărul Caruthers se molipsi de cel mai afurisit vărsat, iar cînd se sculă după boală, faţa îi era ciuruită ca o strecurătoare, iar frumuseţea sa se dusese pentru totdeauna. Aurelia se gîndi mai întîi să rupă logodna, dar mila faţă de nefericitu-i iubit o îndemnă să amîne pe un răstimp ziua nunţii, ca să vadă ce s-ar mai putea face.

Chiar în ajunul cununiei, Breckinridge — cu ochii la zborul unui balon — căzu într-un puţ şi-şi rupse un picior, care trebui să-i fie retezat mai sus de genunchi. Aurelia fu iarăşi ispitită să desfacă logodna, însă dragostea ieşi din nou biruitoare, şi ea amînă încă o dată, pentru a avea un alt răgaz.

Şi iarăşi nenorocirea se abătu asupra nefericitului tînăr. Îşi pierdu un braţ, în urma descărcării pripite a unui tun la serbarea de Patru Iulie [1], şi după trei

[1] Sărbătoare naţională în S.U.A.; în ziua de 4 iulie 1776 a fost adoptată Declaraţia de independenţă, act prin care

luni, celălalt braţ îi fu smuls de o maşină de dărăcit. Inima Aureliei fu aproape frîntă de aceste noi nenorociri. Nu putea fi decît adînc îndurerată văzînd cum iubitul îi scapă printre degete, bucăţică cu bucăţică, simţind că el nu va putea rezista la nesfîrşit în faţa acestui nimicitor proces de reducere, totuşi neştiind cum să oprească înfiorătorul lui curs şi, în disperarea ei, aproape părîndu-i rău că nu-l luase de bărbat mai din vreme, înainte ca el să fi suferit o depreciere atît de îngrijorătoare, asemenea misiţilor care nu se dau bătuţi şi pînă la urmă pierd. Totuşi, sufletul ei viteaz o susţinu, şi fata se hotărî să mai meargă un timp alături de iubitul ei pe calea lui cea nefirească.

Ziua cununiei se apropie iar, şi din nou dezamăgirea o umbri. Caruthers se îmbolnăvi de erizipel şi îşi pierdu în întregime folosinţa unui ochi. Prietenii şi rudele miresei, socotind că şi aşa îndurase mult mai mult decît i se putea cere, după dreapta judecată, acum căpătară glas şi stăruiră ca logodna să fie desfăcută. Dar, după ce mai şovăi puţin, Aurelia, cu un suflet mărinimos care îi face cinste, spuse că se gîndise în linişte asupra chestiunii şi că nu-i putea afla nici o vină lui Breckinridge.

Aşa că prelungi sorocul încă o dată, iar el îşi rupse şi celălalt picior.

Fu o zi tristă pentru biata fată cînd îi văzu pe chirurgi cărînd cu respect sacul, ale cărui întrebuinţări le învăţase din experienţele ei de pînă atunci, şi inima îi şopti amarul adevăr: că încă o frîntură din iubitul ei se dusese. Simţea că, pe zi ce trece, cîmpul dragostei sale se restrînge tot mai mult, dar

---

al doilea Congres Continental a declarat cele 13 colonii engleze din America de Nord libere şi independente, repudiind orice legătură cu Marea Britanie.

încă o dată îşi înfruntă rudele şi îşi reînnoi legămîntul de credinţă.

Cu puţină vreme înainte de ziua sorocită pentru ceremonia nupţială, se întîmplă altă năpastă. În cursul anului trecut, un singur om a fost scalpat de către pieile roşii din ţinutul fluviului Owens, şi acesta a fost William Breckinridge Caruthers, din New Jersey. Tocmai se zorea spre casă, cu inima plină de fericire, cînd şi-a pierdut pentru totdeauna părul, şi în ceasul acela de amărăciune aproape că a blestemat îndurarea greşit înţeleasă care îi cruţase capul.

Pînă la urmă, Aurelia a ajuns să fie grozav de încurcată cu privire la ceea ce trebuia să facă. Îl mai iubeşte şi acum pe Breckinridge al ei — aşa îmi scrie, cu simţăminte adevărat feminine (încă mai iubeşte ceea ce a rămas din el) —, însă părinţii ei se opun cu străşnicie căsătoriei, fiindcă tînărul nu are avere şi nu este în stare să muncească, iar ea nu are mijloace suficiente pentru a întreţine o familie. „Acum ce să fac?“ întreabă fata cu o dureroasă şi neliniştită îngrijorare.

Chestiunea este foarte delicată ; căci e în joc fericirea pe viaţă a unei femei şi aproape a două treimi dintr-un bărbat, şi simt că mi-aş lua o răspundere prea mare dacă aş da mai mult decît o simplă sugestie pentru rezolvarea acestui caz. Cum ar ieşi lucrurile dacă l-am reconstitui pe acest tînăr ? Dacă Aureliei îi dă mîna să-i furnizeze iubitului ei schilod braţe şi picioare de lemn, un ochi de sticlă şi o perucă, atunci nu are decît să-i acorde încă un răgaz — un răgaz de nouăzeci de zile, fără termen de graţie —, şi dacă între timp el nu-şi frînge gîtul, să-l ia de bărbat, înfruntînd toate riscurile. Nu mi se pare că mai există riscuri prea mari, oricum, Aurelia, fiindcă — dacă se ţine seama

de înclinarea lui de a se betegi ori de cîte ori are prilejul — următoarea sa experienţă este menită să-l sfîrşească de-a binelea, şi-atunci eşti lămurită, ştii pe ce lume te afli, fie că eşti măritată ori celibatară. Dacă eşti măritată, picioarele de lemn şi celelalte bunuri ce s-ar putea afla în stăpînirea lui sînt ale văduvei, şi vezi că nu suferi nici o pierdere reală, afară de fragmentele scumpe ale unui soţ nobil, însă cît se poate de nenorocos, care s-a străduit în chip cinstit să meargă pe drumul cel bun, ale cărui neobişnuite porniri au fost împotriva lui. Fă această încercare, Maria! Le-am cîntărit cu grijă şi temeinic pe toate şi este singurul chip de a ieşi din încurcătură. Cel puţin eu aşa văd. Ar fi fost o idee fericită din partea lui Caruthers dacă şi-ar fi frînt de la bun început gîtul; dar, de vreme ce a socotit nimerit să urmeze o politică diferită şi să se fărîmiţeze cît mai încet cu putinţă, nu cred că se cuvine a-l mai mustra, dacă asta i-a făcut lui plăcere. Trebuie să facem tot ce ne stă în putere, în împrejurările actuale, şi să căutăm să nu ne simţim porniţi împotriva lui.

FRAŢII SIAMEZI

Nu vreau să scriu numai despre „obiceiurile" personale ale acestor stranii făpturi, ci şi despre unele amănunte curioase, de tot soiul, privitoare la ei, amănunte care, aparţinînd vieţii lor particulare, n-au văzut niciodată lumina tiparului. Deoarece îi cunosc în mod intim pe gemeni, mă simt cît se

poate de calificat pentru sarcina pe care mi-am asumat-o.

Fraţii siamezi sînt duioşi şi iubitori din fire şi s-au ţinut strîns unul de altul cu neobişnuită fidelitate, de-a lungul unei vieţi îndelungate şi frămîntate. Încă de pe cînd erau copii, erau nedespărţiţi şi s-a observat că tot timpul păreau a prefera să se afle unul în societatea celuilalt, mai curînd decît în tovărăşia oricărei alte persoane. Aproape întotdeauna, s-au jucat împreună, şi mama lor era atît de obişnuită cu această particularitate, încît de cîte ori se întîmpla să se piardă amîndoi, de obicei îl căuta numai pe unul dintre ei, sigură că dacă îl va găsi pe cel căutat îl va descoperi şi pe fratele lui, undeva în vecinătatea sa nemijlocită. Şi totuşi, aceste făpturi erau ignorante şi analfabete — nu numai vlăstare de barbari, ci ei înşişi barbari, necunoscînd luminile filozofiei şi ale ştiinţei. Ce dojană usturătoare constituie acest fapt pentru multlăudata noastră civilizaţie, cu ciorovăielile, încăierările şi despărţirile între fraţi !

Ca adulţi, gemenii nu au trăit totdeauna într-o înţelegere desăvîrşită ; totuşi, întotdeauna a existat între ei o legătură care îi făcea să nu dorească să se despartă şi să aibă locuinţe deosebite. În genere, au stat chiar în aceeaşi casă şi se crede chiar că niciodată — din ziua naşterii — nu au izbutit să doarmă altfel decît împreună. Cît de vădit este că aceste deprinderi de o viaţă întreagă devin pentru noi o a doua natură ! Gemenii se duc totdeauna la culcare la aceeaşi oră ; însă Chang se scoală de obicei cam cu un ceas înaintea fratelui său. Conform unei înţelegeri stabilite între ei, Chang face toată treaba prin casă, iar Eng aleargă după toate cumpărăturile. Aceasta fiindcă lui Eng îi place să iasă la aer, pe cînd obiceiurile lui Chang sînt sedentare. În orice

caz, Chang merge totdeauna cu el. Eng este baptist, iar Chang este catolic ; totuşi, ca să-i facă plăcere fratelui său, Chang a consimţit să fie botezat o dată cu Eng, cu condiţia ca botezul să „nu conteze". În timpul războiului de secesiune[1] au fost partizani înfocaţi în tabere potrivnice şi amîndoi au luptat vitejeşte pînă la capătul marii ciocniri — Eng de partea Uniunii, şi Chang de partea Confederaţilor. S-au luat reciproc prizonieri la Şapte Stejari, însă dovada capturării era atît de greu de stabilit în favoarea vreunuia dintre ei, încît a fost nevoie să se adune un tribunal pe armată, pentru o hotărî care dintre cei doi adversari era în mod legal capturatorul şi care captivul. Multă vreme, tribunalul nu a putut să cadă de acord ; dar stînjenitoarea problemă a fost în cele din urmă rezolvată, căzîndu-se de acord să fie consideraţi amîndoi prizonieri şi apoi să fie schimbaţi între ei. O dată, Chang a fost încarcerat pentru nesupunere la ordine şi pedepsit cu zece zile de închisoare, iar Eng, în ciuda tuturor argumentelor, a simţit de datoria lui să împărtăşească cu el pedeapsa, deşi era cu totul nevinovat ; de aceea, pentru a se cruţa suferinţa celui fără vină, superiorii au fost nevoiţi să-i scoată pe amîndoi de sub pază — ceea ce este o dreaptă răsplată a credinţei.

În altă împrejurare, fraţii s-au poticnit de ceva, şi Chang l-a dat jos pe Eng şi pe urmă l-a călcat în picioare şi a căzut peste el, drept care s-au luat la bătaie şi au început să se lovească şi să-şi scoată ochii fără milă. Cei de faţă au sărit şi au încercat să-i des-

[1] Războiul dintre statele din nordul Americii (Uniunea Nordului) şi cele din sud (Confederaţia Sudului), purtat între 1861—1865, pentru abolirea sclaviei şi rezolvarea altor divergenţe economice. Victoria Uniunii Nordului a adus cu sine extinderea modului de producţie capitalist asupra regimului feudal-sclavagist din sud.

parte, dar nu au putut, aşa că i-au lăsat să se bată pînă la capăt. În cele din urmă, amîndoi au fost scoşi din luptă şi duşi la spital, pe aceeaşi targă.

Vechiul lor obicei de a merge totdeauna împreună a avut părţile lui proaste cînd au ajuns la vîrsta bărbăţiei şi s-au apucat a face curte. S-au îndrăgostit amîndoi de aceeaşi fată. Fiecare căuta să-i fure fetei întîlniri în taină, însă la momentul critic, totdeauna se ivea şi celălalt. Treptat, Eng văzu cu disperare că Chang cucerise inima fetei şi din ziua aceea a trebuit să îndure chinul de a fi martor la toate giugiulelile şi gîngurelile lor. Cu o mărinimie care îi face nespusă cinste, s-a plecat însă în faţa soartei sale, s-a stăpînit şi a încurajat o stare de lucruri care era cît pe-aci să frîngă corzile duioasei sale inimi. Stătea în fiecare seară, de la şapte pînă la două noaptea, ascultînd neroziile drăgăstoase ale celor doi iubiţi şi asista la o ploaie de sărutări — el, care şi-ar fi dat şi mîna dreaptă pentru hatîrul de a împărtăşi un singur sărut. Dar sta acolo răbdător, şi aştepta, şi privea, şi căsca, şi se întindea, dornic să vină odată ora două. Ba făcea şi plimbări lungi cu cei doi îndrăgostiţi, în serile cu lună — uneori străbătînd pînă la zece mile, cu toate că suferea de reumatism. E fumător inveterat; dar în aceste împrejurări nu putea să fumeze, fiindcă tînăra domnişoară nu suferea mirosul de tutun. Eng dorea din toată inima să-i vadă odată căsătoriţi şi să sfîrşească cu treaba aceasta, dar, deşi Chang punea mereu întrebarea decisivă, tînăra nu se simţea destul de curajoasă ca să-i răspundă cînd era şi Eng de faţă. Totuşi, o dată, după ce au mers vreo şaisprezece mile şi au stat împreună aproape pînă în zori, Eng a adormit buştean, de sfîrşeală, şi atunci întrebarea a fost pusă şi i s-a dat răspunsul. Cei doi îndrăgostiţi s-au căsătorit. Toţi cei care cunoşteau

faptele l-au aplaudat pe nobilul cumnat. Fidelitatea lui nestrămutată a constituit subiectul de discuţie al tuturora. A stat alături de ei în tot timpul îndelungatei şi arzătoarei logodne, şi cînd în cele din urmă s-au luat, el şi-a înălţat mîinile deasupra capetelor lor, a spus deosebit de convins :. „Domnul să vă binecuvînteze, feţii mei, nu vă voi părăsi niciodată !“ — şi s-a ţinut de cuvînt. O astfel de credinţă este cu totul rară pe acest pămînt, locuit de oameni cu inimă de piatră.

Pe nesimţite, Eng se îndrăgosti de sora cumnatei sale şi se însură cu ea, şi din ziua aceea au trăit cu toţii laolaltă zi şi noapte, într-o frăţie nespusă, care e mişcătoare şi frumoasă de privit şi este o usturătoare mustrare adusă multlăudatei noastre civilizaţii.

Simpatia ce există între aceşti doi fraţi este atît de strînsă şi de subtilă, încît simţămintele, impulsurile, emoţiile unuia sînt resimţite pe loc şi de celălalt. Cînd e bolnav unul, e bolnav şi celălalt ; cînd unul simte o durere, o simte şi celălalt ; cînd unul e mîniat, ia foc şi celălalt. Am văzut mai sus cu ce fericită uşurinţă s-au îndrăgostit amîndoi de aceeaşi fată. Acum, din principiu, Chang se opune cu străşnicie oricărei forme de necumpătare. Cu Eng însă, treaba e pe dos ; fiindcă, în timp ce simţămintele şi emoţiile acestor doi oameni sînt atît de strîns împletite, facultăţile lor mintale sînt neîncătuşate, şi *gîndurile* lor — libere. Chang e înscris la Bunii Templieri [1] pe care îi sprijină cu entuziasm şi munceşte cu sîrg pentru orice reforme în spiritul temperanţei. Dar, spre amara lui deznădejde, din cînd în cînd Eng se îmbată, şi — firește — aceasta îl face şi pe Chang să fie beat.

[1] Ordin ai cărui membri sînt adepţi ai temperanţei.

Acest fapt nefericit a fost o mare durere pentru Chang, căci aproape că spulberă strădania sa în domeniu-i preferat de activitate. De cum se iveşte prilejul de a fi în fruntea unei mari demonstraţii a Ligii Temperanţei, Eng răsare alături de el, cronometric, şi beat turtă ; şi totuşi, nu se află într-un hal mai înfiorător şi mai deznădăjduit decît fratele său, care n-a gustat nici un pic de băutură. Aşa că amîndoi încep să zbiere şi să chiuie şi să arunce cu noroi şi cărămizi în Bunii Templieri ; şi nici vorbă că rup rîndurile procesiunii. Ar fi curată nedreptate să-l pedepseşti pe Chang pentru faptele lui Eng ; prin urmare, Bunii Templieri rabdă această supărătoare situaţie şi suferă în tăcere şi cu inima mîhnită. Au cercetat oficial şi îndeaproape chestiunea şi l-au găsit pe Chang nevinovat. I-au luat pe cei doi fraţi şi l-au umplut pe Chang cu apă caldă şi cu zahăr, şi pe Eng cu whisky, şi după douăzeci şi cinci de minute n-a mai fost cu putinţă să spună care dintre ei era mai beat. Amîndoi erau beţi turtă, şi după cum duhneau se vedea că erau îmbătaţi cu punciuri cu whisky fierbinte. Totuşi, tot timpul principiile morale ale lui Chang erau neîntinate, şi conştiinţa sa — curată ; astfel că toţi oamenii drepţi au fost nevoiţi a recunoaşte că nu era beat moralmente, ci numai fiziceşte. După toate principiile de dreptate şi după toate dovezile morale, omul era cu desăvîrşire treaz, şi de aceea prietenilor săi li se strîngea şi mai mult inima cînd îl vedeau cum dă mîna cu o pompă şi încearcă să-şi întoarcă ceasul cu cheia de la uşă.

În aceste solemne avertismente există o morală, sau cel puţin un avertisment în aceste morale solemne, sau şi una, şi alta. N-are-a face, ceva tot este. Să luăm seama la acestea şi să tragem cuvenitele foloase de pe urma lor.

Aş mai putea spune lucruri menite să vă facă să cunoaşteţi mai bine aceste fiinţe, dar sînt de ajuns cele ce-am scris.

Deoarece am uitat să menţionez mai înainte amănuntul acesta, amintesc acum, în încheiere, că vîrstele Fraţilor Siamezi sînt respectiv cincizeci şi unu şi cincizeci şi trei de ani.

RUŞINOASA PERSECUTARE A UNUI BĂIEŢAŞ

Deunăzi, în San Francisco, „un băieţaş bine îmbrăcat a fost arestat în drum spre şcoala de duminică şi aruncat în închisoare, pentru că azvîrlise cu pietre în nişte chinezi".

Ce caz caracteristic pentru justiţia noastră omenească! Ce jalnică ilustrare a tendinţei noastre de a tiraniza pe cei slabi! Oraşul San Francisco nu prea are de ce se mîndri cu tratamentul aplicat bietului băieţaş. Ce educaţie a primit copilul? De unde să fi ştiut el că nu e bine să dai cu pietre într-un chinez? Înainte de a ne pronunţa împotriva lui, în cor cu toţi locuitorii indignaţi ai oraşului — să-i oferim o şansă —, să ascultăm cuvîntul apărării.

Eroul nostru era un băiat „bine îmbrăcat" şi frecventa şcoala de duminică; de aceea este mai mult ca sigur că părinţii lui erau oameni instruiţi şi cu stare, dar înzestraţi de natură cu destulă ticăloşie pentru a fi dornici să citească ziarele şi să se bucure de ele. În felul acesta, băieţaşul nostru a avut pri-

lejul de a învăţa să facă fapte bune nu numai duminica, ci şi în fiecare zi a săptămînii.

Astfel a aflat el că în marea ţară a Californici veneticul John [1] trebuie să plătească pentru dreptul de a căuta aur biruri mai mari decît prevede legea, în timp ce străinului Patrick [2] i se îngăduie să caute aur fără să plătească nimic. Şi asta probabil din cauză că degeneratul mongol nu cheltuieşte nici un ban pentru whisky, în timp ce rafinatul celt nu poate trăi fără această băutură.

Astfel a descoperit el că un număr apreciabil de agenţi fiscali — ar fi nedrept să se spună că toţi — nu se mulţumesc să încaseze birurile o singură dată, ci de două ori ; iar acest procedeu, în măsura în care este folosit exclusiv pentru a-i descuraja pe chinezi să imigreze în regiunile miniere, e foarte mult apreciat şi, pe deasupra, socotit deosebit de ingenios.

În felul acesta a aflat el că dacă un alb fură un ciur pentru filtrarea aurului (prin „albi" înţelegem pe spanioli, mexicani, portughezi, irlandezi, hondurasieni, peruvieni, chilieni etc., etc.) e izgonit din tabără, iar dacă un chinez face acelaşi lucru, e spînzurat.

În felul acesta a aflat el că în numeroase regiuni de pe întinsa coastă a Pacificului simţul dreptăţii e atît de puternic şi de nestăvilit în sufletele oamenilor, încît ori de cîte ori se săvîrşeşte vreo crimă misterioasă, ei spun : „Chiar de-ar fi să se prăbuşească cerul, să se facă dreptate !" şi se duc întins să spînzure vreun chinez.

În felul acesta a aflat el că din lectura primei jumătăţi a rubricii zilnice a „faptelor diverse" re-

[1] Poreclă dată chinezilor emigraţi în America — „John the Chinaman".

[2] Poreclă dată irlandezilor emigraţi în America.

iese că poliția din San Francisco fie că doarme, fie că a încetat din viață, deși cercetînd cealaltă jumătate s-ar părea că reporterii sînt de-a dreptul înnebuniți de admirație în fața abilității și curajului neînfricat, drăcesc, al aceleiași poliții. Ei descriu cu entuziasm cum „vigilentul polițist Cutare" a prins o secătură de chinez care fura pui de găină și l-a dus imediat la închisoarea orașului. Apoi cum „curajosul polițist Cutare" supraveghea în liniște fiece mișcare a „unui fiu al lui Confucius, cu ochii migdalați, care nu bănuia nimic" (nu se poate spune că reporterul dumneavoastră nu are haz) — urmărindu-l peste tot cu acel aer absent și nepăsător pe care știe întotdeauna să-l simuleze cu atîta măiestrie această enigmatică ființă care este, cînd nu doarme, polițistul nostru din categoria salarizată cu patruzeci de dolari. Ei arată cum acesta pune mîna pe chinez tocmai în momentul în care nenorocitul atinge în mod suspect legăturica de merinde lăsată de cineva în drum ; de asemenea, ei descriu felul în care un polițist a făcut cutare minunată ispravă, un altul o altă ispravă, și Cutare o alta, și așa mai departe, fiecare din aceștia o ispravă avînd drept uluitoare țintă cîte un chinez vinovat de cine știe ce delict de doi bani, un nenorocit a cărui greșeală trebuie să capete proporții uriașe, pentru a abate atenția opiniei publice de la adevărații tîlhari rămași nepedepsiți și pentru a o împiedica să observe că acești faimoși polițiști primesc leafă pe degeaba.

În felul acesta a aflat băiețașul nostru că Adunarea legislativă, conștientă de faptul că în baza constituției sale America trebuie să fie un refugiu pentru săracii și asupriții tuturor națiunilor și că, de aceea, săracii și asupriții dornici să afle adăpost sub aripa noastră nu trebuie să fie impuși la o taxă care să nu le mai îngăduie intrarea, a votat o lege

potrivit căreia orice chinez trebuie să fie vaccinat în momentul debarcării, chiar pe chei, şi să plătească pentru acest serviciu zece dolari medicului numit de stat, cînd se ştie că în San Francisco există nenumăraţi medici care ar fi bucuroşi să vaccineze pentru cincizeci de cenţi.

În felul acesta a aflat băieţaşul nostru că un chinez nu se bucură de nici unul din drepturile pe care toţi oamenii sînt datori să le respecte ; că el nu poate avea suferinţe care să merite compătimirea cuiva ; că nici viaţa, nici libertatea lui nu mai valorează un ban în clipa în care un alb are nevoie de un ţap ispăşitor ; că nimeni nu-i iubeşte pe chinezi, că nimeni nu leagă prietenie cu ei, că nimeni nu le cruţă vreo suferinţă cînd poate să-i facă să sufere ; toată lumea, fiecare individ, în parte sau în grup şi însuşi maiestatea-sa statul se comportă la fel, urînd, înjosind şi prigonind pe aceşti umili străini.

De aceea, ce putea fi mai firesc decît ca băieţaşul acesta vesel, care se grăbea spre şcoala de duminică, avînd mintea plină de proaspete îndemnuri la fapte nobile şi virtuoase, să-şi spună : „Uite un chinez ! Dacă nu arunc cu pietre în el, Dumnezeu nu mă va iubi."

Şi pentru această faptă a fost arestat şi azvîrlit în închisoarea oraşului !

Întreaga ambianţă îl învăţase că a arunca cu pietre într-un chinez este o faptă nobilă şi cuvioasă, şi totuşi, de îndată ce a încercat să-şi facă datoria, l-au şi pedepsit pentru aceasta pe el, mititelul care-şi dăduse seama dintotdeauna că una din distracţiile principale ale poliţiştilor este de a se desfăta în linişte privind cum măcelarii din strada Brannan — la periferie, aproape de Rafinăria de aur — îşi

asmut dulăii împotriva unor chinezi inofensivi, care sînt siliţi să fugă ca să scape cu viaţă [1].

Amintindu-ne de lecţiile de umanitarism care se predau tineretului de pe întreaga coastă a Pacificului, nu putem să nu considerăm drept o culme a inconsecvenţei zelul virtuos cu care bunii părinţi ai urbei San Francisco proclamă (aşa cum au făcut-o recent) că „poliţia are ordinul strict de a aresta pe toţi băieţii, de orice categorie socială şi oriunde ar fi, prinşi că atacă vreun chinez".

Să ne bucurăm totuşi de acest ordin, în ciuda inconsecvenţei sale. Şi putem fi siguri că şi poliţia se bucură, pentru că nu poţi păţi nimic arestînd nişte băieţi, numai să fie mai mici. Iar reporterii vor slăvi isprăvile poliţiştilor cu tot atîta zel ca şi înainte. Altminteri, n-ar mai avea despre ce să scrie!

Iată noua formă în care vor fi redactate faptele diverse din San Francisco: „Dibaciul şi capabilul poliţist Cutare a reuşit să aresteze ieri după amiază pe domnişorul Tommy Jones, în urma unei rezistenţe dîrze din partea acestuia etc., etc..." după care urmează obişnuitele date statistice şi tămîieri finale, de o inconştientă ironie: „Sîntem fericiţi să putem anunţa că, de cînd noua ordonanţă a intrat în vigoare, acesta este al patruzeci şi şaptelea băiat arestat de vajnicul poliţist. Poliţia dă dovadă de un zel neobişnuit. Pe cît ţinem minte, aşa ceva nu s-a mai întîmplat pînă astăzi."

[1] Am multe amintiri de acest fel, dar acum mă gîndesc la una în special, şi anume la ziua cînd măcelarii din strada Brannan au asmuţit cîinii asupra unui chinez care trecea liniştit cu un coş de rufe pe cap. În timp ce cîinii îi sfîşiau carnea, unul dintre măcelari a înteţit rîsetele publicului spărgîndu-i chinezului cu o cărămidă cîţiva dinţi, pe care acesta i-a înghiţit. Poate că întîmplarea îmi stăruie în memorie cu o îndărătnicie răuvoitoare, din pricină că pe vremea aceea lucram la un ziar din San Francisco şi nu mi s-a permis să public ştirea, pentru că ar fi putut supăra anumiţi abonaţi ai ziarului. (N. a.).

CUM AM EDITAT O GAZETĂ AGRICOLĂ

Am preluat pentru cîtva timp conducerea unei gazete agricole, nu fără oarecare temeri. Nici un om care a trăit numai pe uscat nu ar prelua comanda unui vas fără a nutri asemenea temeri. Dar mă aflam într-o situaţie în care chestiunea salariului devine arzătoare. Redactorul-şef al gazetei urma să plece în concediu. Am acceptat condiţiile oferite şi i-am preluat locul.

Senzaţia de a avea din nou de lucru a fost pentru mine o adevărată voluptate. Am muncit toată săptămîna cu nespusă plăcere. Am predat materialele la tipar şi am aşteptat nerăbdător să treacă ziua. Nădăjduiam că strădania mea va rămîne neobservată. Pe înserat, cînd am părăsit redacţia, un grup de tineri şi oameni în toată firea care se îngrămădiseră în josul scării s-au risipit ca la comandă, făcîndu-mi loc să trec. Am auzit pe cîţiva dintre ei spunînd : „Ăsta e !“ Bineînţeles, m-am simţit măgulit de întîmplare. A doua zi de dimineaţă am dat peste un grup asemănător în josul scării ; de-a lungul întregii străzi întîlnisem grupuri de curioşi, care mă urmăreau cu priviri pline de interes. Cînd m-am apropiat de redacţie, lumea adunată mi-a făcut din nou loc să trec şi am auzit pe cineva exclamînd : „Ia uitaţi-vă ce ochi are !“ M-am făcut că nu aud ce spunea, dar în sinea mea eram încîntat şi mă gîndeam chiar să-i trimit mătuşii o scrisoare în care să-i fac o dare de seamă amănunţită.

Am urcat cele cîteva trepte ale scării, şi cînd m-am apropiat de uşă am auzit voci vesele şi hohote de rîs. Deschizînd uşa, am zărit doi tineri care pă-

reau a fi țărani. Cînd m-au văzut au pălit speriați și au sărit cu un zgomot asurzitor pe fereastră. Am rămas înmărmurit.

După vreo jumătate de oră, un domn bătrîn cu o barbă mare și cu trăsături frumoase, dar întrucîtva aspre, intră în redacție, și la rugămintea mea luă loc pe scaun. Părea că-l frămîntă ceva. Își scoase pălăria, o așeză pe podea și extrase din ea o batistă de mătase roșie și un exemplar al publicației noastre.

Desfăcu gazeta pe genunchi și, în timp ce își ștergea ochelarii cu batista, spuse :

— Dumneavoastră sînteți noul redactor-șef ?

I-am răspuns că da.

— Ați mai redactat vreodată o gazetă agricolă ?

— Nu, sînt la prima încercare.

— Mi-am închipuit eu ! Aveți ceva experiență în materie de agricultură ?

— Nu, cred că nu.

— Am bănuit eu ! glăsui bătrînul punîndu-și ochelarii pe nas și privindu-mă peste ei cu asprime. Apoi împături gazeta, ca să-i vină mai ușor la citit, și urmă : Vreau să vă citesc rîndurile care mi-au provocat această bănuială. Este vorba de articolul de fond. Ascultați și spuneți-mi dacă dumneavoastră sînteți autorul acestor rînduri :

„Napii nu trebuie niciodată să fie smulși, căci altminteri se vatămă. Este cu mult mai recomandabil să se urce un băiat în pom și să-i scuture."

Ei, ce părere aveți despre rîndurile astea ? Căci presupun că dumneavoastră le-ați scris.

— Ce părere am ? Păi, una foarte bună. Cred că fraza asta cuprinde multă înțelepciune. Sînt convins că în fiecare an, dacă ne gîndim numai la orășelul nostru, se strică milioane și milioane de baniță de

napi din cauză că au fost smulşi înainte de a se coace, pe cînd dacă s-ar urca un băiat şi ar zgîlţîi pomul...

— Mai las-o-ncolo cu zgîlţîitul ! Napii nu cresc în pom !

— Da-a ? Păi ce, am zis eu că da ? Am spus-o la figurat. Oricine se pricepe cît de cît, şi-ar da seama că am vrut să spun că băiatul trebuie să scuture aracii...

În acel moment, bătrînul se ridică şi rupse gazeta în bucăţele, pe care le călcă în picioare, şi nu se lăsă pînă ce nu sfărîmă cu bastonul cîteva obiecte. După care, declarînd că sînt mai ageamiu ca un bou, ieşi trîntind uşa. Pe scurt, se purtă în aşa fel încît mă făcu să cred că-l jignisem cu ceva. Dar neştiind cu ce anume, nu i-am putut veni în ajutor.

Peste cîteva clipe, o fiinţă deşirată şi cadaverică, cu nişte plete linse şi lungi care-i cădeau pînă la umeri şi o barbă ca o mirişte ţepoasă uitată de o săptămînă pe dealurile şi văile obrajilor săi, intră grăbită în redacţie şi se opri brusc, cu un deget pe buze şi cu tot trupul încordat într-o atitudine de pîndă. Nu se auzea nici un zgomot. Totuşi, individul continua să asculte. Liniştea era desăvîrşită. În fine, individul răsuci cheia în broască, apoi se îndreptă spre mine, încet, în vîrful picioarelor, pînă ce aproape că mă atinse, şi se opri. După ce îmi cercetă figura timp de cîteva minute cu o vădită curiozitate, scoase de la piept un număr împăturit al gazetei noastre şi spuse :

— Dumneata ai scris toate astea ? Citeşte-mi cît mai repede, te rog. Fie-ţi milă de mine ! Sufăr cumplit !

Am început să citesc rîndurile citate mai jos ; pe măsură ce cuvintele îmi ieşeau din gură, trăsăturile ascultătorului meu căpătau o expresie din ce în ce mai calmă ; muşchii încordaţi ai feţei i se

destindeau, spaima îi dispărea de pe figură, iar în locul ei se furişau liniştea şi pacea sufletească, aidoma luminii blînde a lunii peste o privelişte pustie.

„Guano este o pasăre aleasă, dar creşterea ei necesită multă îngrijire. Nu trebuie să fie importată înainte de luna iunie sau mai tîrziu de septembrie. În timpul iernii trebuie să fie ţinută într-un loc ferit, unde să-şi poată cloci puii.

Este clar că anul acesta grîncle se vor coace mai tîrziu. De aceea, ar fi recomandabil ca fermierii să usuce paiele şi să planteze turtele de hrişcă în iulie în loc de august.

Cîteva cuvinte despre dovleci : aceste boabe sînt mîncarea preferată a indigenilor din Noua Anglie, care le folosesc la preparatul tartelor cu fructe, în locul coacăzelor. De asemenea, ei preferă să le folosească în locul zmeurei la hrănitul vitelor, deoarece sînt mai sàţioase şi se găsesc în cantităţi satisfăcătoare. Dovleacul este singurul aliment din familia portocalelor care se cultivă cu spor în ţinuturile din nord, cu excepţia dovlecelului şi a cîtorva specii de curcubete. Dar obiceiul de a-l semăna în grădină dispare, deoarece acum toată lumea e de acord că dovleacul nu este cîtuşi de puţin un bun copac dătător de umbră.

Acum, cînd zilele calde se apropie, şi gîscanii încep să ouă..."

Vizitatorul se repezi spre mine entuziasmat şi, strîngîndu-mi mîinile, exclamă :

— De ajuns ! Opreşte-te ! Acum ştiu că sînt întreg la minte, pentru că ai citit cuvînt cu cuvînt, exact cum am citit şi eu acasă. Ei bine, omule, cînd am citit azi-dimineaţă rîndurile astea, mi-am spus : Deşi prietenii mă ţin sub observaţie, n-aş fi crezut niciodată că sînt nebun, dar acum sînt convins ! Şi în acel moment am scos un răcnet, care cred că s-a auzit cale de-o poştă, şi am pornit pe stradă, hotărît să omor pe cineva. Căci simţeam că trebuia să ajung în orice caz la asta, mai devreme sau mai

tîrziu, şi mi-era indiferent dacă începeam cu sfîrşitul. Am mai citit încă o dată un paragraf, ca să fiu sigur, apoi am dat foc casei şi am plecat. În drum am schilodit cîţiva cetăţeni şi l-am urcat pe unul într-un copac, unde să-l pot găsi oricînd doresc. Dar trecînd prin faţa redacţiei m-am gîndit că ar fi bine să-ţi fac o vizită, ca să risipesc orice urmă de îndoială. Acum văd eu cum stau lucrurile şi, în treacăt fie spus, mare noroc are cetăţeanul din copac! L-aş fi omorît cu siguranţă la întoarcere. Cu bine, domnul meu, mi-ai luat o povară de pe suflet. Raţiunea mea a rezistat lecturii unuia dintre articolele dumitale despre agricultură; acum sînt sigur că nimic nu o va mai putea tulbura. La revedere!

Eram cam stînjenit de schilodirile şi incendiile cu care se amuzase cititorul meu, pentru că nu puteam să nu mă simt părtaş la aceste crime într-o oarecare măsură — ce-i drept, nu prea mare. Dar aceste gînduri supărătoare îmi dispărură curînd din minte, deoarece tocmai atunci intră adevăratul redactor-şef al revistei. (Mi-am spus deci: „Dacă ai fi plecat în Egipt, cum ţi-am recomandat eu, aş fi putut şi eu să-mi fac un rost. Dar n-ai vrut să mă asculţi, şi iată-te înapoi. Mă aşteptam oarecum la asta!")

Redactorul-şef părea posomorît, năucit şi descurajat.

Îşi plimbă privirea peste obiectele distruse de bătrînul zurbagiu şi de cei doi tineri ţărani, şi spuse:

— Urîtă afacere, foarte urîtă afacere! Sticla de gumă-arabică spartă, şase ochiuri de geam sparte, scuipătoarea şi două sfeşnice sparte. Dar asta nu-i nimic. Mai grav e faptul că numele gazetei a fost compromis, şi mă tem că pentru totdeauna. Ce-i drept, niciodată nu s-a vîndut atît de repede şi niciodată nu a avut un tiraj atît de mare; niciodată nu s-a

vorbit atîta despre ea. Dar care om ar dori să-şi cîştige faima cu ajutorul nebuniei şi să se îmbogăţească datorită scrîntelii? Dragul meu, ştii că nu mint niciodată, crede-mă: strada e plină de oameni; unii s-au cocoţat pe garduri, aşteptînd cu înfrigurare un prilej să te zărească măcar o clipă. Toată lumea crede că eşti nebun. Şi pe bună dreptate. Nici nu s-ar fi putut altfel, după ce ţi-au citit articolele. Ele sînt o ruşine pentru presă. Cine ţi-a băgat în cap că eşti în stare să redactezi o gazetă de acest soi? Se pare că nu posezi nici cele mai elementare noţiuni de agricultură. Vorbeşti despre grapă şi brazdă [1] ca despre acelaşi lucru. Scrii despre perioada de năpîrlire la vaci şi recomanzi domesticirea dihorului sub cuvînt că e jucăuş şi prinde şoareci [2]. Constatarea dumitale că midiile stau pe loc la auzul muzicii era inutilă, cu totul inutilă. Midiile stau întotdeauna liniştite şi nu se sinchisesc de muzică. Nimic nu le tulbură. Doamne sfinte! Dacă ţi-ai fi propus să înveţi arta ignoranţei, n-ai fi reuşit niciodată să obţii o diplomă cu mai mult succes decît astăzi. N-am mai pomenit aşa ceva. Observaţia dumitale că valoarea castanelor sălbatice creşte neîncetat în comerţ era parcă dinadins făcută ca să distrugă definitiv renumele gazetei. Te rog să te laşi de meseria asta şi să pleci. Nu mai am nevoie de nici un concediu, nici n-aş mai putea să mă bucur de el; ştiindu-te la biroul meu, aş fi într-o permanentă alarmă, aşteptînd cu groază să văd ce sfaturi vei mai da în numărul următor. Îmi ies din sărite ori de cîte ori mă gîndesc la „răzoarele de stridii [3]“ pe care le-ai născo-

[1] În limba engleză, *harrow* (grapă) şi *furrow* (brazdă) prezintă asemănare în pronunţie.

[2] În limba engleză: *cat*, pisică; *pole-cat*, dihor.

[3] În limba engleză: *bed*, răzor; *oister bed*, banc de stridii.

cit la rubrica Grădinăritul. Pleacă. Nimic nu m-ar putea convinge să-mi continui concediul. Ah, de ce nu mi-ai spus că n-ai habar de agricultură?

— Tu vorbeşti, cocean de porumb, varză murată, cap de bostan ce eşti? E pentru prima oară cînd aud o asemenea afirmaţie neghioabă. Fac gazetărie de paisprezece ani şi nu mi s-a spus niciodată că trebuie să ştii ceva ca să scrii la gazetă. Sfeclă ce eşti! Cine scrie cronici dramatice la ziarele de mîna a doua? O şleahtă de cîrpaci şi spiţeri neisprăviţi, care ştiu tot atît de mult despre adevărata artă dramatică cît ştiu eu despre adevărata agricultură, nimic mai mult. Cine recenzează cărţile? Nişte oameni care n-au scris niciodată vreuna. Cine compune cele mai complicate articole de fond despre chestiuni financiare? Nişte indivizi care au avut cele mai numeroase prilejuri să nu afle nimic despre aceste chestiuni. Cine critică felul cum sînt duse campaniile împotriva pieilor roşii? Nişte domni care nu ştiu să deosebească un chiot războinic de o colibă indiană şi care nu au fost niciodată siliţi să facă un marş lung înarmaţi cu un *tomahawk*[1] sau să scoată săgeţile din trupurile unor membri ai familiei lor pentru a aprinde cu ele un foc de tabără. Cine scrie apelurile la temperanţă şi zbiară împotriva alcoolului? Nişte golani care vor duhni a alcool pînă la ultima lor suflare. Cine redactează gazetele agricole, cap de fazan ce eşti? De regulă, nişte oameni care au dat chix cu poeziile, cu romanele de groază, cu dramele senzaţionale, cu reportajele de fapte diverse şi care, pentru a mai scăpa cîtva timp de azilul de săraci, eşuează pe ţărmul agriculturii. Dumneata

[1] Toporişcă întrebuinţată de pieile roşii din America de Nord ca armă de luptă.

încerci să-mi dai mie lecţii de ziaristică ? Domnule, o cunosc de la alfa la Omaha [1]. Află de la mine că cu cît cineva ştie mai puţin, cu atît mai mare e zgomotul pe care-l face şi cu atît mai ridicat salariul pe care-l primeşte. Pot să jur că dacă aş fi fost un ignorant şi nu un om cult, un obraznic şi nu un timid, mi-aş fi făcut de mult o carieră în această lume meschină şi egoistă. Te părăsesc, domnul meu. Fiindcă te-ai purtat atît de grosolan cu mine, sînt bucuros să plec. Să ştii însă că mi-am făcut datoria. Am îndeplinit clauzele contractului pe cît am putut. Am promis că gazeta va interesa toate păturile sociale — mi-am respectat promisiunea. Am spus că voi ridica tirajul la douăzeci mii de exemplare — şi aş fi realizat şi asta dacă-mi mai dădeai răgaz două săptămîni. Şi ţi-aş fi procurat cea mai bună clientelă pe care a avut-o vreodată o gazetă agricolă : fără nici un agricultor, fără nici un individ care să poată deosebi un pom cu pepeni de un arac cu piersici. Dumneata eşti cel care pierzi prin despărţirea noastră, şi nu eu, ştiulete ce eşti ! Adio !

Şi dus am fost.

POVESTEA UNUI BĂIEŢAŞ RĂU

A fost odată un băieţaş rău pe care-l chema Jim, deşi în cărţile de la şcoala de duminică băieţii răi poartă aproape întotdeauna numele de James. Oricît de ciudat ar părea, numele lui era într-adevăr Jim.

[1] Oraş în S.U.A. Joc de cuvinte pentru „alfa şi omega".

În afară de asta, nu avea o mamă bolnavă — una din acele mame ofticoase şi evlavioase, care ar fi fericite să se odihnească în mormînt de nu şi-ar iubi atît de mult feciorii şi de n-ar fi îngrijorate de gîndul că după moartea lor lumea ar putea să le prigonească odraslele. Mai toţi băieţii răi din cărţile şcolilor de duminică se numesc James şi au cîte-o mamă bolnavă care-i învaţă să spună: „Acum, mă duc la culcare" etc. şi care, după ce-i adoarme cu o voce dulce şi plîngăreaţă, îi sărută, le urează noapte bună şi după aceea îngenunche, plîngînd, la căpătîiul lor. Cu totul altfel stăteau lucrurile cu băieţaşul nostru. Îl chema Jim, iar în ce-o priveşte pe mamă-sa, nu păţise nimic — nu era bolnavă nici de oftică şi nici de alte alea. Era mai degrabă voinică şi nu era de loc evlavioasă; mai mult decît atît, nu-şi făcea nici o grijă în privinţa lui Jim. Spunea despre el că dacă şi-ar frînge gîtul n-ar fi cine ştie ce pagubă. Întotdeauna îl trimitea la culcare cu un ghiont şi nu-l săruta niciodată cînd îi spunea noapte bună; dimpotrivă, înainte de a pleca de lîngă el îi mai trăgea o scatoalcă.

Într-o bună zi, băieţaşul cel rău a furat cheia de la cămară, s-a furişat înăuntru, s-a înfruptat din nişte marmeladă şi a umplut apoi borcanul cu catran, aşa fel ca maică-sa să nu observe nici o schimbare; dar nici nu l-a cuprins îndată după aceea un simţămînt îngrozitor şi nici nu i s-a părut că aude o voce şoptindu-i: „Este oare drept să nu-mi ascult mama? Nu cumva am păcătuit? Unde se duc băieţii răi care se îndoapă cu marmelada bunei lor mame?" De asemenea, nici nu a îngenuncheat singur, făgăduind să nu mai fie rău niciodată, şi nici nu s-a ridicat cu inima uşoară, plin de fericire, ducîndu-se să spună mamei sale totul şi să-i ceară iertare, pentru

ca ea să-l binecuvînteze cu lacrimi de mîndrie şi mulţumire în ochi. Nu, aşa se întîmplă cu toţi ceilalţi băieţi răi din cărţi, dar — curios — altfel s-a întîmplat cu Jim al nostru. El înfulecă marmelada şi-şi spuse că-i grozavă, în felul lui păcătos şi necioplit; cînd umplu borcanul cu catran, spuse şi despre treaba asta că e grozavă şi rîse gîndindu-se că „bătrîna o să sară ca arsă şi o să crape de ciudă" cînd va descoperi totul. Şi cînd ea descoperi într-adevăr totul, băiatul făcu pe niznaiul, şi maică-sa îl biciui fără milă, iar el nu se lăsă mai prejos cu ţipetele. Tot ce se întîmpla cu acest băiat era ciudat; totul se petrecea altfel decît cu diferiţii băieţi răi, numiţi James, din cărţi.

O dată se căţără în mărul fermierului Acorn ca să şterpelească nişte poame, dar craca nu se rupse, iar el nu căzu, nu-şi scrînti braţul şi nici nu fu sfîşiat de dulăul fermierului, pentru ca în urma acestei întîmplări, să zacă la pat cu săptămînile, să se pocăiască şi să se facă bun. Da de unde! Şterpeli cîte mere pofti şi coborî nevătămat; cît despre dulău, dădu să-l înfrunte şi chiar îl alungă cu un pietroi cînd potaia se năpusti să-l sfîşie. Ce ciudat! Nimic asemănător nu s-a petrecut vreodată în acele cărticele cuminţi, cu scoarţe marmorate şi cu poze în care se văd bărbaţi în fracuri, jobene şi pantaloni prea scurţi, şi femei în rochii cu talia la subsuori şi fără malacoave. Aşa ceva nu găseai în nici una din cărţile şcolilor de duminică.

O dată fură briceagul învăţătorului şi, temîndu-se că va fi descoperit şi biciuit, îl strecură în şapca lui George Wilson, odrasla sărmanei văduve Wilson, copilul fără cusur, cel mai cuminte băieţaş din tot tîrgul, care asculta întotdeauna de mama lui, nu spunea niciodată vreo minciună, îşi învăţa cu plă-

cere lecţiile şi iubea peste măsură şcoala de duminică. Iar cînd briceagul căzu din şapcă şi nenorocitul de George îşi aplecă capul roşind, ca şi cum s-ar fi simţit vinovat, iar învăţătorul, mînios, îl învinui de furt şi se pregăti să-i biciuiască umerii tremurători, nu apăru cîtuşi de puţin între ei un neaşteptat judecător de pace, cu părul cărunt, pentru a rosti, luîndu-şi un aer solemn : „Cruţaţi pe acest nobil băiat — iată-l colo pe adevăratul vinovat, e un laş. Treceam tocmai prin faţa şcolii în timpul recreaţiei şi, fără să fiu observat, am văzut cum s-a săvîrşit furtul." Jim nu a fost biciuit, şi venerabilul judecător de pace nu a citit o predică în faţa întregii şcoli înlăcrimate şi nici nu l-a luat de mînă pe George, spunînd că un asemenea băiat e vrednic de laudă, pentru ca după aceasta să-l poftească să locuiască la el, ca să mătură biroul, să facă focul, să alerge cu corespondenţa, să spargă lemne, să studieze dreptul, să ajute doamnei judecător la treburile gospodăriei, să se joace în tot timpul liber, să primească patruzeci de cenţi pe lună şi să fie fericit. Nu. Toate astea s-ar fi întîmplat în cărţi, dar nu aşa s-au petrecut lucrurile cu Jim. Nici un judecător pisălog n-a picat acolo pe nepoftite ca să facă scandal, aşa încît băiatul model George a fost snopit în bătaie, iar Jim s-a bucurat nespus, pentru că, vedeţi dumneavoastră, Jim nu putea suferi băieţii model. Jim zicea că toţi aceşti papă-lapte ar trebui puşi la zid. Aşa vorbea băiatul ăsta necioplit şi prost crescut.

Dar cel mai straniu lucru din cîte i s-au întîmplat vreodată lui Jim s-a petrecut atunci cînd s-a plimbat cu barca într-o duminică şi nu s-a înecat ; tot într-o duminică s-a dus să pescuiască şi a fost surprins de furtună, dar nu l-a trăsnit Dumnezeu. Ei bine, aşa ceva nu veţi găsi în cărţile şcolilor de du-

minică, de-ar fi să le citiţi de la un capăt la celălalt, de azi pîn' la Crăciun. O, nu ! Aţi citi în ele că toţi băieţii răi care se plimbă duminica cu barca se îneacă sigur şi că toţi băieţii răi care sînt surprinşi de furtună cînd pescuiesc duminica sînt totdeauna loviţi de trăsnet. Bărcile în care se află băieţii răi se scufundă întotdeauna în zilele de duminică şi întotdeauna se stîrneşte furtună cînd băieţii răi se duc să pescuiască în ziua Domnului. Cum de a scăpat totuşi Jim, rămîne o taină pentru mine.

Lui Jim i se făcuseră farmece, asta trebuie să fi fost pricina. Nimic nu-l putea vătăma. O dată, în loc de pîine, a dat unui elefant dintr-o menajerie un pachet cu tutun, şi elefantul nu i-a spart capul cu trompa. Căutînd prin dulap nişte rachiu de mentă, Jim nu a băut din greşeală vitriol. A furat puşca tatălui său şi a plecat la vînătoare într-o zi de duminică, dar nu şi-a retezat cu vreun glonte trei sau patru degete. Într-un acces de furie a lovit-o pe surioara lui cu pumnul în tîmplă, dar ea nu s-a chinuit în dureri multe zile de vară şi nu a murit rostind vorbe dulci de iertare, care să sporească durerea inimii lui zdrobite. Fata n-a păţit nimic, iar el a luat-o la sănătoasa, şi în cele din urmă a plecat pe mare ; la întoarcere nu s-a simţit deznădăjduit şi singur pe lume văzînd că cei dragi îşi dorm somnul de veci în cimitirul liniştit, în vreme ce casa înveşmîntată în viţă, căminul în care a copilărit, zace în paragină. O, nu ! S-a întors acasă beat turtă, şi primul drum pe care a trebuit să-l facă a fost la postul de poliţie.

Cînd a devenit om în toată firea, s-a însurat, a întemeiat o familie foarte numeroasă, şi într-o noapte le-a crăpat capul la toţi cu securea. Şi s-a îmbogăţit prin tot felul de matrapazlîcuri şi tîlhării ; iar acum este cel mai afurisit şi mai ticălos

potlogar din tîrgul lui de baştină, şi toată lumea îl respectă, mai ales că e deputat în Adunarea legislativă.

După cum vedeţi, nu a existat niciodată în cărţile pentru şcolile de duminică vreun băiat rău cu numele de James care să aibă o soartă atît de norocoasă ca păcătosul de Jim, căruia i se făcuseră farmece.

VENERA CAPITOLINĂ

CAPITOLUL I

(Decorul : Atelierul unui artist la Roma)

— Ah, George, zău că te iubesc !

— Dumnezeu să-ţi binecuvînteze inima ta bună, Mary, asta o ştiu eu, dar de ce-i atît de neîndurător tatăl tău ?

— Are intenţii bune, George, însă pentru el arta e curată nebunie — ce vrei, omul nu se pricepe decît la articole de băcănie. Îşi închipuie că dacă aş fi cu tine aş muri de foame.

— Las-o-ncolo ! Asta nu-i înţelepciune din partea lui, ci aduce mai mult a inspiraţie. De ce nu sînt şi eu un băcan nemilos care scoate bănet cu toptanul, în loc să fiu un sculptor înzestrat cu harul divin, care n-are totuşi nici după ce bea apă ?

— Nu-ţi pierde curajul, George, dragul meu ! Toate prejudecăţile tatei se vor irosi de-ndată ce vei cîştiga cincizeci de mii de dol...

— Cincizeci de mii de draci ! Copiliţo, află că sînt în urmă cu plata chiriei !

CAPITOLUL II

(Decorul : Un apartament la Roma)

— Dom'le, degeaba mai stăm să discutăm ! Ce mai tura-vura ? ! N-am nimic împotriva dumitale, dar nu-mi pot lăsa fata să se mărite cu o tocătură de dragoste, artă şi foame — căci altceva ce i-ai putea oferi ?

— Domnule, recunosc că sînt sărac, însă faima nu înseamnă oare nimic ? Onorabilul Bellamy Foodle din Arkansas zice că noua mea statuie — înfăţişînd America — e o sculptură straşnică şi-i convins că într-o bună zi numele meu va fi vestit.

— Prostii ! Ce ştie despre artă măgarul ăla din Arkansas ? Faima nu contează nimic — ceea ce interesează este preţul pe care-l obţii pentru sperietoarea aceea de ciori pe care ai făcut-o din marmură. Ţi-au trebuit şase luni ca s-o dăltuieşti şi nu ţi se dă pe ea nici o sută de dolari. Nu, dom'le ! Pune-mi pe masă cincizeci de mii de dolari, şi-ţi dau mîna fetei mele — altfel, se mărită cu junele Simper. Ai răgaz şase luni ca să strîngi banii. Bună ziua, dom'le !

— Vai şi-amar ! Ce nenorocire pe capul meu !

CAPITOLUL III

(Decorul : Atelierul)

— Ah, John, prietenul meu din copilărie, sînt cel mai nefericit om de pe lume !

— Eşti un găgăuţă !

— Nu mi-a mai rămas altceva de iubit decît biata mea statuie a Americii — şi, priveşte, nici măcar

ea nu-mi arată simpatie, cu înfăţişarea-i de marmură rece — atît de frumoasă, şi fără inimă !

— Eşti un tîmpit !

— Ah, John !

— Ah, ce nerozii ! N-ai spus că-ţi dă un răgaz de şase luni să strîngi banii ?

— Nu-ţi bate joc de chinul meu, John ! Chiar de-aş avea şi un termen de şase veacuri, la ce mi-ar folosi ? La ce-i poate ajuta timpul unui sărman nenorocit fără nume, fără capital sau prieteni ?

— Idiotule ! Fricosule ! Piodule ! Şase luni ca să strîngi banii, cînd ar fi de ajuns şi cinci !

— Ce, ai căpiat ?

— Şase luni înseamnă timp berechet. Las' pe seama mea. Îţi strîng eu banii.

— Ce vrei să spui, John ? Cum Dumnezeu eşti tu în stare să aduni pentru mine aşa o sumă enormă ?

— Vrei să laşi totul pe seama mea ? Să nu te mai amesteci de loc ? Las' pe mine. Juri să te învoieşti la tot ce voi face eu ? Te legi să nu găseşti nici un cusur în ceea ce voi săvîrşi eu ?

— Sînt năucit, uluit, dar jur.

John luă un ciocan şi, cu bună-ştiinţă, zdrobi nasul Americii ! Făcu alt gest, şi două din degetele statuii zburară ; încă o mişcare, şi un rînd de degete de la picioare fu mutilat şi dezmembrat, apoi încă una, şi piciorul stîng, de la genunchi în jos, zăcea pe podea, ca o ruină îmbucătăţită.

După toate acestea, John îşi puse pălăria şi plecă.

George se zgîi cu gura căscată, vreo treizeci de secunde, la pocitul şi grotescul coşmar din faţa lui, apoi se trînti pe jos şi îl apucară năbădăile.

John se întoarse îndată cu o trăsură, îmbarcă în ea pe artistul cu inima zdrobită şi statuia cu piciorul zdrobit şi îi însoţi, fluierînd încetişor şi liniştit. Îl

lăsă pe artist la locuinţa lui, şi-şi continuă cursa cu trăsura, dispărînd cu statuia în jos, pe *Via Quirinalis* [1].

CAPITOLUL IV

(Decorul : Atelierul)

— Azi, la ora două, se împlineşte termenul de şase luni. Ah, ce chin ! Ce viaţă pustie ! Mai bine aş fi murit ! Aseară n-am pus nimic în gură. Şi nici astăzi dimineaţă. Nu îndrăznesc să intru în nici un birt. Şi mi-i o foame !... Să nu mai vorbim ! Cizmarul mă pîndeşte, croitorul la fel, proprietarul îmi dă tîrcoale. Am ajuns într-o stare de plîns. Nu l-am mai văzut pe John din ziua aceea îngrozitoare. Ea îmi zîmbeşte cu duioşie cînd ne încrucişăm pe stradă, dar imediat zgîrciobul ăla bătrîn îi porunceşte să se uite în altă parte. Ei, cine-o fi bătînd la uşă ? Cine a venit să mă chinuiască ? Pun gîtul că nemernicul ăla de cizmar, om fără nimic sfînt într-însul ! Intră !

— Mărire ţie, luminăţia-ta, şi numai de fericiri să ai parte ! Pronia cerească să te blagoslovească ! Am adus stăpînului meu ghetele cele noi, iar despre plată să nu suflaţi nici un cuvinţel luminăţia-ta — nu-i nici o grabă, nici atîtica grabă. Voi fi mîndru dacă blagorodnicul meu lord va catadicsi şi mai departe a-mi fi muşteriu — iertăciune şi la bună vedere !

„A adus ghetele chiar el în persoană ! Şi nu-mi cere banii ! A plecat făcîndu-mi temenele şi reverenţe, care ar măguli orice cap încoronat. Doreşte să-i fiu mai departe client ! Oare a venit sfîrşitul lumii ? Să fiu al... Intră !

[1] Calea ce duce spre Quirinalis, una dintre cele şapte coline pe care a fost clădită Roma.

— Nu vă fie cu bănat, sir, dar am adus straiele cele noi ale domniei-voastre...

— Intră !

— Îţi cer de o mie de ori iertăciune pentru zăticneală, preamărite ! Dară pregătit-am pentru domnia-ta cămările acelea mîndre de jos, cotineaţa aceasta bicisnică nu-i vrednică de...

— *Intră ! ! !*

— Am venit spre a vă aduce la cunoştinţă că banca v-a redeschis creditul, care din nefericire a fost întrerupt o bucată de vreme ; acum îl puteţi folosi cît poftiţi şi vom fi cît se poate de încîntaţi dacă veţi emite pe seama noastră orice cec doriţi...

— *Intră ! ! !*

— Dragul şi mărinimosul meu băiat, e a ta ! Va fi aici într-o clipă ! Ia-o, însoară-te cu ea, iubeşte-o, fii fericit ! Dumnezeu să vă binecuvînteze pe amîndoi — hip, hip, ura !...

— *Intră ! ! !*

— O, George, scumpul şi iubitul meu George, sîntem salvaţi !

— O, Mary, scumpa mea iubită, într-adevăr sîntem salvaţi, dar îţi jur că nu ştiu de ce şi nici cum !

CAPITOLUL V

(Decorul : O cafenea romană)

Într-un grup de gentlemani americani, cineva citeşte şi traduce din numărul săptămînal al lui *Il Slangwhanger* [1] *di Roma* cele ce urmează :

[1] *Slangwhanger* — cuvînt plăsmuit de Twain, însemnînd Toboşarul argotic.

„MINUNATA DESCOPERIRE !

Cu vreo şase luni în urmă, signor John Smitthe, un *gentleman* american care s-a stabilit la Roma de cîţiva ani, a cumpărat cu o sumă derizorie un petic de pămînt în Campagna, nu departe de mormîntul familiei Scipio — de la proprietarul terenului, o rudă scăpătată a principesei Borghese. Mr. Smitthe s-a dus la ministrul cadastrului şi a transferat bucata de pămînt pe numele unui artist sărac, americanul George Arnold, explicînd că a făcut acest lucru drept plată şi despăgubire pentru o daună pecuniară cauzată în mod incidental de către dînsul, cu multă vreme în urmă, unui obiect aparţinînd lui signor Arnold. A mai subliniat că va oferi o despăgubire adiţională, aducînd îmbunătăţiri terenului care constituie proprietatea lui Signor A., pe seama şi pe cheltuiala sa. Acum patru săptămîni, în timp ce se făceau anumite săpături necesare pe terenul sus-numit, signor Smitthe a dezgropat cea mai remarcabilă statuie antică ce-a fost vreodată adăugată bogatelor comori de artă ale Romei. Este o minunată figură de femeie şi, deşi opera este atinsă destul de grav de contactul cu pămîntul şi de stricăciunea veacurilor, nici un ochi nu poate privi fără a fi mişcat răpitoarea ei frumuseţe. Nasul, piciorul stîng de la genunchi în jos, o ureche, precum şi degetele piciorului drept şi două degete de la una din mîini s-au pierdut, dar altfel nobila figură se află într-o remarcabilă stare de conservare. Guvernul a luat îndată în stăpînire statuia, cu ajutorul forţelor armate, şi a numit o comisiune alcătuită din critici de artă, anticari şi cardinali, principi ai bisericii, care să-i stabilească valoarea şi să determine remuneraţia care trebuie să revină posesorului terenului unde a fost găsită capodopera. Asupra întregii afaceri s-a păstrat, pînă aseară, un secret deplin. Între timp, comisiunea s-a întrunit cu uşile închise şi a deliberat. Aseară, membrii ei au decis în unanimitate că statuia reprezintă pe Venera şi este opera unui artist necunoscut, însă înzestrat cu un talent sublim, din secolul al III-lea înainte de Hristos. Dînşii o con-

sideră cea mai desăvîrşită operă de artă cunoscută pînă-n prezent.

Conferinţa finală s-a ţinut la miezul nopţii, stabilindu-se că Venera valorează uriaşa sumă de zece milioane de franci! În conformitate cu legea şi uzul poporului roman, întrucît guvernul este posesorul a jumătate din toate operele de artă găsite în Campagna, statul nu a avut altceva de făcut decît să plătească cinci milioane de franci domnului Arnold, intrînd astfel în posesia permanentă a frumoasei statui. Azi-dimineaţă, Venera va fi transportată la Capitoliu, unde va rămîne, iar la amiază comisiunea îl va vizita pe signor Arnold, pentru a-i înmîna ordinul sanctităţii-sale, pe baza căruia tezaurul îi va plăti suma princiară de cinci milioane de franci în aur."

Un cor de glasuri: Noroc! Nu găseşti cuvinte pentru aşa ceva!

Un glas: Gentlemeni! Propun să înfiinţăm imediat o societate americană pe acţiuni pentru achiziţionarea de terenuri şi dezgropări de statui, aici, cu legăturile cuvenite în Wallstreet. ca să lanseze şi să susţină stocul de acţiuni.

Toţi: Bun şi aprobat!

CAPITOLUL VI

(Decorul: Capitoliul din Roma — zece ani mai tîrziu)

— Preaiubită Mary, statuia din faţa noastră este cea mai celebră din lume. E renumita Venera Capitolină, despre care ai auzit vorbindu-se atît de multe. Iat-o aici, cu micile ei lipsuri, restaurate (cîrpite, adică) de către cei mai cunoscuţi artişti romani — şi simplul fapt că au îndeplinit umila cîrpeală a unei creaţii atît de nobile va face ca numele lor să rămînă ilustre în veacul veacurilor.

Cît de ciudat îmi pare locul acesta ! Cu o zi înainte de a fi fost aici pentru ultima oară — au trecut de atunci zece ani fericiţi — nu eram bogat ; ba, nu aveam un cent — Dumnezeu te aibă în pază ! — şi totuşi, am avut şi eu un cuvînt de spus ca să fac din Roma stăpîna acestei statui, cea mai măreaţă operă de artă antică pe care o cunoaşte lumea.

— Adorata, ilustra Venera Capitolină — şi la ce sumă e evaluată ! Zece milioane de franci !

— Da, *acum* atîta valorează !

— Şi, vai, Georgy, ce divin de frumoasă e !

— Aşa e, dar nici nu se compară cu ceea ce era înainte ca binecuvîntatul acela de John Smith să-i fi zdrobit piciorul şi să-i fi turtit nasul. Ce ingenios om, acest Smith ! Ce talentat ! Smith, nobile Smith ! Făuritorul întregii noastre fericiri ! Hait ! Ştii tu ce înseamnă strănutul ăsta ? Piciul nostru a căpătat tuse măgărească. Niciodată n-ai să înveţi cum să îngrijeşti copiii.

SFÎRŞITUL

Venera Capitolină se află tot în Capitoliul din Roma şi rămîne încă cea mai fermecătoare şi cea mai strălucitoare operă de artă antică cu care omenirea se poate mîndri. Dar dacă veţi avea vreodată norocul să vă aflaţi în faţa ei şi să cădeţi în extaz de admiraţie, nu îngăduiţi acestei adevărate şi tainice povestiri a originii sale să vă strice fericirea. Iar cînd citiţi despre Uriaşul Împietrit [1], dezgropat

[1] Schiţa de mai sus a fost scrisă pe vremea cînd faimoasa înşelătorie cu „Uriaşul Împietrit" era senzaţia zilei în Statele Unite. (N.a.).

lîngă Syracuza, în statul New York, sau în preajma oricărei alte localităţi, păstraţi-vă cumpătul, iar dacă Barnum [1]-ul care l-a îngropat acolo se oferă să vi-l vîndă pe o sumă enormă, nu-l cumpăraţi. Trimiteţi-l Papei !

GAZETĂRIE ÎN TENNESSEE

Redactorul ziarului *Avalanşa* din Memphis s-a năpustit cu următoarele cuvinte asupra unui corespondent care îl calificase drept „radical" : „Scriind primele cuvinte, punînd punctele pe i şi barele pe t-uri şi rotunjindu-şi fraza, el ştia prea bine că fabrică o frază plină de infamii şi duhnind a minciună."

La recomandarea medicului, care-mi spusese că mi-ar prii climatul din sud, am plecat în Tennessee, unde am obţinut postul de redactor adjunct al ziarului *Gloria dimineţii şi strigătul de luptă al districtului Johnson.* Ducîndu-mă să-mi iau în primire slujba, l-am găsit pe redactorul-şef al ziarului legănîndu-se pe un scaun şchiop, cu picioarele cocoţate pe o masă de brad. În încăpere mai era o masă de brad şi încă un scaun şchiop, amîndouă pe jumătate îngropate sub un maldăr de ziare, foi şi manuscrise. Mai era şi o ladă de lemn plină cu nisip, în care erau presărate chiştoace de ţigări de foi şi sticle goale, precum şi o sobă a cărei portiţă de-abia se mai ţinea în balamaua

[1] *Barnum* — numele unui celebru circ american.

de sus. Redactorul-şef purta o redingotă lungă de postav negru şi pantaloni albi de olandă. Ghetele lui erau fine şi bine lustruite ; purta un plastron, un inel mare cu pecete, un guler înalt de modă veche şi un fel de cravată cadrilată, cu capetele răsfrînte. Asemenea straie se purtau cam prin 1848. Fuma un trabuc şi tot căutînd un cuvînt şi trecîndu-şi mîinile prin păr ajunsese să şi-l încîlcească de-a binelea. Era înspăimîntător de încruntat, ceea ce m-a făcut să cred că pregătea un articol de fond deosebit de tăios. Îmi spuse să iau colecţia de ziare şi să încropesc o dare de seamă pentru rubrica *Spiritul presei din Tennessee*, concentrînd într-un articol tot ce mi se părea mai interesant din cuprinsul lor.

M-am apucat şi am scris cele ce urmează :

SPIRITUL PRESEI DIN TENNESSEE

„Pesemne că redacţia *Cutremurului bisăptămînal* a fost indusă în eroare în chestiunea societăţii de căi ferate Ballyhack. Societatea nu intenţionează cîtuşi de puţin să lase în afara traseului oraşul Buzzardville. Dimpotrivă, ea îl consideră drept unul dintre cele mai importante puncte ale traseului şi, în consecinţă, nu doreşte nicidecum să-l neglijeze. Desigur că domnii de la *Cutremurul bisăptămînal* vor avea amabilitatea să facă această rectificare.

Dl. John W. Blossom, destoinicul redactor al ziarului *Trăsnetul şi strigătul de luptă al libertăţii* din Higginsville, a sosit ieri în oraşul nostru şi a tras la Van Buren.

După cît se pare, colegul nostru de la *Răcnetul dimineţii* (ziar din Mud Springs) a căzut în greşeala de a presupune că alegerea lui Van Werter nu este sigură, dar fără îndoială că îşi va fi descoperit greşeala mai înainte ca aceste rînduri să i

amintească acest lucru. Desigur că a fost indus în eroare de rezultatele incomplete ale alegerilor.

Notăm cu bucurie că orașul Blathersville se străduiește să încheie cu anumiți gentlemeni din New York un contract pentru pavarea străzilor aproape impracticabile ale orașului, cu plăci de asfalt marca Nicholson. *Chiotul zilei* combate bine pentru această cauză și are încredere în victoria finală."

I-am predat redactorului-șef manuscrisul ca să-l aprobe, să-l refacă sau să-l arunce la coș. Privindu-l, fața i se întunecă. Pe măsură ce citea, expresia feței lui devenea și mai întunecată. Era ușor de ghicit că ceva nu-i în regulă. Deodată, sări de pe scaun, spunînd :

— Tunete și fulgere ! Nu cumva crezi că am de gînd să vorbesc așa despre boii ăia ? Crezi că abonații mei vor înghiți o asemenea apă chioară ? Dă-mi condeiul !

În viața mea nu văzusem condei care să scîrțîie și să zgîrie hîrtia cu mai multă furie, trecînd fără milă peste verbele și epitetele scrie de altul. În toiul acestei lucrări, cineva trase un glonte prin fereastra deschisă, știrbind simetria unuia din urechile mele.

— Ah ! exclamă redactorul-șef, ăsta-i pramatia de Smith de la *Vulcanul moral*. Îl așteptam încă de ieri.

Și scoțînd de la brîu un revolver marinăresc, apăsă pe trăgaci. Smith căzu, lovit în coapsă. Împușcătura îl tulburase pe Smith, care tocmai încerca să țintească a doua oară, și rănise un străin. Străinul eram eu. Nu-mi retezase decît un deget.

Redactorul-șef continuă apoi să facă ștersături și adăugiri. În clipa cînd le isprăvea, prin burlanul sobei se rostogoli o grenadă de mînă, și explozia sfărîmă soba în mii de bucățele. Alte pagube n-au mai fost însă, afară de doi dinți pe care o schijă rătăcită mi-i smulse din gură.

— Soba s-a dus, grăi redactorul-şef.

I-am răspuns că sînt de aceeaşi părere.

— Nu-i nimica, pe vremea asta tot n-avem nevoie de ea. Ştiu cine a făcut treaba asta. Îl prind eu ! Şi acum, iată cum trebuie scrisă povestea asta.

Am luat manuscrisul. Era atît de plin de ştersături şi adăugiri, încît nu mai ştiai de unde să-l apuci. Avea acum următorul cuprins :

SPIRITUL PRESEI DIN TENNESSEE

„Pesemne că mincinoşii înrăiţi de la *Cutremurul bisăptămînal* se străduiesc din nou să vîre pe gîtul poporului nostru nobil şi generos încă una din minciunile lor josnice şi grosolane cu privire la cea mai glorioasă iniţiativă a secolului al XIX-lea : calea ferată Ballyhack. Ideea că Buzzardville va fi lăsat în afara traseului a fost născocită numai de creierii lor scîrboşi, sau mai degrabă de zoile pe care ei le consideră creieri. Ar face mai bine să-şi retragă cuvintele, dacă vor să-şi salveze hoiturile împuţite de tărbăceala pe care o merită din plin.

Măgarul de Blossom de la ziarul *Trăsnetul şi strigătul de luptă al libertăţii* din Higginsville a sosit iarăşi aici ca să se ghiftuiască la Van Buren.

Am aflat că puşlamaua tembelă de la *Răcnetul dimineţii* din Mud Springs afirmă, cu obişnuitul său talent de a minţi, că Van Werter nu a fost ales. Înalta misiune a gazetarului este de a răspîndi adevărul, de a rectifica eroarea, de a educa, şlefui şi ridica nivelul moralei şi manierelor publicului şi de a face pe toţi oamenii mai generoşi, mai virtuoşi, mai miloşi şi mai buni, mai cucernici şi mai fericiţi din toate punctele de vedere ; iar acest tîlhar cu inima neagră mai înjoseşte încă nobila profesiune, stăruind în răspîndirea ipocriziei, bîrfelilor, înjurăturilor şi a mojiciilor.

Blathersville vrea să-şi paveze străzile cu plăci de asfalt Nicholson. Mai degrabă ar avea nevoie de o închisoare şi de un azil pentru săraci. Ce idee să pavezi străzile într-un orăşel de nimic, în care abia sînt două cazane de fiert rachiu, o fierărie şi cataplasma asta de muştar ce poartă numele de *Chiotul zilei!* Păduchele de Buckner care scoate *Chiotul* rage cu prostia lui obişnuită despre această chestiune şi îşi închipuie că ce spune el are vreun rost."

— Uite, aşa se scrie: cu mult piper şi la chestiune. Articolele mălăieţe mă scot din sărite.

În acel moment, o cărămidă ţîşni prin fereastră, prefăcînd-o în ţăndări şi făcîndu-mă să simt un junghi puternic în spinare. M-am dat la o parte. Începusem să mă simt de prisos.

— Pare să fie colonelul, spuse redactorul-şef. Îl aştept de două zile. În cîteva clipe va fi aici...

Avea dreptate. Peste o clipă, colonelul apărea în uşă, ţinînd în mînă un revolver militar.

— Domnule, spuse el, am onoarea să mă adresez laşului care editează această fiţuică rîioasă?

— Da, domnule, ia loc, te rog. Fii atent la scaun, îi lipseşte un picior. Mi se pare că am onoarea să vorbesc cu mincinosul acela infect, colonelul Blatherskite Tecumseh?

— Întocmai, domnule. Am o mică socoteală cu dumneata. Dacă ai puţin timp, vom începe.

— Am de terminat un articol despre încurajarea progresului în dezvoltarea morală şi intelectuală a Americii, dar nu-i nici o grabă. Să începem.

Pistoalele amîndurora răsunară puternic, în aceeaşi clipă. Şeful pierdu o şuviţă de păr, iar glontele colonelului îşi termină cariera în partea cărnoasă a coapsei mele. Umărul stîng al colonelului fu niţel sfredelit. Traseră din nou. De data asta nici unul nu-şi nimeri ţinta, dar eu îmi primii partea — un glonte

în braţ. La a treia împuşcătură, ambii domni fură uşor răniţi. În ce mă priveşte, m-am ales cu o rotulă sfărîmată. Le-am spus atunci că am de gînd să plec la plimbare, fiind vorba de o chestiune intimă la care mă jenez să mai asist. Dar amîndoi mă rugară să stau locului şi mă asigurară că nu-i stingheresc cîtuşi de puţin.

Îşi încărcară din nou armele, vorbind despre alegeri şi despre recoltă, iar eu mă apucai să-mi oblojesc rănile. Peste cîteva clipe deschiseră din nou focul cu multă însufleţire, şi fiecare lovitură nimeri în plin, dar este cazul să adaug că cinci din cele şase gloanţe trase mi-au revenit mie. Al şaselea răni de moarte pe colonel, care observă cu un umor fin că acum va trebui să-şi ia rămas bun, pentru că are treabă în oraş. Se mai interesă de adresa dricarului şi plecă.

Şeful se întoarse către mine şi-mi spuse :

— Aştept musafiri la dejun şi trebuie să mă pregătesc. Mi-ai face un serviciu dacă ai citi şpalturile şi ai primi pe vizitatori.

Am tresărit puţin la ideea de a aştepta vizitatori, dar eram prea năucit de schimbul de focuri, care-mi răsuna încă în urechi, ca să încerc să mai spun ceva.

El continuă :

— Jones va fi aici la ora trei, plesneşte-l cu biciul. Gillespie va veni poate mai devreme, aruncă-l pe fereastră. Ferguson se va înfăţişa pe la ora patru, ucide-l. Cred că asta-i totul pentru astăzi. Dacă-ţi mai rămîne timp, ai putea să scrii un articol usturător despre poliţie, ia-l în tărbacă pe inspectorul-şef. Biciul se află sub masă, armele sînt în dulap, muniţiile sînt acolo în colţ, iar vata şi bandajele în sertar. În caz de accident, coboară la parter la Lancet, felcerul. Îi tipărim gratuit anunţurile.

Şi plecă. M-am cutremurat. În cele trei ore care au urmat am trecut prin pericole atît de înspăimîn-

tătoare, încît mi-am pierdut cu desăvîrşire liniştea sufletească şi buna dispoziţie. Gillespie veni şi mă aruncă el pe mine pe fereastră. Jones sosi la ora fixată şi, tocmai cînd mă pregăteam să-l plesnesc, îmi smulse biciul din mînă şi mă plesni el pe mine. Din ciocnirea cu un necunoscut care nu figurase pe listă, am ieşit scalpat. Un alt necunoscut, cu numele de Thompson, nu lăsă din mine decît o biată epavă şi o grămadă de zdrenţe încîlcite ; în cele din urmă, cînd, înghesuit într-un colţ şi asaltat de o mulţime furioasă de ziarişti, escroci, politicieni şi vagabonzi, care urlau, înjurau şi-şi vînturau armele deasupra capului meu, făcînd să strălucească aerul de sclipirile metalice ale oţelului, mă pregăteam să-mi dau demisia de la acest ziar, în uşă se ivi şeful, însoţit de o droaie de prieteni veseli şi entuziaşti. Atunci începu o încăierare şi un măcel pe care nici o pană omenească, fie ea şi din oţel, nu le-ar putea descrie. Oamenii se împuşcau, se împungeau, se sfîrtecau, se ciunteau, se înjunghiau, sau se aruncau unii pe alţii pe fereastră. Prin încăpere trecu o furtună de înjurături sinistre, însoţită de lucirile nedesluşite şi frenezia unui sălbatic dans războinic. Apoi furtuna se potoli. În cinci minute se făcu liniştc, iar eu şi însîngeratul redactor-şef, rămaşi singuri, priveam rămăşiţele sîngerînde, împrăştiate în jurul nostru, pe podea.

— O să-ţi placă slujba asta după ce te vei obişnui, îmi spuse el.

— Trebuie să-ţi cer iertare, îi răspunsei. Cred că după un timp aş putea scrie cum îţi place dumitale ; sînt convins că aş putea, după o oarecare experienţă şi după ce m-aş deprinde cu limbajul acesta. Dar, ca să vorbesc pe şleau, acest stil energic are şi unele neajunsuri : poţi fi oricînd întrerupt. Ai putut constata singur asta. Fără îndoială că stilul energic are

menirea să ridice nivelul cititorului, dar nu-mi place să atrag atît de mult atenţia, iar aici acest lucru este inevitabil. Nu pot scrie în tihnă cînd sînt întrerupt atît de des, cum s-a întîmplat azi. Îmi place foarte mult slujba asta, dar nu-mi place să fiu lăsat aici singur ca să primesc vizitatori. Aceste experienţe sînt noi şi, într-un fel, chiar pasionante, te asigur, dar nu prea sînt împărţite echitabil. Un domn trage în dumneata prin fereastră şi mă schilodeşte pe mine ; o grenadă e aruncată prin burlanul sobei, vizîndu-te pe dumneata, şi rezultatul e că portiţa sobei mă lasă ştirb pe mine ; un prieten intră pentru a schimba cu dumneata cîteva amabilităţi şi mă nimereşte pe mine, făcînd din pielea mea o sită ferfeniţită ; dumneata te duci la masă, iar Jones mă biciuieşte pînă la sînge ; Gillespie mă aruncă pe fereastră ; Thompson mă dezbracă la piele, iar o persoană cu totul străină mă scalpează cu dezinvoltura unei vechi cunoştinţe ; nu trec nici cinci minute, şi toţi derbedeii din regiune vin echipaţi de război şi purced la desfiinţarea ultimelor mele rămăşiţe cu *tomahawk*-urile lor. Una peste alta, pot spune că n-am avut niciodată pînă acum o zi atît de agitată ca asta. Nu, dumneata îmi placi şi îmi place felul dumitale calm şi potolit de a da explicaţii vizitatorilor, dar, vezi dumneata, nu sînt obişnuit cu aşa ceva. Oamenii din sud sînt prea impulsivi şi-şi cheltuiesc cu prea multă dărnicie ospitalitatea. Paginile pe care le-am scris astăzi şi în ale căror rînduri reci mîna dumitale de maestru a infuzat spiritul arzător al gazetăriei din Tennessee vor pune în mişcare un nou vicspar. Toată ceata asta de ziarişti va veni încoace — şi anume, va veni înfometată ca o haită de lupi şi va voi să mănînce pe cineva. Trebuie să-mi iau rămas bun de la dumneata. Refuz să fiu prezent la

acest festin. Am venit în sud pentru a-mi îngriji sănătatea şi voi pleca de aici în acelaşi scop — şi chiar imediat. Gazetăria din Tennessee este mult prea agitată pentru mine.

După care, ne-am despărţit cu regrete reciproce, iar eu m-am mutat la spital.

POVESTEA MARELUI CONTRACT

Vreau să înfăţişez naţiunii, în cît mai puţine cuvinte, rolul pe care l-am avut (oricît de mic a fost el) în această afacere care a preocupat atît de mult opinia publică şi a stîrnit atîtea patimi, umplînd ziarele din ambele continente cu atîtea informaţii mincinoase şi comentarii fanteziste.

Iată cum a început această istorie (trebuie să precizez de la început că fiecare fapt pomenit în expunerea mea rezumativă e confirmat din plin de documentele oficiale aflate în Arhivele Statului):

La data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861, John Wilson Mackenzie din Rotterdam, districtul Chemung, statul New Jersey, actualmente decedat, a încheiat cu statul un contract prin care se obliga să livreze generalului Sherman treizeci de butoaie cu carne conservată.

Pînă aici totul e-n regulă.

Mackenzie porni în căutarea lui Sherman, cu butoaiele după el, dar cînd sosi la Washington nu-l mai găsi pe Sherman, care plecase la Manassas. Încărcă butoaiele şi plecă într-acolo, dar ajunse prea tîrziu. Plecă după el la Nashville, de la Nash-

ville la Chattanooga, de la Chattanooga la Atlanta, dar nicăieri nu-l putu ajunge din urmă. De la Atlanta porni din nou pe urmele trupelor sale, pînă la ţărmul oceanului, însă şi de data aceasta întîrzie cu cîteva zile. Dar aflînd că Sherman se îmbarcase pe vasul Quaker City într-o călătorie spre Ţara Făgăduinţei, luă vaporul spre Beirut, gîndind că va sosi înaintea celuilalt vas. Ajuns la Ierusalim împreună cu butoaiele lui, află că Sherman nu se îmbarcase pe Quaker City, ci se îndreptase spre ţinutul preriilor, ca să lupte împotriva pieilor roşii. Se întoarse aşadar în America şi porni spre Munţii Stîncoşi. După şaizeci şi opt de zile de drum anevoios prin prerii, tocmai cînd se găsea la mai puţin de patru mile depărtare de cartierul general al lui Sherman, pieile roşii îl omorîră cu *tomahawk*-ul, îl scalpară şi luară pe deasupra şi toată carnea, în afară de un singur butoi. Armata lui Sherman captură unicul butoi rămas, şi în felul acesta vajnicul navigator îşi îndeplini post-mortem contractul, cel puţin în parte.

În testamentul pe care-l păstrase ca pe-un jurnal de-a lungul peregrinărilor sale, el lăsa contractul moştenire fiului său Bartolomeu W. Acest Bartolomeu W. alcătui următoarea notă de plată :

GUVERNUL STATELOR UNITE

datorează răposatului John Wilson Makenzie din New Jersey :

Pentru 30 butoaie de carne conservată, a cîte 100 dolari, destinate generalului Sherman, 3.000 dol. Pentru cheltuieli de călătorie şi transport . . 14.000 dol.

Total . . . . . 17.000 dol.

Apoi muri — nu însă înainte de a lăsa contractul lui W. J. Martin, care încercă să încaseze suma, dar răposă fără a fi reuşit s-o dobîndească. Martin transmise contractul lui Barker J. Allen, care încercă de asemeni să încaseze suma. Nu supravieţui nici el. De la Barker J. Allen, afacerea trecu în mîinile lui Anson C. Rogers, care încercă şi el acelaşi lucru ; el reuşi să ajungă pînă la biroul celui de-al nouălea referent al Curţii de Conturi, dar Moartea, Marea Nivelatoare, sosi nechemată şi îi încheie şi lui socotelile. El lăsă nota de plată unei rude din Connecticut, un anume Hopkins Răzbunătorul, care supravieţui evenimentului patru săptămîni şi două zile, întrecîndu-i pe toţi predecesorii săi ; dacă ar mai fi trăit doar o zi, ar fi putut ajunge pînă la al doisprezecelea referent. El lăsă nota de plată prin testament unchiului său, Johnson cel Vesel. Eforturile depuse întrecură puterile optimistului nostru. Ultimele lui cuvinte au fost : „Nu mă plîngeţi, căci doresc din tot sufletul să mor". Şi nu mintea, sărmanul. Alte şapte persoane au moştenit apoi contractul, dar cu toatele şi-au dat sufletul. În cele din urmă, contractul a ajuns în mîinile mele. L-am moştenit de la o rudă cu numele de Bethlehem Hubbard, din statul Indiana. Nu putea să mă sufere, dar în ultimele clipe ale vieţii sale m-a chemat la el, mi-a iertat toate păcatele şi, cu lacrimi în ochi, mi-a înmînat contractul cu pricina.

Cu aceasta se termină istoria marelui contract pînă în momentul cînd a intrat în posesia mea. Voi încerca acum să arăt cinstit în faţa naţiunii rolul care-mi revine în această afacere. M-am dus cu contractul şi cu nota de plată la preşedintele Statelor Unite.

— Ce pot face pentru dumneata, domnule ? m-a întrebat el.

— Domnule preşedinte, i-am spus eu, la data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861, John Wilson Mackenzie din Rotterdam, districtul Chemung, statul New Jersey, actualmente decedat, a încheiat cu statul un contract, prin care se obliga să livreze generalului Sherman treizeci de butoaie cu carne conservată...

În momentul acela, preşedintele m-a întrerupt şi, pe un ton blajin, dar hotărît, mi-a spus să părăsesc încăperea. A doua zi am cerut audienţă la secretarul de stat.

— Ce doreşti, domnule? m-a întrebat el.

— Excelenţă, la data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861, John Wilson Mackenzie din Rotterdam, districtul Chemung, statul New Jersey, actualmente decedat, a încheiat cu statul un contract, prin care se obligă să livreze generalului Sherman treizeci de butoaie cu carne conservată...

— De ajuns, domnule, de ajuns. Acest departament nu are nimic de-a face cu contractele pentru livrările de carne.

Şi spunîndu-mi acestea, m-a condus spre uşă foarte politicos. Am chibzuit din nou chestiunea, şi a doua zi am cerut audienţă la secretarul Departamentului Marinei, care mi-a spus de cum am intrat:

— Fii scurt, domnule! Nu mă face să pierd vremea.

— Excelenţă, la data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861, John Wilson Mackenzie din Rotterdam, districtul Chemung, statul New Jersey, actualmente decedat, a încheiat cu statul un contract, prin care se obliga să livreze generalului Sherman treizeci de butoaie cu carne...

Ei bine, mai departe n-am putut ajunge. Nici dumnealui nu avea nimic de-a face cu contractele de

livrări de carne, nici măcar cu cele destinate generalului Sherman. În mintea mea începu să încolţească o părere cam ciudată despre un asemenea guvern. Aveam impresia că nu prea e dornic să achite butoaiele cu carne. În ziua următoare m-am dus la secretarul Departamentului Afacerilor Interne şi i-am spus :

— Înălţimea-voastră, la data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861...

— Ajunge, domnule ! Am mai auzit de dumneata. Şterge-o cu acest contract infam din instituţia mea ! Departamentul Afacerilor Interne nu are nimic de-a face cu aprovizionarea armatei.

Am plecat. Dar de data asta eram disperat. Mi-am pus în gînd să-i urmăresc pas cu pas, să cutreier fiecare departament al acestui guvern nelegiuit, pînă ce afacerea contractului va fi rezolvată. Voi încasa suma sau voi cădea învins în luptă, ca şi predecesorii mei, dar voi încerca toate mijloacele. L-am asaltat pe directorul general al Poştei, am asediat Departamentul Agriculturii, l-am pîndit pe preşedintele Camerei Reprezentanţilor. Dar dumnealor nu aveau nimic de-a face cu contractele încheiate de armată pentru livrările de carne. M-am dus şi la directorul Biroului de brevete şi am început :

— Excelenţă, la data de...

— Ce calamitate ! Ai ajuns în cele din urmă şi aici cu contractul ăla afurisit ? Noi nu avem nimic de-a face cu contractele încheiate de armată pentru livrările de carne, scumpul meu domn.

— Foarte bine, dar cineva trebuie să plătească pentru carnea asta. Dacă nu-mi veţi plăti de îndată, voi pune sechestru pe biroul ăsta prăfuit şi pe tot ce se află în el.

— Dar, scumpul meu domn...

— Nici o vorbă ! Biroul brevetelor e dator să plătească, aşa socot. De altfel, chiar dacă nu e dator, Biroul brevetelor va fi nevoit să plătească.

Nu-mi amintesc exact ce a urmat. Atîta ştiu doar, că s-a sfîrşit cu bătaie. Biroul brevetelor a ieşit învingător. Dar m-am ales şi eu cu un cîştig : mi s-a spus că trebuie să mă adresez Departamentului Finanţelor. M-am dus acolo. Am aşteptat două ore şi jumătate, după care am fost primit în audienţă de directorul general al Departamentului Finanţelor.

— Preastimate şi cinstite domn, la data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861, John Wilson Macken...

— Destul, domnule ! Am auzit de dumneata. Du-te la primul-referent al departamentului.

Aşa am şi făcut. Primul-referent m-a trimis la al doilea referent. Al doilea referent m-a trimis la al treilea, şi al treilea m-a trimis la primul-inspector al Secţiei cerealelor şi cărnii. În sfîrşit, mi se părea că am nimerit pe drumul cel bun. Primul-inspector cercetă toate registrele ce se aflau în posesia lui, ca şi hîrtiile neclasate, dar nu găsi procesul-verbal asupra contractului meu. M-am dus la al doilea inspector al Secţiei cerealelor şi cărnii. Acesta cercetă registrele şi hîrtiile neclasate din rafturile lui, dar fără nici un rezultat. Prinsesem curaj. În săptămîna aceea, am ajuns pînă la al şaselea inspector al secţiei. În săptămîna următoare am scotocit tot Biroul petiţiilor. În a treia săptămînă am dat gata Biroul contractelor rătăcite şi am trecut pragul Biroului afacerilor îngropate. L-am terminat şi pe ăsta în trei zile. Mai rămînea un loc necercetat încă. De aceea, am dezlănţuit atacul împotriva directorului secţiei rebuturilor. Mai precis, împotriva secretarului lui, pentru că directorul nu era acolo. În birou se aflau şaisprezece fetişcane

drăguțe, care scriau în registre, și șapte tineri contopiști favorizați de soartă, care le arătau cum să scrie. Fetișcanele le surîdeau peste umăr, iar tinerii le înapoiau bucuroși surîsurile. Totul era frumos și vesel ca la o nuntă. Doi-trei funcționari, care citeau ziarul, mă priviră puțin cam acru, dar continuară să citească. Numai nu-mi adresa o vorbă. Mă obișnuisem însă cu ritmul vioi de muncă al tinerilor funcționari de gradul patru, de-a lungul călătoriei mele pline de peripeții, începînd din primul birou al secției cerealelor și cărnii și terminînd cu ultimul birou, al „afacerilor îngropate". Mă antrenasem atît de bine, încît din momentul în care intram într-un birou și pînă cînd vreun funcționar catadicsea să-mi vorbească puteam să aștept fără să schimb piciorul pe care mă sprijineam decît de două sau poate de trei ori.

În biroul secției rebuturilor am schimbat de patru ori piciorul. După care am întrebat pe unul dintre funcționarii care citeau :

— Ilustre pelerin, unde-i marele vizir ?

— Ce vreți să spuneți ? Despre cine vorbiți ? Dacă este vorba de șeful biroului, nu-i aici.

— Își va vizita oare haremul astăzi ?

Tînărul mă privi o clipă, apoi continuă să citească ziarul. Cunoșteam însă apucăturile acestor funcționari. Știam că dacă va termina de citit toate ziarele de pe birou înainte de a sosi din nou poșta de la New York mă pot considera un om norocos. Mai avea doar două ziare. După un timp le termină și pe astea. Apoi căscă și mă întrebă ce doresc.

— Preacinstite imbecil, la data de...

— Ești individul cu contractul de carne ! Dă-mi hîrtiile.

Le luă și cotrobăi multă vreme prin hîrțoagele lui. În sfîrșit, descoperi ceea ce însemna pentru mine mai

mult decît drumul spre Indii, şi anume urma de mult dispărutului dosar al contractului lui Mackenzie, stînca de care se sfărîmaseră atîţia înaintaşi ai mei fără să fi ajuns pînă la el. Eram adînc mişcat. Ba chiar nespus de fericit, deoarece supravieţuisem tuturor încercărilor. Cu glasul tremurînd, i-am spus funcţionarului : „Dă-mi-l. Guvernul va rezolva totul acum." Dar în aceeaşi clipă tînărul îmi îndepărtă mîna, spunîndu-mi că mai era de îndeplinit o formalitate. Şi începu să mă descoasă :

— Unde se află acest John Wilson Mackenzie ?

— E mort.

— Cînd a murit ?

— Nu a murit, a fost omorît.

— Cum ?

— Lovit cu un *tomahawk*.

— Cine l-a lovit ?

— Păi, un indian, firește. Nu cumva crezi că dascălul de la şcoala de duminică !

— Nu, desigur. Va să zică un indian ?

— Întocmai.

— Numele indianului.

— Care nume ? Nu-l cunosc.

— Nu se poate ! Trebuie să fi avut un nume. Cine a asistat la asasinat ?

— Nu ştiu.

— Aşadar, dumneata n-ai fost acolo ?

— Ai fi putut s-o ştii după culoarea părului meu. N-am fost de faţă.

— Atunci, de unde ştii că Mackenzie e mort ?

— Pentru că e sigur că a murit atunci şi am toate motivele să cred că în orice caz a murit între timp. Sînt sigur că a murit.

— Trebuie să aduci dovezi. L-ai prins pe indian ?

— Firește că nu.

— Ei bine, trebuie să pui mîna pe el. Ai adus *tomahawk*-ul ?

— Nici prin gînd nu mi-a trecut.

— Trebuie să faci rost de *tomahawk*. Trebuie să aduci indianul şi *tomahawk*-ul. Dacă vei dovedi moartea lui Mackenzie pe calea asta, atunci te vei putea prezenta în faţa Comisiei pentru cercetarea reclamaţiilor, cu oarecare şanse de succes, dacă bineînţeles copiii dumitale vor trăi destul ca să încaseze banii şi să se bucure de ei. Dar moartea individului *trebuie* dovedită. De altfel pot să-ţi spun aproape sigur că guvernul nu va plăti niciodată cheltuielile de transport şi de deplasare ale răposatului. S-ar putea să plătească butoiul de carne pe care l-au capturat soldaţii lui Sherman, dacă vei obţine de la Congres o hotărîre în acest sens. În nici un caz nu ţi se vor plăti cele douăzeci şi nouă de butoaie cu carne pe care le-au mîncat pieile roşii.

— În cazul ăsta, mi se datorează numai o sută de dolari, şi nici asta nu e sigur ! După toate călătoriile făcute de Mackenzie în Europa, Asia şi America cu butoaiele de carne după el ! După toate străduinţele şi necazurile lui ! După ce au pierit atîţia oameni nevinovaţi care au încercat să încaseze banii ! Ascultă, tinere, de ce nu mi-a spus asta primul-inspector al secţiei cerealelor şi cărnii ?

— Pentru că n-avea de unde să ştie cît de întemeiată e cererea dumitale.

— De ce nu mi-a spus-o al doilea ? De ce nu mi-a spus-o al treilea ? De ce nu mi s-a spus la nici unul din birourile şi departamentele astea ?

— Pentru că nimeni de acolo nu putea şti. Noi lucrăm aici după o anumită rutină. Ai urmat calea rutinei şi ai aflat ceea ce voiai să ştii. E calea cea mai bună. E singura cale. E foarte veche şi foarte înceată, dar foarte sigură.

— Da, e moarte sigură. Aşa cum a fost pentru majoritatea înaintaşilor mei. Încep să mă simt şi eu chemat pe lumea cealaltă. Tinere, eşti îndrăgostit de fata aceea cu ochi albaştri şi creionul după ureche. Am ghicit asta în privirile dumitale galeşe : vrei să te însori cu ea, dar eşti sărac. Haide, întinde mîna şi ia contractul. Căsătoriţi-vă şi fiţi fericiţi ! Fiţi binecuvîntaţi, copiii mei !

Iată tot ce ştiu despre marele contract care a stîrnit atîta vîlvă. A, da, era să uit, funcţionarul căruia i l-am donat a murit.

PREAMĂRIREA UCIGAŞILOR

Auzisem atît de multe despre celebra prezicătoare madam... încît m-am dus ieri s-o vizitez. E brunetă de felul ei, şi tenu-i negricios şi-l accentuează prin mijloace artificiale care nu o costă mai nimic. Poartă bucle, care sînt foarte negre, şi am avut impresia că le face cu ajutorul untului rînced mai atrăgătoare decît sînt în realitate. Poartă un tulpan roşiatic, cu pătrăţele, legat uşor în jurul gîtului, şi se vede clar că celălalt tulpan întîrzie să sosească de la spălat. Bănuiesc că prizează tabac. În orice caz, ceva asemănător se afla prin firele de păr care îi mijeau deasupra buzei de sus. Ştiu că îi place usturoiul — am aflat asta cum a scos un oftat. M-a privit pătrunzător timp de aproape un minut, cu ochii ei negri, şi apoi mi-a zis :

— Destul ! Vino cu mine !

A pornit-o pe un coridor foarte întunecos şi sinistru, eu ţinîndu-mă după ea. Deodată, s-a oprit şi mi-a spus că, drumul fiind întortocheat şi întunecos,

poate ar fi mai bine să aducă o lumină. Dar mi se părea necavaleresc să pun o femeie la lucru pentru mine, aşa că i-am zis :

— Nu-i nevoie, doamnă, dacă mai oftezi o dată, cred că voi şti să te urmez.

Aşa că ne-am urmat lesne drumul. Ajunşi în vizuina ei oficială şi tainică, mi-a cerut să-i spun data naşterii mele, ora precisă a acestui eveniment şi ce culoare de păr avusese bunica. I-am răspuns cît am putut de exact. Apoi mi-a zis :

— Tinere, fă-ţi curaj ! Nu tremura. Sînt gata a-ţi dezvălui trecutul.

— Informaţiile privind viitorul ar fi în general mai...

— Linişte ! Ai avut multe supărări, ceva bucurii, unele noroace, cîteva ghinioane. Străbunicul dumitale a fost spînzurat.

— Asta-i min...

— Linişte ! Spînzurat, domnule. Dar nu din vina lui. N-a avut încotro.

— Îmi pare bine că-i faci dreptate.

— Aah ! Mai bine ai deplînge sentinţa juriului ! A fost spînzurat. Steaua lui se întretaie cu a dumitale în a patra diviziune, a cincea sferă. Care va să zică, şi dumneata vei fi spînzurat.

— Avînd în vedere această veselă...

— Înţelege că am nevoie de linişte ! Firea dumitale nu a fost dintru început păcătoasă, dar împrejurările au schimbat-o. La vîrsta de nouă ani ai furat zahăr. La cincisprezece ani ai furat bani. La douăzeci ai furat cai. La douăzeci şi cinci de ani ai dat foc. La treizeci de ani, nărăvit în rele, ai ajuns gazetar. Acum ţii conferinţe publice. Te aşteaptă lucruri şi mai rele. Vei ajunge membru al Congresului. Apoi vei lua calea temniţei. În cele din urmă vei fi din nou fericit, totul va fi bine şi vei fi spînzurat.

Mă podidiseră lacrimile. Chiar şi faptul de a fi membru al Congresului mi se părea destul de neplăcut, darmite a fi spînzurat! Iată ceva mult prea trist, prea cumplit. Femeia părea mirată de mîhnirea mea. I-am mărturisit gîndurile mele. Apoi, ea mă mîngîie.

— Vai, omule[1], zise ea, capul sus! N-ai de ce să te întristezi. Ascultă-mă. Vei trăi în New Hampshire. În nevoia şi deznădejdea dumitale vei găsi ajutorul familiei Brown — cei pe care asasinul i-a

[1] În acest paragraf, prezicătoarea povesteşte în amănunt istoricul cazului Pike-Brown din New Hampshire, de la ajutorarea şi salvarea străinului Pike de către familia Brown pînă la spînzurarea şi înmormîntarea acestui ingrat ticălos. Ea nu adaugă nimic, nu exagerează nimic (vezi orice ziar din New England din noiembrie 1869). Acest caz Pike-Brown este ales numai pentru a arăta ceva caracteristic, pentru a ilustra un obicei care există nu numai în New Hampshire, ci în orice stat al Uniunii — vorbesc despre sentimentalul obicei de a vizita, mîngîia, glorifica şi plînge de mila unor criminali ca acest Pike, din ziua cînd intră în închisoare, condamnaţi la moarte, şi pînă se bălăngănesc în furca spînzurătorii. Următorul extras din *Temple Bar* (1866) dezvăluie faptul că acest obicei nu există numai în Statele Unite: „În ziua de 31 decembrie 1841, un om cu numele de John Jones, pantofar de meserie, şi-a ucis iubita, Hary Hallam, fiica unui muncitor respectabil la Mansfield, ţinutul Nottingham. A fost executat la 23 martie 1842. Era un om cu obiceiuri nestatornice şi avea crize de violenţă. Fata îl refuzase, iar el i-a spus că dacă nu o va avea el, nu o va avea nimeni. După ce i-a aplicat o primă lovitură, care însă nu i-a fost imediat fatală, ea s-a rugat de el să o lase în viaţă, dar văzîndu-l neclintit în hotărîrea lui l-a rugat măcar să-i dea răgaz ca să se roage. El însă a încredinţat-o că se va ruga pentru amîndoi şi a dus pînă la capăt omorul. Rănile au fost făcute cu un cuţit cizmăresc, şi gîtul i-a fost tăiat cu cea mai mare sălbăticie. După aceea, el a căzut în genunchi şi aşa a rămas cîtva timp, rugîndu-se lui Dumnezeu să-i fie milă de doi îndrăgostiţi nefericiţi. Nu a făcut nici o încercare de a scăpa şi a mărturisit omorul. După întemniţarea lui, s-a purtat în modul cel mai impresionant. Şi-a cîştigat simpatia confesorului închisorii şi a primit vizita epis-

lăsat în viaţă. Ei vor fi binefăcătorii dumitale. După ce te vei fi îngrăşat din mărinimia lor şi vei fi mulţumit şi fericit, vei dori să le răsplăteşti binele, şi astfel, într-o noapte te vei duce în casa lor şi, cu un topor, vei crăpa capetele întregii familii. Vei jefui cadavrele binefăcătorilor dumitale şi vei cheltui toată prada în destrăbălări cu puşlamalele şi fleoarţele din Boston. Apoi vei fi arestat, judecat şi condamnat la spînzurătoare şi aruncat în temniţă. Acolo vor începe zilele dumitale cele fericite. Te vei întoarce la credinţă — da, te vei întoarce la credinţă, de îndată ce ţi se va fi respins orice cerere de graţiere, comutare sau amînarea pedepsei — şi atunci, ei da, atunci în fiece dimineaţă şi în fiece după-amiază, cele mai evlavioase şi mai neîntinate fecioare din sat se vor aduna în celula dumitale şi vor înălţa imnuri. Aceasta va dovedi că omuciderea este un lucru vrednic de cinste. Apoi, vei aşterne pe hîrtie o scrisoare plină de simţire, în care îi vei ierta pe toţi Brownii răposaţi de curînd. Şi astfel, vei stîrni admiraţia lumii, căci lumea nu se poate împotrivi mărinimiei. Apoi, te vor conduce la eşafod, cu mare *éclat* [1], în fruntea unui impunător alai alcătuit din preoţi, dregători, simpli cetăţeni şi fecioare, mergînd îngîndurate două cîte două, purtînd buchete de flori şi imortele. Te vei urca pe eşafod şi, în timp ce mulţimea va sta cu capul descoperit în faţa dumitale,

---

copului de Lincoln. Nu pare să fi arătat nici o căinţă faţă de omor, dar părea că moare cu siguranţa triumfătoare că se va revedea cu victima sa în cer. *A fost vizitat de nişte doamne foarte evlavioase şi binevoitoare din Nottingham, dintre care unele au declarat că era un copil al lui Dumnezeu, dacă vreodată va fi existat vreunul. Una din ele i-a trimis o camelie albă, pe care s-o poarte la execuţia sa.*" (N. a.).

[1] În franceză în text. Înseamnă *strălucire*, adică alai plin de strălucire sau mare pompă.

vei citi o scurtă cuvîntare, plină de miez, pe care ţi-a scris-o preotul. Apoi, în mijlocul unei tăceri depline şi solemne, îţi vor face vînt în par-Paradis, fătul meu. Nu va mai rămîne ochi neînlăcrimat pe pămînt. Vei fi un erou! Toţi mardeiaşii te vor invidia. Toţi vor căuta să te imite. Şi pe loc te va urma spre mormînt o procesiune uriaşă, şi lumea va plînge pe rămăşiţele dumitale pămînteşti, fecioarele vor intona din nou imnuri, acum şi mai pioase datorită duioaselor amintiri în legătură cu închisoarea, iar ca un ultim prinos de dragoste, respect şi apreciere a neîntrecutelor dumitale calităţi alese se vor perinda două cîte două în jurul coşciugului dumitale, aruncîndu-ţi cununi de flori. Şi — măre! — sfinţit vei fi! Gîndeşte-te la asta, fătul meu — o lună ai fost nerecunoscător, ucigaş, jefuitor de cadavre, beţivan, scandalagiu, printre tîlharii şi matracucele din mahalalele Bostonului, iar în luna următoare odorul neprihănitelor fecioare ale ţării. O fiară sîngeroasă şi scîrbavnică şi apoi plîns, jelit, sfinţit ca mucenic — şi toate astea numai într-o singură lună. Netotule! Cum mai poţi sta amărît, cînd te aşteaptă o soartă atît de nobilă?

— Nu, doamnă, m-am apărat eu, mă nedreptăţeşti de bună seamă. Sînt prea mulţumit. N-am ştiut pînă acum că străbunicul meu fusese spînzurat, dar asta nu are nici o însemnătate. În clipa de faţă, lui nu mai are de ce să-i pese, iar mie nu a început încă să-mi pese. Recunosc, doamnă, că mă îndeletnicesc oarecum cu ziaristica şi cu conferinţele, dar celelalte fărădelegi pe care mi le pui în cîrcă mi-au dispărut din amintire. Totuşi, pesemne că le-am făptuit — căci dumneata n-ai fi în stare să înşeli un străin. Dar să lăsăm trecutul aşa cum a fost, şi viitorul să fie cum va fi — astea nu sînt nimic.

Nu am ţinut decît la un singur lucru. Întotdeauna am avut presimţirea că odată voi sfîrşi la spînzurătoare, şi acest gînd m-a supărat destul ; dar dacă m-ai putea încredinţa că voi fi spînzurat în New Hampshire...

— Fără umbră de îndoială !

— Dumnezeu să te binecuvînteze, binefăcătoarea mea ! — iartă-mă că te îmbrăţişez. Mi-ai luat o piatră de pe inimă. E o fericire să fii spînzurat în New Hampshire — laşi un nume lăudat în urma ta, şi cît ai bate din palme intri în cea mai aleasă societate a New Hampshire-ului de pe lumea cealaltă.

Apoi mi-am luat rămas bun de la prezicătoare. Dar judecînd serios : e oare bine să preamăreşti pe un ucigaş mîrşav, osîndit la spînzurătoare, cum a fost preamărit Pike în New Hampshire ? E oare bine să prefaci pedeapsa pentru o fărădelege sîngeroasă într-o răsplată ? Este drept aşa ? Este cuminte ?

AUTOBIOGRAFIE BURLESCĂ

Deoarece cu diferite prilejuri două sau trei persoane mi-au sugerat că dacă mi-aş scrie autobiografia ar fi dispuse a o citi în timpul liber, am cedat, în cele din urmă, acestei disperate cereri unanime şi iată-mă aici cu povestea mea.

Neamul nostru este străvechi şi nobil, pierzîndu-se în negura trecutului. Primul strămoş de la care Twainii păstrează vreo mărturie este un prieten al familiei, pe nume Higgins. Asta se întîmpla în veacul al unsprezecelea, cînd străbunii noştri locuiau în Aberdeen, comitatul Cork, Anglia. De ce în loc de

Higgins lungul şir de strămoşi a purtat de atunci încoace numele din partea mamei (afară de cazurile întîmplătoare, cînd vreunul dintre ei îşi găsea în alt nume un refugiu, ca să acopere vreo nerozie), aceasta-i o taină pe care nici unul dintre noi nu a fost vreodată prea dornic să o dezgroape. Este la mijloc un fel de nelămurită şi fermecătoare poveste de dragoste, aşa că o lăsăm în plata Domnului. Toate familiile vechi procedează la fel.

Arthur Twain, de pildă, era un om cu o faimă grozavă — vămuia oamenii la drumul mare, pe vremea lui William Rufus [1]. Pe la treizeci de ani, s-a dus la unul din acele vechi şi frumoase locuri de odihnă engleze, numit Newgate [2], ca să-şi vadă de nişte treburi, şi nu s-a mai întors niciodată acasă. A murit subit în timpul şederii acolo.

Un alt strămoş, Augustus Twain, pare să fi stîrnit oarecare vîlvă în jurul anului 1160. Era grozav de poznaş şi obişnuia să-şi ia vechiul paloş, să-l ascută, şi pe nopţile întunecoase să se ducă într-un loc cît se poate de potrivit, unde străpungea cu acest paloş pe cei care treceau pe-acolo, ca să-i vadă cum sar în sus de surprindere. Era un umorist înnăscut. Mergea însă prea departe cu gluma, şi la prima ocazie cînd a fost găsit despuind pe unul din aceşti călători, autorităţile îl scurtară cu un cap şi îi agăţară căpăţîna într-un loc înalt şi drăguţ, chiar lîngă Temple Bar [3], de unde putea cerceta cu privirea trecătorii şi petrece în lege. Nici o situaţie nu i-a plăcut atît de mult şi în nici una nu a rămas atîta vreme.

---

[1] *William Rufus* (William cel roşcovan), (1056—1100), rege al Angliei între 1087 şi 1100 fiul lui William I Cuceritorul.

[2] Newgate, celebră închisoare din Londra.

[3] *Temple Bar*, poarta unuia dintre zidurile care înconjurau diferitele cartiere ale Londrei. Această poartă, desfiinţată în 1879, mărginea la vest jurisdicţia lordului primar.

Apoi, în următorii două sute de ani, arborele genealogic al familiei înfăţişează un şir de oşteni — bărbaţi nobili şi inimoşi, care totdeauna mergeau la bătălie cîntînd, chiar în coada oştirii şi totdeauna ieşeau din bătălie urlînd, drept în fruntea oştirii.

Acest fapt este o ripostă zdrobitoare la nesărata glumă a bătrînului răposat Froissart, cum că arborele familiei noastre nu a avut niciodată decît o singură ramură, care îşi întindea braţul în unghi drept şi purta rod iarna şi vara.

Pe la începutul veacului al cincisprezecelea îl avem pe Beau Twain, poreclit „Învăţatul". Avea un scris frumos, nespus de frumos. Şi putea plăsmui scrisul oricui atît de bine, încît la vederea unei asemenea isprăvi toţi se prăpădeau de rîs. Se desfăta fără seamăn cu talentul lui. Cu vremea, a încheiat un contract ca să spargă pietre pentru o şosea, şi munca aceasta aspră i-a stricat scrisul. Totuşi, s-a bucurat de viaţă tot timpul cît a fost în branşa aceasta a pietrei, care — cu intervale neînsemnate — a durat vreo patruzeci şi doi de ani. La drept vorbind, a murit la datorie. În tot cursul acestor ani îndelungaţi, guvernul fu atît de mulţumit de el, încît abia termina un contract, şi nu trecea săptămîna fără să capete altul. Era răsfăţat de-a binelea. Şi totdeauna se bucura de trecere printre fîrtaţii lui întru artă, fiind unul dintre membrii de seamă ai binevoitoarei lor societăţi secrete, numită Banda Lanţului. Era totdeauna ras în cap, avea preferinţă pentru haine vărgate şi muri regretat de cîrmuire. Moartea lui a însemnat o pierdere grea pentru ţară. Se bizuiau atît de mult pe el...

Cîţiva ani mai tîrziu, îl avem pe ilustrul John Morgan Twain. El a venit în ţara aceasta ca pasager o dată cu Columb. Se pare că avea o fire arţăgoasă şi

urîcioasă. În tot timpul călătoriei s-a plîns de hrana pe care-o primea şi mereu ameninţa că debarcă pe uscat dacă hrana nu se îmbunătăţeşte. Voia cosac [1] proaspăt. Nu trecea zi fără să hoinărească în lungul şi-n latul corăbiei, cu nasul în vînt, mîrîind împotriva comandantului şi spunînd sus şi tare ba că dumnealui, Columb, habar n-are încotro merge, ba că nu fusese niciodată prin părţile acelea. Memorabilul strigăt „Pămînt în zare!" a înfiorat toate inimile de pe corabie, afară de-a lui. A privit un răstimp, printr-o bucată de sticlă afumată, la linia abia trasată la capătul îndepărtat al apei şi a zis: „Pămînt, pe naiba — e o plută!" Urcîndu-se pe bord, acest îndoielnic pasager nu adusese cu el decît un ziar vechi, în care erau înfăşurate o batistă cu iniţialele „B.G.", un ciorap de bumbac cu iniţialele „L.W.C.", unul de lînă brodat „D.F." şi o cămaşă de noapte cu iniţialele „O.M.R.". Şi totuşi, în timpul voiajului a fost mai îngrijorat de cufărul lui şi stîrnea mai multă vîlvă pe socoteala persoanei sale decît toţi ceilalţi pasageri laolaltă. Dacă vasul „se lăsa în jos spre prova" şi nu voia să cîrmească, el se ducea şi îşi muta „cufărul" mai spre pupa şi apoi pîndea rezultatul. Dacă vasul era „spre pupa", îl ruga pe Columb să însărcineze cîţiva oameni să „care bagajul acela". În timpul furtunilor trebuia să i se pună căluş, fiindcă vaietele sale, pricinuite de grija „cufărului", îi împiedicau pe marinari să audă comenzile. Omul nu pare să fi fost învinuit pe faţă de vreo faptă gravă şi necuviincioasă, dar în jurnalul de bord al vasului se menţionează ca „o împrejurare ciudată" faptul că deşi îşi adusese lucrurile personale pe bordul vasului într-un ziar, le coborîse pe ţărm în

[1] Peşte de apă dulce, asemănător cu plătica.

patru cufere, la care se adăuga o ladă cu veselă, plus două coşuri cu sticle de şampanie. Dar cînd se întoarse, dînd a înţelege într-un fel neobrăzat şi cu fanfaronadă că-i lipsesc cîteva lucruri, şi se apucă să scotocească prin bagajele celorlalţi pasageri, s-a umplut paharul şi l-au aruncat peste bord. Pe urmă, aşteptară vreme îndelungată, cuprinşi de mirare, să-l vadă ieşind la suprafaţă, însă nici măcar o bolboroseală nu se auzi prin undele care mîngîiau liniştite ţărmul. Dar în timp ce toată lumea era profund absorbită, privind peste bord, şi interesul sporea dintr-o clipă într-alta, se observă cu întristare că vasul era la derivă, şi parîma ancorei atîrna uşoară la prova. Apoi, în străvechiul jurnal al corăbiei, cu scrisul aproape şters de vreme, găsim această nemaiîntîlnită însemnare :

„Cu vremea, ieşi la iveală că acest călător, care stîrnea zîzanie, se dăduse la fund, luase ancora şi o tîrîse prin tot fundul apei, apoi o vînduse blestemaţilor de sălbatici, zicînd precum că el ar fi găsit-o, nelegiuitul !"

Totuşi, acest strămoş avea instincte bune şi blagorodnice, şi cu mîndrie amintim de faptul că a fost primul alb care s-a interesat de educarea şi civilizarea indienilor noştri. A clădit o temniţă comodă, a înălţat spînzurători, şi pînă în ceasul din urmă a pretins, cu inima împăcată, că a avut asupra indienilor o înrîurire mai restrictivă şi mai înălţătoare decît oricare alt reformator care a lucrat printre ei. La acest punct, cronica devine mai puţin sinceră şi guralivă şi se încheie brusc, spunînd că bătrînul călător s-a dus să vadă cum funcţionează furcile sale, pregătite pentru primul alb sortit spînzurătorii în America, şi în timp ce era acolo, s-a pomenit cu

nişte lovituri de la care i s-a tras, chiar pe loc, moartea.

Stră-strănepotul „Reformatorului" a fost în mare înflorire pe la o mie şase sute şi ceva şi era cunoscut în analele noastre drept „bătrînul Amiral", deşi în istorie avea alte titluri. Multă vreme, comandase cîteva flotile de vase sprintene, bine înarmate şi cu echipaje puternice, aducînd mari servicii, prin aceea că dădea ghes neguţătorilor. Vasele pe care le urmărea el şi asupra cărora îşi aţintea ochiu-i de vultur străbăteau totdeauna oceanul cu o viteză impunătoare. Dar dacă o corabie mai rămînea în urmă, în ciuda tuturor străduaniilor depuse de el, indignarea îi creştea pînă cînd nu se mai putea stăpîni, şi ca urmare lua la el acasă corabia cu pricina şi o păstra cu grijă, aşteptînd să vină proprietarii după ea, ceea ce nu se întîmpla niciodată. Şi căuta cu dinadinsul să stîrpească trîndăvia şi neglijenţa marinarilor acelei corăbii, silindu-i să facă exerciţii de înviorare şi băi. Asta numea el „a umbla pe apă". Tuturor elevilor le plăcea acest exerciţiu. În orice caz, nici unul nu se plîngea de el după ce-l încerca. Cînd proprietarii întîrziau să vină după navele lor, amiralul le ardea totdeauna ca să nu se piardă prima de asigurare. În cele din urmă, acest frumos şi încercat marinar a fost retezat tocmai cînd era în floarea vîrstei şi în culmea gloriei. Şi pînă în ceasul morţii, biata sa văduvă, cu inima zdrobită, a fost de părere că, dacă ar fi fost retezat cu cincisprezece minute mai curînd, ar fi putut să fie reînviat.

Charles Henry Twain a trăit în ultimele decenii ale veacului al şaptesprezecelea şi a fost un misionar distins şi plin de rîvnă. Convertise şaisprezece mii de băştinaşi din insulele mărilor de sud şi îi învăţase că o salbă din dinţi de cîine şi o pereche de ochelari nu

alcătuiesc o ţinută suficientă pentru a veni la slujba religioasă. Biata sa turmă de enoriaşi îl iubea foarte, foarte mult, iar cu prilejul înmormîntării sale, toţi ca unul s-au ridicat — şi au ieşit din restaurant cu lacrimile în ochi, mărturisindu-şi unul altuia că a fost un misionar bun şi fraged şi că n-ar strica să mai aibă parte de el.

Fe-yo-to-wa-na-pukketekeewis (Puternic-Vînător-cu-ochi-de-Porc Twain) a împodobit cu fiinţa lui mijlocul secolului al optsprezecelea şi l-a ajutat din toată inima pe generalul Braddock să reziste împotriva asupritorului Washington. Acest strămoş e cel care a tras de şaptesprezece ori în Washington al nostru, dindărătul unui copac. Pînă aici, frumoasa şi romantica naraţiune din cărţile cu istorioare morale este exactă. Dar cînd naraţiunea se apucă să spună că la al şaptesprezecelea tur, sălbaticul, cuprins de veneraţie, a rostit solemn că omul acela era ocrotit de Duhul Atotputernic şi păstrat pentru vreo menire măreaţă şi nu a mai cutezat să-şi ridice puşca împotriva lui, spre a nu săvîrşi un sacrilegiu, naraţiunea încalcă de-a binelea adevărul istoriei. În realitate, el a zis aşa :

„De nici un folos nu este, hîc, de nici un... Omul cela aşa de beat este, că nu poate sta locului îndeajuns ca să-l nimerească cineva. Aşa este şi, hîc, nu-mi dă mîna a mai risipi *moniţia* pe el."

De asta s-a oprit el la al şaptesprezecelea glonţ, şi chiar că era un raţionament sănătos, limpede şi de bun-simţ, care ni se impune lesne prin elocvenţa şi prin convingătoarea aromă de probabilitate ce pluteşte în jurul lui.

Întotdeauna am savurat isprăvile arătate în cartea cu istorioare, dar m-a chinuit bănuiala, trista bănu-

ială, că fiecare indian care contribuise la înfrîngerea lui Braddock şi trăsese de două ori într-un soldat (doi se preface uşor în şaptesprezece, de-a lungul unui secol), fără să nimerească, s-a pripit să tragă concluzia că Duhul Atotputernic îl păstrase pe soldatul acela pentru vreo menire măreaţă. De aceea uneori m-am cam temut că singurul motiv pentru care cazul lui Washington este ţinut minte, pe cînd celelalte au fost date uitării, este că în ceea ce-l priveşte profeţia s-a împlinit, iar cu ceilalţi nu. Cred că nu există destule cărţi pe faţa pămîntului ca să cuprindă profeţiile pe care le-au făcut indienii şi alte foruri neautorizate ; în schimb, poţi să duci în buzunarele de la pardesiu toate profeţiile care s-au împlinit.

Voi remarca în treacăt aici că anumiţi strămoşi de-ai mei sînt atît de bine cunoscuţi în istorie prin pseudonimele lor, încît nu am socotit că merită să mă opresc asupra lor sau măcar să-i pomenesc, în ordinea naşterii. Printre aceştia pot fi citaţi : Richard Brinsley Twain — alias Guy Fawkes ; John Wentworth — alias Jack Şaisprezece-Noduri ; William Hogarth Twain — alias Jack Sheppard ; Ananias Twain — alias Baronul Münchhausen ; John George Twain — alias căpitanul Kidd, şi mai sînt George Francis Twain, Tom Pepper, Nabucodonosor şi Măgarul lui Baalam [1] — toţi din familia noastră, dar dintr-o ramură hotărît îndepărtată de onorabila linie directă. De fapt e vorba de o ramură colaterală, ai cărei membri se deosebesc de străvechiul trunchi mai cu seamă prin aceea că, pentru a dobîndi faima după care am rîvnit şi de care am fost înfometaţi

[1] Unele din aceste nume sînt ale unor haiduci, tîlhari de drumul mare, hoţi de codru, faimoşi odinioară în S.U.A.

totdeauna, ei au apucat-o pe calea josnică de-a merge la puşcărie în loc de a fi spînzuraţi.

Nu e bine cînd scrii o autobiografie să-ţi urmăreşti prea îndeaproape străbunii pînă în zilele noastre — e mai sigur să vorbeşti doar în doi peri despre străbunic, şi de la el să sari direct la tine, cum fac eu acum.

M-am născut fără dinţi, şi în această privinţă Richard al III-lea [1] a avut un avantaj asupra mea; în schimb, eu m-am născut fără cocoaşă, şi aici eu am un avantaj asupra lui. Părinţii mei nu erau nici foarte săraci, nici deosebit de cinstiţi.

Acum, însă, mă bate un gînd. Într-adevăr, propria mea viaţă ar putea să pară aşa de ştearsă în contrast cu cea a strămoşilor mei, încît înţelept este să o las nescrisă pînă cînd voi fi spînzurat. Dacă alte vreo cîteva biografii pe care le-am citit s-ar fi oprit cu şirul străbunilor pînă ce s-ar fi petrecut un eveniment asemănător, ar fi fost o întîmplare fericită pentru publicul cititor. Ce ziceţi de ideea asta?

---

[1] Richard al III-lea (1452—1485), ultimul rege al Angliei din familia Plantageneţilor, intrat în latura sumbră a istoriei engleze prin faptele sale sîngeroase. Aci autorul se referă la tradiţia populară despre Richard al III-lea, prinţ venit pe lume cu peceţile groazei, tradiţie care-şi găseşte expresia în dramele istorice *Henric al VI-lea* şi *Richard al III-lea* de Shakespeare:

Cînd te-ai născut aveai şi dinţi în gură,
Semn că veneai pe lume să muşti lumea

(*Henric al VI-lea*, partea a treia, actul al V-lea, scena a VI-a; traducerea versurilor de Romulus Vulpescu);

Crescînd grăbit, muşca din pîine — cică —
În vîrstă-abia de două ceasuri numa'!

(*Richard al III-lea*, actul al II-lea, scena a IV-a, p. 111, Editura pentru literatură, Biblioteca pentru toţi, 1964, traducere de Romulus Vulpescu).

EXPERIENȚA FAMILIEI McWILLIAMS CU ANGHINA DIFTERICĂ

(după cum i-a fost relatată autorului acestei cărți de către domnul McWilliams, un simpatic gentleman din New York, pe care sus-zisul l-a întîlnit întîmplător, în cursul unei călătorii)

Ei bine, ca să revin la punctul unde mă aflam, cînd am făcut o digresiune spre a vă explica cum s-a întîmplat că bîntuia în oraș boala aceea înfricoșătoare și fără leac — anghina difterică — i-am atras atenția doamnei McWilliams asupra micii Penelopa și i-am zis :

— Scumpa mea, în locul tău n-aș lăsa fetița să mestece surceaua asta de brad.

— Dragule, ce rău poate să-i facă ? îmi răspunse ea, pregătindu-se totuși să-i ia fetiței surceaua din gură, fiindcă femeile nu pot primi nici măcar cea mai simplă sugestie judicioasă, fără a o discuta — e vorba, bineînțeles, de femeile măritate.

— Dar, dragostea mea, i-am replicat, cine nu știe că lemnul de brad e foarte puțin nutritiv ? E ultimul lemn pe care-l poate mînca un copil !

Mîna nevestei mele făcu un popas în aer, tocmai cînd voia să ia surceaua, apoi i se înapoie în poală. Vădit contrariată, zise :

— Bărbățele, de obicei ești un om cu scaun la cap. Nu te îndoiești nici tu de asta. Ei bine, toți doctorii zic că terebentina din lemnul de brad e bună pentru întărirea spinării și a rinichilor.

— Aha, e o neînțelegere la mijloc. Nu știam că fetița are ceva la șira spinării și la rinichi, nici că medicul familiei a recomandat...

— Cine ţi-a mai spus că şira spinării şi rinichii fetiţei ?...

— Iubirea mea, tu mi-ai dat a înţelege.

— Ce idee ! N-am pretins în viaţa mea aşa ceva.

— Păi bine, draga mea, acum două minute mi-ai zis că...

— Ei, las-o-ncolo ! Ce-am zis ? Puţin îmi pasă ce-am zis. N-are ce să-i strice fetiţei dacă mestecă — ia, acolo — o surcică de brad, dacă aşa are ea chef, ştii prea bine. Şi, chiar aşa va face ! Uite-aşa, şi gata !

— Nu mai e nevoie de nici un argument, draga mea. Am sesizat forţa raţionamentului tău şi chiar azi am să comand doi-trei metri cubi din cel mai bun lemn de brad. Nu se poate ca vreunul dintre copiii noştri să ducă lipsă de aşa ceva, în timp ce eu...

— Ah, te rog din suflet, du-te odată la birou şi lasă-mă să răsuflu puţin ! Nu poate omul să facă o observaţie, cît de măruntă, fără ca tu s-o iei şi să te apuci s-o suceşti şi s-o răsuceşti, întorcînd-o şi pe faţă, şi pe dos, de nu mai ştie omul despre ce vorbeşte, şi niciodată habar n-ai despre ce se discută.

— Foarte bine, fie cum zici tu. Dar ultima ta observaţie e atît de lipsită de logică, încît...

Dar înainte de a apuca să-mi sfîrşesc fraza, ea şi plecase, cu o mişcare bruscă, luînd fetiţa cu dînsa. În aceeaşi seară, la cină, mă întîmpină cu faţa albă ca varul.

— Vai, Mortimer, încă un caz ! Micuţul Georgiei Gordon s-a îmbolnăvit !

— Anghină difterică ?

— Anghină difterică.

— Mai este vreo nădejde ?

— Nici una, cîtu-i hăul ! O, Doamne, ce ne facem ?

Curînd, guvernanta ne-o aduse pe Penelopa noastră ca să ne spună noapte bună şi să-şi bîiguie obişnuita rugăciune pe genunchii mamei. Tocmai cînd zise : „Şi acum mă duc să fac nani !“, tuşi puţin. Nevastă-mea căzu pe spate, ca o fiinţă lovită de moarte. În clipa următoare, însă, se şi ridică, duduind de activitatea pe care o inspiră spaima.

Porunci ca pătucul fetiţei să fie mutat din odaia copiilor în dormitorul nostru şi se duse pe dată să vadă cum i s-a îndeplinit porunca. Mă luă cu ea, bineînţeles. Am aranjat treburile la iuţeală. În budoarul nevesti-mi am pus un pat de campanie pentru guvernantă. Acum însă doamna McWilliams zise că sîntem prea departe de celălalt copil şi ce se face dacă în cursul nopţii tocmai acesta ar avea unele simptome — şi iar păli, biata de ea !

Aşa că am dus îndărăt pătucul, am mutat guvernanta în odaia copiilor şi am improvizat pentru noi un pat, într-o odaie alăturată.

Îndată, însă, doamna McWilliams îşi făcu o altă socoteală : dacă băieţaşul se va molipsi de la Penelopa ? Gîndul acesta îi stîrni o nouă panică, şi întreg tribul nostru nu izbuti să scoată pătucul din odaia copiilor de ajuns de iute ca să o mulţumească pe nevastă-mea, deşi asista chiar ea în persoană la operaţiunile acestea. Mai-mai să facă bucăţi pătucul, tot trăgîndu-l în graba-i disperată...

Ne-am mutat la parter ; însă acolo nu aveam unde s-o mai înghesuim şi pe guvernantă, iar doamna McWilliams socotea că experienţa guvernantei ne va fi de un nepreţuit ajutor. Aşa că ne-am întors încă o dată, cu tot calabalîcul, în dormitorul nostru, simţindu-ne grozav de bucuroşi, întocmai ca nişte păsări purtate de furtună care şi-au găsit iarăşi cuibul.

După aceea, doamna McWilliams se repezi din nou în odaia copiilor să vadă cum merg lucrurile pe-acolo. Se întoarse într-o clipă, băgată în sperieţi.

— Ce l-o fi făcînd pe Baby să doarmă aşa ? mă întrebă.

— Ei, asta-i, scumpa mea ! i-am răspuns surprins. Baby doarme *totdeauna* leit ca un sfînt într-o icoană.

— Ştiu, ştiu ; însă acum e ceva cu somnul lui. Pare că... pare că respiră atît de regulat ! Ah, e înspăimîntător.

— Dar, draga mea, totdeauna respiră regulat.

— A, ştiu eu, însă acum e ceva care te înspăimîntă cînd îi asculţi răsuflarea. Guvernanta e prea tînără şi lipsită de experienţă. Maria va sta cu ea aici, să-i fie de ajutor dacă se întîmplă ceva.

— Asta-i bună, atunci cine are să te-ajute pe tine?

— Poţi să mă ajuţi chiar tu, la nevoie. În orice caz, într-o astfel de împrejurare eu aş face totul şi n-aş lăsa pe nimeni să se-amestece.

I-am spus că m-aş socoti curat egoist dacă aş sta în pat şi aş dormi lăsînd-o pe ea să se trudească şi s-o vegheze pe mica noastră pacientă toată noaptea asta istovitoare... Ea însă m-a împăcat cu gîndul acesta, aşa că bătrîna Maria se duse şi-şi reluă vechea reşedinţă în odaia copiilor.

Penelopa tuşi de două ori prin somn.

— Ah, de ce nu mai vine odată doctorul ? Mortimer, e prea cald în odaie, să ştii că-i prea cald. Deschide ventilatorul — iute !

L-am deschis, dar m-am uitat la termometru, întrebîndu-mă dacă 70 de grade [1] este într-adevăr o temperatură prea ridicată pentru un copil bolnav.

Într-un tîrziu veni şi vizitiul, pe care-l trimisesem în oraş, aducîndu-ne vestea că doctorul nostru este

[1] Fahrenheit — 40° centigrade.

bolnav în pat. Doamna McWilliams îmi aruncă o privire pierdută şi zise cu glas stins :

— Aşa a hotărît pronia cerească ! Aşa ne-a fost scris ! Doctorul n-a fost niciodată bolnav. Niciodată. Vezi, asta pentru că nu ducem viaţa pe care s-ar cuveni să o ducem, Mortimer. De cîte ori nu ţi-am spus-o ? Poftim rezultatul ! Copila noastră n-are să se mai vindece niciodată. Fii mulţumit, dacă tu ai să ţi-o poţi ierta ; eu una — niciodată !

Fără intenţia de a o jigni, dar şi fără a-mi alege cu grijă cuvintele, i-am spus că nu prea înţeleg pe ce se bizuie ea cînd afirmă că am dus o viaţă atît de păcătoasă.

— Mortimer ! Vrei să chemi urgia lui Dumnezeu şi asupra lui Baby ?

Apoi începu să plîngă, dar deodată exclamă :

— Doctorul trebuie să fi trimis nişte medicamente!

— Sigur că da, am liniştit-o. Uite-le. Aşteptam doar să-mi dai voie să-ţi spun.

— Ei, atunci, ce stai ? Dă-mi-le odată ! Nu ştii că nu trebuie să pierdem nici o clipă ? Dar nu văd ce rost a mai avut să ne trimită medicamente, de vreme ce ştie că boala n-are leac.

Am spus că atîta timp cît mai există un strop de viaţă, nădejdea nu piere.

— Nădejde ? ! Mortimer, nu ştii ce vorbeşti ! Pînă şi un prune nenăscut ar judeca mai cu cap. Dacă ai vrea... Uite ce-mi văzură ochii : prescripţiile cer să i se dea cîte-o linguriţă la ceas ! O dată pe ceas, ca şi cum am avea un an întreg înaintea noastră ca să salvăm fetiţa ! Mortimer, mai repede, te rog. Dă-i o lingură plină, nu o linguriţă, acestei sărmane făpturi, care se zbate în ghearele morţii ! Hai, mişcă-te mai iute !

— Cum aşa, draga mea, o lingură ar putea să...

— Nu mă scoate din sărite !... Haide, haide, haide, odorul mămichii, comoara mămichii ! Leacul e rău şi amar, dar are să-i facă bine lui Nelly — e bun pentru puişorul scump al mămichii, are să-i dea sănătate. Aşa, aşa, aşa, culcă-ţi căpşorul la pieptul mămichii şi fă nani, iute, iute de tot — ah, ştiu că n-are să mai apuce dimineaţa ! Mortimer, o lingură la fiecare jumătate de ceas are să... Aha, are nevoie şi de beladonă ; ştiu că are nevoie şi de omeag. Adu-le, Mortimer. Acum lasă-mă, te rog, să procedez cum ştiu eu. Nu te pricepi de loc la treburile astea.

Ne-am dus la culcare, aşezînd pătucul aproape de căpătîiul nevesti-mi. Toată agitaţia aceasta mă cam istovise, şi în două minute eram pe jumătate adormit. Doamna McWilliams însă mă sculă.

— Dragul meu, ai închis ventilatorul ?

— Nu.

— Mi-am închipuit eu ! Te rog fă bine şi închide-l numaidecît ! S-a răcit în odaie.

Am întors mînerul şi am adormit iar într-o clipită.

Dar din nou m-am pomenit că sînt trezit din somn :

— Dragul meu, nu te supăra... Vrei să muţi pătucul în partea ta ? E mai aproape de sobă.

L-am mutat, însă m-am împiedicat de preş, şi am trezit copila. Apoi am aţipit din nou, în timp ce nevastă-mea o liniştea pe suferindă. Nu trecu însă mult, şi prin ceaţa toropelii mele se iviră, ca un murmur din depărtare, aceste cuvinte :

— Mortimer, dacă am avea puţină untură de gîscă — vrei să suni ?

M-am dat jos din pat, pierdut în vise, şi am călcat motanul, care s-a grăbit să protesteze. Ar fi căpătat dumnealui una bună, să se satură de a mai face tărăboi, dacă n-aş fi lovit scaunul în loc să-l lovesc pe el.

— Zău, Mortimer, de ce vrei să faci lumină şi să trezeşti iarăşi fetiţa ?

— Fiindcă vreau să văd unde m-am lovit, cît de mare e umflătura, Carolina.

— Bine, atunci uită-te şi la scaun — nu mă îndoiesc că l-ai paradit. Bietul motănel, ia închipuieşte-ţi că l-ai fi...

— Ei, tocmai de motan îmi arde acum ! Nu i s-ar fi întîmplat nimic dacă o lăsai pe Maria să rămînă aici şi să vadă ea de treburile astea, care intră în sarcina ei, şi nu într-a mea.

— Vai, Mortimer, cum de nu ţi-e ruşine să spui una ca asta ? Păcat de Dumnezeu dacă nu poţi face asemenea mici servicii pe care ţi le cer, într-un ceas atît de cumplit, cînd copilul nostru...

— Gata, gata, fac tot ce pofteşti. Dar, degeaba, nu pot trezi pe nimeni cu clopotul ăsta. S-au dus toţi la culcare. Unde-i untura de gîscă ?

— Pe cămin, în odaia copiilor. Dacă te duci acolo, spune-i Mariei...

Am adus untura de gîscă şi m-am culcat iar.

Din nou m-a strigat.

— Mortimer, sînt tare mîhnită că trebuie să te deranjez, dar s-a făcut prea rece ca să aplic leacul ăsta. Te superi dacă te rog să aprinzi focul ? Totul e pregătit, numai să aprinzi chibritul.

M-am tîrît pe jos, cum am putut, şi am aprins focul, rămînînd apoi încremenit locului.

— Mortimer, nu sta acolo, ai să răceşti rău de tot. Vino în pat.

În timp ce mă îndreptam spre pat, ea zise :

— Stai, stai o clipă, te rog. Mai dă-i fetiţei din doctorie.

M-am supus. Era o doctorie care înviora într-o oarecare măsură pe copil ; aşa că soţia mea profită de acest interval de trezie ca să despoaie fetiţa şi

s-o ungă din cap pînă-n picioare cu untură de gîscă. Am adormit iarăşi în curînd, dar din nou a trebuit să mă scol.

— Mortimer, simt un curent. Îl simt foarte precis. Nu-i nimic mai rău pentru boala asta decît un curent de aer rece. Te rog să muţi pătucul în faţa focului.

O făcui şi p-asta, dar mă împiedicai iar de preş, pe care îl azvîrlii în foc. Doamna McWilliams sări din pat şi-l salvă. Ca urmare, am avut un mic schimb de cuvinte. Am mai dormit puţintel între timp, şi pe urmă m-am sculat la cerere şi am croit o cataplasmă din sămînţă de in, care a fost pusă pe pieptul fetiţei şi lăsată acolo ca să-şi îndeplinească efectul tămăduitor.

Dar, pentru că un foc de lemne nu ţine o veşnicie, m-am sculat din douăzeci în douăzeci de minute şi l-am împrospătat, oferind astfel doamnei McWilliams prilejul de a scurta cu zece minute pauzele dintre lingurile cu doctorie, fapt care i-a produs o mare satisfacţie. Din cînd în cînd, la intervale, am realimentat cataplasmele din sămînţă de in şi am aplicat foi de muştar şi alte soiuri de vezicatoare în locurile pe care le puteam găsi libere pe trupul copilului. Spre dimineaţă însă, lemnele se isprăviră, şi nevastă-mea mă trimise la pivniţă să aduc altele.

— Draga mea, i-am spus, ai făcut treabă bună, şi fetiţei trebuie să-i fie acum destul de cald cu îmbrăcămintea suplimentară ce o poartă. Am putea eventual să-i mai punem încă un strat de cataplasme şi...

N-am apucat să sfîrşesc fraza, că am fost imediat pus la punct. Am cărat, aşadar, o bucată de vreme lemnele şi pe urmă m-am pus iarăşi pe sforăit, cum poate s-o facă numai un om căruia i-a pierit toată vlaga şi al cărui suflet e pustiit. Tocmai cînd se lu-

mina bine de ziuă, am simţit pe umăr o încleştare care m-a adus brusc în simţiri. Nevastă-mea se zgîia la mine şi horcăia. De îndată ce putu prinde glas, zise :

— Totul s-a sfîrşit ! Fetiţa transpiră ! Ce ne facem acum ?

— Doamne păzeşte, cum m-ai speriat ! Eu, unul, nu ştiu ce s-ar cuveni să facem. Poate că dacă am scoate tot ce are pe ea şi am pune-o iarăşi în curent...

— Vai, idiotule ! N-avem nici o clipă de pierdut ! Du-te după doctor. Du-te chiar tu. Spune-i că trebuie neapărat să vină — viu sau mort.

L-am smuls pe bietul bolnav din pat şi l-am adus. S-a uitat la fetiţă şi ne-a liniştit, spunîndu-ne că nu-i pe moarte. Pentru mine, vorbele lui au însemnat o bucurie de nespus, însă pe nevastă-mea au scos-o din sărite, de parcă i-ar fi adus un afront personal. Pe urmă doctorul ne aduse la cunoştinţă că tusea fetiţei provine dintr-o uşoară iritaţie în gît.

La auzul acestor cuvinte, am crezut că nevastă-mea are de gînd să-i arate uşa. Pe urmă doctorul i-a mai zis că are s-o facă pe fetiţă să tuşească mai tare şi să înlăture astfel cauza bolii. Aşa că i-a dat ceva care i-a stîrnit o adevărată criză de tuse, şi iată că pe dată scoase la iveală o mică aşchie de lemn, sau cam aşa ceva.

— Fetiţa n-are anghină difterică, zise doctorul. A mestecat o bucăţică de şipcă de brad sau ceva asemănător şi i-au rămas cîteva aşchii în gît. N-au să-i facă nici un rău.

Am intervenit zicînd :

— Nu spuneam eu ? Sînt încredinţat că n-au să-i facă nici un rău. Într-adevăr, terbentina pe care o conţin aşchiile acestea este foarte indicată pentru

anumite boli specifice copiilor. Soţia mea poate să vă asigure de acest lucru.

Dar dumneaei — nici pomeneală ! Ne întoarse spatele cu dispreţ şi ieşi din odaie. De atunci există în traiul nostru cotidian un episod de care nu pomenim niciodată, iar valurile vieţii noastre curg cu o adîncă şi netulburată seninătate.

(Foarte puţini bărbaţi căsătoriţi au trecut printr-o încercare asemănătoare cu cea a lui McWilliams, şi de aceea autorul acestei cărţi a socotit că poate noutatea faptului va trezi pentru o clipă interesul cititorului.)

DOAMNA McWILLIAMS ŞI TRĂSNETUL

— Ei bine, domnule, îşi reluă domnul McWilliams povestirea, teama de trăsnet este una dintre cele mai jalnice metehne care pot lovi o fiinţă omenească. Mai mult femeile suferă de meteahna asta ; dar cînd şi cînd mai găseşti cîte-un căţeluş sau vreun bărbat atins de ea. E o meteahnă jalnică, fiindcă bagă toţi dracii în om şi-l aduce într-un hal fără de hal, de nu poţi s-o linişteşti pe biata victimă cu vorba bună, nici s-o faci să se ruşineze. O femeie în stare să înfrunte Diavolul sau chiar un şoricel îşi pierde cumpătul şi se pierde cu totul în faţa unui fulger. Mai mare mila să vezi ce spaimă o cuprinde !

Ei, şi-aşa cum vă zisei, mă trezesc că-mi răsună în urechi un geamăt înăbuşit : „Mortimer ! Mortimer !“, dar nu mă dumeream de unde vine. De-n-

dată ce mi-am venit puţintel în fire, m-am apucat să bîjbîi prin beznă şi am întrebat :

— Evangeline, tu strigi aşa ? Ce-i cu tine ? Unde eşti ?

— M-am băgat în dulap. Nu ţi-e ruşine să stai tolănit şi să sforăi în halul ăsta, cînd afară bîntuie o furtună năprasnică ?

— Ia te uită ! De ce să-i fie ruşine omului că doarme ? ! Nu, că-i bună ! Cum poate să-i fie cuiva ruşine cînd doarme, Evangeline ?

— Cum are să-ţi fie ruşine, Mortimer, tocmai ţie, care dormi buştean ? Nici pomeneală — nici măcar nu te străduieşti să te simţi ruşinat.

După care urechile mele deslușiră nişte suspine sugrumate. Zgomotul acesta mi-a spulberat vorbele răspicate care-mi stăteau pe limbă, şi-n locul lor am zis :

— Îmi pare rău, draga mea, crede-mă că sînt mîhnit. Nici prin gînd nu mi-a trecut să mă port aşa. Hai îndărăt în pat şi...

— Mortimer !

— Doamne-Dumnezeule ! Ce-i cu tine, draga mea ?

— Nu cumva eşti tot în pat ?

— Ba da, fireşte.

— Scoală-te numaidecît ! Îmi închipuiam că o să ai puţintică grijă de viaţa ta măcar de dragul meu şi al copiilor, dacă nu pentru tine.

— Dar, dragoste...

— Taci, Mortimer ! Ştii că nicăieri nu-i mai primejdios decît în pat, pe-o urgie ca asta — în toate cărţile scrie aşa ; da tu stai mai departe în pat şi-ţi pierzi cu bună-ştiinţă viaţa. Şi asta numai din pricina maniei tale de a trăncăni şi trăncăni într-una.

— Ei, las-o naibii de treabă, Evangeline, iaca m-am sculat şi eu. Sînt...

(Frază întreruptă de scăparea neașteptată a unui fulger, urmată de un mic țipăt îngrozit, scos de doamna McWilliams, și de un trăsnet înfricoșător.)

— Așa ! Vezi rezultatul ! Ah, Mortimer, cum de ești așa nesocotit ca să înjuri tocmai pe o vreme ca asta ?

— N-am înjurat. Și în orice caz, trăsnetul n-a fost pricinuit de exclamația mea... Tot s-ar fi auzit, chiar dacă n-aș fi scos nici o vorbă ; tu știi foarte bine, Evangeline — cel puțin s-ar cuveni să știi —, că dacă atmosfera e încărcată cu electricitate...

— Ah, sigur, dumnealui îi arde iar de discuții ! Nu pricep cum de îndrăznești să te porți așa cînd casa-i fără paratrăsnet, iar sărmana ta soție și bieții copilași sînt în voia proniei cerești. Ce faci acolo ? Aprinzi un chibrit pe-o vreme ca asta ? Zău că te-ai țicnit de-a binelea !

— Dă-o-ncolo, femeie, ce rău fac ? E beznă ca-ntr-un suflet de păgîn și...

— Aruncă-l ! Aruncă numaidecît chibritul ! Ți-ai pus în gînd să ne jertfești pe toți ? Știi bine că nimic nu atrage mai mult trăsnetul decît o lumină (Fss — pîrr — bum — barabum — bum — bum !) Sst, ascultă ! Vezi ce-ai făcut ?

— Ei, ce-am făcut ! Pe cît știu eu, un chibrit poate atrage trăsnetul, dar nu-l provoacă — îmi pun capul. Și de data asta n-a atras nici măcar un trăsnet de două parale ; fiindcă dacă lovitura era îndreptată împotriva chibritului, atunci tare prost țintaș a mai fost ăla — cred că avea aproximativ zero șanse dintr-un milion să-l nimerească. Păi la bîlciul din Dollymont un țintaș de teapa asta...

— Nu ți-e rușine obrazului, Mortimer ! Sîntem în pragul morții, și într-o asemenea clipă îți mai arde să vorbești așa. Dacă n-ai poftă să... Mortimer !

— Poftim ?

— Ţi-ai făcut rugăciunea aseară ?

— Am-am-vrut să mă rog, dar m-am zbătut să aflu cît fac doisprezece ori treisprezece, şi... (Fss — buum — dumdurudum — huum ! rruum — bruum — bang — trosc !)

— Vai, sîntem pierduţi ! Nu mai e nici o nădejde ! Cum de-ai putut să treci cu vederea un lucru aşa de însemnat pe o vreme ca asta ?

— Dar nu era de loc o „vreme ca asta" ! Nu se zărea nici un nor pe cer. De unde să ştiu că are să se dezlănţuie tot tărăboiul şi prăpădul ăsta pentru un flecuşteţ de păcat ? Şi cred că nu-i prea frumos din parte-ţi să faci atîta caz pe chestia asta, mai ales că se întîmplă aşa de rar ; n-am uitat să-mi fac rugăciunea de cînd am provocat pacostea aceea de cutremur de acum patru ani.

— Mortimer ! Ce vorbe-s astea ? Ai uitat de frigurile galbene ?

— Draga mea, mereu îmi pui în cîrcă frigurile galbene, şi cred că pe nedrept. Nu poţi trimite nici măcar o depeşă pînă la Memphis, fără releuri ; atunci, cum o să ajungă chiar aşa departe mica mea abatere de la cele sfinte ? Hai, treacă-meargă, iau asupră-mi cutremurul, fiindcă s-a petrecut prin apropiere, dar zău dacă-mi trece prin cap să fiu ţap ispăşitor pentru toate ticăloasele de...

(Fss — buum — durum — huum — bang — bang !)

— Ah, Dumnezeule mare ! Ştiu precis că a trăsnit undeva, Mortimer. Nu mai apucăm noi ziua de mîine. Ar fi bine să-ţi aminteşti, cînd vom ajunge pe lumea cealaltă, de vorbele tale îngrozitoare ! Mortimer !

— Da ! Ce mai e ?

— Glasul tău sună oarecum... Mortimer, nu cumva stai drept în faţa gurii căminului ?

— Întocmai ! Asta-i crima ce-o săvîrşesc acum.

— Treci mai la o parte ! Imediat ! Parcă te-ai hotărît să aduci pierzania pe capul nostru, al tuturora. Nu ştii oare că nu există mai bun conducător de trăsnet decît un cămin deschis ? Acum unde te-ai dus ?

— Aici lîngă fereastră.

— Ah, pentru numele lui Dumnezeu, ţi-ai pierdut capul ? Fugi de-acolo imediat ! Pînă şi pruncii de la sînul mamelor ştiu că e moarte curată să stai lîngă fereastră cînd tună şi fulgeră. Doamne, Doamne, ştiu precis că n-am să mai văd ziua de mîine în vecii vecilor. Mortimer !

— Da !

— Ce foşneşte acolo ?

— Nu te teme, eu...

— Ce faci ?

— Caut brăcinarii, să-mi prind şi eu nădragii.

— Iute ! Aruncă cît colo blestemăţiile alea ! Poate ţii morţiş să-ţi pui straiele pe-o furtună ca asta, cînd ştii prea bine că toate somităţile în materie sînt de acord că lîna atrage trăsnetele. Ah, Doamne, Doamne, nu-i destul că viaţa omului e-n primejdie din cauze naturale, mai trebuie să faci şi tu tot ce-ţi trăsneşte prin cap ca să măreşti primejdia. Ah, nu cînta ! Unde ţi-o fi capul ?

— Zău ? Dar cu asta ce mai stric ?

— Mortimer, nu o dată, ci de-o sută de ori ţi-am spus : cîntatul stîrneşte în atmosferă vibraţii care întrerup curentul fluidului electric şi... La ce naiba mai deschizi uşa aia ?

— Doamne sfinte, femeie, şi asta aduce nenorocire ?

— Nenorocire ? Moarte ! Oricine s-a ocupat cît de puţin de chestiunile astea ştie că dacă faci curent, pur şi simplu chemi trăsnetul în casă. N-ai închis uşa de tot ; închide-o ca lumea şi cît mai iute, dacă nu vrei să fim nimiciţi cu toţii. Ah, e îngrozitor să stai închisă în casă cu un smintit, pe-un asemenea prăpăd. Mortimer, ce faci acum ?

— Nimic. Am deschis robinetul. În odaie e o zăpuşeală de te înăbuşi, nu alta ! Vreau să-mi dau cu puţină apă pe faţă.

— Nici vorbă că ţi-ai pierdut pînă şi dramul de minte pe care-l mai aveai ! Trăsnetul loveşte apa de cincizeci de ori mai tare decît oricare altă substanţă. Închide imediat robinetul ! Ah, Doamne, sînt sigură că nimic pe lume nu ne mai poate mîntui. Mi se pare că... Mortimer, asta ce-a mai fost ?

— A fost un bleste... un tablou. A căzut...

— Va să zică, stai la perete ! N-am mai pomenit o asemenea imprudenţă ! Nu ştii că nu există mai bun conducător de electricitate decît peretele ? Vino-ncoace ! Şi pe deasupra erai cît pe-aci să şi blestemi ! Ah, cum poţi fi aşa de mîrşav, cînd familia ta se află la asemenea strîmtoare ? Mortimer, ai comandat salteaua de puf, aşa cum ţi-am cerut ?

— Nu, am uitat.

— Ai uitat ! S-ar putea să te coste viaţa. Dac-ai avea acum o saltea de puf şi-ai putea să o întinzi în mijlocul odăii şi să te culci pe ea, ai fi în deplină siguranţă. Vino-năuntru, în dulap, hai iute, pînă n-apuci să faci şi alte trăsnăi.

Am încercat să intru, însă nu încăpeam amîndoi în dulăpior cu uşa închisă decît dacă ne resemnam să murim sufocaţi. Am gîfîit oleacă, pe urmă mi-am croit — cu chiu. cu vai — drum afară. Nevasta mi-a strigat :

— Mortimer, trebuie să facem ceva ca să scapi cu viaţă. Dă-mi cartea aia germană care-i pe cămin şi-o lumînare ; dar nu cumva s-o aprinzi tu ; dă-mi şi un chibrit, c-o aprind eu aici. Cartea aceea cuprinde unele sfaturi...

Am luat cartea cu preţul spargerii unui vas şi a altor cîteva lucruri fragile —, şi doamna s-a închis în dulăpior cu lumînarea ei. Am avut o clipă de răgaz ; apoi iar m-a strigat :

— Mortimer, ce-a fost asta ?

— Nimic... pisica.

— Pisica ! Vai, pierzanie curată ! Prinde-o şi-nchide-o în baie ! Repede, dragoste ! Pisicile sînt doldora de electricitate. Sînt sigură că are să-mi albească tot părul, după primejdiile înfiorătoare din noaptea asta...

Am auzit iar nişte oftaturi înăbuşite. Dacă n-ar fi fost suspinele, n-aş fi avut curajul să fac nici cea mai mică mişcare pentru o aventură atît de nebunească, prin bezna aceea.

Totuşi, mi-am văzut de misiunea mea — peste trupul scaunelor şi împotriva a tot felul de obstacole, toate tari şi majoritatea prevăzute cu colţuri ascuţite — şi în cele din urmă am vîrît pisoiul în noptieră, cauzînd pagube de mai bine de patru sute de dolari în mobile distruse. După care, din dulap, am auzit iarăşi cuvintele înăbuşite ale nevesti-mi :

— Cică lucrul cel mai sigur este să stai pe-un scaun în mijlocul odăii, Mortimer, şi că picioarele scaunului trebuie să fie izolate cu corpuri rău conducătoare de electricitate. Asta-i ! Trebuie să pui picioarele scaunului în nişte vase mari de sticlă. (Fss — buum — bang — trosc !) Vai, i-auzi cum face ! Grăbeşte-te, zău, Mortimer, pînă nu te trăsneşte !

Am izbutit să găsesc şi să iau vasele. Am luat ultimele patru, căci pe toate celelalte le spărsesem. Am izolat picioarele scaunului şi-am cerut noi instrucţiuni.

— Mortimer, i-auzi ce scrie-aici : „*Während eines Gewitters, entferne man Metalle, wie z. B. Ringe, Uhren, Geschüssel etc. von sich und halte sich auch nicht an solchen Stellen auf, wo viele Mettalle bei einander liegen, oder mit andern Körper verbunden sind, wie an Herden, Oefen, Eisengittern u. dgl.*[1]“ Ce-nseamnă asta, Mortimer ? Înseamnă că trebuie să ţii metalele în preajma ta, sau să le înlături din preajma ta ?

— De, Dumnezeu ştie ! Pare niţeluş cam încîlcit. Toate sfaturile nemţeşti sînt, oricum le-ai suci, încîlcite. Cred că fraza e pusă mai mult la cazul dativ, cu un pic de genitiv şi acuzativ strecurate pe ici şi colo, ca să fie ; aşadar, după cîte am priceput, socotesc că trebuie să ţii ceva metale prin preajma ta.

— Da, aşa trebuie să fie. E la mintea cocoşului că-i aşa. Sînt un fel de paratrăsnete, pricepi ? Pune-ţi coiful de pompier, Mortimer ; are mult metal.

M-am dus şi mi l-am pus — era un obiect care mă apăsa şi mă vătăma al dracului, de loc îmbietor la purtat pe-o noapte apăsătoare, într-o odaie unde era înăbuşitor de cald. Pînă şi cămaşa de noapte mi se părea un veşmînt de prisos.

— Mortimer, cred că ar trebui să-ţi aperi mijlocul. Nu vrei să-ţi încingi sabia de miliţian, te rog ?

I-am făcut pe plac.

---

[1] În timp de furtună, e indicat să fie îndepărtate metalele — ca de pildă : inele, ceasuri, veselă etc. — şi nici nu trebuie să te opreşti în locuri unde se află îngrămădite multe metale sau obiecte în legătură cu metalele, cum ar fi maşini de gătit, sobe, grilaje etc. (N. a.).

— Acum, Mortimer, ar trebui în vreun fel să-ţi aperi şi picioarele. Pune-ţi, te rog, pintenii.

Mi i-am pus în tăcere, ţinîndu-mă să nu răbufnesc.

— Mortimer, uite ce mai scrie : „*Das Gewitterläuten ist sehr gefährlich, weil die Glocke selbst, sowie der durch das Läuten veranlasste Luftgang und die Höhe des Thurmes den Blitz anziehen könnten*“ [1]. Mortimer, asta înseamnă că-i primejdios să nu tragi clopotele bisericii pe vreme de furtună ?

— Da, cam aşa, dacă e participiul trecut al cazului nominativ singular. Da, mi se pare că e chiar aşa. Da. Cred că înseamnă că din pricina înălţimii clopotniţei şi din lipsă de *Luftzug*, ar fi foarte primejdios *(sehr gefährlich)* să nu tragi clopotele pe vreme de furtună ; ba, mai mult încă, nu vezi, însăşi topica...

— Lasă asta, Mortimer, nu pierde bunătate de vreme cu farafastîcurile tale ! Ia clopotul cel mare din sufragerie, şi aşa vom fi aproape în siguranţă. Ah, Doamne, acum cred că vom fi, în sfîrşit, salvaţi !

Mica noastră vilă este aşezată pe creasta cea mai înaltă a unui şir de coline, care domină o vale. În vecinătate se află cîteva ferme, şi cea mai apropiată este la vreo trei-patru sute de paşi.

După ce, cocoţat pe un scaun, bălăngănisem preţ de şapte-opt minute din clopotul acela înfiorător, aud deodată un trosnet îngrozitor la obloane şi văd cum cineva vîră pe fereastră o lanternă puternică şi se răsteşte cu glas dogit :

---

[1] Acest mod de semnalizare este foarte periculos, deoarece însuşi clopotul, precum şi curentul de aer produs de bătaia lui, ca şi înălţimea turnului, ar putea să atragă fulgerul. (N.a.).

— Ce Dumnezeu se petrece aici ?

Fereastra era înţesată cu capete de oameni, iar capetele erau numai ochi care se holbau aiuriţi la cămaşa-mi de noapte şi la echipamentul meu de război.

Am zvîrlit clopotul, am sărit jos de pe scaun, ruşinat, căutînd să mă explic :

— Nu se petrece nimic rău, prieteni ; numai cîteva belele pricinuite de furtună. Încercam să ţin la distanţă trăsnetul.

— Furtună ? Trăsnet ? Ce-i cu dumneata, domnule McWilliams ? Ţi-ai pierdut minţile ? E-o noapte minunată, înstelată, n-a fost nici urmă de furtună.

M-am uitat afară şi am fost atît de uluit, încît mi-am pierdut graiul o bucată de vreme. După care am zis :

— Nu mai pricep nimic. Am văzut limpede scăpărarea fulgerelor printre perdele şi obloane şi-am auzit cum trăsnea.

Unul după altul, oamenii aceia se întinseră la pămînt ca să rîdă în voie, şi doi dintre ei muriră. Unul dintre supravieţuitori remarcă :

— Păcat că nu v-a dat prin cap să deschideţi obloanele şi să vă uitaţi spre colina de acolo ! Ce-aţi auzit n-a fost tunet ; ce-aţi văzut nu erau decît artificii. Ştiţi, telegraful a adus nişte veşti tocmai la miezul nopţii ; Garfield a fost ales preşedinte — asta-i toată socoteala !

— Da, domnule Twain, cum spuneam la început (zise domnul McWilliams), oamenii au atîtea reguli care-i apără de trăsnet, şi aşa de straşnice, încît cel mai de neînţeles lucru din lume pentru mine este cum de mai izbuteşte cineva să fie trăsnit.

Şi zicînd acestea îşi luă plasa de voiaj şi umbrela ; apoi coborî. Trenul ajunsese în oraşul său...

ORDONANŢA NEAGRĂ A GENERALULUI WASHINGTON [1]

— Schiţă biografică —

Partea senzaţională a vieţii acestui celebru om de culoare începe propriu-zis o dată cu moartea lui, sau mai bine-zis : trăsăturile marcante ale biografiei sale încep din ziua primei sale morţi... Pînă în clipa aceea se auzise prea puţin de el, dar de-atunci încoace s-a auzit mereu ; s-a auzit necontenit de el, la intervale matematic statornicite. Cariera i-a fost cît se poate de remarcabilă, şi m-am gîndit că istoricul ei ar constitui o preţioasă contribuţie la biografiile literaturii noastre. De aceea, am strîns cu grijă materialele pentru o asemenea lucrare — din izvoare autentice — şi le înfăţişez aici publicului. Am înlăturat în mod riguros din aceste pagini tot ceea ce avea un caracter îndoielnic, cu scopul de a introduce lucrarea mea în şcoli, pentru instruirea tineretului patriei mele.

Numele faimoasei ordonanţe a generalului Washington a fost George. După ce şi-a slujit cu devotament ilustrul stăpîn, vreme de o jumătate de veac, bucurîndu-se în tot cursul îndelungatului stagiu de înalta sa stimă şi încredere, şi-a făcut în cele din urmă şi dureroasa datorie de a-şi însoţi preaiubitul stăpîn spre locul de paşnică odihnă, conducîndu-l la mormîntul de pe malul Potomacului. Zece ani

[1] *George Washington* (1732—1799), general american, fondatorul Statelor Unite (1789—1797) şi primul lor preşedinte, învingătorul englezilor în războiul de independenţă american (1775—1783).

mai tîrziu — în 1809 —, încărcat de ani şi onoruri, a murit la rîndul lui, plîns de toţi cei care-l cunoşteau. Iată cum relatează evenimentul o foaie a vremii, *Boston Gazette :*

„George, ordonanţa favorită a regretatului George Washington, a murit la Richmond, Virginia, joia trecută, la frumoasa vîrstă de nouăzeci şi cinci de ani. Facultăţile mintale îi rămăseseră neştirbite, şi memoria nu l-a părăsit decît cu cîteva minute înaintea decesului. El a fost de faţă la a doua instalare în funcţia de preşedinte a lui Washington şi de asemeni la înmormîntarea lui şi îşi amintea desluşit toate episoadele mai de seamă, legate de aceste însemnate împrejurări."

De atunci încoace nu am mai auzit cîtuşi de puţin de ordonanţa favorită a generalului Washington, pînă în luna mai 1825, dată la care ordonanţa a murit din nou. Un ziar din Philadelphia vorbeşte astfel despre tristul eveniment :

„La Macon, Georgia, săptămîna trecută, un om de culoare numit George, care fusese ordonanţa favorită a generalului Washington, a murit la înaintata vîrstă de nouăzeci şi cinci de ani. Pînă cu cîteva ceasuri înainte de moartea sa, el a fost în deplina stăpînire a tuturor facultăţilor şi îşi putea aminti desluşit de cea de-a doua intrare în funcţie a lui Washington, de moartea şi îngroparea lui, de predarea lui Cornwalis [1], de bătălia de la Trenton, de suferinţele şi încercările grele de la Valley Forge [2] etc. Decedatul a fost condus la groapă de întreaga populaţie din Macon."

---

[1] *Charles Cornwallis* (1738—1805), general şi om de stat englez ; s-a predat armatei americane la Yorktown, în 1781.

[2] Localitate, situată în sud-estul statului Pennsylvania, S.U.A., unde, în iarna anilor 1777—1778, s-a aflat cantonamentul armatei americane de sub comanda lui Washington.

La 4 iulie 1830 şi de asemeni în 1834 şi 1836, eroul acestei schiţe a fost elogiat cu mare pompă de la tribună de către un orator al zilei, iar în noiembrie 1840 omul a murit iarăşi. *Republicanul* din St. Louis, cu data de 25 noiembrie 1840, grăieşte precum urmează :

ALTĂ RELICVA A REVOLUŢIEI
S-A DUS DINTRE NOI

„George, odinioară ordonanţa favorită a generalului Washington, a murit ieri în casa domnului John Leavenworth, din oraşul nostru, la venerabila vîrstă de nouăzeci şi cinci de ani. A fost în deplină stăpînire a facultăţilor sale mintale pînă în ceasul morţii şi îşi amintea limpede de prima şi cea de-a doua instalare în funcţie, precum şi de moartea preşedintelui Washington, de predarea lui Cornwallis, de bătăliile de la Trenton şi Monmouth, de suferinţele îndurate de către armata patrioţilor la Valley Forge, de proclamarea Declaraţiei de Independenţă, de discursul lui Patrick Henry în Adunarea Delegaţilor din Virginia şi avea multe alte străvechi amintiri de un deosebit interes. Puţini albi au murit atît de regretaţi ca acest bătrîn negru. Înmormîntarea s-a bucurat de-o foarte largă participare."

În următorii zece sau unsprezece ani, eroul acestei schiţe biografice a apărut, la intervale diferite, la mai multe sărbători ale zilei de 4 iulie în diferite părţi ale Statelor Unite şi a fost arătat publicului şi omagiat de la tribunele oratorilor, cu un succes măgulitor. În toamna anului 1855, el a murit iarăşi. Iată ce relatează ziarele din California despre această împrejurare :

ÎNCĂ UN BĂTRÎN EROU S-A STINS DIN VIAŢĂ

„La Dutch Flat, a murit la 7 martie George (fosta ordonanţă particulară a generalului Washington), la vîrsta respectabilă de nouăzeci şi cinci de ani. Memoria sa, care nu l-a trădat pînă în ultima clipă, a fost o minunată vistierie de amintiri preţioase. El îşi amintea desluşit de prima şi cea de-a doua intrare în funcţie, precum şi de moartea preşedintelui Washington, de predarea lui Cornwallis, de bătăliile de la Trenton, Monmouth şi Bunker Hill [1], de proclamarea Declaraţiei de Independenţă şi de înfrîngerea lui Braddock. George era foarte respectat în Dutch Flat şi se socoteşte că la înmormîntare au fost prezenţi zece mii de oameni."

Ultima dată, eroul acestei schiţe biografice a murit în iunie 1869, şi pînă la proba contrarie este drept să presupunem că de astă dată a murit de-a binelea. Ziarele din Michighan relatează astfel tristul eveniment :

ALTĂ IUBITĂ RELICVĂ A REVOLUŢIEI A PIERIT

„Negrul George, odinioară ordonanţa favorită a generalului Washington, a murit la Detroit, săptămîna trecută, la vîrsta patriarhală de nouăzeci şi cinci de ani. Pînă în clipa morţii, mintea i-a fost netulburată şi el îşi putea aminti limpede de prima şi cea de-a doua intrare în funcţie, precum şi de

[1] În ziua de 17 iunie 1775 în timpul războiului pentru independenţă american, a avut loc aci o cunoscută bătălie în cadrul căreia trupele engleze, de sub conducerea lui Howe, au fost înfrînte de trupele americane, comandate de Prescott şi Warren.

moartea lui Washington, de predarea lui Cornwallis, de bătăliile de la Trenton şi Monmouth şi Bunker Hill, de proclamarea Declaraţiei de Independenţă, de înfrîngerea lui Braddock [1] de aruncarea în Ocean a ceaiului, în portul Boston, şi de debarcarea pelerinilor [2]. A murit foarte respectat şi a fost urmat la mormînt de o nesfîrşită mare de oameni."

Bătrînul şi credinciosul slujitor s-a dus ! N-o să-l mai vedem niciodată, doar dacă nu învie din nou. S-a încheiat lunga şi splendida sa carieră de decese, deocamdată, şi doarme în pace — cum dorm numai cei care şi-au meritat pe deplin odihna. A fost un om remarcabil din toate punctele de vedere. Pentru vîrsta lui, s-a menţinut mai bine decît oricare altă celebritate care a figurat în istorie, şi cu cît a îmbătrînit, cu atît i-a sporit memoria. Dacă mai trăieşte pînă la o viitoare moarte, îşi va aminti limpede şi de descoperirea Americii.

Acest *résumé* de mai sus al biografiei sale îl socotesc exact, în linii mari, deşi se poate ca eroul meu să mai fi murit o dată sau de două ori prin cine ştie ce locuri obscure, unde evenimentul a scăpat ziariştilor şi nu a mai căpătat notorietate. În toate notiţele despre moartea sa, pe care le-am citat, găsesc o greşeală, care socot că s-ar cuveni să fie corectată. În aceste relatări, el a murit în acelaşi fel şi la aceeaşi vîrstă de nouăzeci şi cinci de ani. Aşa ceva nu se poate să se fi întîmplat. Ar fi putut muri o dată sau poate cel mult de două ori, însă n-ar fi

[1] *Edward Braddock* (1695—1755), general englez din timpul războiului pentru independenţă american.

[2] Referire la coloniştii englezi care, conduşi de un grup de dizidenţi faţă de biserica anglicană, au debarcat la Plymouth, America de Nord, de pe vasul Mayflower, în anul 1620, stabilindu-se în Noua Anglie.

putut-o ţine aşa cu vîrsta la nesfîrşit. Hai să admitem că prima dată, cînd a murit, avea nouăzeci şi cinci de ani ; înseamnă că în 1864, cînd a murit ultima oară, era în vîrstă de o sută cincizeci şi unu de ani. Dar vîrsta lui nu a ţinut pasul cu amintirile. Cînd a murit ultima dată, îşi amintea desluşit de debarcarea pelerinilor, care s-a petrecut în 1620. Trebuie să fi avut vreo douăzeci de ani cînd a fost martor la acest eveniment ; de aceea putem susţine cu siguranţă că ordonanţa generalului George Washington era cam pe aproape de două sute şaizeci sau şaptezeci de ani cînd, în cele din urmă, a părăsit viaţa aceasta pămînteană.

Aşteptînd un termen de ajuns de îndelungat, ca să văd dacă eroul acestei schiţe a plecat dintre noi în chip demn de încredere şi irevocabil, îi public acum biografia, cu toată convingerea în adevăr, şi o ofer respectuos naţiunii îndoliate.

P.S. — Văd în ziare că acest infam şarlatan bătrîn a murit iarăşi, acum în Arkansas. Adică e a şasea oară cînd se află că a murit, şi de fiecare dată în alt loc. Moartea ordonanţei lui Washington a încetat de a mai fi o noutate ; farmecul ei a pierit ; lumea s-a săturat de ea ; să-i punem capăt o dată pentru totdeauna ! Acest negru bine intenţionat, însă rău îndrumat, a pus pînă acum şase comunităţi diferite la cheltuială, ca să-l îngroape cu pompă, şi a înşelat zeci de mii de oameni, făcîndu-i să-l conducă la groapă cu iluzia că li se acordă o aleasă şi deosebită onoare. Să-l lăsăm acum să rămînă îngropat de-a binelea ; şi fie ca ziarul care în viitor va vesti lumii întregi că a murit ordonanţa neagră a generalului Washington, favoritul său, să sufere cea mai drastică mustrare.

Sărmanul străin cu ochii trişti ! În purtarea lui umilă, în privirea lui obosită, în hainele lui ponosite — care fuseseră odată bune — era ceva care aproape că ajungea pînă la grăuntele de milă, mic cît bobul de muştar, ce mai rămînea, îndepărtat şi singuratic, în nemărginita pustietate a inimii mele. Aceasta cu toate că observasem la subsuoara lui o mapă şi îmi zisesem : „Ia seama, pronia cerească l-a predat pe slujitorul ei în mîinile altui comis-voiajor".

Ei, ştiţi cum e ! Oamenii aceştia îţi stîrnesc întotdeauna interesul. Pînă să-mi dau bine seama cum s-a întîmplat, agentul îmi şi turnă povestea lui, şi eram numai ochi şi urechi de atîta atenţie şi simpatie. Îmi zise ceva care venea cam aşa :

— Părinţii mei au murit, vai, cînd eram un copilaş fără păcate. Unchiul meu, Ithuriel, a prins drag de mine şi m-a crescut ca pe copilul său. Singura mea rudă în lumea asta largă, dar ce om bun, bogat şi darnic ! M-a crescut în lux. N-am cunoscut nici o nevoie pe care banii să n-o poată împlini.

La vremea cuvenită, mi-am sfîrşit studiile şi am plecat cu doi servitori — majordomul şi valetul meu — într-o călătorie în ţări străine. Patru ani de zile am zburat de colo pînă colo, pe aripa nepăsării; în mijlocul grădinilor minunate ale unui ţărm îndepărtat — dacă îngăduiţi această întorsătură de frază unui om a cărui limbă a simţit mereu o înclinaţie spre poezie. Într-adevăr, numai astfel vă pot vorbi cu încredere, ca unui om din aceeaşi plămadă ; văd în ochii dumneavoastră că sînteţi de asemeni dăruit, dragul meu domn, cu focul sacru. Aflaţi că în ţările acelea îndepărtate m-am desfătat cu hrana

ambroziană, care întăreşte sufletul, mintea, inima. Dar din toate, gustul meu estetic înnăscut era atras mai mult de obiceiul — atît de răspîndit acolo printre bogătaşi — de a face colecţii de raritäţi frumoase şi costisitoare, acele gingaşe *objets de vertu*, şi de aceea, într-un ceas rău, am încercat să-l ridic pe unchiul meu Ithuriel pînă la nivelul la care îndrăgeşti asemenea îndeletniciri alese.

I-am scris şi i-am spus despre vasta colecţie de scoici a unui gentleman ; despre nobila colecţie de pipe din spumă de mare a altuia ; despre înălţătoarea şi rafinata colecţie de autografe indescifrabile a unui al treilea ; despre nepreţuita colecţie de porţelanuri vechi a cutăruia ; despre încîntătoarea colecţie de mărci a încă unuia, şi aşa mai departe şi tot aşa. În curînd, scrisorile mele au dat roade. Unchiul meu începu să caute să colecţioneze ceva. Poate ştiţi, din întîmplare, cu cîtă repeziciune se formează un asemenea gust. Mania lui deveni curînd o febră cumplită, deşi eu încă nu aflasem nimic. Începu să-şi neglijeze importantele sale afaceri cu carne de porc ; nu trecu mult, şi se retrase cu totul din afaceri, prefăcînd o trîndăvie elegantă într-o goană turbată după ciudăţenii. Averea îi era uriaşă, şi unchiul meu nu şi-o cruţă. Mai întîi îşi încercă norocul cu tălăngile de vaci. Făcu o colecţie care umplea cinci saloane spaţioase, cuprinzînd toate speţele de tălăngi născocite vreodată — afară de una. Acest exemplar — unul străvechi şi singurul existent din soiul lui — se afla în posesia altui colecţionar. Unchiul meu oferi sume enorme pentru clopot, însă gentlemanul nu voi să-l vîndă. De bună seamă că vă daţi seama ce trebuia să urmeze în mod inevitabil. Un adevărat colecţionar nu pune nici un preţ pe o colecţie care nu-i completă. Inima sa mare se frînge,

îşi vinde comoara şi îşi îndreaptă gîndurile spre alt cîmp de acţiune, care-i pare liber.

Aşa a făcut şi unchiul meu. A încercat apoi cu cărămizile. După ce a îngrămădit o colecţie vastă şi deosebit de interesantă, a intervenit aceeaşi greutate ; inima lui mare s-a frînt din nou ; şi-a vîndut idolul sufletului său unui berar retras din afaceri, care poseda cărămida lipsă. Pe urmă şi-a încercat norocul cu securi de cremene şi alte unelte ale oamenilor primitivi, dar a descoperit treptat că fabrica unde erau produse aproviziona şi pe alţi colecţionari, la fel de prompt ca şi pe dînsul. A încercat cu inscripţii aztece [1] şi cu balene împăiate — alt eşec, după trudă şi cheltuieli de necrezut. Cînd, în cele din urmă, colecţia lui părea satisfăcătoare, a sosit din Groenlanda o balenă împăiată, şi din regiunile Cundurango ale Americii Centrale o inscripţie aztecă — şi acestea au făcut ca toate specimenele anterioare să pară o nimica toată. Unchiu-meu s-a grăbit să-şi procure acele nobile nestemate. A pus mîna pe balena împăiată, însă un alt colecţionar a intrat în posesia inscripţiei. O veritabilă inscripţie Cundurango — după cum poate că ştiţi — înseamnă o avere atît de mare, încît, o dată ce o capătă, colecţionarul mai curînd s-ar despărţi de familia lui decît de ea. Aşa că unchiul meu îşi vîndu colecţia, văzînd cu tristeţe cum odoarele sale îl părăsesc pentru a nu se mai întoarce niciodată. Părul său negru precum cărbunele a albit într-o singură noapte.

Acum aşteptă şi chibzui. Ştia că o nouă dezamăgire ar fi putut să-l ucidă. Se hotărî ca de astă dată să aleagă un lucru pe care nu-l mai colecţiona nici

[1] *Aztecii* — indieni din tribul Nahuatlan, care au fondat imperiul mexican, cucerit de Cortez în 1519.

un alt om. Şi-a alcătuit planul cu grijă şi a intrat iarăşi în arenă : acum colecţiona ecouri.

— Ce anume ? l-am întrebat eu.

— Ecouri, domnule. Prima lui cumpărătură a fost un ecou din Georgia, care se repeta de patru ori ; următoarea a fost unul repetat de şase ori, în Maryland, următoarea — unul cu treisprezece repetiţii, din Maine ; următoarea — unul cu nouă repetiţii, luat din Kansas ; următoarea — unul cu douăsprezece repetiţii, din Tennessee, pe care l-a obţinut ieftin, ca să zicem aşa, fiindcă avea nevoie de reparaţii, o porţiune a stîncii de reflectare fiind căzută. Crezuse că are să-l poată repara cu cîteva mii de dolari şi că, sporindu-i înălţimea cu ajutorul zidăriei, va fi în stare a-i întrei capacitatea de a răsuna, dar arhitectul care luase asupra lui treaba aceasta nu mai construise pînă atunci nici un ecou, aşa că îl strică de tot. Înainte de a se fi amestecat el, ecoul acesta obişnuia să răspundă ca o soacră, însă acum era bun numai pentru un azil de surdo-muţi. Ei bine, după aceea a cumpărat un lot de mici şi ieftine ecouri duble, împrăştiate prin diferite state şi teritorii ; le-a obţinut cu o reducere de douăzeci la sută, luînd tot stocul. După aceea a cumpărat un ecou în Oregon, perfect ca un tun Gatling, şi pot să vă spun că l-a costat o avere. Poate ştiţi, domnule, că pe piaţa ecourilor scara preţurilor e cumulativă, ca şi scara caratelor la diamante ; de fapt, se foloseşte aceeaşi terminologie. Un ecou de un singur carat valorează numai zece dolari peste valoarea pămîntului unde se află ; un ecou de două carate, adică dublu, valorează treizeci de dolari ; un ecou de cincizeci de carate valorează nouă sute cincizeci ; unul de zece carate valorează treisprezece mii. Ecoul din Oregon al unchiului meu, pe care-l botezase Ecoul Rîpei Mari, era o piatră preţioasă de douăzeci

şi două de carate şi costa două sute şaisprezece mii de dolari — pămîntul i l-au dat pe gratis, fiindcă se afla la patru sute de mile depărtare de orice aşezare omenească.

Ei, şi între timp, eu mergeam pe o cărare presărată cu roze. Eram pretendentul agreat al singurei şi fermecătoarei fiice a unui conte englez, şi iubit la nebunie. Cînd stam alături de scumpa aleasă a inimii mele pluteam în nori de fericire. Familia se arăta mulţumită, fiindcă se ştia că sînt singurul moştenitor al unui unchi preţăluit la cinci milioane de dolari. Totuşi, nici eu, nici ei nu ştiam că unchiul devenise colecţionar ; în orice caz, presupuneam că e vorba de o acţiune restrînsă, doar aşa, cu titlu de amuzament estetic.

Acum însă, peste capu-mi inconştient începură să se adune norii. Fu descoperit ecoul acela divin — cunoscut de-atunci în lumea întreagă sub numele de Marele Koh-i-noor, sau Muntele Repetiţiilor.

Era o nestemată de şaizeci şi cinci de carate. Puteai să-i spui un cuvînt, şi ţi-l repeta cincisprezece minute în şir, pe vreme senină. Dar luaţi seama, în acelaşi timp se ivi un alt fapt : alt colecţionar de ecouri intrase în acţiune. Cei doi se repeziră să facă acea achiziţie fără de preţ. Proprietatea consta într-o pereche de mici coline cu o adîncă vale la mijloc — hăt-colo, prin fundul statului New York. Amîndoi sosiră la faţa locului în acelaşi timp, fără ca vreunul să ştie că celălalt se afla acolo. Ecoul nu era stăpînit în întregime de un singur om ; o persoană pe nume Williamson Bolivar Jarvis stăpînea colina dinspre est, iar o persoană numită Harbison J. Bledso stăpînea colina dinspre vest ; valea dintre ele era linia de demarcaţie între proprietăţi. Aşa

că, în vreme ce unchiul meu cumpăra colina lui Jarvis cu trei milioane două sute şi optzeci şi cinci de mii de dolari, rivalul său cumpăra colina lui Bledso cu ceva mai mult de trei milioane.

Acum, vă închipuiţi rezultatul firesc? Cea mai măreaţă colecţie de ecouri din lume era pe vecie incompletă, deoarece fiecare poseda doar jumătate din ecoul-rege al universului. Nici unul dintre colecţionari nu era mulţumit de avuţia sa, totuşi nici unul dintre ei nu voia să o vîndă celuilalt. Se ciorovăiră, se certară, îşi făcură zile fripte, iar în cele din urmă celălalt colecţionar — cu o răutate pe care numai un colecţionar o poate arăta vreodată faţă de un semen şi un frate — voi să reteze pînă la pămînt propria lui colină!

Vedeţi, o dată ce tot nu putea să aibă ecoul, se hotărîse să nu-l aibă nici celălalt. Voia să-şi năruie colina, şi atuncea nu mai avea să existe locul care să dea răspuns. Unchiul meu i-a făcut imputări, dar omul i-a răspuns:

— Eu stăpînesc unul din capetele acestui ecou; am hotărît să-l distrug. Vezi-ţi de capătul dumitale!

Unchiul meu a obţinut pe cale legală o interdicţie împotriva lui. Partea adversă a făcut apel, combătînd hotărîrea la o instanţă superioară. Au dus-o aşa din instanţă în instanţă, drept pînă la Curtea Supremă a Statelor Unite. Cazul a stîrnit mare vîlvă. Doi dintre judecători erau de părere că un ecou poate fi proprietate personală, fiindcă este invizibil, impalpabil, scapă la văz şi la atingere, şi totuşi este achiziţionabil, poate fi vîndut, şi în consecinţă poate fi impus la dări; alţi doi judecători erau de părere că un ecou este proprietate funciară, fiindcă în mod vădit este legat de pămînt, şi nu

poate fi purtat dintr-un loc într-altul, alt judecător susţinea că un ecou nu poate face obiectul nici unei specii de proprietate.

Pînă la urmă s-a hotărît că ecoul este totuşi o proprietate ; colinele sînt proprietate ; cei doi rivali erau stăpînii separaţi şi independenţi ai celor două coline, însă deţinători în comun ai ecoului ; drept care pîrîtul avea deplină libertate de-a reteza la pămînt colina sa, deoarece îi aparţinea numai lui, însă trebuia să dea bonuri în valoare de trei milioane de dolari ca despăgubire pentru daunele care ar putea rezulta pentru jumătatea de ecou a unchiului meu. Această hotărîre oprea de asemenea pe unchiul meu de a folosi fără consimţămîntul pîrîtului colina acestuia pentru a resfrînge partea sa de ecou ; trebuia să folosească doar colina lui ; dacă partea lui de ecou nu avea să funcţioneze în aceste împrejurări, firește că era o situaţie tristă, dar curtea nu-i putea oferi nici o altă soluţie. Curtea opri de asemenea pe pîrît să reflecteze capătul de ecou al unchiului meu fără consimţămîntul respectiv. Vedeţi ce rezultat straşnic ! Niciunul nu voi a-şi da consimţămîntul, şi astfel acest uimitor şi nespus de nobil ecou trebui să-şi piardă puterile măreţe, iar din ziua aceea minunata proprietate a rămas blocată şi de nevîndut.

Cu o săptămînă înainte de ziua nunţii mele, pe cînd mai pluteam încă în nori de fericire şi nobilimea se aduna din depărtare şi din apropiere, spre a cinsti cu prezenţa ei cununia noastră, sosi vestea morţii unchiului meu, o dată cu un exemplar din testamentul său, prin care mă numea unicul său moştenitor. Se dusese ; vai, scumpul meu binefăcător nu mai era printre cei vii ! Gîndul îmi apasă inima chiar şi în această zi îndepărtată. Am înmînat con-

telui testamentul ; eu nu-l puteam citi, fiindcă mă orbeau lacrimile. Contele îl citi ; apoi îmi zise cu asprime :

— Domnule, asta numeşti dumneata bogăţie ? Fără îndoială că aşa-i ziceţi în ţara dumneavoastră plină de exagerări ; domnule, eşti lăsat drept unic moştenitor al unei vaste colecţii de ecouri, dacă se poate numi colecţie un şir de lucruri risipite de-a lungul şi de-a latul uriaşei întinderi a continentului american. Domnule, nu numai atît — eşti înfundat pînă peste urechi în datorii ; nu există un singur ecou în tot stocul care să nu fie ipotecat ; domnule ! nu sînt un om aspru, însă trebuie să văd de interesul copilei mele. Dacă ai fi avut măcar un ecou despre care să poţi spune în mod cinstit că este al dumitale ; dacă ai fi avut măcar un ecou care să fie slobod de sarcini, astfel ca să te poţi retrage acolo cu copila mea şi — prin hărnicie smerită şi trudnică — să-l cultivaţi, să-l îmbunătăţiţi şi astfel să vă agonisiţi de pe urma lui întreţinerea, nu ţi-aş fi zis nu ; dar nu-mi pot mărita copila cu un cerşetor. Lasă-i braţul, draga mea. Pleacă, domnule ; ia-ţi ecourile ciuruite de ipoteci şi piei din ochii mei pentru totdeauna !

Atunci, nobila mea Celestine m-a strîns cu braţe iubitoare la pieptu-i scăldat de lacrimi şi a jurat că e dornică — ba nu, chiar bucuroasă — să se mărite cu mine, chiar de nu aş avea nici un ecou. Dar nu ne-a fost dat să fie aşa. Am fost smulşi unul din braţele celuilalt — ea ca să tînjească şi să moară într-un an de zile, eu ca să mă căznesc să îndur întristat şi singuratic, lunga călătorie a vieţii, rugîndu-mă zi de zi, ceas de ceas, să vină izbăvirea care ne va uni iarăşi în scumpul regat, unde cei ticăloşi încetează de a se mai frămînta, şi cei trudiţi îşi găsesc odihna.

Acum, dragă domnule, dacă sînteţi atît de bun să vă uitaţi la aceste hărţi şi planuri din mapa mea, sînt sigur că vă pot vinde un ecou mai ieftin decît oricine altul din branşa mea. Poftiţi, acesta, care l-a costat pe unchiul meu zece mii de dolari acum treizeci de ani, este unul dintre cele mai dulci lucruri din Texas. Vi-l las la...

— Dă-mi voie să te întrerup, i-am zis eu. Prietene, azi nu am avut nici o clipă de răgaz din partea comis-voiajorilor. Am cumpărat o maşină de cusut, de care nu aveam nevoie ; am cumpărat o hartă, care-i greşită pînă în cele mai mici amănunte ; am cumpărat un ceas, care nu merge ; am cumpărat o otravă contra moliilor, pe care moliile o preferă oricărei alte băuturi ; am cumpărat nu ştiu cîte invenţii nefolositoare, şi acum mi-e lehamite de toate neroziile acestea. Nu aş lua măcar unul din ecourile dumitale, nici dacă mi l-ai da pe gratis. Nu l-aş lăsa să rămînă locului. Am urît întotdeauna pe oamenii care încearcă să-mi vîndă ecouri. Vezi puşca asta ? Acum ia-ţi frumuşel colecţia şi şterge-o, să nu dăm prilejul unei vărsări de sînge.

El însă se mulţumi să zîmbească — un zîmbet trist, duios — şi mai scoase cîteva diagrame. Cunoaşteţi perfect de bine rezultatul, fiindcă ştiţi că — o dată ce i-aţi deschis uşa unui comis-voiajor — nenorocirea s-a abătut asupra ta şi trebuie să i te supui.

După un ceas de nesuportat, am căzut la învoială cu omul acela. I-am cumpărat două ecouri duble în stare bună şi mi-a mai dat de la el încă unul, care zicea că nu poate fi vîndut, fiindcă vorbeşte numai nemţeşte. Îmi zise :

— Pe vremuri era un poliglot desăvîrşit, însă nu ştiu cum s-a făcut că şi-a cam pierdut din glas.

Toată viaţa, încă din copilărie, am avut obiceiul să citesc o anumită colecţie de istorioare, scrise în stilul deosebit al celui mai ingenios fabulist al lumii — şi aceasta de dragul învăţămintelor pe care le desprindeam şi a plăcerii ce mi-o hărăzeau. Am întotdeauna la îndemînă aceste istorioare, şi de cîte ori îmi judecît cu asprime seminţia mă întorc la ele, şi ele îmi alungă mizantropia ; de cîte ori am simţit că sînt egoist, murdar şi josnic m-am aplecat iar asupra lor, şi ele mi-au spus ce să fac ca să-mi redobîndesc respectul de mine însumi. Adesea, am avut dorinţa ca fermecătoarele anecdote să nu se fi încheiat cu acele fericite momente culminante, ci să fi continuat cu plăcuta istorie a diferiţilor binefăcători şi beneficiari. Această dorinţă m-a rîcîit într-atît, încît în cele din urmă m-am hotărît să mi-o împlinesc, căutînd singur urmările acestor istorioare. Aşa că am purces la lucru şi, după multă trudă şi cercetări plicticoase, mi-am dus misiunea la capăt. Voi aşterne rezultatul pe hîrtie sub ochii dumneavoastră, prezentîndu-vă pe rînd fiecare istorioară şi continuînd cu urmarea ei, aşa cum am aflat-o cu ajutorul investigaţiilor făcute.

PUDELUL RECUNOSCĂTOR

Într-o zi, un doctor bun la suflet (care citise cărţile cuvenite), găsind un pudel vagabond beteag de un picior şi, întristat din această pricină, l-a dus la el acasă, şi după ce i-a pus osul la loc şi i-a ban-

dajat mădularul, l-a lăsat iar liber pe micul proscris şi nu s-a mai gîndit de loc la această întîmplare. Dar nu mică i-a fost mirarea cînd peste cîteva zile, într-o dimineaţă, deschizînd uşa, l-a găsit pe pudelul recunoscător aşteptînd răbdător în faţa casei, însoţit de un alt cîine pribeag, accidentat la un picior. Milostivul doctor s-a îngrijit pe dată de nefericitul animal şi nu a uitat să aducă prinos Domnului, care în bunătatea-i de necuprins şi cu mila-i nemărginită îşi arătase voia de a folosi o unealtă atît de umilă cum era bietul pudel proscris, pentru a insufla etc, etc.

URMAREA LA „PUDELUL RECUNOSCĂTOR"

În dimineaţa următoare, binevoitorul doctor îi găsi pe cei doi cîini dînd din coadă plini de recunoştinţă şi aşteptînd la uşa lui, împreună cu alţi doi cîini betegi. Accidentaţii fură grabnic vindecaţi, şi cele patru potăi îşi văzură de drum, lăsîndu-l pe binevoitorul doctor mai copleşit ca oricînd de o evlavioasă mirare. Ziua trecu, şi o nouă dimineaţă se ivi. Acum la uşă se aflau cele patru potăi, puse pe picioare, şi cu ele veniseră alte patru, care trebuiau înzdrăvenite. Ziua aceea trecu şi ea, şi o altă dimineaţă sosi. Acum, şaisprezece şarle, dintre care opt recent cotonogite, ocupau trotuarul, iar trecătorii le ocoleau. La amiază, toate picioarele betegite fură puse la loc, însă în sufletul doctorului mirarea evlavioasă începea să se amestece cu un involuntar sentiment profan. Soarele răsări încă o dată şi înfăţişă privirii medicului treizeci şi două de javre, dintre care şai-

sprezece cu picioarele rupte, ocupînd trotuarul şi jumătate din stradă — spectatorii bipezi ocupînd spaţiul care mai rămăsese liber. Vaietele răniţilor, hămăitul vesel al dobitoacelor vindecate şi comentariile privitorilor alcătuiau o larmă mare şi înălţătoare, însă circulaţia fu întreruptă pe strada cu pricina. Bunul medic angajă doi chirurgi-asistenţi, şi pînă în amurg sfîrşi cu munca-i filantropică, luînd mai întîi precauţiunea s-o rupă cu biserica, pentru ca să se poată exprima cu libertatea pe care o impunea cazul.

Dar toate lucrurile au o margine. Cînd zorii se iviră iar şi bunul doctor zări afară haitele de cîini care se întindeau pînă departe, claie peste grămadă, zurbagii şi rugători, zise : „Acum trebuie să recunosc că m-au înşelat cărţile ; ele înşiră numai partea plăcută a povestirii, şi apoi se opresc. Aduceţi-mi o carabină ; treaba asta a mers prea departe."

Ieşi în stradă, cu arma, şi întîmplarea făcu să calce pe coada primului pudel, care îndată îl muşcă de picior. Opera măreaţă şi filantropică în care se avîntase acest pudel îi stîrnise un entuziasm atît de puternic şi crescînd, încît îi zburătăcise minţile şi în cele din urmă îl înnebunise. Peste o lună, binefăcătorul doctor, atins de turbare şi aflîndu-se în chinurile agoniei, îşi chemă în juru-i prietenii care îl căinau şi le zise :

— Feriţi-vă de cărţi. Nu spun poveştile decît pe jumătate. De cîte ori vreun biet nenorocit vă cere ajutorul şi staţi în cumpănă asupra rezultatului pe care-l va da bunătatea voastră, acordaţi-vă beneficiul îndoielii şi ucideţi-l pe solicitant.

După vorbele acestea, se întoarse cu faţa la perete şi îşi dădu duhul.

AUTORUL BINEVOITOR

Un tînăr şi sărac începător într-ale literaturii încerca în zadar să-şi publice manuscrisele. În cele din urmă, cînd se văzu ameninţat de spectrul hîd al foamei, împărtăşi trista sa situaţie unui autor celebru, cerîndu-i sfatul şi sprijinul. Acest om mărinimos lăsă imediat la o parte propriile sale îndeletniciri şi se apucă să citească unul dintre manuscrisele dispreţuite. După ce făcu treaba aceasta, izvorîtă din bunătate, strînse cordial mîna tînărului, zicîndu-i :

— Bucata aceasta îmi arată că ai talent ; vino iar luni să mă vezi.

La vremea hotărîtă, celebrul autor, cu un zîmbet blînd, dar fără să scoată un cuvînt, deschise o revistă literară, încă umedă de cerneala tiparului. Care nu fu uimirea sărmanului tînăr cînd descoperi negru pe alb scrierea sa.

— Nu ştiu cum aş putea vreodată să vă dovedesc recunoştinţa pentru acest nobil ajutor ! zise tînărul, căzînd în genunchi şi izbucnind în lacrimi.

Celebrul autor era Snodgross ; sărmanul tînăr, salvat astfel din obscuritate şi din ghearele foamei, deveni după aceea la fel de celebrul Snagsby. Fie ca această plăcută întîmplare să ne îndemne a pleca o ureche mărinimoasă către toţi începătorii care au nevoie de ajutor.

URMAREA LA „AUTORUL BINEVOITOR"

În săptămîna următoare, Snagsby se întoarse cu alte cinci manuscrise respinse. Celebrul autor fu puţin cam mirat, fiindcă în cărţile morale se spune că tinerii care se zbat cu greutăţile vieţii au nevoie

să fie împinşi doar o singură dată. Totuşi, curăţă aceste manuscrise, plivind buruienile nefolositoare şi smulgînd cîteva hectare de adjective, şi astfel izbuti a face să fie acceptate două din lucrările tînărului.

O săptămînă şi mai bine se scurse, şi recunoscătorul Snagsby sosi cu o altă încărcătură. Celebrul autor simţise o puternică flacără de mulţumire lăuntrică prima dată, cînd îl împrietenise cu succesul pe bietul tînăr luptător, comparîndu-se cu fiinţele mărinimoase din cărţi, însă acum începea să bănuiască că dăduse peste ceva inedit în domeniul nobilei oblăduiri. Ca urmare, entuziasmul i se mai răci. Totuşi, nu-i venea să-l respingă pe tînărul autor, care se zbătea şi se agăţa de dînsul cu atîta simplitate firească şi cu o încredere într-adevăr drăgălaşă.

Ei bine, concluzia fu că celebrul autor avu parte mereu de ciurucurile bietului începător, ceea ce deveni o grea povară. Toate sforţările sale timide de a se lepăda de această încărcătură nu-i slujiră la nimic. Trebuia să-i dea sfaturi şi încurajări zilnice; trebuia să-i facă rost într-una de comenzi din partea revistelor şi apoi să-i prelucreze textele ca să le facă publicabile. Tînărul aspirant izbuti, în cele din urmă, să se lanseze, şi dobîndi o faimă bruscă, descriind viaţa intimă a celebrului autor — şi asta cu un umor atît de caustic şi cu atîta minuţiozitate în detaliile usturătoare, încît cartea se vîndu într-un tiraj uimitor şi zdrobi de durere inima celebrului autor. Ultimele cuvinte pe care acesta le spuse în pragul morţii fură :

— Ah, cărţile m-au înşelat ! N-au spus povestea pînă la capăt. Prieteni, feriţi-vă de tinerii autori care se luptă cu viaţa. Nici un om să nu-l salveze în chip trufaş, spre pierzania sa, pe cel căruia Dumnezeu i-a hărăzit să îndure foamea.

Într-o zi, o doamnă şi băieţaşul ei treceau cu trăsura pe strada principală a unui mare oraş, cînd caii se speriară şi o luară nebuneşte la goană, azvîrlindu-l pe vizitiu de pe capră şi lăsîndu-i pe cei din trăsură înmărmuriţi de groază. Un tînăr curajos, care mîna o căruţă cu zarzavaturi, se repezi în faţa cailor ce-şi luaseră vînt şi izbuti să-i oprească din goană, cu primejdia alei [1] sale. Recunoscătoarea doamnă îi luă numele, iar cînd ajunse acasă povesti eroica faptă soţului ei, care citise cuvenitele cărţi de îndrumare morală şi asculta acum cu ochii înlăcrimaţi mişcătoarea întîmplare. Şi după ce, împreună cu cei dragi, care-i fuseseră înapoiaţi teferi, înălţă rugăciuni de mulţumire către cel care nu îndură ca nici măcar o vrabie să cadă la pămînt neluată în seamă, trimise după viteazul tînăr şi, punîndu-i în mînă un cec de cinci sute de dolari, zise :

— Primeşte această răsplată pentru nobila ta faptă, William Ferguson, şi dacă vreodată vei avea nevoie de un prieten, ţine minte că Thompson McSpadden are o inimă recunoscătoare.

Fie ca aceasta să folosească de învăţătură că o faptă bună aduce totdeauna foloase celui care a săvîrşit-o, oricît de umil ar fi el.

URMAREA LA „SOŢUL RECUNOSCĂTOR"

William Ferguson veni în vizită săptămîna viitoare şi îi ceru lui Mr. McSpadden să folosească trecerea ce o are pentru a-i obţine un post de

[1] Probabil că aici este o greşeală de tipar. (N. a.).

seamă, căci se simte în stare de lucruri mai măreţe decît să mîne o căruţă cu zarzavaturi. Mr. McSpadden îi obţinu o mică slujbă de funcţionar cu o leafă bună.

Curînd, mama lui William Ferguson căzu la pat, şi William... În sfîrşit, ca să nu mai lungim vorba, domnul McSpadden fu nevoit să o ia la el în casă. Nu trecu mult, şi bătrîna duse dorul după copiii ei mai mici, astfel că mai fură primiţi în casă Mary şi Julie, precum şi micul Jimmy. Frăţiorul lor, Jimmy, avea un briceag, şi într-o bună zi rătăci prin salon singur cu unealta sa, reducînd în mai puţin de trei sferturi de oră la o valoare indeterminabilă, un mobilier care făcea zece mii de dolari. Peste o zi sau două, căzu pe scara de serviciu şi îşi frînse gîtul, şi şaptesprezece rubedenii veniră în casă ca să ia parte la serviciul funebru.

Astfel intrară şi ei în legătură cu familia McSpadden, şi după aceea ţinură ocupată în permanenţă bucătăria, şi pe McSpadden aşijderi, urmărind să vîneze slujbe de tot soiul pentru ei şi să vîneze altele după ce isprăveau cu primele. Bătrîna bea de stingea şi înjura în lege, însă recunoscătoarea familie McSpadden ştia că-i de datoria ei s-o îndrepte pe calea cea bună, ţinînd seama de binele ce-l făcuse fiul. McSpaddenii îşi împlineau cu noblеţe şi fără preget generoasa lor misiune. William venea des pe acolo, căpăta cu împrumut sume tot mai mici, dar cerea posturi tot mai mari şi mai bănoase — pe care recunoscătorul McSpadden le procura cu mai multă sau mai puţină promptitudine. După oarecare obiecţii, McSpadden consimţi să-l echipeze pe William pentru colegiu. Cînd veni însă prima vacanţă şi eroul pretinse să fie trimis în Europa ca să-şi vadă de sănătate, prigonitul McSpadden se ridică împotriva tiranului şi se revoltă. Îl refuză

fățiș și răspicat. Mama lui William Ferguson fu atît de uluită, încît îi scăpă din mînă sticla de gin, și buzele-i profane refuzară să-și facă datoria. Cînd își veni în fire, spuse aproape sugrumată :

— Asta ți-e recunoștința ? Unde-ar fi acum nevasta și băiatul dumitale de n-ar fi existat feciorul meu ?

La rîndul său, William continuă :

— Asta ți-e recunoștința ? Am salvat viața soției dumitale, da, ori nu ? Spune-mi doar atît !

Șapte cimotii de-ale lor năvăliră din bucătărie, fiecare dintre ele repetînd :

— Va să zică asta vi-i recunoștința ? !

Surorile lui William priveau încremenite, zicîndu-i :

— Va să zică asta-i recu..., dar fură întrerupte de mămătia lor, care izbucni în hohote de plîns și strigă :

— Cînd te gîndești că îngerașul meu, micuțul Jimmy, și-a dat viața pentru o asemenea gadină !

Atunci, vajnicul revoluționar McSpadden se arătă la înălțimea situației și, cu tărie, replică :

— Afară din casa mea, cu toții, hoardă de cerșetori ! Cărțile m-au înșelat, dar de acum încolo n-am să mă mai las dus de ele ! O dată-mi ajunge !

Și întorcîndu-se spre William țipă :

— Da, ai salvat viața soției mele, dar dacă mai face cineva una ca asta, îl ucid pe loc !

Nefiind pastor, plasez următorul text, comentat la sfîrșitul predicii în loc de început. Iată-l. Este din *Amintirile despre președintele Lincoln*, publicate de Mr. Noah Brooks în *Scribner's Monthly*.

„În rolul lui Falstaff, actorul J. H. Hackett i-a pricinuit o mare desfătare domnului Lincoln. Din obișnuita-i dorință de a arăta semenilor că le este

îndatorat, Mr. Lincoln scrise actorului un binevoitor bileţel, exprimîndu-şi plăcerea de a fi participat la spectacolul susţinut de el. Drept răspuns, Mr. Hackett îi trimise preşedintelui o carte ; poate vreuna scrisă de el. De asemeni, îi scrise şi cîteva răvaşe. După ce a trecut mai multă vreme şi uitasem de acest episod, într-o seară am primit un mesaj de la Casa Albă şi m-am dus acolo. Trecînd spre biroul preşedintelui, l-am zărit — spre mirarea mea — pe Hackett stînd în anticameră, ca şi cum ar fi aşteptat să fie primit în audienţă. Preşedintele m-a întrebat dacă este cineva afară. Cînd i-am spus, exclamă, aproape întristat :

— Ah, nu-l pot primi. Speram că a plecat. Apoi adăugă : Faptul acesta dovedeşte cît de greu este să ai prieteni adevăraţi şi cunoştinţe decente cînd deţii un post ca al meu. Ştii cît de mult îl apreciam pe Hackett ca actor şi cum i-am scris, ca să ştie că îl preţuiesc. Mi-a trimis cartea aceea şi am crezut că lucrurile se vor încheia aici. Este un maestru în profesia lui, presupun, şi a dobîndit o reputaţie trainică ; însă numai fiindcă am avut o scurtă corespondenţă prietenească, aşa cum se întîmplă adesea între oameni, el s-a gîndit să-mi ceară ceva. Ce-ţi închipui că vrea ?

N-am putut ghici, şi atunci Mr. Lincoln mi-a zis :

— Ei bine, vrea să fie consul la Londra ! Oh, Doamne !

Subliniez în concluzie că incidentul cu William Ferguson s-a petrecut aidoma şi după propria mea cunoştinţă. Am schimbat natura amănuntelor, ca să-l împiedic pe William să-şi recunoască chipul în această povestire.

Toţi cititorii acestui articol au jucat, în vreuna din acele dulci clipe de efuziune ale vieţii lor, rolul

eroului din povestirea *Fapta bună*. Tare aş vrea să ştiu cîţi dintre ei mai sînt dornici să pomenească de experienţa pe care au făcut-o şi cîţi sînt cei cărora le place să li se amintească de urmările care au decurs din ea!

CANDIDAT LA POSTUL DE GUVERNATOR

Acum cîteva luni am fost desemnat să candidez pe o listă independentă pentru postul de guvernator al marelui stat New York, avînd ca rivali pe domnii John T. Smith şi Blank J. Blank. Mi se părea că faţă de aceşti domni am un avantaj important, şi anume o bună şi neştirbită reputaţie. Într-adevăr, citind ziarele era uşor de văzut că dacă cei doi au ştiut vreodată ce înseamnă să porţi un nume nepătat, apoi a trecut mult timp de atunci. Era limpede că în anii din urmă fuseseră amestecaţi în tot felul de matrapazlîcuri ruşinoase. Dar chiar în momentul cînd mă felicitam pentru acest avantaj şi mă bucuram de el pe ascuns, prin adîncurile fericirii mele se strecură unda tulbure a unei nelinişti: mă îngrozea gîndul că numele îmi va fi pomenit în strînsă legătură cu numele unor asemenea indivizi. Gîndul acesta mă tulbura tot mai mult. În cele din urmă, am scris bunicii despre tot ce mă frămînta. Răspunsul ei fu prompt şi categoric:

„Toată viaţa ta n-ai săvîrşit nici măcar o singură faptă de care să-ţi fie ruşine. Uită-te în ziare, citeşte-le, şi vei pricepe

ce fel de indivizi sînt domnii Smith şi Blank ; iar după aceea, gîndeşte-te dacă mai vrei să te cobori pînă la nivelul lor, intrînd în competiţie electorală cu ei."

Asta era şi părerea mea ! N-am închis ochii nici o clipă în noaptea aceea. Cu toate astea, nu mai puteam să dau înapoi. Intrasem în horă şi trebuia să joc pînă la capăt. În timp ce frunzăream ziarele la micul dejun, am dat peste următoarea notiţă — şi trebuie să mărturisesc că nu mai fusesem niciodată atît de uluit :

SPERJUR

„Poate că acum, cînd se prezintă în faţa poporului în calitate de candidat la postul de guvernator, domnul Mark Twain va binevoi să explice cum se face că în 1863 a fost condamnat pentru sperjur, în prezenţa a treizeci şi patru de martori din Wakawak (Cochinchina), scopul acestui sperjur fiind de a fura de la o sărmană văduvă indigenă şi de la copiii ei lipsiţi de apărare o mică plantaţie, singurul sprijin ce le mai rămăsese acestor nenorociţi ! Domnul Twain este dator faţă de sine însuşi, ca şi faţă de marea naţiune, căreia îi cere voturile, să facă lumină în această chestiune. O va face oare ?"

Credeam că voi sări în sus de uimire ! Ce calomnie grosolană şi neruşinată ! Nu fusesem niciodată în Cochinchina ! Nu auzisem niciodată de Wakawak. N-aş fi putut deosebi o plantaţie de un cangur. Nu ştiam ce să fac. Eram năucit şi cu totul neajutorat. M-am învîrtit toată ziua fără să fac nimic. În dimineaţa următoare, acelaşi ziar scria numai atît :

„După cum se vede, domnul Twain păstrează o tăcere elocventă în legătură cu sperjurul din Cochinchina."

(N. A. — În tot restul campaniei electorale, acest ziar nu a vorbit despre mine altfel decît ca despre „infamul sperjur Twain".)

Apoi apăru *Gazeta*, cu următoarele rînduri:

TREBUIE SĂ CUNOAŞTEM ADEVĂRUL

„Va binevoi oare noul candidat la postul de guvernator să explice unor concetăţeni ai dumisale (care vor avea nenorocul să voteze pentru el) neînsemnatul fapt că tovarăşilor săi de baracă din Montana le dispăreau din cînd în cînd mici obiecte de valoare, care apoi erau găsite întotdeauna la domnul Twain sau în «valiza» lui (adică în ziarul în care îşi înfăşura catrafusele), astfel încît s-au văzut siliţi ca, spre binele lui, să-i dea un avertisment prietenesc şi, ungîndu-l cu catran şi tăvălindu-l în fulgi, să-l plimbe călare pe o prăjină, sfătuindu-l apoi să lase gol pentru totdeauna locul pe care-l ocupa de obicei în tabără? Va binevoi el oare?"

S-ar fi putut oare născoci o ticăloşie mai mare? În viaţa mea nu fusesem la Montana!

(De atunci ziarul acesta nu m-a mai pomenit altfel decît „Twain, hoţul din Montana"...)

Începusem să răsfoiesc ziarele cu teamă, ca unul care ar ridica o pătură sub care bănuieşte că se află un şarpe cu clopoţei. Într-una din zile îmi căzură sub ochi următoarele cuvinte:

„În baza depoziţiilor scrise, făcute sub jurămînt de domnul Michael O'Flanagan din Five Points şi de domnii Snub Rafferty şi Catty Mulligan de pe strada Water, s-a stabilit că josnica declaraţie a domnului Mark Twain, anume că regretatul bunic al nobilului nostru fruntaş Blank J. Blank ar fi fost spînzurat pentru tîlhărie la drumul mare, este o MINCIUNĂ abjectă şi complet neîntemeiată. Este dureros pentru nişte cetăţeni onorabili să vadă că pentru obţinerea unui succes politic sînt folosite mijloace atît de ruşinoase ca atacarea morţilor din morminte şi profanarea numelor lor respectabile prin tot felul de calomnii. Gîndindu-ne la durerea pe care această minciună mîrşavă o va provoca nevinovatele rude şi prietenilor răposatului, aproape că simţim nevoia să îndemnăm publicul ultragiat şi insultat să procedeze la o răzbunare sumară şi în afara legii, împotriva calomniatorului... Dar nu! Mai bine să-l lăsăm să fie sfîşiat de chinurile propriei sale conştiinţe (deşi, dacă mînia va învinge stăpînirea de sine a publicului, iar acesta, în furia sa oarbă, va aduce calomniatorului injurii corporale, este cu totul evident că nici un juriu nu-i va putea recunoaşte ca vinovaţi, şi nici un tribunal nu-i va putea pedepsi pe făptaşi)."

Ingenioasa frază de încheiere a avut darul de a mă face să sar din pat şi s-o şterg imediat de-acasă — şi încă prin uşa din dos —, în timp ce „publicul ultragiat şi insultat" tăbăra prin uşa din faţă, spărgînd în mînia lui dreaptă mobilele şi geamurile şi luînd cu el lucrurile pe care le putea căra în spinare. Şi totuşi, pot să jur cu mîna pe Evanghelie că nu-l calomniasem niciodată pe bunicul lui Blank. Mai mult decît atît: n-auzisem nimic despre el şi nici măcar nu-i pomenisem numele pînă în ziua aceea.

(Voi spune, în treacăt, că ziarul sus-menţionat nu m-a mai pomenit de-atunci decît în felul acesta: „Twain, profanatorul de morminte".)

Articolul care mi-a atras atenţia curînd după aceea glăsuia:

HALAL CANDIDAT!

„Domnul Mark Twain, care urma să ţină seara trecută un discurs fulminant la marele miting al independenţilor, nu şi-a făcut apariţia! O telegramă trimisă de medicul său anunţa că fusese răsturnat de nişte cai speriaţi şi că şi-ar fi fracturat piciorul în două locuri, bolnavul suferind acum dureri inimaginabile, şi aşa mai departe, tot felul de asemenea gugumănii. Iar independenţii s-au străduit din răsputeri să înghită această istorie cusută cu aţă *albă* şi s-au prefăcut că nu cunosc *adevărata* cauză a absenţei nepricopsitei creaturi pe care o numesc purtătorul lor de cuvînt!

Un anumit individ a fost văzut noaptea trecută, în casa domnului Twain, într-o stare de ebrietate animalică. Independenţii au datoria imperioasă de a dovedi că această fiinţă abrutizată nu era domnul Mark Twain în persoană. De data asta li s-a înfundat! Iată un caz care nu lasă loc pentru eschivări de la un răspuns direct. Poporul întreabă cu o voce tunătoare: CINE ERA INDIVIDUL?"

O clipă mi-a fost imposibil, absolut imposibil să cred că numele meu e într-adevăr pomenit în legătură cu o asemenea bănuială ruşinoasă. Trecuseră trei ani încheiaţi de cînd nu mai pusesem în gură măcar o picătură de rachiu, bere, vin sau orice altă băutură spirtoasă.

(Ca să vă daţi seama ce înseamnă puterea obişnuinţei, vă voi spune că atunci cînd în numărul

următor al acestui ziar m-am văzut poreclit „Domnul Delirium Tremens Twain", n-am mai simţit nici o durere, deşi ştiam că de acum încolo ziarul mă va numi astfel, cu o persistenţă monotonă, pînă-n vecii vecilor.)

Între timp, scrisorile anonime începuseră să ocupe un loc important în corespondenţa pe care o primeam. De obicei ele aveau următorul cuprins :

„Ce aveţi de spus despre bătrîna cerşetoare pe care aţi dat-o afară în brînci din locuinţa dumneavoastră ?

POL PRY"

Sau :

„Aţi săvîrşit fapte care nu sînt cunoscute de nimeni, în afară de mine. V-aş sfătui să ieşiţi cu cîţiva dolari, sau dacă nu, veţi auzi prin ziare de al dumneavoastră respectuos

HANDY ANDY"

Cam acesta era conţinutul scrisorilor. Aş putea să continui pînă la suprasaturarea cititorului, dar cred că nu e cazul.

În curînd, cel mai mare ziar al partidului republican mă acuză că dădeam şperţuri, iar ziarul central al partidului democrat mă învinui că sînt un şantagist ordinar.

(În felul acesta m-am ales cu încă două nume : „Twain, murdarul şperţar" şi „josnicul şantagist".)

Cu timpul s-a făcut atîta gălăgie cerîndu-mi-se „răspunsul" la toate acuzaţiile înfiorătoare ce mi se aduceau, încît directorii de ziare şi liderii partidului meu mi-au spus că, dacă mai păstrez tăcere, cariera mea politică este pecetluită. Şi parcă pentru a-mi dovedi că se impunea din ce în ce mai mult să fac ceva, chiar a doua zi am putut citi într-un ziar următoarele rînduri :

„Candidatul independenţilor continuă să păstreze tăcere. Pentru ce nu îndrăzneşte să vorbească ? Fiecare dintre acuzaţiile ce i s-au adus a fost pe deplin dovedită şi întărită şi răsîntărită prin propria-i tăcere elocventă, astfel încît e demascat pentru totdeauna. Uitaţi-vă la candidatul vostru, independenţilor ! Priviţi-l pe Infamul sperjur ! Pe Hoţul din Montana ! Pe Profanatorul de morminte ! Admiraţi-l pe acest Delirium Tremens ! Priviţi-l pe murdarul vostru şperţar şi pe josnicul vostru şantagist ! Priviţi-l, cercetaţi-l bine, şi apoi spuneţi dacă puteţi acorda voturile dumneavoastră cinstite acestei creaturi, care şi-a cîştigat o asemenea podoabă sinistră de titluri printr-o serie de crime odioase, şi care nu îndrăzneşte să deschidă gura pentru a tăgădui măcar vreuna dintre ele !“

Nu mai exista nici o portiţă de scăpare, şi de aceea, profund umilit, m-am apucat să pregătesc „un răspuns“ la mulţimea de acuzaţii şi minciuni mîrşave. N-am putut însă termina niciodată această treabă, deoarece chiar a doua zi dimineaţă un alt ziar veni cu o nouă grozăvie, acuzîndu-mă cu toată seriozitatea că aş fi dat foc unui ospiciu cu toţi locatarii înăuntru, numai pentru că îmi stînjenea vederea de la fereastra apartamentului meu. Această calomnie m-a adus în pragul nebuniei. Apoi veni la rînd acuzaţia că mi-aş fi otrăvit unchiul pentru a-i moşteni averea, cerîndu-se foarte insistent să i se deschidă mormîntul. Eram în culmea disperării. Şi, colac peste pupăză, mi s-a adus acuzarea că fiind administratorul unui azil de copii găsiţi am folosit rude ramolite şi ştirbe pentru a mesteca hrana copiilor. Tremuram tot. Şi în cele din urmă, ca o încununare firească a neruşinatei persecuţii cu care mă urmărea ura partidelor adverse, nouă ţînci ce abia învăţaseră să meargă, cu pielea de toate nuanţele

şi culorile şi care mai de care mai zdrenţăroşi, au fost învăţaţi să năvălească la tribună la o întrunire publică şi să se agaţe de picioarele mele, strigîndu-mi „TĂTICULE !“

M-am lăsat păgubaş. Am coborît steagul şi m-am predat : nu puteam face faţă cerinţelor unei campanii electorale pentru postul de guvernator în statul New York, astfel încît am trimis o scrisoare anunţînd că-mi retrag candidatura şi semnînd plin de amărăciune :

„Al dumneavoastră sincer, care pe vremuri a fost un om cinstit, dar acum este Mark Twain infamul sperjur, Hoţul din Montana, Profanatorul de morminte, Delirium Tremens, Murdarul şperţar şi Josnicul şantagist“.

UN STRĂIN INTERESANT

— Amintire din insulele Sandwich —

De-abia terminasem observaţia mea foarte banală, cînd străinul din celălalt colţ al camerei, avînd mîncărime la limbă, se grăbi să-şi spună părerea.

— O, desigur ; într-un fel, e un fapt oarecum ieşit din comun, dar trebuia să vedeţi coşul meu, să vedeţi coşul meu, domnule ! Fum ! Hm ! Să fiu al dracului dacă... domnule Jones, îţi aminteşti de coşul acela ? Nu se poate să fi uitat ! Nu, nu, îmi amintesc acum. Pe vremea aceea nu locuiai în partea asta a insulei. Dar vă spun numai adevărul. Să mă-nghită pămîntul în clipa asta dacă coşul acela nu afuma în aşa hal, încît funinginea se făcea piatră şi trebuia să o dăm jos cu tîrnăcopul ! Degeaba rîdeţi, domnilor, dar chiar

marelui şerif i-am oferit un bulgăre de funingine, pe care l-am scos în faţa ochilor lui, aşa că n-aveţi decît să vă duceţi să-l întrebaţi, spre a vă convinge singuri.

Vorbele lui puseseră capăt conversaţiei, care, oricum, începuse să lîncezească — aşa că am tocmit nişte indigeni şi vreo două pirogi cu balanţier şi am ieşit în largul mării agitate spre a vedea copiii la sportul lor, călărind pe mare, cocoţaţi pe crestele uriaşelor valuri.

Peste două săptămîni, stînd de vorbă în tovărăşia cîtorva persoane, mi-am ridicat privirea şi am descoperit pe acelaşi om, sfredelindu-mă cu ochii săi pătrunzători. Din nou am observat muşchii contractaţi ai feţei lui şi simţeam că are aceeaşi mîncărime de limbă.

În momentul cînd m-am oprit, i-a şi dat drumul.

— Mă scuzaţi, domnule, mă scuzaţi, dar ceea ce aţi spus poate fi socotit ceva neobişnuit numai dacă este scos în evidenţă, separat de celelalte. Dar comparat cu ceea ce mi-a fost dat mie să văd este doar un fapt banal. Nu, nu-i chiar aşa... nu vreau să vorbesc atît de nepoliticos despre cele hărăzite unui străin, care este şi un gentleman, dar sînt *nevoit* a spune că nu aţi mai putea şi nici nu aţi mai voi să susţineţi că acest copac este mare dacă aţi fi văzut, ca mine, marele arbore Yakmatack din insula Ounaska, din marea Kamciatka — un arbore, domnule, cu un diametru de patru sute şi cincisprezece picioare, nici un ţol mai puţin — pămîntul să mă-nghită în clipa asta dacă nu-i aşa ! Nu trebuie să mă priviţi atît de miraţi, domnilor. Bătrînul căpitan Saltmarsch este de faţă şi poate spune dacă ştiu ce spun au ba. I-am arătat copacul acela.

Căpitanul Saltmarsch :

— Hei, leat, las-o mai domol, că prea ai tras tare de ancoră ! Mi-ai făgăduit să-mi arăţi minunăţia şi

am cutreierat mai bine de unsprezece mile cu dumneata prin cea mai afurisită şi mai înnebunitoare junglă ce mi-a fost dat să văd vreodată, şi cînd colo, diametrul copacului pe care în sfîrşit mi l-ai arătat nu atingea nici măcar grosimea unui butoiaş de bere! Asta o ştii prea bine şi dumneata, Markiss.

— Ia auzi-l! Vezi bine că arborele s-a subţiat la cît spui dumneata. Dar nu ţi-am explicat de ce? Răspunde-mi! Nu ţi-am spus că aş fi dorit să-l vezi aşa cum l-am văzut eu prima oară? Cînd te-ai urcat în trăsură, aruncîndu-mi tot soiul de ocări şi spunîndu-mi că te-am făcut să baţi unsprezece mile ca să vezi un puiet, nu ţi-am explicat că toate balenierele din mările nordice şi-au procurat lemnul tăind din el timp de mai bine de douăzeci şi şapte de ani? Ce, crezi că arborele poate dăinui o veşnicie, fir-ar al naibii să fie! Nu ştiu de ce eşti atît de chiţibuşar şi cauţi să nedreptăţeşti cu tot dinadinsul pe cineva care nu ţi-a făcut nici un rău.

Nu ştiu de ce, dar prezenţa acestui om mă stînjenea şi am fost încîntat cînd, chiar în clipa aceea, un băştinaş a venit să ne spună că Muckawow, cel mai sociabil şi mai falnic dintre necioplitele căpetenii de oştire de pe insulele acestea, ne poftеşte la el ca să petrecem cu dînsul, înfruptîndu-ne dintr-un misionar pe care îl prinsese încălcîndu-i terenul. Cred că n-au trecut nici zece zile după aceea, cînd tocmai, după ce terminasem de a arăta ceva unui grup de prieteni şi cunoscuţi, fără a fi avut pretenţia de a fi spus cine ştie ce mare lucru, auzii o voce familiară şi urîcioasă, băgîndu-se pe fir şi spunînd:

— Dar, dragă domnule, calul acela nu avea *nimic* extraordinar şi nici faptul în sine nu-i de loc extraordinar! N-aş vrea să vă jignesc cu ceea ce vă spun acum, domnul meu, dar într-adevăr habar n-aveţi ce-i aceea viteză. Doamne, dacă aţi fi văzut-o pe iapa mea

Margareta — ăla zic şi eu animal iute ca fulgerul, nu alta ! Trap ! Trap nu-i cuvîntul potrivit — zbura ! Cum mai *ştia* să salte trăsurica ! O dată am pornit-o cu ea — domnul colonel Bilgewater, *îţi* aminteşti prea bine de acest bidiviu, nu-i aşa ? — ei, odată am pornit-o doar cu vreo treizeci sau treizeci şi cinci de yarzi înaintea celei mai îngrozitoare furtuni pe care am apucat-o în viaţa mea, şi iapa ne-a dus în goană mai bine de optsprezece mile. Aşa a fost, pe ce am mai scump ! Şi nu spun decît adevărul gol-goluţ afirmînd că nici o picătură de ploaie nu ne-a ajuns, nici măcar o *singură* picătură nu ne-a atins, domnul meu ! Pot să jur ! Asta în timp ce bietul meu cîine a trebuit să înoate tot drumul în spatele căruţei !

O săptămînă sau două am stat mai mult pe-acasă. Aveam impresia că oriunde m-aş fi dus aş fi dat de omul acesta, pe care nu-l mai puteam suferi. Într-o seară însă, căpitanul Perkins m-a invitat la o petrecere cu prietenii săi. Cam pe la orele zece, vorbeam din întîmplare despre un prieten de al meu, negustor, şi fără nici o intenţie precisă am scăpat observaţia că era cam strîns la mînă şi zgîrcit cu plata funcţionarilor săi. Deodată, prin aburul unui punch de whisky, izbucni o voce cunoscută, din partea cealaltă a camerei, şi o clipă am tremurat de frică să nu-mi scape cumva vreo vorbă de ruşine.

— O, dragă domnule, cred că te pui într-o lumină proastă dacă faci atîta tevatură pe chestia asta — ca şi cum ar fi cine ştie ce lucru surprinzător. Dumnezeu să-ţi dea sănătate, dar habar n-ai ce înseamnă un om strîns la mînă. Eşti tot atît de neştiutor cu un nounăscut ! Ba chiar ca nişte gemeni nou-născuţi. Nu ştii *nimic* în chestia asta. Îmi pare rău de dumneata, domnule, că eşti un străin atît de bine şi de simpatic şi că te bagi într-o chestiune în care dovedeşti cea mai crasă

ignoranţă ! Uită-te în ochii mei, te rog uită-te în ochii mei. John James Godfrey era fiul unor părinţi săraci, dar cinstiţi, din statul Mississippi, prietenul meu din copilărie şi camarad foarte drag mai tîrziu. Dumnezeu să-l odihnească în pace, căci nu mai e printre noi acum ! Acest John James Godfrey a fost tocmit de Societatea Minieră Hayblossom din California pentru a pune la cale exploziile necesare — băieţii o numeau Societatea pe acţiuni a zgîrciţilor. Ei bine, într-o zi a sfredelit o gaură adîncă de vreo patru picioare şi a băgat înăuntru un explozibil grozav. El stătea deasupra şi îndesa explozibilul cu un drug de fier, lung de vreo nouă picioare, cînd deodată chestia aceea afurisită a scăpărat o scînteie, dînd foc explozibilului şi — ţuşti, băiete ! — a zburat John Godfrey, ca un foc bengal, el şi cu drugul lui de fier cu tot ! Ei, şi s-a înălţat în văzduh sus, tot mai sus, pînă nu s-a mai văzut decît o mogîldeaţă, cît un copil — apoi şi mai sus, şi mai sus, pînă nu s-a zărit mai mare decît o păpuşă ; şi încă mai sus s-a înălţat, mai sus, pînă nu s-a văzut mai mare decît albiniţa, iară după aceea nu s-a mai văzut ! Apoi iar s-a ivit, dar cît albiniţa, şi a coborît din ce în ce mai jos, pînă s-a făcut cît păpuşa, şi mai jos — pînă a ajuns din nou cît un copilaş, apoi de statul unui om în toată firea, pînă cînd atît el, cît şi drugu-i de fier se pogorîră şuierînd şi se îndreptară taman la vechiul loc şi reîncepură să îndese, şi să îndese, şi să îndese la fel ca mai înainte, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic ! Ceea ce însă nu ştiţi este că acest biet om nu a lipsit decît vreo optsprezece minute, şi totuşi Societatea pe acţiuni a zgîrciţilor i-a tăiat din leafă timpul pierdut !

Am spus că mă doare capul, şi cu scuza aceasta am plecat acasă. Am notat în jurnalul meu : „O altă noapte pierdută“ din pricina acestui individ înfigăreţ.

Şi am mai adăugat şi o ocară zdravănă, ca să ţină de urît acestei însemnări. Chiar a doua zi, mi-am strîns lucrurile şi, scos din răbdări, am părăsit insulele. De la bun început îl considerasem pe acest om un şarlatan.

. . . . . .

Linia punctată reprezintă un interval de cîţiva ani.

La sfîrşitul acestui răstimp, părerea pe care m-am încumetat să o însemn a fost temeinic întărită de către persoane cu totul dezinteresate.

Într-o dimineaţă, individul acela, Markiss, a fost găsit spînzurat de o grindă în dormitorul său. (Uşile şi ferestrele fiind bine zăvorîte pe dinăuntru.) Era mort. Era mort, iar pe pieptul său era prinsă cu boldul o hîrtie scrisă de mîna lui, în care ruga pe prieteni să nu bănuiască pe nimeni în legătură cu moartea sa, deoarece era pe de-a-ntregul opera propriilor lui mîini. Totuşi, juraţii au ajuns la concluzia neaşteptată că decedatul a murit de „mîinile uneia sau ale unor persoane necunoscute". Ei au motivat că însăşi consecvenţa neclintită pe care o dovedise Markiss timp de treizeci de ani constituia o dovadă colosală şi de neînlăturat că orice afirmaţie făcută de el trebuia socotită neapărat o *minciună*. În afară de aceasta, ei nici nu credeau că ar fi murit într-adevăr, punînd la îndoială, contrar puternicei evidenţe, însăşi vorba sa că ar fi murit, şi de aceea cerură judelui instructor să amîne înmormîntarea pe cît se poate — ceea ce s-a şi făcut.

Aşa că, în clima tropicală din Lahaima, coşciugul a stat descoperit timp de şapte zile, pînă cînd chiar şi juraţii s-au dat bătuţi. Ei au revenit asupra cazului şi au schimbat verdictul în „sinucidere datorată unor

rătăciri mintale", căci, ziceau dînşii cu multă pătrundere : „El a declarat că e mort, şi chiar aşa a fost, dar oare ar fi spus el un lucru adevărat dacă ar fi fost în toate minţile ? Nici pomeneală de aşa ceva, stimabile, nu ne duce el pe noi !"

MORT, SAU VIU ?

Luna martie a anului 1892 am petrecut-o la Menton, pe Riviera. În colţul acela te bucuri, în strictă intimitate, de toate avantajele pe care la Monte Carlo şi Nisa, la numai cîteva mile depărtare, le ai la dispoziţie în mod public. Adică, poţi contempla revărsarea razelor de soare, văzduhul înmiresmat şi scînteietoarea mare albastră, fără adaosurile sîcîitoare ale zarvei şi forfotei omeneşti, ale penajelor şi ale luxului înşelător. Menton e un locşor tihnit, odihnitor, simplu, fără pretenţii ; aici nu vin bogătaşii şi fandosiţii. Din cînd în cînd însă, mai dă pe acolo şi cîte-un bogătaş ; chiar de curînd am făcut cunoştinţă cu unul din aceştia. Ca să-l ascund măcar în parte, îl voi numi Smith. Într-o zi, la *Hôtel des Anglais*, la cea de-a doua gustare, el exclamă :

— Iute ! Uită-te la omul care iese-acum pe uşă ! Notează-ţi fiece amănunt !

— De ce ?

— Ştii cine e ?

— Da. A petrecut cîteva zile aici, înainte de a veni dumneata. E un bătrîn fabricant de mătăsuri din Lyon, care s-a retras din afaceri şi-i putred de bogat ; se zice — şi bănuiesc că aşa o fi — că-i singur pe

lume ; arată totdeauna trist şi visător şi nu vorbeşte cu nimeni. Se numeşte Théophile Magnan.

Îmi închipuiam că după aceste cuvinte Smith va începe să justifice marele interes pe care-l arătase pentru persoana domnului Magnan, dar în loc de aşa ceva, el se cufundă într-o adîncă meditaţie şi timp de cîteva minute păru pierdut atît pentru mine, cît şi pentru tot restul lumii. Din cînd în cînd, îşi petrecea degetele prin păru-i cărunt şi încîlcit, adunîndu-şi gîndurile, în timp ce mîncarea i se răcea. În cele din urmă, zise :

— Nu ! S-a dus ! Nu mi-o mai pot aminti.

— Ce să-ţi aminteşti ?

— Una din frumoasele istorioare ale lui Hans Andersen. Îmi scapă din minte. E vorba de un copil care are o pasăre şi o ţine în colivie. Copilului îi este dragă păsărica, însă, din nesocotinţă, nu o îngrijeşte. Pasărea îşi revarsă cîntecul, neauzită şi neluată în seamă ; cu vremea însă, foamea şi setea răpun biata făptură ; cîntecul ei ajunge jalnic şi stins, şi în cele din urmă se curmă. Pasărea moare. Cînd o vede moartă, copilului i se zdrobeşte inima de remuşcare, apoi, cu lacrimi şi bocete amare, îşi cheamă tovarăşii de joacă şi îngroapă pasărea cu mare pompă şi cu cea mai duioasă mîhnire, fără ca vreunul să ştie — sărmane fiinţe — că nu numai copiii îşi lasă poeţii să moară de foame, pentru ca la urmă să cheltuiască pe înmormîntare şi monumente o mulţime de bani, cu care i-ar fi putut ţine în viaţă şi le-ar fi oferit un trai uşor şi lesnicios. Acum...

În momentul acela însă, am fost întrerupţi. Chiar în aceeaşi seară, pe la zece, am dat de Smith, care m-a invitat în salonul său să fumăm şi să bem un whisky fierbinte. Era un colţişor tihnit, cu fotolii îmbietoare, lămpi vesele şi un foc prietenos ; lemnele de măslin trosneau în cămin. Ca totul să fie desă-

vîrşit, de afară se auzeau izbiturile înăbuşite ale talazurilor. După al doilea pahar de whisky şi un taifas foarte lenevos şi plăcut, Smith zise :

— Ei, acum am prins chef amîndoi — eu ca să spun o poveste ciudată, şi dumneata ca s-o asculţi. Ceea ce-ţi povestesc, mulţi ani în şir a fost o taină — o taină între mine şi alte trei persoane, însă acum îi voi rupe pecetea. Cum te simţi ?

— Perfect. Zi mai departe.

Iată povestirea lui :

— Cu multă vreme în urmă, eram un tînăr artist — de fapt un artist foarte tînăr — şi băteam drumurile de ţară ale Franţei, făcînd cîte-o schiţă ba ici, ba colo, şi curînd m-am însoţit cu o pereche de tineri francezi, oameni încîntători, care se ţineau de aceeaşi treabă ca mine. Eram pe cît de fericiţi, pe atît de săraci, sau pe cît de săraci pe atît de fericiţi — potriveşte-ţi cuvintele cum îţi cad mai bine. Claude Frère şi Carl Boulanger — aşa se numeau băieţii aceia ; scumpi, dragi camarazi, şi cele mai însorite inimi care şi-au rîs vreodată de sărăcie, ştiind să petreacă la fel de măreţ şi de minunat şi în vremuri bune, şi în vremuri rele.

În cele din urmă, nevoia ne-a încolţit amarnic, tocmai cînd mă aflam într-un sat breton ; un artist la fel de sărac ca şi noi, François Millet [1] ne-a dat adăpost şi — nici mai mult, nici mai puţin — ne-a salvat de la moartea prin înfometare.

— Cum, *marele* François Millet ?

— Mare ? Pe atunci nu era mai mare ca noi. N-avea pic de faimă, nici măcar în sătuleţul lui, şi era atît de sărac, încît nu ne putea hrăni decît cu napi, ba chiar şi napii ne lipseau uneori. Toţi patru am devenit prieteni la cataramă, prieteni la toartă, de nu ne mai

[1] *Jean François Millet* (1814—1875) pictor peisagist francez.

despărţeam. Pictam împreună cît ne ţineau puterile, pregătind marfă peste marfă, fără să ne mai descotorosim de ea decît foarte rar. Petreceam frumos împreună, însă vai de sufletul meu cît de lefter rămîneam cîteodată !

Lucrurile au mers aşa mai bine de doi ani. În cele din urmă, Claude zise într-o zi :

— Băieţi, am ajuns la ananghie. Pricepeţi ? — ce mai încoace-încolo ! Toată lumea ne e potrivnică — parcă ar fi întemeiat o ligă îndreptată contra noastră. Am făcut ocolul satului şi e întocmai cum v-am spus. Nimeni nu ne mai dă pe datorie, măcar de o centimă, pînă ce nu achităm mărunţişurile acelea.

Vestea asta ne-a îngheţat. Toate chipurile păliseră de spaimă. Acum ne dădeam seama că situaţia este deznădăjduită. Urmă o lungă tăcere. Pînă la urmă, Millet zise, cu un suspin :

— Nu-mi vine în gînd nimic, chiar nimic. Scormoniţi şi voi, căutaţi vreo idee, măi băieţi !

Nu se auzi nici un răspuns ; doar dacă tăcerea jalnică ce urmă putea fi numită răspuns. Carl se ridică, şi un răstimp se plimbă nervos prin odaie, de colo pînă colo, apoi zise :

— Ce ruşine ! Uitaţi-vă la pînzele astea : atîtea tablouri care se pot măsura cu lucrările oricărui pictor din Europa — da, oricît de mare ar fi el. O droaie de străini care au cutreierat pe aici au spus şi ei acelaşi lucru — sau, în orice caz, aproape acelaşi lucru.

— Dar n-au cumpărat nimic, zise Millet.

— N-are a face, au spus-o ; şi pe deasupra-i adevărat. Uită-te la *Angelusul* [1] tău de colo ! Să-mi zică mie careva...

[1] E vorba de celebra compoziţie a pictorului Millet *L'Angélus*.

— Hm ! Carl — *Angelusul* meu ! Mi s-au oferit cinci franci pe tablou.

— Cînd ?

— Cine-a oferit ?

— Unde e ?

— De ce nu i-ai luat ?

— Staţi — nu vorbiţi toţi o dată ! Credeam că are să dea mai mult — eram sigur de asta : arăta ca un om care dispune de opt franci, aşa că i-am cerut opt.

— Ei, şi pe urmă ?

— A spus că are să mai treacă pe-aici.

— Tunete şi fulgere ! Păi bine, François...

— A ştiu, ştiu ! Am făcut o greşeală, am fost un prost. Băieţi, am avut cele mai bune intenţii, vă rog să mă credeţi, şi eu...

— Bine, sigur, te credem, binecuvîntată fie-ţi inima iubitoare ; dar să nu mai fii aşa de prost.

— Eu ? Aş vrea să se înfiinţeze careva aici şi să ne dea o varză pe tablou — şi aţi vedea voi !

— O varză ! Ah, nu mai rosti asemenea cuvinte — îmi lasă gura apă. Vorbeşte de lucruri mai puţin ispititoare.

— Băieţi, zise Carl, mă rog, sînt lipsite de orice valoare aceste tablouri ? Răspundeţi-mi la întrebare !

— Nu !

— Nu sînt pline de calităţi care ies din comun ? Răspundeţi-mi la întrebare !

— Da.

— Au calităţi atît de remarcabile, încît dacă ar fi însoţite de un nume ilustru s-ar vinde la preţuri straşnice. Nu-i aşa ?

— Ai dreptate. Nimeni nu se îndoieşte de asta.

— Nu glumesc — nu-i aşa ?

— Ce mai tura-vura, sigur că-i aşa — şi nici noi nu glumim. Dar ce vrei cu asta ? Ce-are-a face cu păsul nostru ?

— Are, prieteni ! Vom semna cu un nume ilustru !

Însufleţita conversaţie amuţi, şi chipurile tuturor se întoarseră întrebătoare spre Carl. Ce fel de ghicitoare li se punea în faţă ? De unde să luăm un nume ilustru ? Şi cine avea să ni-l dea ?

Carl se aşeză şi ne explică :

— Uite ce e, vă propun un lucru foarte serios. Cred că-i singura cale de a scăpa de azilul săracilor, şi socotesc că-i o cale cu totul sigură. Îmi întemeiez această opinie pe o sumedenie de fapte precise, de mult statornicite în istoria omenirii. Cred că planul meu ne va îmbogăţi pe toţi.

— Îmbogăţi ! Ţi-ai pierdut minţile !

— Nu, sînt teafăr la minte.

— Ba da, asta e, ţi-ai ieşit din minţi. Ce înţelegi tu prin îmbogăţire ?

— O sută de mii de franci de cap.

— Şi-a pierdut într-adevăr minţile. Ştiam eu !

— Da, asta e, Carl, lipsurile te-au doborît şi...

— Carl, trebuie să iei o pilulă şi să te duci de-a dreptul la culcare.

— Mai întîi să-i punem o compresă la cap, şi pe urmă...

— Nu, puneţi-i compresa la cîlcîie, că judecata i-a coborît rău la vale în ultimele săptămîni ; mi-am dat eu seama !

— Tăceţi din gură, strigă cu asprime Millet, şi lăsaţi băiatul să zică ce are de zis ! Ei, acum dă-ţi la iveală planul, Carl ! Despre ce-i vorba ?

— Bine, atunci, în chip de preambul, îţi voi cere să notezi acest fapt cunoscut în istoria omenirii : meritele multor artişti mari n-au fost recunoscute decît după ce au crăpat de foame. Asta s-a întîmplat

atît de des, încît mă încumet să fundamentez o lege pe această constatare. Legea este următoarea : meritele oricărui mare artist necunoscut şi neglijat trebuie să fie recunoscute şi vor fi recunoscute, iar tablourile sale se vor urca la preţuri fabuloase după moartea lui. Planul meu e următorul : să tragem la sorţi — care din noi să moară.

Făcu această propunere cu atîta calm şi într-un mod atît de neaşteptat, încît aproape că uitarăm să mai tresărim. Pe urmă, se înălţă iar în cor haotic de sfaturi — sfaturi medicale — pentru însănătoşirea creierului lui Carl. El însă aşteptă răbdător să se potolească ilaritatea, şi apoi îşi expuse mai departe planul :

— Da, unul dintre noi trebuie să moară, ca să salveze pe ceilalţi şi pe el însuşi. Vom trage la sorţi. Cel ales va fi un om ilustru, şi aşa vom fi bogaţi cu toţii. Staţi liniştiţi, vă rog, staţi liniştiţi şi nu mă întrerupeţi — vă asigur că îmi dau seama ce spun. Iată care-i ideea mea. În următoarele trei luni, cel care urmează să moară va picta din răsputeri, va spori pe cît se poate stocul, dar nu de tablouri, nu tablouri, ci schiţe, făcute în fugă, studii, fragmente de studii, detalii de studii, o duzină de trăsături de pensulă pe fiecare pînză — fără sens, firește — însă ale *lui*, cu iniţialele lui pe ele : să toarne cîte cincizeci pe zi, fiecare cu o anumită particularitate, într-o manieră care să poată fi uşor identificată drept a lui. Acestea sînt lucrurile care se vînd, ştiţi prea bine, şi sînt colecţionate la preţuri fabuloase de către toate muzeele lumii după ce marele om s-a stins din viaţă ; vom pregăti o tonă de asemenea mărfuri. O tonă ! Şi în tot timpul acesta, ceilalţi vor avea grijă să-l sprijine pe muribund, aţîţînd tot Parisul, mai ales pe negustorii de tablouri, prin pregătiri în vederea apropiatului eveniment, ştiţi, şi cînd totul va fi gata, aşa

cum trebuie, cădem pe capul lor cu mortul şi punem la cale vestita înmormîntare. Aţi priceput?

— N-nu, adică nu în totul.

— Cum nu în totul? Ce nu înţelegeţi? Omul nu moare cu adevărat, îşi schimbă numele şi dispare; îngropăm un manechin, şi-l plîngem, avînd în spate toată lumea ca să ne ajute, şi eu...

Nu i se îngădui însă să sfîrşească. Izbucnirăm cu toţii într-un ropot de aplauze şi începurăm să ţopăim şi să ne zbenguim prin odaie, să ne sărim de gît, nemaiputînd de bucurie şi de mulţumire. Ceasuri în şir am discutat măreţul plan, fără a mai simţi nici măcar foamea. În cele din urmă, cînd toate amănuntele au fost stabilite în mod satisfăcător, am tras la sorţi, şi Millet a fost ales — ales ca să moară, cum ziceam noi. Pe urmă, am strîns laolaltă lucruşoarele acelea de care nu te desparţi niciodată pînă cînd nu le pui ca miză pentru o bogăţie viitoare şi le-am amanetat pe destui bani ca să ne oferim o cină frugală şi o gustare de rămas bun, dar să ne mai rămînă vreo cîţiva franci pentru călătorie, precum şi un morman de napi şi lucruri de soiul acesta cu care să se hrănească vreo cîteva zile Millet.

În dimineaţa următoare, o dată cu zorile, noi trei am şters-o — imediat după prînzul cel mic, firește, luînd-o pe jos. Fiecare ducea o duzină de tablouri mici de-ale lui Millet, cu intenţia de a le desface pe piaţă. Carl o luă spre Paris, unde, pentru ziua cea mare ce sta să vină, avea să se pună pe treabă spre a clădi numele lui Millet. Claude şi cu mine urma să ne despărţim şi să cutreierăm Franţa în lung şi-n lat.

Are să vă mire ce treabă uşoară şi lesnicioasă ne-a aşteptat. Doar vreo două zile am bătut drumurile, şi afacerile au început să meargă. M-am apucat să schiţez o vilă din suburbia unui mare oraş — fiindcă-l văzusem pe proprietar stînd pe verandă. Omul a

coborît să vadă ce lucrez — eram sigur că are să se întîmple aşa. Lucram iute, cu gîndul să-i ţin treaz interesul. Deodată, a lăsat să-i scape o mică exclamaţie de aprobare, şi încetul cu încetul a început să-mi vorbească plin de entuziasm, pînă cînd a ajuns să-mi spună că sînt un adevărat maestru.

Mi-am pus jos pensula, am băgat mîna în raniţă, am scos un Millet şi i-am arătat iniţialele din colţul tabloului. I-am spus cu ifos :

— Îmi închipui că recunoşti al cui este. Ei bine, i-am fost elev ! Cred şi eu că s-ar cuveni să-mi cunosc meseria !

Omul părea cuprins de-o vinovată sfiiciune şi rămase tăcut. Cu mîhnire în suflet, i-am zis :

— Nu cumva pretindeţi că nu cunoaşteţi iniţialele lui François Millet ?

Desigur că nu le cunoştea ; dar, cu toate acestea, a fost cel mai recunoscător om din lume pentru că l-am scos din strîmtoare atît de ieftin. Zise :

— Nu mai spune ! Cum ? Ia te uită ! E chiar semnătura lui Millet — sigur că da ! Nu ştiu unde mi-a fost capul. Mai începe vorbă ? Acum o recunosc.

A vrut imediat să-mi cumpere pînza, dar eu i-am spus că, deşi nu-s bogat, nu-s *chiar* atît de sărac încît s-o vînd. Totuşi, pînă la urmă l-am lăsat să ia tabloul cu opt sute de franci.

— Opt sute !

— Da. Millet l-ar fi vîndut pe o costiţă de porc. Da, am căpătat opt sute de franci pentru fleacul acela. Acum aş vrea să-l recapăt pentru optzeci de mii. Dar s-a dus vremea aceea. Am făcut un tablou foarte drăguţ cu casa omului acela şi voiam să i-l ofer pe zece franci, dar nu se cădea, ţinînd seama că eram elevul unui asemenea maestru, aşa că i l-am vîndut cu o sută de franci. I-am trimis numaidecît

cei opt sute de franci lui Millet, din oraşul unde mă aflam, şi a doua zi am luat-o iar din loc.

Acum însă nu mai umblam pe jos ; nu, nici gînd, umblam călare. De atunci am călărit într-una. Vindeam cîte-un tablou în fiece zi şi niciodată nu am încercat să vînd două deodată. Le spuneam într-una clienţilor mei :

— Aş fi nebun dacă aş vinde măcar un singur tablou de François Millet, fiindcă omul acesta n-are să mai trăiască nici trei luni, iar o dată mort, n-ai să mai poţi căpăta un tablou de-al lui, oricît ai da.

Am avut grijă să fac cît mai larg cunoscut acest mic amănunt şi să pregătesc lumea în vederea evenimentului.

Mă mîndresc că planul de a vinde tablourile îl clocisem eu. L-am propus în acea ultimă seară, cînd am pus la cale campania, şi toţi trei au căzut de acord să-l încercăm din plin şi cu toată nădejdea, înainte de a renunţa la el pentru a adopta altul. Ne-a reuşit la toţi trei. Am mers pe jos două zile — şi eu, şi Claude, amîndoi temîndu-ne să nu-l facem celebru pe Millet prea aproape de casă. Carl însă a mers pe jos doar o zi şi jumătate, căci era un lotru sclipitor la minte şi lipsit de scrupule, şi după aceea a călătorit ca un conte.

Din cînd în cînd, luam legătura cu directorul vreunui ziar de provincie şi publicam cîte-o notiţă prin presă. Nu o notiţă care să anunţe că s-a descoperit vreun nou pictor, ci una care să facă cunoscut tuturora numele lui François Millet ; nu o notiţă care să-l laude fără rezerve, ci doar un cuvînt cu privire la starea actuală a sănătăţii „maestrului“ — cuvînt uneori plin de speranţe, alteori deprimant, dar totdeauna umbrit de temeri dintre cele mai rele. De fiece dată, subliniam aceste informaţii şi le trimiteam la cei ce cumpăraseră tablouri de la noi.

Carl fu curînd la Paris şi lucră în stil mare. Se împrieteni cu corespondenţii de presă şi izbuti ca veştile despre starea lui Millet să fie transmise în Anglia şi pe tot continentul, ba chiar în America şi pretutindeni.

Cînd s-au încheiat şase săptămîni de la începerea campaniei, ne-am întîlnit toţi trei la Paris şi am făcut un popas. N-am mai trimis scrisori, cerîndu-i lui Millet alte tablouri. Piaţa era atît de înfloritoare şi toate împrejurările atît de coapte, încît ne-am dat seama că ar fi o greşeală să nu dăm lovitura chiar pe loc, fără a mai zăbovi. Aşa că i-am scris lui Millet să se vîre în pat şi să înceapă să se stingă grabnic, fiindcă ne-ar conveni ca în zece zile să fie mort, întrebîndu-l dacă poate să fie gata pînă atunci.

Pe urmă am făcut bilanţul, şi am aflat că vîndusem în totul optzeci şi cinci de tablouri mici şi schiţe şi aveam în mînă cei şaizeci şi nouă de mii de franci obţinuţi pe ele. Carl încheiase ultima şi cea mai strălucită vînzare. Vînduse *Angelusul* cu două mii două sute de franci. Cum l-am mai ridicat în slăvi, fără să prevedem că va veni cîndva o zi cînd Franţa se va lupta să rămînă în stăpînirea tabloului şi un străin îl va captura cu cinci sute şi cincizeci de mii — bani gheaţă...

În seara aceea am făcut praznic cu un supeu stropit cu şampanie, şi a doua zi, Claude şi cu mine ne-am făcut bagajele şi ne-am dus să-l îngrijim pe Millet în pragul ultimelor lui zile şi să ţinem departe de casă pe toţi curioşii care i-ar fi dat tîrcoale. De asemenea, trebuia să-i trimitem lui Carl buletinele zilnice ca să le publice în ziarele de pe diferite continente, pentru informarea lumii, care sta în aşteptare. În cele din urmă, sosi şi tristul sfîrşit, şi Carl ajunse la vreme pentru a da o mînă de ajutor la tristele ritualuri.

Îţi aminteşti de înmormîntarea aceea măreaţă şi de vîlva ce a stîrnit-o pe tot globul şi cum oamenii de seamă din cele două lumi au venit să ia parte la înmormîntare şi să-şi arate durerea. Noi patru, tot nedespărţiţi, purtam sicriul şi nu dădeam voie nimănui să ne ajute. Şi aveam motive să o facem, fiindcă înăuntru nu era decît un manechin de ceară, şi orice alt cioclu ar fi găsit că-i prea uşor sicriul. Da, tot vechiul nostru grup de patru prieteni, care împărţisem împreună, cu dragoste, lipsurile din vremurile grele, acum spulberate pentru totdeauna, purtam şi...

— Care patru ?

— Noi patru — fiindcă Millet ne ajuta să purtăm propriul lui sicriu. Deghizat, ştii. Dîndu-se drept o rudă, o rudă îndepărtată.

— Uluitor !

— Şi totuşi adevărat. Ei, nu-ţi aminteşti cum s-a urcat dintr-o dată preţul tablourilor ? Bani ? Nu mai ştiam ce să facem cu ei. Azi trăieşte la Paris un om care are şaptezeci de tablouri de Millet. Ne-a plătit pe ele două milioane. Cît despre baniţele de schiţe şi studii, pe care Millet le-a aruncat cu lopata în cursul ultimelor şase săptămîni, în vreme ce noi băteam drumurile Franţei — ei bine, te-ar uimi să afli la ce preţ le vindem azi — adică, atunci cînd ne îndurăm să ne despărţim de vreunul dintre ele !

— E o poveste minunată, minunată !

— Da, ai dreptate.

— Şi ce s-a întîmplat cu Millet ?

— Poţi păstra o taină ?

— Pot.

— Îţi aminteşti de omul asupra căruia ţi-am atras atenţia azi, în sufragerie ? *Era François Millet.*

— Sfinte...

— Sisoe ! Da. Uite că s-a întîmplat, măcar o dată, să nu crape de foame un geniu, să nu curgă în bu-

zunarele altora răsplata care i s-ar fi cuvenit lui. Acestei păsări cîntătoare nu i s-a îngăduit să-şi verse neauzită inima în cîntec, ca mai tîrziu să fie plătită cu pompa rece a neuitatei înmormîntări.

Am avut noi grijă de asta.

LEGENDA DE LA SAGENFELD DIN GERMANIA *

Acum mai bine de o mie de ani, acest mic district era un regat — o bucăţică de regat, un fel de gingaşă jucărioară de regat, cum s-ar zice. Era foarte departe de ambiţiile, rivalităţile, luptele şi vîrtejurile acelor străvechi timpuri războinice, astfel că între hotarele sale se ducea o viaţă simplă, iar poporul său era blînd şi neprihănit, cufundat mereu într-un adînc vis de pace, într-o duioasă linişte duminicală. Nu găseai acolo nici răutate, nici pizmă, nici ambiţie, prin urmare inimile nu ardeau de patimi şi nu era nefericire în ţară.

Cu vremea, bătrînul rege muri, şi veni pe tron micul său fiu, Hubert. Dragostea poporului pentru el creştea din zi în zi ; era atît de bun, atît de neprihănit şi de nobil, încît treptat această dragoste ajunse o pasiune, aproape o adoraţie. La naşterea lui, prezicătorii cercetaseră cu sîrg stelele şi găsiseră scris în cartea lor strălucitoare ceva care zicea cam aşa :

„În al patrusprezecelea an al vieţii lui Hubert se va petrece o întîmplare de seamă : fiinţa al cărei

* Omisă din volumul *Un vagabond prin străinătate*, fiindcă autenticitatea ei părea îndoielnică, şi la vremea aceea nu putea fi dovedită. (N. a.).

cîntec va dezmierda cel mai dulce auzul lui Hubert va mîntui viaţa acestuia. Cîtă vreme regele şi poporul vor cinsti neamul acestei făpturi pentru fapta-i bună, străvechea dinastie nu va fi lipsită de urmaşi, iar poporul nu va cunoaşte războiul au ciuma, au sărăcia. Dar luaţi aminte a nu se greşi alegerea !"

Cînd regele împlini treisprezece ani, prezicătorii, oamenii de stat, micul sfat al ţării şi obştea poporului nu vorbiră — tot anul acela — decît despre un singur lucru : ce tîlc trebuie să se dea celor din urmă cuvinte ale prorocirii ? Ceea ce se spune la început pare să însemne că făptura mîntuitoare se va alege singură, la vremea cuvenită, însă cuvintele de la urmă par să însemne că *regele* trebuie să aleagă dinainte şi să spună care cîntăreţ îi place mai mult ; dacă alege în chip înţelept, făptura aleasă va mîntui viaţa lui, ca şi a dinastiei şi a poporului, dar dacă face „o alegere greşită" — să ia aminte !

Pe la sfîrşitul anului, existau tot atîtea păreri asupra acestei probleme cîte fuseseră şi la început ; dar majoritatea oamenilor simpli şi înţelepţi căzuseră de acord că planul cel mai sigur ar fi ca micul rege să-şi facă el întîi alegerea şi cu cît mai curînd, cu atît mai bine. Aşa că se dădu un edict, poruncind tuturor locuitorilor care aveau făpturi cîntătoare să le aducă în marea sală a palatului, în dimineaţa primei zile a noului an. Porunca fu ascultată. Cînd totul fu pregătit pentru încercare, regele îşi făcu intrarea măreaţă, împreună cu marii dregători ai coroanei, toţi înveşmîntaţi în mantii de gală. Regele se urcă pe tronul de aur şi se pregăti să-şi rostească judecata. Numaidecît însă, zise :

— Făpturile acestea cîntă toate deodată ; larma lor este de neîndurat ; nimeni nu poate să-şi facă alegerea, în mijlocul unei asemenea zarve. Luaţi-le pe toate de aici şi aduceţi-le îndărăt una cîte una.

Aşa se şi făcu. Una după alta, dulcile ciripitoare fermecară urechea tînărului rege şi fură scoase din sală, ca să facă loc alteia. Preţioasele minute se scurgeau treptat cu atîţia cîntăreţi plini de vrajă. Regelui îi venea greu să aleagă, cu atît mai greu cu cît pedeapsa ce-l ameninţa pentru greşeală era atît de cumplită, ceea ce îi tulbura judecata şi îl făcea să-i fie teamă a se încrede în urechile lui. Nu stătea locului şi pe faţă i se citea disperarea. Miniştrii văzură acest lucru, căci nu-şi luau privirile de la el nici o clipă. Atunci începură să-şi zică în sinea lor :

„Şi-a pierdut curajul — limpezimea minţii i s-a dus, va greşi — şi el, şi dinastia, şi poporul său sînt sortiţi pieirii !“

După un răstimp de o oră regele rămase o vreme tăcut, apoi zise :

— Aduceţi îndărăt pietroşelul.

Pietroşelul înălţă trilurile sale voioase, şi în toiul valurilor de armonie regele fu cît pe-aci să-şi ridice sceptrul, în semn de alegere, dar se stăpîni şi zise :

— Staţi, să fim siguri. Aduceţi îndărăt sturzul. Puneţi-i să cînte împreună.

Sturzul fu adus, şi cele două păsărele revărsară laolaltă minunăţiile lor de cîntece. Regele şovăi, apoi înclinarea sa începu a se statornici şi a căpăta tărie. Se putea vedea aceasta după ţinuta lui. Nădejdea înmuguri în sufletul bătrînilor miniştri, inima începu să le bată mai iute, sceptrul începu să se ridice încet, cînd...

Urmă o întrerupere urîcioasă. Drept din prag se auziră nişte sunete cam aşa :

„Hi... han... hi... han ! — hi-han ! hi-han ! — hi-han !

Toată lumea sări în sus şi se înfurie fiindcă lăsase să se vadă ce rău se speriase.

În clipa următoare, intră înăuntru, lipăind, cea mai scumpă şi drăgălaşă, cea mai drăguţă ţărăncuţă de nouă ani, cu ochi negri, sclipindu-i de o nerăbdare copilărească ; dar cînd zări adunarea aceea aleasă şi chipurile acelea mîniate, se opri, lăsă capul în jos şi-şi duse la ochi şorţul de pînză grosolană. Nimeni nu-i ură bun venit, nimeni nu o compătimi. Apoi, fetiţa înălţă sfioasă privirea printre lacrimi, şi zise :

— Stăpînul meu, măria ta, rogu-te de iertare, căci nu am avut nici un gînd rău. Nu am nici tată, nici mamă, ci doar o capră şi un măgar, şi ei sînt tot ce am pe lume. Capra îmi dă laptele cel mai dulce, iar cînd dragul şi bunul meu măgar rage, mi se pare că nu se află pe lume muzică mai ispititoare. Astfel, cînd milord, măscăriciul regelui, a zis că cel mai dulce cîntăreţ din toate vieţuitoarele va scăpa coroana şi poporul, şi m-a îndemnat să-l aduc aici...

Toţi curtenii izbucniră într-un rîs crud, şi copila fugi din sala tronului, plîngînd, fără a încerca să sfîrşească ce avea de zis. Primul-ministru ceru ei însuşi ca ea şi buclucaşu-i măgar să fie alungaţi dincolo de împrejmuirea palatului şi să li se poruncească să nu se mai arate pe acolo.

Apoi, întrecerea păsărilor îşi urmă cursul. Cele două păsărele se întreceau cu osîrdie la cîntat, însă sceptrul rămînea nemişcat în mîna regelui. Speranţa se stinse în sufletele tuturora. Trecu un ceas, trecură două, şi tot nu se luă nici o hotărîre. Ziua se apropia de sfîrşit, şi mulţimea care aştepta în afara palatului simţea că nu mai poate de atîta nelinişte şi îngrijorare.

Amurgul se lăsă, umbrele se aşternură tot mai dese. Regele şi curtenii săi nu-şi mai puteau zări feţele. Nimeni nu scotea o vorbă, nimeni nu cerea să se

aducă torţe. Marea întrecere avusese loc şi dăduse greş ; fiecare în parte şi toţi laolaltă doreau să-şi ascundă de lumină faţa şi să-şi îngroape în străfundul inimii tulburarea adîncă.

Dar în cele din urmă — ce se auzi ? Un şirag bogat şi plin de cea mai dumnezeiască melodie se revărsă dintr-un colţ îndepărtat al sălii — glasul privighetorii.

— Sus inimile ! strigă regele. Spuneţi tuturor clopotelor să vestească poporului, căci alegerea este făcută şi nu am greşit. Rege, dinastie şi popor sînt mîntuiţi. De azi înainte, privighetoarea să fie cinstită pe vecie în întreaga ţară şi daţi de ştire către toţi supuşii că oricine va aduce ocară sau va face rău vreunei privighetori va fi pedepsit cu moartea. Regele şi-a rostit cuvîntul.

Toată lumea aceea măruntă fu beată de bucurie. Castelul şi oraşul scînteiară pînă la ziuă de focuri sărbătoreşti, poporul jucă şi bău şi cîntă, iar dăngănitul de biruinţă al clopotelor nu mai contenea.

Din ziua aceea, privighetoarea fu socotită pasăre sfîntă. Cîntecul ei era auzit în fiecare casă, poeţii îi aduceau laude ; pictorii o zugrăveau ; imaginea ei sculptată împodobea fiecare arcadă şi fiecare turnuleţ, fiecare fîntînă şi clădire obştească. Lua parte chiar şi la sfaturile regelui, şi nici o treabă însemnată de-a statului nu era hotărîtă pînă ce prorocii nu supuneau chestiunea privighetorii obşteşti şi nu tălmăceau sfetnicilor ce anume cîntase despre ea pasărea.

Tînărului rege îi plăcea foarte mult să vîneze. Într-o bună zi, la sosirea verii, porni călare, cu şoimi şi dulăi, însoţit de un strălucit alai. Pe nesimţite, se despărţi de ceilalţi în mijlocul unui codru mare, şi o tăie prin desiş, închipuindu-şi că scurtează drumul

ca să dea iarăşi de ei ; se înşelă însă. Călări tot mai departe, mai întîi plin de nădejde, dar pînă la urmă curajul îi pieri. Se lăsă amurgul, şi regele se tot înfunda într-un ţinut singuratic şi necunoscut. Apoi, se întîmplă năpasta. În lumina aceea ceţoasă, sili calul să treacă printr-un tufiş încîlcit, aflat deasupra unui povîrniş stîncos. Cînd cal şi călăreţ ajunseră în fundul rîpei, cel dintîi avea grumazul rupt, iar celălalt era olog de-un picior. Micul şi sărmanul rege suferi dureri chinuitoare, şi fiecare ceas îi păru o lună fără sfîrşit. Îşi încordă auzul ca să prindă cel mai slab sunet care să-i făgăduiască o nădejde de scăpare ; însă nu deslusi nici urmă de glas, nici un sunet de corn sau lătrat de dulăi. Aşa că în cele din urmă îşi pierdu orice nădejde şi zise :

— Să vină moartea, dacă trebuie să vină.

Tocmai atunci, pătrunzătorul şi dulcele cînt al privighetorii străbătu tăcutele pustietăţi ale nopţii.

— Sînt mîntuit ! zise regele... Mîntuit ! E pasărea sfîntă, şi prorocirea trebuie să se adevereasca. Înşişi zeii m-au ferit de greşeală în alegerea mea.

Abia îşi putea stăpîni bucuria ; nu găsea cuvinte să-şi rostească recunoştinţa. În fiecare clipă, acum, i se părea că aude zgomotul ajutoarelor care se apropiau. De fiecare dată, însă, era dezamăgit : nu-i venea nici un fel de ajutor. Ceasurile mohorîte se scurgeau şi nu se ivea nici un ajutor. Totuşi, pasărea sfîntă cînta mai departe. Regele începu a avea bănuieli cu privire la alegerea sa, dar şi le înăbuşi. Spre ziuă, pasărea îşi încetă cîntecul. Dimineaţa sosi, şi o dată cu ea foamea şi setea ; dar nici un fel de ajutor. Ziua se topi şi pieri în noapte. În cele din urmă, regele o blestemă pe privighetoare.

Îndată, din pădure se auzi cîntecul sturzului. Regele îşi zise în inima sa : „Aceasta este pasărea ade-

vărată — nu mi-a fost bună alegerea — acum vor sosi ajutoarele !"

Dar nimeni nu veni. Apoi regele zăcu multe ceasuri în nesimţire. Cînd îşi veni în fire, tocmai cînta un pietroşel. Ascultă pătruns de nepăsare. Credinţa i se irosise. „Păsările acestea — îşi zise — nu pot aduce nici un fel de ajutor ; eu şi casa mea regală şi poporul meu sîntem sortiţi pieirii." Se întoarse pe-o coastă, gata să moară ; căci de foame şi de sete şi de suferinţă, puterile îi slăbiseră foarte mult şi simţea că i se apropie sfîrşitul. De fapt, dorea să moară, ca să scape de durere. Ceasuri îndelungate zăcu aşa, fără un gînd, fără o simţire sau o mişcare. Apoi îşi mai veni în simţiri.

Răsăreau zorile celei de-a treia zile. Ah, lumea părea foarte frumoasă pentru ochii aceia istoviţi. Deodată, un dor puternic de a trăi se înălţă în inima băiatului, şi din sufletul său izvorî o adîncă şi fierbinte rugăciune ca să se îndure de el cerul şi să-l lase să-şi vadă iarăşi pămîntul şi prietenii. În clipa, aceea, un sunet uşor, stins, pierdut — dar, vai, nespus de dulce pentru urechea sa, care aştepta ! — se prefiră din depărtare.

„Hi...han ! — hi...han ! — hi-han ! — hi-han ! hi-han !"

„O, acest cîntec e mai dulce, de o mie de ori mai dulce decît glasul privighetorii, al sturzului, al pietroşelului, fiindcă nu aduce doar nădejdea, ci siguranţa ajutorului ; şi acuma într-adevăr sînt mîntuit ! Cîntăreţul sfînt s-a ales singur, aşa cum a dat a se înţelege oracolul ; prorocirea este îndeplinită, şi viaţa mea, casa mea regală şi poporul meu sînt izbăviţi. Din ziua aceasta, măgarul va fi sfinţit !"

Muzica aceea dumnezeiască se apropie din ce în ce, crescu tot mai puternic şi se făcu tot mai dulce pen-

tru urechea celui care se stingea în suferinţă. Blîndul măgăruş hoinări în josul povîrnişului, păscînd buruienile şi cîntînd, iar cînd în cele din urmă zări calul mort şi regele rănit, veni şi îi adulmecă, cu o curiozitate candidă şi uimită. Regele îl mîngîie, şi el îngenunche, precum era deprins cînd micuţa sa stăpînă voia să-l încalece. Cu mare trudă şi durere, băiatul se tîrî şi se urcă în spinarea necuvîntătorului, ţinîndu-se drept de bogatele urechi ale dobitocului. Măgarul se urni din loc cîntînd şi îl duse pe rege pînă la coliba micii ţărăncuţe. Ea îl culcă pe laviţă, îl învioră cu lapte de capră şi apoi fugi să ducă vestea cea mare celei dintîi cete de cercetaşi care-i va ieşi în cale.

Regele se însănătoşi. Prima sa măsură fu aceea de a proclama sfinţenia şi inviolabilitatea măgarului ; a doua fu de a-l aduce pe măgar în sînul guvernului său şi de a-l face primul-sfetnic al coroanei ; a treia fu de a pune ca toate statuile şi efigiile privighetorii din întregul regat să fie nimicite şi înlocuite cu statuile şi efigiile măgarului sfinţit ; iar în al patrulea rînd dădu sfoară-n ţară că o va face pe mica ţărăncuţă regina lui cînd ea va împlini cincisprezece ani — şi îşi ţinu cuvîntul.

Aceasta-i legenda. Ea explică de ce imaginea mucegăită a măgarului împodobeşte toate aceste străvechi ziduri şi arcade, care se fărîmiţează, şi arată de ce de-a lungul atîtor veacuri un măgar a fost totdeauna primul-ministru în acel guvern regal ; aşa cum este încă şi acum în majoritatea cabinetelor — pînă în ziua de azi. Faptele acestea mai arată de ce în regatul acela mic, multe secole de-a rîndul, toate poemele măreţe, toate cuvîntările însemnate, toate solemnităţile obşteşti şi toate proclamaţiile regale începeau întotdeauna cu aceste cuvinte mişcătoare :

Hi...han ! — hi...han ! — hi-han-hi-han-hi-han !“

CAPITOLUL I

DEZVĂLUIREA UNEI TAINE

Era noapte. Tăcerea domnea în măreţul şi străvechiul castel din Klugenstein. Anul 1222 se apropia de sfîrşit. Sus de tot, în vîrful celui mai înalt turn al castelului, licărea o luminiţă singuratică. Acolo se ţinea un sfat tainic. Bătrînul şi aprigul stăpîn al Klugensteinului şedea în jilţ şi chibzuia. Deodată, zise cu duioşie :

— Fiica mea !

Un tînăr cu înfăţişare nobilă, înzăuat din creştet pînă-n tălpi ca un cavaler, răspunse :

— Grăieşte, tată !

— Fiica mea, a sosit ceasul să-ţi dezvălui taina care a tulburat fragcda-ţi viaţă. Află, dară, că taina purcede din nişte fapte pe care acum le voi da în vileag. Fratele meu, Ulrich, este marele duce de Brandenburg. Pe patul de moarte, tatăl nostru a hotărît că dacă Ulrich nu va fi blagoslovit cu un fecior moştenirea sa va trece pe seama spiţei mele, dacă în schimb eu voi avea un fecior. Ba mai mult decît atît : dacă se va întîmpla să nu avem nici unul dintre noi feciori, ci doar fiice, atunci moştenirea va fi a fiicei lui Ulrich, de se va dovedi neprihănită, iară de nu, fiica mea îi va urma la tron, de-şi va păstra numele nepătat. Şi astfel eu împreună cu bătrîna mea soaţă aci de faţă ne-am rugat fierbinte ca să ni se hărăzească fecior, dară ruga ne-a fost zadarnică. Tu ai venit pe lume şi tare am mai fost deznădăjduit. Vedeam cum straşnica pradă îmi aluneca din mînă — visul cel falnic pierea ! Şi totuşi,

nădăjduisem atîta ! Cinci ani trăise Ulrich cu cununie, şi cu toate acestea, soaţa nu-i dăruise nici un moştenitor, fecior sau fiică.

„Ei, stai — am zis eu — nu e totul pierdut !“ Un gînd izbăvitor mi-a fulgerat prin minte. Tu te-ai născut în miezul nopţii. Numai doica şi cele şase slujnice ştiau că eşti fată. Le-am spînzurat pe toate pînă la una — şi asta într-un ceas. În dimineaţa următoare, toţi supuşii baronici înnebuniseră de bucurie la vestea că se născuse un fiu în neamul Klugensteinilor — un moştenitor al puternicului ducat de Brandenburg ! Şi taina a fost păzită cu străşnicie. Însăşi sora mamei tale te-a alăptat, iară de-atunci pînă azi nu ne-am mai temut de nimic.

Cînd erai de zece ani, Ulrich a căpătat o fiică. Ne-am amărît, dar ne-am pus nădejdea în pojar sau în medici şi în alţi duşmani fireşti ai copiilor, dar veşnic am fost dezamăgiţi. Fata a rămas în viaţă şi a crescut — bătu-o-ar Cel-de-sus ! Dar nu-i nimic. Sîntem în siguranţă. Căci, ha-ha ! n-avem noi un fecior ? Şi feciorul nostru nu-i viitorul duce ? Nu-i aşa, multiubitul nostru Conrad ? Căci oricît eşti tu de femeie şi ai împlinit douăzeci şi opt de ani, copila mea, niciodată alt nume nu ţi s-a dat *ţie*.

Acum, fratele meu a ajuns la bătrîneţi grele, şi puterile îi slăbesc văzînd cu ochii. Grijile statului îl copleşesc, şi de aceea voieşte să te duci la el şi să fii de pe-acum duce cu fapta, chiar dacă nu încă şi cu numele. Slujitorii care te vor însoţi sînt gata şi veţi purcede la noapte.

Acum, ascultă-mă bine. Ia aminte la fiece cuvînt pe care ţi-l spun. O datină veche cît şi Germania spune că dacă o femeie se-aşază măcar o singură clipă pe marele tron ducal înainte de a fi fost încoronată cu toată rînduiala în faţa poporului, *ea va muri !* Aşa că ia seama la vorbele mele. Fii smerită. Rosteşte-ţi

judecăţile de pe jilţul primului-sfetnic, care stă la *picioarele* tronului. Fă cum îţi spun pînă cînd vei fi încoronată, şi vei scăpa astfel de primejdie. Nu prea-i de crezut că s-ar putea descoperi taina, cu toate acestea înţelept este să te gîndeşti pe cît cu putinţă la toate, în această înşelătoare viaţă pămîntească.

— O, tată ! De aceea am trăit toată viaţa în minciună ? Numai ca să jefuiesc de dreptul ei pe vara mea, care nu mi-a făcut nici un rău ? Cruţă-mă, tată, cruţă-ţi copila de asemenea nefericire !

— Cum, neobrăzato ? Asta mi-e răsplata pentru augusta soartă pe care ţi-a hărăzit-o mintea mea ? Pe moaştele tatălui meu, această pornire a ta rău se mai potriveşte cu vrerea mea ! Pleacă pe dată la curtea ducelui şi păzeşte-te să-mi încalci poruncile !

Destul cu această convorbire. Ajunge să ştim că rugăminţile, stăruinţele şi lacrimile bunei fete nu au folosit la nimic. Nici lacrimile, nici nimic altceva nu a izbutit să mişte inima împietrită a bătrînului stăpîn al Klugensteinului. Şi astfel, neavînd încotro, cu inima grea, fata văzu cum porţile castelului se închid în urmă-i şi se trezi călărind prin beznă, înconjurată de un alai cavaleresc de vasali înarmaţi şi urmată de un viteaz pîlc de slujitori.

Bătrînul baron rămase tăcut multă vreme după plecarea fiicei sale ; apoi se întoarse către amărîta lui soţie şi zise :

— Doamnă, treburile noastre par a merge strună ! S-au împlinit trei luni de cînd l-am trimis pe vicleanul şi chipeşul conte Detzin cu diavolească solie pe lîngă fiica fratelui meu, Constanţa. Dacă dă greş, nu vom fi feriţi de primejdie, dară dacă izbîndeşte, nici o putere din lume nu o poate împiedica pe fiica noastră să ajungă ducesă, chiar dacă soarta potrivnică va hotărî să nu fie niciodată duce.

— Inima mi-e plină de prevestiri rele, totuşi s-ar putea încă să iasă toate cu bine.

— Fii pe pace, femeie ! Lasă cucuvelele să cînte. Mai bine du-te la culcare şi visează la Brandenburg şi la măririle ce ne-aşteaptă !

CAPITOLUL II

SĂRBĂTOARE ŞI LACRIMI

La şase zile după întîmplările povestite în capitolul de mai sus, strălucita cetate de scaun a ducatului de Brandenburg sclipea de fast militar şi vuia de larma bucuroasă ce se înălţa din piepturile mulţimii de supuşi credincioşi, căci Conrad — tînărul moştenitor al coroanei — sosise. Inima bătrînului duce nu mai putea de fericire, fiindcă făptura nurlie a lui Conrad şi portu-i graţios îi cîştigaseră pe dată iubirea. Vastele săli ale palatului erau înţesate de nobili, care îl întîmpinau pe Conrad cu mare drag, şi toate păreau atît de luminoase şi de fericite, încît fata simţea cum temerile şi necazurile i se iroseau ca fumul, făcînd loc unei mulţumiri mîngîietoare.

Într-un ungher îndepărtat al palatului se petrecea însă o scenă cu totul deosebită. La fereastră sta singura odraslă a ducelui, domniţa Constanţa. Ochii îi erau roşii, umflaţi şi plini de lacrimi. Era singură. Deodată, izbucni iarăşi în plîns şi zise cu glas tare :

— Mîrşavul Detzin a plecat — a fugit din ducat ! Nu mi-a venit mai întîi să dau crezare, dară, vai, e prea adevărat ! Şi îl iubeam aşa de mult... Am cutezat să-l iubesc, deşi ştiam că tatăl meu, ducele, nu-mi va îngădui niciodată să mă cunun cu el. Îl

iubeam însă, şi acum îl urăsc ! Îl urăsc din tot sufletul ! Oare ce se va alege din mine ? Sînt pierdută, pierdută, pierdută pentru totdeauna ! Mi se vor zburătăci minţile !

CAPITOLUL III

SE ÎNCURCĂ IŢELE

Se scurseră cîteva luni. Lumea nu mai înceta să laude cîrmuirea tînărului Conrad şi să ridice în slăvi înţelepciunea judecăţilor sale, sentinţele sale îndurătoare şi smerenia cu care îşi îndeplinea înalta-i îndatorire. Bătrînul duce îi lăsă în curînd totul pe mînă, iar el stătea deoparte şi asculta cu mîndră mulţumire cum moştenitorul său rostea hotărîrile coroanei, din jilţul primului-sfetnic. Era vădit că un om atît de lăudat şi cinstit de toată lumea, cum era Conrad, nu putea fi decît fericit. Totuşi, oricît ar părea de ciudat, nu era aşa. Vedea cu groază cum principesa Constanţa începuse a-l iubi. Dragostea celorlalţi oameni din preajmă era un noroc pentru el ; însă iubirea aceasta era plină de primejdie. Şi mai vedea aşijderea că şi ducele descoperise cu încîntare patima fiicei sale şi visa de îndată la căsătorie. Cu fiece zi, tristeţea adîncă ce se aşternuse pe chipul principesei se risipea ; cu fiece zi, nădejdea şi însufleţirea sclipeau mai vii în ochii ei, şi încetul cu încetul zîmbete fugare mijiră pe chipul mai înainte atît de frămîntat.

Conrad se cutremura de spaimă. Amarnic se blestema fiindcă se lăsase în voia firii şi căutase tovărăşia unei fiinţe de acecaşi parte, pe vremea cînd se simţea nou venit şi străin în palat — cînd era mîhnit şi dornic de o mîngîiere cum numai femeile pot dărui sau simţi. Începu să se ferească de vară-sa, dar

astfel nu izbuti decît să înrăutăţească lucrurile, fiindcă — în chip destul de firesc — cu cît o ocolea mai mult, cu atît se vîra ea mai mult în sufletul lui. Mai întîi, faptul îl mira, apoi îl sperie. Fata îi dădea tîrcoale, ba chiar îl hăituia; dădea peste el tot timpul şi prin toate locurile, noaptea ca şi ziua. Părea deosebit de neliniştită. Negreşit că era o taină la mijloc.

Lucrurile nu puteau merge aşa la nesfîrşit. Toată lumea vorbea. Ducele începea să se simtă stînjenit. Bietul Conrad ajunsese de-a dreptul o arătare din pricina spaimei şi cumplitei deznădejdi. Într-o zi, pe cînd ieşea dintr-o încăpere de lîngă galeria de tablouri, Constanţa i se înfăţişă şi, luîndu-i mîinile, îi zise :

— O, de ce te fereşti de mine ? Ce-am făcut, ce-am zis ca să-ţi pierzi buna părere despre mine ? — căci nu mă îndoiesc că o dobîndisem mai înainte ! Conrad, nu mă dispreţui ! Fie-ţi milă de o inimă chinuită ! Nu pot, nu pot să-mi mai înfrînez vorbele, să le ţin nerostite, altminterea mă vor ucide — *te iubesc, Conrad !* Haide, dispreţuieşte-mă, dacă aşa se cuvine, dar *le-am* rostit cel puţin !

Conrad simţi că-i piere glasul. Constanţa şovăi o clipă, apoi, răstălmăcindu-i tăcerea, în ochii ei se aprinse o bucurie sălbatică, şi ea îşi aruncă braţele după gîtul lui şi zise :

— Te înduioşezi ! Te înduioşezi ! Poţi aşadar să mă iubeşti, şi *mă vei iubi !* O, zi-mi că mă vei iubi, odorul meu, adoratul meu Conrad !

Conrad gemu amarnic. O paloare de moarte se aşternu pe chipul său şi începu să tremure ca frunza plopului. Apoi, în culmea deznădejdii, o dădu la o parte pe sărmana fată şi strigă :

— Nu ştii ce-mi ceri ! Cu neputinţă este, în vecii vecilor !

Şi-apoi fugi ca un ucigaş, lăsînd-o pe principesă încremenită de uimire. În clipa următoare, ea plîngea

şi suspina în galerie, iar Conrad plîngea şi suspina în cămara lui. Amîndoi erau deznădăjduiţi. Amîndoi îşi vedeau pierzania cu ochii.

După un răstimp, Constanţa se ridică încet şi se depărtă, zicîndu-şi: „Cînd te gîndeşti că mi-a dispreţuit iubirea tocmai în clipa cînd îmi închipuisem că-i voi îndupleca inima-i crudă! Îl urăsc! M-a alungat cît colo — da, aşa a făcut, m-a alungat de lîngă el ca pe-un cîine!“

CAPITOLUL IV

ÎNFIORĂTOAREA DEZVĂLUIRE

Mai trecu cîtăva vreme. O tristeţe statornică se răspîndi iarăşi pe chipul fiicei bunului duce. Acum nimeni nu o mai vedea împreună cu Conrad. Ducele era mîhnit. Pe măsură însă ce săptămînile se scurgeau, Conrad se rumeni iarăşi la obraji, ochii lui căpătară iar vioiciunea de mai înainte, şi tînărul cîrmuia ducatul cu o luminoasă înţelepciune, care se desăvîrşea mereu.

Pe nesimţite, şoapte ciudate începură să umble prin palat. Zvonurile sporiră şi se lăţiră. Bîrfelile oraşului începură să le ia în primire. Zvonul străbătu întregul ducat. Şi iată ce zicea gura lumii:

— Domniţa Constanţa a născut un prunc!

Cînd baronul de Klugenstein auzi, îşi flutură de trei ori în jurul capului coifu-i împănoşat şi strigă:

— Trăiască ducele Conrad, căci, pe legea mea, de azi înainte coroana a lui rămîne! Detzin şi-a împlinit bine solia, şi bravul nemernic va fi răsplătit!

Şi bătrînul răspîndi vestea în lung şi-n lat, şi timp de patruzeci şi opt de ceasuri nu se află făptură în

toată baronia, care să nu joace şi să nu chiuie, să nu chefuiască şi să nu aprindă torţe, spre a sărbători vestea cea mare — firește, toate pe cheltuiala mîndrului și fericitului baron de Klugenstein.

CAPITOLUL V

ÎNGROZITORUL PRĂPĂD

Judecata sta să înceapă. Toţi marii boieri şi baroni din Brandenburg se adunaseră în Sala Direptăţii din castelul ducal. Nu rămăsese nici o palmă de loc, unde să stea — jos sau în picioare — vreun spectator. Înveşmîntat în purpură şi hermină, Conrad stătea în jilţul primului-sfetnic, iar de ambele laturi stăteau marii judecători ai ducatului. Cu asprime, bătrînul duce poruncise ca judecarea fiicei sale să se facă fără nici o cruţare şi apoi căzuse la pat, cu inima zdrobită. Zilele îi erau numărate. De parcă ar fi fost în joc însăşi viaţa sa, bietul Conrad se rugase ca să-i fie cruţat chinul de a sta să judece fărădelegea verişoarei sale, însă zadarnice îi fură rugăminţile.

În pieptul său se zbătea inima cea mai întristată din întreaga adunare. Cea mai bucuroasă bătea în pieptul tatălui său, fiindcă — fără ştirea fiicei sale „Conrad“ — bătrînul baron de Klugenstein venise şi el, şi se afla în mijlocul mulţimii de nobili, semeţindu-se la priveliştea măririi casei sale.

După ce crainicii rostiră cuvintele proclamaţiei şi urmară celelalte pregătiri, preacinstitul mare judecător zise :

— Pîrîto, ridică-te !

Nefericita principesă se ridică şi stătu, cu vălul scos, în faţa puzderiei de lume. Marele-judecător zise :

— Preanobilă domniţă, în faţa judecătorilor de seamă ai acestui ducat ai fost învinuită şi s-a dovedit că, în afara sfintei legături a cununiei, luminăţia-ta ai dat viaţă unui copil, şi după străvechea noastră lege pedeapsa ce ţi se cuvine este moartea, afară doar într-o singură împrejurare, de care luminăţia-sa, ce ţine locul ducelui, bunul nostru stăpîn Conrad, te va înştiinţa acum cu măreaţa lui judecată ; la care să fii cu luare-aminte.

Conrad întinse în silă sceptrul, şi în aceeaşi clipă inima de femeie de sub mantia lui se aplecă milostivă către vinovata sortită pieirii, podidindu-l lacrimile. Deschise gura să vorbească, dar marele-judecător zise grăbit :

— Nu de acolo, luminăţia-voastră, nu de acolo ! Nu-i legiuit a rosti judecata asupra cuiva din neamul ducelui *decît numai de pe tronul ducal !*

Bietului Conrad îi trecu un fior prin inimă şi aşijderea un tremur scutură fiinţa de fier a bătrînului său tată. Cum *Conrad nu fusese încoronat*, avea el să cuteze a pîngări tronul ? Şovăi şi păli de teamă. Dar faptul trebuia săvîrşit. O puzderie de ochi miraţi se şi aţintiră asupră-i. S-ar fi prefăcut în ochi bănuitori dacă mai şovăia. Urcă treptele tronului. Numaidecît întinse iar sceptrul şi zise :

— Pîrîto, în numele domnului nostru Ulrich, duce de Brandenburg, purced la măreaţa îndatorire ce a trecut-o asupră-mi. Ia aminte la vorbele mele. După străvechea lege a ţării, dacă nu dai pe faţă pe părtaşul vinei tale şi nu-l dai pe mîna călăului, trebuie neapărat să mori. Foloseşte-te de acest prilej — mîntuie-ţi viaţa cît îţi mai stă în putinţă. Rosteşte numele celui ce este tatăl pruncului tău !

O tăcere grea pogorî în măreaţa sală — o tăcere atît de adîncă, încît oamenii îşi puteau auzi bătăile inimilor. După aceea, principesa se întoarse încet, cu

ochii sclipind de ură, şi, arătînd cu degetul drept la Conrad, zise :

— Omul acela eşti tu !

Credinţa înfiorătoare a deznădăjduitei primejdii, a unei primejdii fără de scăpare, în care se afla, îngheţă inima lui Conrad, precum însăşi gheaţa morţii. Ce putere de pe pămînt îl mai putea mîntui ? Ca să înlăture învinuirea, trebuia să dezvăluie că e femeie — iar pentru o femeie neîncoronată, a sta pe tronul ducal tot moarte însemna ! În aceeaşi clipă, atît Conrad, cît şi bătrînul şi mohorîtul său tată leşinară şi căzură la pămînt, fără simţire.

*

Restul acestei palpitante şi senzaţionale povestiri nu va fi aflat nici în această publicaţie, nici în vreo alta — nici acum, nici altă dată.

Ca să vă spun drept, mi-am vîrît eroul (sau eroina) într-un chichion atît de afurisit, încît nu văd cum am să-l (sau s-o) mai scot din el vreodată, şi de aceea mă spăl pe mîini de întreaga afacere şi o las pe sus-numita persoană să se descurce cum va putea mai bine — ori să rămînă încurcată, dacă nu poate altfel. La început, crezusem că are să fie destul de uşor a trece peste această mică greutate, însă acum nu mai sînt de aceeaşi părere.

CONTROLORUL FISCAL

Primul om care m-a luat în seamă cînd m-am „aşezat" şi eu, nu demult, a fost un domn care mi-a spus că-i controlor fiscal şi că are legături cu Depar-

tamentul veniturilor directe al Statelor Unite. I-am spus că nu auzisem în viaţa mea despre ramura lui de activitate, dar că îmi pare bine să-l cunosc şi l-am poftit să stea jos. A luat loc. N-am prea avut ce discuta cu el, şi totuşi eram convins că oamenii care au ajuns să aibă gospodăria lor, casa lor, trebuie să fie în stare a duce o conversaţie, trebuie să fie sociabili şi plăcuţi cu musafirii. Aşa că, din lipsă de alt subiect, l-am întrebat dacă avea de gînd să-şi deschidă prăvălia în vecinătate. Mi-a răspuns că da. (Nu voiam să par ignorant, totuşi *sperasem* că-mi va spune ce avea de vînzare.)

M-am încumetat să-l întreb „cum merg afacerile", şi el mi-a spus „aşa şi-aşa".

Atunci i-am făgăduit că îl vom vizita, şi dacă ne va plăcea la el, cît de cît în aceeaşi măsură ca şi în alte părţi, ne va avea de muşterii.

Mi-a spus că, după părerea lui, ne va plăcea, aşa că vom rămîne la el — adăugînd că nu a văzut pe nimeni care după ce a avut o dată de-a face cu el să-l părăsească şi să umble după altcineva din domeniul lui de activitate.

Cuvintele lui sunau destul de puţin modest, dar, lăsînd deoparte doza de bădărănie pe care o avem cu toţii în chip firesc, omul arăta oarecum cumsecade.

Nu ştiu cum s-a întîmplat anume, totuşi gheaţa dintre noi părea să se topească din ce în ce şi — ca să spun aşa — se făcu sudura, după care discuţia merse cu regularitatea unui ceasornic.

Am vorbit, am vorbit — sau cel puţin eu am vorbit — şi am rîs, am rîs, am rîs, — sau cel puţin el a rîs. Nu mi-am pierdut însă nici o clipă prezenţa de spirit — şiretenia mea înnăscută funcţiona la „maximum", cum ar zice mecanicii. Eram hotărît să descopăr totul în legătură cu ocupaţia lui, în pofida

răspunsurilor sale cam misterioase, şi eram hotărît să scot totul de la dînsul, fără să simtă încotro bat. Socoteam să-l prind în capcană printr-o mare, mare şiretenie. Îi voi spune totul despre propriile mele afaceri şi desigur, se va lăsa atît de furat de această atrăgătoare dovadă de încredere din parte-mi, încît va abandona orice prudenţă şi îmi va spune totul despre afacerile lui înainte de a bănui ce gînduri nutresc. Mă gîndeam : „Fîrtate, habar n-ai cu ce vulpe bătrînă ai de-a face !“ De aceea, i-am zis :

— Ei bine, n-ai să ghiceşti niciodată cât am cîştigat cu conferinţele din iarna asta şi din primăvara trecută !

— Nu, n-aş putea ghici o dată cu capul. Dar ia să mă gîndesc — să mă gîndesc. Cam vreo două mii de dolari, nu ? Dar nu, nu domnule, nu cred să fi strîns atîta. Să zicem o mie şapte sute, poate.

— Ha-ha ! Cred şi eu că nu-ţi dai seama ! Reţetele conferinţelor mele din primăvara trecută şi din iarna asta s-au ridicat la paisprezece mii şapte sute cincizeci de dolari. Ce zici de asta ?

— Ia te uită ! Mă uimeşte — grozav mă uimeşte ! Voi nota chestia asta. Şi zici că nu-i tot ce ai încasat ?

— Tot ? Doamne fereşte ! Mai era venitul meu de la *Daily Warwhoop* pe timp de patru luni — vreo... vreo... ei bine, ce-ai zice de vreo opt mii de dolari, de pildă ?

— Ce să spun ? Vai, aş spune că mi-ar plăcea să mă văd scăldîndu-mă într-un astfel de ocean de bogăţie. Opt mii ! Voi nota-o şi pe asta. Straşnic, domnule ! Şi pe deasupra, după cîte înţeleg, ai mai avut şi alte venituri.

— Ha-ha-ha ! Ce, nu eşti decît la periferia lor, ca să zic aşa. Mai e cartea mea *Ageamiii în străinătate* — costă de la trei şi jumătate la cinci dolari

volumul, după cum e : broşat, sau legat. Ascultă-mă, uită-te în ochii mei. În timpul ultimelor patru luni şi jumătate, ca să nu mai vorbim de vînzările dinainte, ci doar de cele patru luni şi jumătate, s-au vîndut nouăzeci şi cinci de mii de exemplare. Nouăzeci şi cinci de mii ! Gîndeşte-te la asta. O medie de patru dolari de exemplar, să zicem. Asta face aproape patru sute de mii de dolari, frăţioare. Jumătate îmi revine mie.

— Ia te uită, domnule ! Voi nota şi asta. Paisprezece — şapte — cinzeci şi opt — două sute. Total, ce — pe cuvîntul meu, totalul general e cam de vreo două sute treisprezece sau paisprezece mii de dolari ! E oare cu putinţă ?

— Ba bine că nu ! Dacă e vreo greşeală, atunci e de partea cealaltă. Două sute paisprezece mii în mînă este venitul meu pe anul acesta, dacă n-oi fi uitat să adun.

Apoi domnul se ridică să plece. Mă fulgeră un gînd neplăcut : poate că mă destăinuisem în zadar, başca faptul că exclamaţiile de uimire ale străinului îmi măguliseră atît de mult vanitatea, încît mă făcuseră să exagerez în mod serios. Dar nu ! În ultimul moment, domnul îmi înmînă un plic mare, spunîndu-mi că acolo înăuntru este reclama lui şi că voi afla totul cu privire la ocupaţia lui după ce voi deschide acel plic ; mai adăugă că ar fi foarte fericit să mă aibă de client — de fapt ar fi chiar mîndru să-i fie client un om cu un venit fabulos. Se gîndise şi pînă atunci că există o sumedenie de oameni bogaţi în oraş, dar de cîte ori aveau de-a face cu el, descoperea că abia au cu ce să trăiască şi că, în adevăr, de atîta şi atîta amar de vreme, nu stătuse faţă-n faţă cu un om aşa de bogat, nu vorbise şi nu-l atinsese cu mîinile lui, încît acum de-abia putea

să se oprească de a nu mă strînge în braţe — de fapt ar socoti-o ca o mare favoare dacă i-aş da voie s-o facă.

Aceasta m-a bucurat atît de mult, încît nici n-am încercat să mă împotrivesc, ci am îngăduit acestui străin cu inima curată să mă îmbrăţişeze şi să verse cîteva lacrimi liniştitoare, ce mi se rostogoliră de pe ceafă pe spinare. Apoi îşi luă tălpăşiţa.

De îndată ce plecă, deschisei plicul. L-am studiat cu băgare de seamă timp de vreo patru minute. Apoi am chemat bucătăreasa şi i-am spus :

— Ţine-mă, că leşin. Lasă prăjiturile pe seama Mariei.

Încetul cu încetul, mi-am venit în fire şi am trimis îndată la fabrica de băuturi spirtoase de la colţ, de unde am tocmit un om cu săptămîna, care să stea nopţile şi să-l înjure pe străinul acela, iar ziua să-mi dea uneori o mînă de ajutor cînd ajungeam la un pasaj mai greu.

Doamne, ce ticălos ! Reclama lui nu era altceva decît un odios formular de impunere — un şir de întrebări obraznice în legătură cu afacerile mele particulare, întrebări care se întindeau pe cea mai mare parte din cele patru pagini mărunt tipărite ; întrebări ce — trebuie să recunosc — erau înşirate cu atît de savantă ingeniozitate, încît omul cel mai bătrîn din lume n-ar fi putut înţelege scopul lor ; întrebări menite a pune pe om să declare de vreo patru ori adevăratul său venit, spre a nu fi învinuit de declaraţie mincinoasă. Am căutat să găsesc vreo portiţă de salvare, dar nu am găsit nici una. Întrebarea numărul unu se referea la cazul meu, cuprinzîndu-mă tot atît de complet şi de amplu cum o umbrelă ar acoperi un furnicar.

„Care au fost beneficiile dumneavoastră anul tre-

cut, provenite din comerţ, afaceri sau profesie, pe care le-aţi exercitat indiferent unde ?"

Şi această întrebare era sprijinită de alte treisprezece, tot atît de iscoditoare, dintre care cea mai modestă ţinea să afle dacă făptuisem vreo spargere ori vreun furt la drumul mare, sau dacă prin punere de foc sau prin vreun alt izvor tainic de venit nu dobîndisem vreo proprietate nemenţionată în declaraţia venitului de la punctul unu.

Era limpede că străinul reuşise să-şi bată joc de mine. Lucru era foarte limpede, cît se poate de limpede. Aşa că m-am dus şi am mai tocmit un artist. Atingîndu-mă la coarda simţitoare, străinul mă făcuse să declar un venit de două sute paisprezece mii de dolari. Legal, din această sumă, o mie de dolari erau scutiţi de impozit — aceasta era singura uşurare pe care o puteam vedea şi făcea cît un strop într-un ocean. Socotind cei cinci la sută după lege, rezulta că trebuie să plătesc statului înspăimîntătoarea sumă de zece mii şase sute cincizeci de dolari, ca impozit pe venit.

(Este locul să arăt că n-am făcut-o.)

Cunosc un om foarte bogat, stăpînul unei case minunate, un adevărat palat. Dă mese regeşti, cheltuielile lui sînt enorme, şi totuşi acest om nu are nici un venit, cel puţin aşa am văzut din rolul său de la fisc. În disperarea mea, m-am dus la el ca să primesc un sfat. Domnia sa a luat teancul acela îngrozitor de chitanţe pe care îl aveam, şi-a pus ochelarii, şi-a luat tocul şi — *presto* [1] — am ajuns om sărac. Era lucrul cel mai uşor din lume. A făcut-o pur şi simplu mînuind cu dibăcie capitolul „scăzăminte". A scăzut atîta pentru impozitul de stat, na-

[1] Repede ! (It.)

ţional şi municipal, atîta pentru pierderi sau naufragii, incendii etc., pentru pierderi din vînzări de imobile, din vînzări de animale, din plata chiriei, casei, din reparaţii, îmbunătăţiri, dobînzi, din salarii impuse anterior ca ofiţer al armatei, marinei, administraţiei Statelor Unite şi altele, şi a obţinut scăzăminte uimitoare la fiecare din aceste rubrici şi la fiecare din subdiviziunile rubricilor ; după ce a fost gata, mi-a înmînat hîrtia, şi dintr-o ochire am văzut că în cursul anului expirat venitul meu fusese, în ceea ce priveşte beneficiile, de *una mie două sute cincizeci de dolari şi patruzeci de cenţi.*

— Ei, mi-a spus el, o mie de dolari sînt scutiţi de lege. Ce-ţi rămîne de făcut e să juri că cele declarate sînt conforme cu adevărul şi să plăteşti impozitul pentru cele două sute cincizeci de dolari.

(În timp ce îmi spunea acestea, băieţelul său, Willie, i-a scos o hîrtie de doi dolari de buzunarul vestei şi a dispărut cu ea. Aş face prinsoare pe orice că dacă mîine vizitatorul meu l-ar chema pe băiat, acesta ar face o declaraţie falsă de venituri.)

— Faceţi întotdeauna scăzămintele în felul acesta, l-am întrebat eu, cînd e vorba de dumneavoastră ?

— Eeei, te cred ! Dacă n-ar fi aceste unsprezece rubrici, denumite „scăzăminte", ar fi trebuit să cerşesc pe stradă în fiecare an, numai ca să subvenţionez acest îngrozitor şi ticălos stat, care te tiranizează şi te stoarce.

Domnul acesta figurează printre cei mai serioşi oameni din oraş — printre oamenii cu autoritate morală, cinste comercială, fiind socotit fără pată în societate — aşa că nu am făcut decît să mă plec în faţa exemplului său. M-am dus la percepţie şi, sub privirea plină de reproş a vechiului meu vizitator, m-am ridicat şi am jurat, spunînd minciună

după minciună, înşelăciune după înşelăciune, ticăloşie după ticăloşie, pînă ce conştiinţa mi-a fost acoperită cu un strat gros de mărturii mincinoase, iar respectul de sine s-a dus pe copcă, în vecii vecilor.

Ei şi ? Nu am făcut nimic altceva decît ceea ce fac în fiecare an mii de oameni dintre cei mai cu vază, mai bogaţi, mai mîndri, mai respectaţi, mai onoraţi şi mai bine văzuţi din America. Aşa că puţin îmi pasă şi nu mi-e ruşine. De acum încolo, am să vorbesc pur şi simplu mai puţin şi am să suflu pînă şi în iaurt, de teamă să nu cad pentru totdeauna în anumite deprinderi îngrozitoare.

NUVELE

BANCNOTA DE UN MILION DE LIRE

La vîrsta de douăzeci şi şapte de ani eram funcţionar la un antreprenor de mine din San-Francisco şi — fără să mă laud — eram iscusit nevoie mare în toate chiţibuşurile operaţiunilor cu acţiuni.

Singur pe lume, pentru a învinge greutăţile nu mă puteam bizui decît pe inteligenţa şi pe buna mea reputaţie ; de altfel, aceste două atuuri îmi erau de ajuns pentru a-mi călăuzi paşii pe calea norocului şi aveam mare încredere în viitor.

Cum de obicei sîmbăta după amiază eram liber, mă foloseam de acest răgaz plimbîndu-mă cu barca cu pînze în jurul golfului.

Într-o zi, mă aventurai prea departe şi fusei tîrît în larg. Tocmai cînd se lăsa noaptea şi eram gata să-mi pierd orice speranţă, soarta făcu să fiu luat pe bordul unui bric care se îndrepta spre Londra. Călătoria fu lungă şi furtunoasă şi mă puseră să-mi plătesc drumul făcînd treburile unui marinar de rînd. Cînd am pus piciorul pe pămîntul Angliei, hainele mi-erau zdrenţuite şi ponosite în ultimul hal ; iar drept avere posedam doar un singur dolar în buzunar, care mă ajută să nu mor de foame şi să-mi găsesc un acoperiş în prima zi ; în ziua următoare am umblat razna, fără mîncare şi fără adăpost.

A treia zi, către ora zece dimineaţa, istovit şi lihnit de foame, mă tîram anevoie prin Portland Place, cînd întîlnii un copilaş pe care guvernanta îl trăgea de mînă ; la doi paşi de mine, copilul aruncă pe marginea trotuarului o pară ademenitoare din care de-abia muşcase. M-am oprit, firește, aţintindu-mi ochii pofticioşi asupra acestei comori mînjite de noroi. O mîncam din ochi ; îmi lăsa gura apă, stomacul o rîvnea, şi în acea clipă o cerea cu deznădejde întreaga mea fiinţă. Dar de cîte ori schiţam gestul de a ridica para, întîlneam privirea indiscretă a cîte unui trecător ; atunci, cuprins de ruşine, mă îndreptam şi mă prefăceam că habar n-am de pară. Chinul meu se prelungi într-atît, încît pînă la urmă mă gîndeam să mă las păgubaş.

În clipa cînd deznădejdea mea ajunsese la culme şi eram gata să înfrunt orice ruşine şi să ridic para, auzii deschizîndu-se o fereastră în spatele meu şi mă pomenii chemat de către un domn, care îmi strigă :

— Urcă sus, te rog !

Un fecior, într-o livrea ce-ţi lua ochii, mă introduse într-o cameră luxoasă, unde se aflau doi domni mai în vîrstă. Făcură semn feciorului să iasă şi mă poftiră să iau loc. De-abia îşi isprăviseră micul dejun, şi vederea celor ce mai rămăseseră pe masă aproape că mă fascină mai mult decît para dinainte. Cu greu îmi puteam aduna gîndurile în faţa acelor mîncăruri gustoase. Totuşi, cum nu eram poftit să le gust, n-am avut încotro şi a trebuit să-mi iau gîndul de la ele, suportîndu-mi chinul aşa cum puteam.

Cu siguranţă că înainte de sosirea mea se petrecuse între aceşti doi domni un lucru despre care nu aveam să aflu decît la multe zile după aceea, însă despre care vă voi vorbi chiar acum.

Cei doi fraţi avuseseră o discuţie aprinsă cu cîteva zile mai înainte, şi o încheiaseră punînd un rămăşag, ca toţi englezii care se respectă !

Vă amintiţi poate că Banca Angliei a emis mai demult două bancnote de cîte un milion de lire sterline, care trebuia să servească unei tranzacţii cu o ţară străină. Dintr-un motiv oarecare, unul singur din aceste bilete de bancă fusese folosit şi anulat ; celălalt rămăsese în tezaurul băncii. Ei bine, cei doi fraţi îşi puneau problema cum s-ar descurca un străin cinstit şi totodată isteţ care ar pica la Londra, fără nici un prieten, fără alte mijloace decît această bancnotă de un milion de lire şi care, pe deasupra, nu ar putea justifica proveniența acestei averi.

Fratele A puse rămăşag că străinul ar muri de foame ; fratele B susţinu contrariul. Fratele A afirmă că străinul nu ar putea prezenta această bancnotă la vreo bancă sau în oricare altă parte fără a fi arestat numaidecît ! Discuţia se înflăcără din ce în ce mai mult, cînd, pentru a o curma, fratele B puse rămăşag pe douăzeci de mii de lire că omul acela ar putea să trăiască o lună oricum ar pofti datorită creditului ce l-ar obţine pe baza bancnotei de un milion de lire şi fără să intre la închisoare. Fratele A primi rămăşagul ; fratele B se duse numaidecît la bancă pentru a achiziţiona faimoasa bancnotă, şi asta, firește, cu tupeul unui englez sadea !

Apoi dictă unui funcţionar de-al său o scrisoare, pe care acesta o scrise cu cea mai frumoasă caligrafie ; după care cei doi fraţi petrecură o zi întreagă la fereastră, căutînd pe omul potrivit căruia să-i încredinţeze scrisoarea.

Se perindară pe sub ochii lor o seamă de trecători care le părură oameni cu feţe cinstite, dar nu destul de inteligente. Pe alte chipuri văzură contra-

riul : inteligență, dar nu destulă cinste. Mulți aveau amîndouă însușirile, însă nu erau săraci, sau dacă păreau de ajuns de săraci, nu erau străini. Pe scurt, găsiră mereu cîte-un cusur pînă la ivirea mea, pe care m-au socotit a fi singurul în stare să satisfac toate aceste condiții ; așadar, mă aleseră în *unanimitate* și mă socotiră vrednic de a le îndeplini mandatul. Și iată cum mă aflam în fața acestor doi domni, așteptînd să aflu pentru ce mă chemaseră înăuntru.

Mai întîi mă întrebară cine sînt și ce fac ; le-am înșirat repede povestea mea. Pînă la urmă îmi declarară că sînt tocmai omul pe care îl căutau. Le-am spus că mă bucur din toată inima și i-am întrebat în ce constă misiunea mea. Unul dintre ei îmi întinse un plic, spunîndu-mi că voi găsi acolo explicația necesară. Încercai să-l deschid, dar el mă rugă să mai aștept.

— Ia acest plic, îmi spuse, păstrează-l la dumneata cu grijă și procedează cu sînge rece, fără să te pripești.

Foarte nedumerit, doream să limpezesc treaba înainte de a ne despărți, dar ei nu-mi îngăduiră acest lucru.

Plecai foarte jignit, convins că făcuseră o glumă proastă pe socoteala mea. Dar, la urma urmei, trista-mi situație nu-mi îngăduia să mă supăr fără rost și nici să încerc a mă răzbuna pentru jignirea adusă pe asemenea oameni bogați și sus-puși.

Ce mult aș fi dorit să găsesc iarăși para aceea și s-o mănînc de față cu toată lumea ! Para însă dispăruse. Pierdusem chilipirul din pricina acestei afaceri nenorocite, și gîndul la pară îmi sporea și mai mult mînia împotriva celor doi domni.

De îndată ce ieșii din raza lor vizuală, deschisei faimosul plic ; spre marea mea mirare, erau bani.

Vă asigur că părerea mea despre oamenii aceia s-a schimbat !

Cît ai clipi, băgai plicul şi bancnota în buzunarul de la vestă şi pornii în căutarea celui mai apropiat birt popular, să-mi potolesc foamea.

Mîncai cu mare lăcomie. Cînd nu a mai încăput în mine nici o firimitură, am scos bancnota din buzunar şi am despăturit-o. Am aruncat o ochire asupra ei şi m-am ţinut tare, să nu leşin. Valora cinci milioane de dolari ! Să-ţi vină pandaliile, nu alta !

Trebuie să fi rămas înlemnit. M-am chiorît în extaz la bancnotă preţ de un minut înainte de a-mi veni în fire. Primul lucru pe care l-am băgat de seamă a fost mutra patronului : rămăsese împietrit, prostit, cu braţele spînzurînde şi cu picioarele de plumb, pierdut trup şi suflet în adorarea bancnotei. Am găsit într-o clipită replica potrivită şi, luînd singura atitudine posibilă în situaţia mea, îi întinsei cu indiferenţă bancnota, zicînd :

— Dă-mi restul, te rog.

Revenindu-şi, birtaşul îşi ceru mii de scuze pentru faptul că nu poate schimba bancnota. Nu îndrăzni nici măcar s-o atingă, declarîndu-mi că se mulţumea s-o privească cu admiraţie, s-o contemple, şi că vederea unei asemenea minuni îi încînta ochii, dar că nici nu i-ar trece prin cap vreodată ca el, un biet muritor de rînd, să pună mîna pe acest obiect sfînt, de teamă să nu-l pîngărească.

Stăruii la rîndul meu :

— Îmi pare rău că vă stingheresc, dar trebuie să stărui. Fiţi aşa de bun şi-mi schimbaţi bancnota, căci nu am alta.

Îmi răspunse că nu avea nici cea mai mică importanţă dacă nu achitam imediat ; era foarte dornic să lase ca acest mizilic să fie achitat la prima ocazie.

În zadar i-am atras eu atenţia că poate se va scurge multă vreme pînă ce mă voi abate iar prin partea locului.

Nu voi să ştie de nimic. Mă încredinţă că nu are nici o grijă de soarta banilor, ba mă asigură că îmi pune tot birtul la dispoziţie de cîte ori am chef şi că-mi deschide credit nelimitat. Adăugă că, dacă îmi făcea plăcere, puteam desigur să-mi permit capriciul de a-mi bate joc de lume, îmbrăcîndu-mă în zdrenţe, dar că aceasta nu-l împiedica de a mă considera un gentleman adevărat, un milionar din cei mari.

Între timp intră alt client ; patronul îmi făcu semn să ascund bancnota aceea monstruoasă, apoi mă petrecu pînă la uşă, cu nesfîrşite temenele.

Nu-mi rămînea decît să mă duc glonţ la casa celor doi fraţi, pentru a îndrepta eroarea pe care o săvîrşiseră — şi asta mai înainte ca poliţia să-mi dea de urmă. Aşa şi făcui. Mărturisesc însă că mă simţeam destul de nervos şi, de fapt, intrase de-a binelea spaima în mine, deşi nu aveam să-mi fac vreo mustrare. Cunoşteam de ajuns de bine oamenii spre a-mi da seama cum, văzînd că au dat unui vagabond o bancnotă de un milion de lire în loc de o hîrtie de o liră, lesne pot fi cuprinşi de o mînie de nedescris împotriva lui, în loc să se mustre, aşa cum ar fi firesc, pentru propria lor zăpăceală, singură răspunzătoare de o asemenea boroboaţă. Totuşi, apropiindu-mă de casa celor doi domni, mă liniştii, observînd că totul părea la locul lui : desigur, nu constataseră isprava ce o făcuseră. Sunai. Lacheul veni şi-mi deschise uşa. Îi cerui să mă anunţe stăpînilor.

— Au plecat, îmi răspunse lacheul, pe tonul acela trufaş, caracteristic celor din tagma lui.

— Au plecat ? şi unde ?
— Într-o călătorie.
— Cam pe ce meleaguri ?
— Pe continent, cred.
— Pe continent ?
— Da, domnule.
— În ce direcţie, ce itinerar au ?
— Nu vă pot spune, domnule.
— Cînd se întorc ?
— Peste o lună. Aşa mi-au zis.
— O lună ! E îngrozitor ! Dă-mi vreo idee cum aş putea să-i înştiinţez de ceva care îi interesează.
— Îmi pare rău, nu vă pot ajuta cu nimic. Habar n-am unde au plecat.
— N-aş putea să văd atunci pe vreo rudă de-a lor ?
— Familia a plecat cu luni de zile înainte, cred că în Egipt şi Indii.
— Omule, s-a comis o greşeală îngrozitoare ! Cu siguranţă că se vor întoarce înainte de-a înnopta. Spune-le că i-am căutat şi că mă voi întoarce să aranjez totul. Spune-le să nu-şi facă nici o grijă.
— Le voi spune dacă se înapoiază. Dar nu-i aştept. De altfel, m-au înştiinţat că veţi trece pe aci peste o oră şi-o să întrebaţi de dînşii şi m-au însărcinat să vă spun că totul e în regulă ; că se vor înapoia la momentul dorit, cînd vor aştepta vizita dumneavoastră.

Nu-mi rămînea aşadar decît să mă dau bătut şi să plec.

Care era misterul ? Să-şi piardă omul minţile, nu alta ! Au spus că vor fi înapoi la momentul dorit ! Ce înţelegeau prin aceasta ? Poate că scrisoarea lor mă va lămuri ; e drept că uitasem s-o citesc. O scosei din buzunar şi citii cele ce urmează :

„Îmi faci impresia unui om cinstit şi inteligent, după cum se poate citi pe faţa dumitale. Presupun că eşti străin şi lipsit de mijloace. Alăturat vei găsi o anumită sumă. Ţi-o împrumut pe termen de o lună, fără dobîndă. Revino aici după această perioadă. Am pus un rămăşag cu privire la dumneata. Dacă-l cîştig, îţi voi procura cea mai frumoasă situaţie care-mi va sta în putinţă ; adică o slujbă care să ţi se potrivească şi de care să te poţi achita cu competenţă."

Scrisoarea nu purta nici semnătură, nici adresă, nici dată.

Ce mai ? ! Asta zic şi eu belea pe capul omului ! Domniile-voastre sînteţi la curent cu cele ce au precedat această scrisoare, eu însă nu eram.

Totul îmi părea o enigmă de nepătruns şi mi s-a făcut negru înaintea ochilor. Habar n-aveam de întorsătura pe care-ar putea să o ia această glumă şi mă întrebam dacă mi se voia binele, sau răul. Mă retrăsei într-un parc din apropiere şi mă aşezai pe o bancă pentru a chibzui asupra situaţiei mele.

După o oră de chibzuinţă, gîndurile mi se cristalizară asupra următorului verdict :

Poate că cei doi domni îmi doreau binele, poate răul. Nu aveam cum să ştiu. Deci să trecem peste asta. Cu siguranţă că se distrau pe socoteala mea, şi asta cu un scop anumit. Joc, experienţă sau altceva — nu puteam ghici ce anume, deci să trecem şi peste asta. Făcuseră o prinsoare pe socoteala mea, dar ce fel de prinsoare nu puteam şti. Hai să trecem şi peste asta. Astfel se înlăturară cantităţile indeterminabile, şi restul chestiunii rămîne tangibil, concret şi poate fi clasificat cu certitudine. Dacă voi cere Băncii Angliei să depoziteze bancnota în contul persoanei căreia îi aparţine, fireşte că Banca o va face, căci cunoaşte pe posesorul bancnotei ; dar fără îndoială că mă va întreba prin ce împrejurare

deţin bancnota. Dacă voi spune adevărul, cu siguranţă că mă vor închide la casa de nebuni ; dacă voi spune o minciună oarecare, mă vor băga la beci. Oricum, dacă încerc să încasez acest bilet sau să împrumut bani arătîndu-l, rezultatul ar fi acelaşi. Iată-mă aşadar definitiv condamnat să plimb această povară stînjenitoare, pînă la înapoierea celor doi indivizi, şi asta — fie că vreau ori ba !

Averea mea trecătoare nu-mi va fi de nici un folos, nici cît un pumn de cenuşă ; şi totuşi, trebuie să veghez această comoară. N-o voi slăbi din ochi, în timp ce-mi voi cerşi anevoie existenţa.

Cu neputinţă pentru mine să mă descotorosesc de aceşti bani ; nici un om cinstit şi nici un tîlhar de drumul mare nu ar voi în ruptul capului să-i primească, pentru a mă scoate din încurcătură.

Cei doi fraţi nu riscau nimic ; căci, admiţînd că aş fi pierdut sau distrus bancnota lor, puteau numaidecît să oprească plata, şi banca le-ar fi înlesnit operaţia.

În aşteptare, voi avea o lună de pătimit, fără cel mai mic folos sau salariu pentru mine — afară doar dacă reuşesc să-l fac să cîştige rămăşagul, oricare ar fi el, şi să merit frumoasa situaţie pe care mi-a făgăduit-o cel care mi-a adresat scrisoarea. Tare aş mai dori să mi se întîmple aşa ceva ! Oameni ca ei trebuie să fie în stare a hărăzi situaţiile cele mai vrednice de invidiat.

Cugetînd îndelung la această situaţie, pînă la sfîrşit mi-am făcut tot felul de vise trandafirii. Fără îndoială, mi se va da un salariu gras ; voi începe să pun mîna pe bani luna viitoare, şi după aceea totul va merge strună pentru mine. În clipa aceea am pornit-o iar razna pe străzi.

La vederea unui magazin de confecţii, mi-a venit ideea să-mi lepăd boarfele şi să mă îmbrac iarăşi cuviincios. Îmi dădea mîna ?

Nu, deoarece nu posedam decît un milion de lire sterline. Am voit să-mi caut de drum. Curînd însă, am făcut cale-ntoarsă. Ispita mă încerca, necruţătoare. Probabil că m-am învîrtit în sus şi-n jos prin faţa magazinului poate de vreo şase ori în cursul acestei lupte pline de bărbăţie. Nemaiputînd rezista, am intrat şi am întrebat dacă aveau de vînzare un costum de ocazie. Vînzătorul căruia mă adresasem îmi făcu semn din cap să mă duc la raionul vecin ; de acolo mă trimiseră ceva mai departe, tot prin cîte-un semn din cap şi fără ca cineva să catadicsească a-mi adresa vreo vorbă.

Ajuns la ultimul vînzător, acesta îmi zise în fine :

— Sînt la ordinele dumneavoastră într-o clipă.

Cînd termină treaba, mă conduse într-o odaie din fundul magazinului, se opri în faţa unui maldăr de costume refuzate, alese pe cel mai puţin prost şi mi-l dete să-l încerc. Nu-mi venea bine şi nu era de fel atrăgător, dar cum părea ca nou şi eram nerăbdător să-l iau, nu i-am găsit nici un cusur. I-am spus cu oarecare neîncredere vînzătorului :

— Ai ceva împotrivă dacă nu plătesc decît peste cîteva zile ? Nu am mărunţiş la mine.

Vînzătorul îmi răspunse, luîndu-mă peste picior :

— Nu aveţi bani ? Îmi cam închipuiam eu ; clienţi ca dumneavoastră nu prea au obiceiul să umble cu sume mari la dînşii.

Mi-a sărit ţandăra şi îi întorsei vorba :

— Prietene, n-ar trebui să judeci totdeauna străinii după hainele pe care le poartă. Pot foarte bine să vă plătesc costumul. Voiam doar să vă scutesc de osteneala de a da rest la o bancnotă mare.

Vînzătorul îşi schimbă puţin atitudinea, dar nu renunţă să-mi zică totuşi cu un aer batjocoritor :

— Nu am avut nici o intenţie jignitoare, însă ţin să vă atrag atenţia că nu sînteţi îndreptăţiţi de a ne crede incapabili să vă schimbăm biletul de bancă. Dimpotrivă, sîntem cu totul în măsură a o face.

Atunci îi întinsei bancnota, zicînd :

— Cu atît mai bine, scuzaţi-mă, vă rog.

Primi bancnota zîmbind, dar vai ! cu unul din acele zîmbete larg căscate, care despică gura pînă la urechi şi te fac numaidecît să te gîndeşti la undele şi spiralele încreţite pe care le vezi pe faţa apei cînd arunci cu pietre într-un eleşteu.

În clipa în care îşi aruncă ochii asupra bancnotei, zîmbetul îi încremeni pe faţă, şi omul se făcu numaidecît palid ; ai fi zis că unul din acele torente unduitoare de lavă pe care le întîlneşti pe coastele Vezuviului i s-ar fi solidificat pe obraz. Nu mai văzusem vreodată un zîmbet atît de împietrit şi perpetuat astfel. Omul încremenise năuc, cu bancnota în mînă.

Patronul magazinului se apropie pentru a vedea ce se petrece şi zise grăbit :

— Ei bine, ce este ? Ce nu vă place ? Aţi găsit vreun cusur ?

— Nici unul, răspunsei eu. Aştept doar restul.

— Haide, grăbeşte-te, Tod ; termină şi dă-i restul odată !

Tod răspunse :

— Uşor de spus să-i dau restul ! Uitaţi-vă la bancnota pe care doreşte să i-o schimb !

Patronul magazinului cercetă bancnota, fluieră elocvent printre dinţi, holbă ochii şi se îndreptă către maldărul de haine vechi, începu să le pipăie,

sucindu-le şi învîrtindu-le şi vorbindu-şi cu un aer foarte agitat :

„Auzi, să îndrăznească să vîndă asemenea boarfe unui multimilionar excentric ! Tod e nebun de legat, zău aşa ! Totdeauna face asemenea pozne. Voi pierde cea mai bună clientelă, fiindcă nu este în stare să deosebească un milionar de un vagabond. Să încerc să dreg boroboaţa !"

— Vă rog, domnule, lepădaţi acest costum ! Aruncaţi-l cît mai departe de dumneavoastră. A, iată ce căutam. Faceţi-mi cinstea să încercaţi cămaşa şi hainele acestea. E tocmai ceea ce vă trebuie : un costum simplu din stofă fină ; modest, dar cu croială după ultima modă, potrivit unui duce. Acest costum mi-a fost comandat de un principe străin — îl cunoaşteţi fără îndoială : alteţa-sa serenisimă principele de Halifax. Mi l-a lăsat în cont şi şi-a comandat un costum de doliu, căci mama îi era pe moarte, dar n-a mai murit. N-are însă nici o importanţă ; lucrurile nu ies totdeauna cum dorim — adică aşa cum poftim ; pantalonul vă vine ca turnat, vesta de asemenea ; aha, e perfect aşa ! Cît despre veston, poftiţi, uitaţi-vă la el, e o adevărată minunăţie ! Completul este perfect ; pe viaţa mea dacă am mai văzut un asemenea triumf !

Mă declarai mulţumit.

— Ne-am înţeles, domnule. Luaţi costumul acesta deocamdată, are să meargă ca saftea, dacă pot să mă exprim astfel ; veţi vedea cum vă voi servi, cu haine de comandă. Daţi-mi voie să vă iau măsura. Tod ! Cerneală, o peniţă şi carnetul. Scrie : lungimea gambei 32 ; şi aşa mai departe.

Înainte de a fi putut sufla o vorbă, îmi şi luase toate măsurile şi comanda unor haine de ceremonie, a unor costume de dimineaţă, a unei serii de cămăşi — pe scurt : o garderobă întreagă.

Pînă la urmă, cînd am apucat şi eu să iau cuvîntul, i-am zis :

— Dar, dragul meu domn, nu *pot* să plătesc toată această comandă, afară decît dacă consimţiţi să aşteptaţi factura „la nesfîrşit" sau să-mi schimbaţi bancnota.

— Vă aştept la nesfîrşit ! Glumiţi, domnule ! Voi aştepta, dacă trebuie, o veşnicie — ăsta-i cuvîntul ! Tod, ia toate acestea şi trimite-le, fără a pierde o clipă, la locuinţa domniei-sale, care va binevoi să-ţi indice adresa. Lasă clienţii mai mărunţi să aştepte. Scrie adresa domnului şi...

— Sînt pe cale de a mă muta, răspunsei, aşa că vă voi comunica noua mea adresă.

— Perfect, domnule, cum doriţi ! Ieşirea e pe aici. La revedere, domnule, la revedere !

Cum vă închipuiţi prea bine, am profitat de situaţie şi am cumpărat tot ceea ce-mi lipsea, încercînd să schimb bancnota.

După o săptămînă, eram asortat cu o garderobă nou-nouţă, foarte elegantă şi luxoasă. Intrasem în pensiune la un hotel somptuos de pe Hanover Square. Luam acolo masa de seară, dar la dejun rămăsesem credincios umilei cîrciumi a lui Harris, unde prînzisem prima dată în contul faimoasei bancnote de un milion de lire.

Devenisem „senzaţia" birtului şi-i adusesem o celebritate nemăsurată. Ca din puşcă, se răspîndise zvonul că străinul ţicnit, care plimba un milion de lire în vesta lui era sfîntul ocrotitor al cîrciumii.

A fost de ajuns pentru a transforma acea sărăcăcioasă locantă, al cărei patron îşi scotea cu chiu, cu vai banii de pe-o zi pe alta, într-un restaurant năpădit de clienţi.

Harris îmi era atît de recunoscător, încît mă forţa să împrumut bani de la el — fără a-mi îngădui să-l

refuz — şi astfel, calic cum eram, aveam bani de cheltuială şi duceam o viaţă la nivelul marilor bogătaşi.

Îmi era totuşi teamă să nu sfîrşesc printr-o prăbuşire, căci, angrenat cum eram, trebuia sau să răzbesc prin noianul greutăţilor, sau să mă înec fără doar şi poate. Nimic nu căşunează mai mult rău lucrurilor şi situaţiilor care altminteri ar fi pur şi simplu caraghioase, nimic nu le conferă un caracter sobru şi grav, care ajunge adesea pînă la tragic, decît primejdia unei prăbuşiri ce pare de neînlăturat. Noaptea, împresurat de beznă, nu vedeam decît partea tragică a situaţiei mele ; aveam coşmaruri, gemeam, mă zvîrcoleam şi nu-mi găseam somnul. Dar ziua-n amiaza mare aspectul tragic dispărea, gîndurile îmi deveneau trandafirii şi mă plimbam cu pas uşor, ameţit, îmbătat aş putea spune, de norocul atît de neaşteptat care dăduse peste mine.

Era de altfel firesc, căci mă simţeam acum pe cale de a deveni unul dintre oamenii de vază ai metropolei universului, şi succesul începea să mi se suie la cap.

Era cu neputinţă să-mi arunc ochii pe vreun ziar englez, scoţian sau irlandez fără să dau peste un articol închinat faptelor şi apucăturilor miliardarului care poartă un milion de lire în „buzunarul de la vestă“ şi ultimelor sale isprăvi. La început eram citat în josul rubricii dedicate faptelor mondene ; dar încetul cu încetul, mi se dete întîietate asupra cavalerilor şi baronilor ; ba chiar în asemenea măsură, încît notorietatea mea, crescînd din zi în zi, pînă la sfîrşit urcă pe culmea măririlor şi avusei precădere asupra ducilor şi înalţilor membri ai clerului ; singură familia regală şi primarul Angliei mi-o luau înainte la „mondenităţi“. Notaţi însă bine

că toate acestea nu însemnau încă faimă, ci simplă notorietate ; iar eu rîvneam la mai mult ; îmi trebuia o faimă mondială. Lovitura hotărîtoare fu dată de *Punch*, care îmi făcu caricatura şi într-o clipă văzui cum umila şi şubreda mea notorietate se transformă într-o glorie nepieritoare ; primisem „acolada", eram acum un om „ajuns" ! Se putea glumi pe socoteala mea, dar cu respect şi fără grosolănie ; rîdeau de aventura mea, dar nimeni n-ar fi încercat să-şi bată joc de mine.

Punch mă înfăţişă sub trăsăturile unui vagabond, cu zdrenţele fîlfîind în aer şi tocmindu-mă cu un paznic ca să iau în schimbul bancnotei mele Turnul Londrei.

Vă închipuiţi zăpăceala care mă cuprinse ? Eu, un tinerel, un sărman terchea-berchea, pe care pînă mai ieri nimeni nu-l lua în seamă, deveneam deodată un punct de atracţie mondială ; nu era cu putinţă să rostesc o vorbă fără ca aceasta să treacă din gură-n gură ; nu era cu putinţă să fac un pas fără a auzi în jurul meu : „Staţi ! Ăsta e !"

În timpul meselor eram privit ca un animal ciudat ; la Operă, o mie de binocluri erau aţintite spre loja mea. Pe scurt, înotam literalmente în plină glorie, şi aceasta de dimineaţă pînă seara.

În pofida acestei situaţii, nu renunţasem cu totul la hainele mele vechi, şi din cînd în cînd ieşeam în jalnicul meu costum, ca să mai gust plăcerea din primele zile — anume, de a face cumpărături şi a fi jignit de negustori şi pe urmă să-l fac praf cu bancnota mea de un milion de lire pe cel care mă făcuse de ocară.

Dar aceasta nu ţinu mult, căci ziarele ilustrate mă schiţară atît de exact, încît îmi fu cu neputinţă să mai ies fără a fi recunoscut şi urmat de mulţimea de

gură-cască. Îndată ce încercam să fac cea mai mică cumpărătură, mi se oferea pe credit întregul magazin înainte de a avea măcar răgaz să scot bancnota.

Cam prin a zecea zi de la dobîndirea faimei, socotii nimerit să mă duc să-mi îndeplinesc datoria faţă de drapel, prezentîndu-mă ministrului Americii. Mă primi cu entuziasmul cuvenit situaţiei mele, mustrîndu-mă că nu venisem să-l văd mai curînd şi adăugînd foarte amabil că cel mai bun mijloc de a-i obţine iertarea era să cinez cu el chiar în seara aceea ; tocmai dădea o mare recepţie şi mă ruga stăruitor să iau locul unuia dintre invitaţii săi, căzut la pat în ultimul moment. Acceptai şi începurăm să discutăm ; ieşi la iveală că fusese coleg de şcoală cu tatăl meu, în copilărie ; că apoi se întîlniseră din nou la Universitatea din Yale şi păstraseră relaţii strînse pînă la moartea tatălui meu.

În amintirea acestei prietenii, îmi ceru să mă socotesc în locuinţa lui ca la mine acasă şi îmi declară că i-aş face mare plăcere venind oricînd pofteam.

Eram încîntat de această ospitalitate, pentru că protecţia ministrului putea să-mi fie de mare ajutor, salvîndu-mă de la pieire în ziua cînd s-ar fi întors lucrurile şi cînd ar fi căzut pe capul meu pacostea — nu ştiam cum, dar poate că ar fi găsit el un mijloc.

Acum, cînd lucrurile ajunseseră atît de departe, nu puteam să mă dau de gol faţă de el, punîndu-l la curent cu situaţia mea. La începutul acestei extraordinare cariere în Londra nu aş fi şovăit să o fac, dar acum simţeam că sînt prea prins în joc, şi-apoi, de ce-aş fi riscat o mărturisire aşa de gravă faţă de un prieten atît de recent ?

Cugetînd, viitorul nu mi se părea totuşi prea nesigur ; pînă acum împrumuturile făcute fuseseră moderate şi nu depăşeau leafa mea. Firește, încă nu

puteam şti la cît se va urca acea sumă, dar eram îndreptăţit să cred că în cazul cînd cîştiga rămăşagul binefăcătorul meu îmi va oferi să-mi aleg una din cele mai frumoase situaţii de care putea dispune bogatul bătrîn, firește dacă mă voi arăta la înălţimea îndatoririlor mele.

Eram sigur de această ultimă condiţie şi puteam să răspund de priceperea mea : aveam să cîştig, firește, rămăşagul, fiindcă totdeauna fusesem norocos.

Îmi evaluam leafa la o cifră variind între şase sute şi o mie de lire pe an ; să zicem şase sute în primul an, plus o creştere progresivă, ajungînd la cifra a doua, în proporţie cu meritul dovedit. Deocamdată, datoram o sumă echivalentă cu leafa mea pe primul an, căci, deşi toată lumea se întrecea să-mi împrumute bani, îmi putusem limita împrumuturile la trei sute de lire ; celelalte trei sute de lire reprezentau totalul cumpărăturilor mele şi cheltuielile de întreţinere pe un an de zile. Aveam de gînd să nu cheltuiesc mai mult decît leafa mea pe al doilea an, în timpul ultimelor săptămîni ale lunii ; dar pentru aceasta trebuia să deschid bine ochii, să mă arăt prudent şi chibzuit.

La sfîrşitul lunii, binefăcătorul meu trebuia să se întoarcă din călătorie ; totul urma să meargă bine pentru mine din clipa aceea ; voi repartiza între creditori leafa pe doi ani şi-mi voi lua numaidecît în primire slujba, apucîndu-mă de treabă.

La cină, care fu din cele mai strălucite, se aflau paisprezece persoane : ducele şi ducesa de Shoreditch ; fiica lor, lady Anne-Grace-Eleonor, Celeste de-Bohun şi aşa mai departe — şi tot aşa — contele şi contesa de Newgate ; vicontele Cheapside ; lordul şi lady Blatherskite. Alţi invitaţi fără titluri, de ambele sexe. În fine, mai erau ministrul, soţia şi fiica

sa, precum şi o prietenă de-a fiicei lor, numită Portia Langham, o fată de douăzeci şi doi de ani de care m-am îndrăgostit lulea în mai puţin de două minute. Trebuie să mărturisesc că i-am inspirat aceeaşi pasiune, ceea ce se vedea de altfel de la o poştă. Mai era un oaspete, un american — dar o cam iau înainte cu povestirea.

În timp ce toată lumea era adunată în salon şi se schimbau politeţuri în aşteptarea mesei, fiecare cercetînd cu răceală pe ultimii veniţi, lacheul anunţă: Mr. Lloyd Hastings. După ce i-a salutat pe stăpînul şi pe stăpîna casei, Hastings mă zări şi veni de-a dreptul la mine, întinzîndu-mi mîna, dar se opri brusc în clipa cînd vru s-o strîngă pe-a mea, şi îmi zise, cu un aer foarte stînjenit:

— Vă cer scuze, domnule, credeam că vă cunosc.

— Păi cum să nu? Mă cunoşti perfect, vechiul meu prieten.

— Nu, după cîte ştiu. N-aţi fi cumva acel... acel...?

— Acel monstru cu faimoasa vestă! Ai nimerit-o, nu te sfii să-mi spui porecla pe şleau. Sînt obişnuit.

— Ce surpriză plăcută! Ia te uită! Am văzut de două-trei ori numele dumitale împodobit cu acest epitet, dar nu-mi venise în minte că ai putea fi una şi aceeaşi persoană cu acel Henry Adams la care se făcea aluzie. Au trecut abia şase luni de cînd erai funcţionar la Blake Hopkins în San-Francisco, şi făceai ore suplimentare noaptea pentru a mă ajuta să pun în regulă şi să verific actele şi statisticile la Gould Curry Extension. Cine şi-ar fi închipuit să te vadă acum la Londra, doldora de milioane şi mare celebritate!... Aşa ceva-i aidoma ca într-o poveste din o mie şi una de nopţi. Dragul meu, mi se pare că visez; nu te mira dacă-mi trebuiesc cîteva clipe pentru a mă dezmetici.

Sînt tot aşa de uimit ca şi dumneata, Lloyd, şi nu mai înţeleg nici eu nimic.

— Am rămas cu gura căscată, dragul meu. Şi cînd te gîndeşti că astăzi se împlinesc exact trei luni de cînd cinam împreună la cantina minerilor !

— Te înşeli, era la *What Cheer !*

— A, da, întocmai, la What Cheer ! Ne-am întîlnit acolo la ora două noaptea ; am luat un cotlet şi cafea, ca să ne refacem forţele după ce ne măcinasem şase ore în şir cu socotelile întreprinderii ; încercasem chiar să te conving să mă urmezi la Londra, făgăduindu-ţi să-ţi obţin un concediu şi să-ţi plătesc cheltuielile de drum ; îţi garantam o parte din beneficii, dacă ieşea afacerea. M-ai trimis la plimbare, prezicîndu-mi că nu voi reuşi şi susţinînd că nu vrei să dai vrabia din mînă pentru cea de pe gard şi să-ţi pierzi o groază de vreme, cînd te întorci, ca să prinzi iar dedesubturile afacerii. Şi acum, iată-te totuşi aici ! E de necrezut. Spune-mi, cine te-a adus la Londra şi prin ce împrejurări ai reuşit în chipul acesta de necrezut ?

— O, printr-o simplă întîmplare. E o istorie prea lungă de povestit. Aproape un roman pot spune. Te voi pune la curent cu toate întîmplările — dar nu acum.

— Atunci, cînd ?

— La sfîrşitul lunii.

— Cum, va trebui să aştept mai mult de cincisprezece zile ? Îmi pui la grea încercare curiozitatea. Haide, făgăduieşte să-mi spui povestea peste-o săptămînă !

— Cu neputinţă. Vei afla de ce, încetul cu încetul. Dar ia spune-mi, cum merg afacerile ?

Se schimbă la faţă într-o clipită şi-mi zise, cu un suspin adînc :

— Ai fost un adevărat profet, Hal, un adevărat profet! Mai bine te ascultam şi nu veneam aici. Ar fi de preferat să tac chitic în privinţa asta, nu crezi?

— Dimpotrivă, mărturiseşte-mi în ce constă dezamăgirea dumitale. Vino astă-seară la mine, după recepţie, şi povesteşte-mi pe îndelete ce ţi s-a întîmplat.

— Într-adevăr? Vorbeşti serios?

Şi spunînd aşa, îl podidiră lacrimile.

— Da. Vreau să nu-mi ascunzi nimic.

— Îţi mulţumesc. Se mai găseşte şi cîte-un suflet milos, o inimă largă, care se interesează de afacerile mele după toate prin cîte-am trecut, Doamne! Ar trebui să-ţi mulţumesc în genunchi!

Îmi luă mîna şi o strînse cu putere.

Părea să aibă moralul ridicat, hotărît a fi foarte vesel în timpul cinei, care se cam lăsa aşteptată. Se întîmplă ceea ce era inevitabil, datorită jalnicului şi enervantului sistem englez, care pune înainte de toate chestiunea ierarhiei. Nu se cină pentru că nu putu fi rezolvată această problemă a ierarhiei. De altfel englezii au totdeauna grijă să mănînce acasă cînd sînt invitaţi altundeva la cină, căci se aşteaptă să fie traşi pe sfoară. Ar face bine să anunţe şi pe străinii care cad în capcană ca nişte ţînci.

Firește, această cină ratată nu trezi mirarea nici unuia dintre noi, căci cunoşteam cu toţii lăudabilele obiceiuri englezeşti şi nici unul nu era novice. Hastings însă, care nu era iniţiat în acest soi de maimuţărie, fusese înştiinţat din vreme de către ministrul care-l invitase că, din respect faţă de tradiţia britanică, nu va urma nici o cină.

Ficcare oferirăm invitatelor braţul pentru a ne îndrepta spre sala de mîncare, căci se obişnuieşte să fie respectate toate convenienţele. Acolo începură ciorovăielile. Ducele de Shoreditch pretindea să i se

acorde precădere şi deci el să prezideze masa, invocîndu-şi calitatea de reprezentant al regelui ; trebuia să treacă înaintea ministrului, care nu reprezenta, la drept vorbind, decît naţiunea.

Eu însă nu cedai, foarte hotărît să-mi păstrez drepturile ; în toate revistele mondene lăsam în urmă pe orice duce, cu singura excepţie a celor din familia regală. Prin urmare, în seara aceea mi se cuvenea întîietatea faţă de ducele de Shoreditch şi mă grăbii să-i atrag atenţia.

Discuţia dură mult şi bine, dar fu cu neputinţă să se rezolve litigiul. De altfel, amîndoi folosisem argumente concludente : el încercînd să menţioneze pe nedrept naşterea şi descendenţa sa directă din Wilhelm Cuceritorul [1], eu declarîndu-mă urmaş direct al lui Adam (cum dovedea numele) şi „tăindu-l" cu asta. Dacă e să stăm strîmb şi să judecăm drept, el făcea parte doar dintr-o ramură colaterală foarte recentă — de origine normandă.

În cele din urmă, urcarăm din nou în salon, fără să fi luat masa, şi tot cu acelaşi tipic de mai adineauri. Acolo ne aştepta o gustare, pe care o luarăm în picioare ; puturăm căpăta sardele şi cîteva căpşuni, mîncîndu-le fără să ne mai batem capul de astă dată cu eticheta şi cu ierarhia ; în cazul acesta, procedeul e foarte simplu : cei doi invitaţi de rang mai mare aruncă un şiling în aer ; cel care cîştigă se repede la căpşuni, iar celălalt ia şilingul. Următorii fac acelaşi lucru, iar ceilalţi îi imită pînă la cei din urmă.

Se aduseră apoi mese şi începurăm cu toţii să jucăm pichet. Miza era cincizeci de bani. Englezii nu

[1] William, duce de Normandia (1027—1087), sub conducerea căruia normanzii au cucerit Anglia, în anul 1066, în urma bătăliei de la Hastings ; primul rege normand al Angliei, cunoscut sub numele de William I Cuceritorul (1066—1087).

socot jocul o simplă distracţie ; trebuie să cîştige sau să piardă ceva (puţin interesează care din două), altfel în ruptul capului n-ar pune mîna pe-o carte.

Partida fu din cele mai plăcute, cel puţin pentru Miss Langham şi pentru mine ; mă vrăjise într-atîta, încît nu eram în stare să-mi număr levatele şi nici nu-mi dădeam seama cînd întorceam un atu. În aceste condiţii, era sigur că voi pierde, şi cum de altfel fetei nu-i ardea de joc mai mult decît mie, eram doi parteneri penibili. Nu ştiam decît un lucru : că eram în culmea fericirii, eram în al nouălea cer şi nu voiam să ştim de altceva : nici să fim treziţi din fericirea noastră.

Avusei curajul de a-i mărturisi dragostea ; da, avusei această tărie ! Auzind declaraţia mea, fata roşi, pînă cînd şi părul i se făcu roşu, dar îmi răspunse cu un aer radios că şi dînsa mă iubeşte.

Ah, ce seară minunată ! De cîte ori însemnam un punct, adăugam un *post-scriptum* pentru dînsa ; la rîndul ei, număra levatele, răspunzînd cu drăgălăşenii. Nu mai puteam rosti un cuvînt fără să adaug :

— Ce drăguţă sînteţi !

Ea continua :

— Cincisprezece doi, cincisprezece patru, cincisprezece şase, şi o pereche fac opt, şi opt fac şaisprezece. Aşa crezi ?

Şi zicînd aceasta, mă privea piezişş, pe sub frumoasele-i gene blonde, cu duioşie şi şiretenie. Dumnezeule, ce minunată şi gingaşă era în timpul acelei partide !

Fusei foarte cinstit şi fără ascunzişuri faţă de ea, mărturisindu-i că nu posed nici un ban în afară de faimoasa bancnotă de un milion de lire, despre care auzise vorbindu-se atîta. Adăugai, firește, că acest

bilet nu-mi aparţine ! Mărturisirea mea izbuti doar să-i aţîţe curiozitatea ; îmi ceru să-i spun de-a fir a păr povestea mea, fără să trec peste nici un amănunt ; istorisirea mea o făcu să se prăpădească de rîs.

Nu pricepeam ce poate găsi ea aşa de caraghios în păţania mea. La fiecare nou amănunt, ilaritatea ei sporea, aşa că fusei silit de mai multe ori să-mi întrerup povestirea, pentru a o lăsa să-şi mai tragă sufletul.

Se prăpădea de rîs, zău aşa ! Am mai văzut eu oameni rîzînd cu hohote, dar niciodată ascultînd relatarea unei povestiri atît de triste şi a unor aventuri atît de neplăcute pentru cel care era în cauză.

Aşa că am iubit-o şi mai mult, încîntat să văd că ştie să ia partea bună din toate ; fiindcă — de ! — o femeie cu un asemenea caracter fericit mi-ar fi putut fi o tovarăşă din cele mai nepreţuite, în halul în care se înfăţişau treburile mele.

Îi povestii, firește, că va trebui să aşteptăm doi ani pînă ce-mi voi achita datoriile ; îmi răspunse că nu-i pasă, numai să ştiu să-mi moderez cheltuielile şi să nu mă ating cîtuşi de puţin de leafa pe cel de-al treilea an.

Pe urmă, începu totuşi să pară puţin îngrijorată, întrebîndu-mă dacă nu mă înşelasem, dacă nu-mi făceam socoteli prea optimiste în legătură cu salariul pe care urma să-l primesc în primul an. Întrebarea, plină de bun-simţ, mă făcu să mă simt mai puţin încrezător în viitor, însă îmi sugeră o idee practică, pe care i-am împărtăşit-o cu sinceritate :

— Portia, scumpa mea, ai consimţi oare să mă întovărăşeşti în ziua în care va trebui să am o întrevedere cu cei doi binefăcători ai mei ?

Ea şovăi o clipă, apoi îmi răspunse :

— Da, dacă prezența mea îți poate da curaj și sluji cît de puțin. Totuși, parcă n-ar fi tocmai potrivit, ce zici ?

— Sînt de aceeași părere în fond ; dar, vezi, întrevederea trebuie să aibă o însemnătate atît de mare pentru viitorul nostru, încît...

— S-a făcut ! Voi merge cu dumneata ; nu-mi pasă „ce va zice lumea" îmi răspunse ea într-un frumos și mărinimos elan. Aș fi atît de fericită la gîndul că îți ajut cu ceva !

— Să-mi ajuți, scumpa mea ? Păi, dumneata vei face totul. Ești atît de frumoasă, atît de încîntătoare, atît de atrăgătoare, încît dacă vei fi de față pot să-mi ridic sus de tot pretențiile, pînă ce voi frînge rezistența celor doi bătrîni miliardari. Nu vor mai îndrăzni să se tocmească în privința salariului.

Ah ! Dacă ați fi văzut cum îi mai năvăli sîngele în obraji și cum îi sclipeau de fericire ochii cînd îmi răspunse :

— Lingușitor urîcios ce-mi ești ! Din toate cîte ai înșirat, nu-i nimic adevărat ! Voi merge totuși cu dumneata, pentru a te învăța minte. Nu toată lumea mă vede cu acciași ochi ca dumneata.

Aceste vorbe îmi redară încrederea și-mi risipiră atît de straşnic îndoielile, încît în sinea mea, prețuiam salariul meu din primul an la un minimum de o mie două sute de lire. Nu împărtășii Portiei speranțele mele bine întemeiate, preferînd să-i rezerv această surpriză frumoasă.

Întorcîndu-ne spre casă, tot lungul drumului pluteam lin în nori ; Hastings vorbea, dar în zadar, căci nu auzeam nici un cuvînt. Cînd intrarăm în micul meu salon, el se minună de confortul și de luxul locuinței mele.

— Ah, dragul meu, lasă-mă să stau puţin şi să admir în tihnă! Doamne! E un adevărat palat! Nu-i lipseşte nimic, din ce-şi poate dori omul de la căminul vesel şi primitor, pînă la masa îmbietoare, servită din belşug. Zău, Henry, vederea apartamentului dumitale nu-mi dezvăluie numai cît de bogat eşti, ci face să-mi pătrundă pînă în cel mai ascuns ungher al sufletului conştiinţa sărăciei mele — sărăcie cumplită şi înjositoare.

Dracu să-l ia cu toate complimentele lui, căci astfel mă scoase din toropeala mea şi făcu să mă treacă nişte fiori reci, amintindu-mi deodată că tot acest edificiu măreţ era clădit pe un teren şubred, pe un strat de pămînt gros doar de un centimetru şi minat de un crater.

Nu-mi dădusem încă seama că visam cu capul de-a binelea în nori — adică, un răstimp nu-mi îngăduisem să ştiu acest lucru.

Da, iată trista realitate a situaţiei mele: datorii peste datorii; nici o para chioară în perspectivă; fericirea sau nenorocirea unei fete minunate stăteau în mîna mea, iar eu, la rîndul meu, nu pot pune la bătaie decît un salariu mai mult decît problematic! Ah-ah-ah! S-a sfîrşit cu orice nădejde, sînt ruinat, pierdut pentru vecie!

— Dar, Henri, numai o picătură neînsemnată din veniturile dumitale zilnice ar ajunge să...

— Din veniturile mele zilnice? Haide să ne aşezăm în faţa acestei sticle cu whisky vechi şi să vorbim; dar la urma urmei, poate ţi-e foame. Să ne aşezăm, în orice caz.

— Nu-mi da nimic; nu mai ştiu ce e pofta de mîncare, în ultimele zile; dar am să beau bucuros cu dumneata pînă am să cad lat. Haide. Să începem!

— De acord, sînt de părerea dumitale. Gata! Ca să ne vie însă cheful, deapănă firul povestirii dumitale, Lloyd, pînă pregătesc eu băutura. Dă-i drumul.

— Să depăn firul povestirii mele? Cum, s-o iau încă o dată de la capăt?

— Cum adică încă o dată? Ce vrei să spui?

— Te întreb dacă ai poftă s-o mai auzi o dată.

— S-o mai aud o dată? E o enigmă la mijloc. Ascultă, dragul meu, nu mai trage cu băutura. Nu vezi că nu-ţi prieşte?

— Hotărît, Henry, mă îngrijorezi. Pari că nu-ţi dai seama de loc că ţi-am povestit toată istoria venind încoace.

— Dumneata?

— Da, eu.

— Să mă spînzuri dacă am înţeles o boabă!

— Haide, Henry, acum să vorbim serios. Ce te-a apucat acolo, la recepţia ministrului?

Atunci, întregul adevăr îmi fulgeră prin minte. Şi i-am mărturisit: mă iubeşte. Am cucerit cea mai răpitoare fată din lume!

Auzindu-mi mărturisirea, tăbărî pe mine, îmi luă mîinile şi mi le scutură, gata-gata să-mi frîngă oasele; de data asta mă iertа că nu i-am ascultat povestirea de-a lungul întregului drum de trei mile pe care îl străbătusem împreună. Ca un bun prieten ce era, omul se aşeză resemnat şi-şi luă povestea de la capăt. Iată, în două cuvinte, istoria pătimirilor sale:

Venise în Anglia să pună la cale o afacere pe care o socotea straşnică: avea „opţiune" pentru a plasa acţiuni în contul proprietarilor de la mina cunoscută sub numele de Gould Curry Extension. Aceste acţiuni reprezentau un capital de un milion de do-

lari ; tot ce putea obţine în plus însemna cîştigul său.

Străduindu-se din răsputeri şi folosind toate mijloacele cinstite şi necinstite, el cheltuise tot ce avusese, fără a găsi măcar un singur capitalist care să-i primească propunerile. Şi, colac peste pupăză, trebuia să dea socoteală de misiunea sa la sfîrşitul lunii. Era cu desăvîrşire ruinat. Deodată, începu să sară în sus şi îmi strigă :

— Henry, dumneata poţi să mă scoţi din acest impas. Numai dumneata poţi să mă scoţi la liman. Vrei ? Răspunde-mi odată !

— Spune-mi în ce fel, dragul meu. Hai, vorbeşte, băiete.

— Dă-mi un milion, plus drumul pînă în America ; în schimb îţi las opţiunea mea. Haide, nu mă refuza, nu spune nu !

În faţa acestei propuneri simţii că-mi îngheaţă sîngele-n vine ; îmi venea să-i strig :

— Dar, sărmanul meu Lloyd, dumneata uiţi că şi eu sînt pe geantă ? Un biet calic fără un ban pe suflet şi dator vîndut !

Dar pe loc îmi veni o idee la capac, caldă-călduţă aşa că mă ţinui tare, încercînd să-mi stăpînesc emoţia şi încleştîndu-mi fălcile. Ca un capitalist sigur pe sine, îi răspunsei cu o îndrăzneală neştirbită :

— Ei bine, da. Te voi salva, Lloyd !

— Atunci, sînt ca şi salvat ! Să te răsplătească Dumnezeu în vecii vecilor ! Dacă aş putea vreodată...

— Lasă-mă să termin, Lloyd. Te voi salva, dar în felul meu ; căci doresc ca acum să nu mai ai de înfruntat nici un risc. N-am nevoie să cumpăr minele ; pot şi fără asta să-mi pun în circulaţie capitalurile într-un centru comercial ca Londra şi nici nu caut alt-

ceva tot timpul decît să-mi folosesc creditul. Iată ce vom face : cunosc mina despre care vorbeşti şi sînt convins că reprezintă o avere enormă ; pot jura pentru ea cu ochii închişi. În două săptămîni, ai să vinzi acţiuni la purtător în valoare de trei milioane, slujindu-te de numele meu ; după aceea, vom face împărţeala acţiunilor, jumătate-jumătate.

Ideea mea îi surîse pînă într-atîta, încît începu să ţopăie, dezlănţuindu-se într-un dans nebunesc ; în bucuria sa, ar fi spart totul în jurul lui dacă nu i-aş fi pus frîu delirului înşfăcîndu-l şi legîndu-l cobză.

În sfîrşit, se potoli, şi cu faţa strălucind de o mare fericire spuse :

— Să mă servesc de numele dumitale ! Numele dumitale — închipuie-ţi ! Aceşti londonezi bogaţi se vor năpusti roiuri-roiuri asupra mea ca să pună mîna pe acţiuni ; va fi o adevărată bătălie ! Averea mea e gata făcută şi asigurată ; fii liniştit, nu voi uita niciodată că-ţi datorez fericirea, ţi-o jur !

În mai puţin de douăzeci şi patru de ore, toţi bogătaşii Londrei fură în picioare şi veniră buluc la mine : eram silit să stau zi de zi în casă, spunîndu-le tuturor vizitatorilor :

— E adevărat, i-am dat voie să se folosească de numele meu.

Îl cunosc şi-l preţuiesc la justa-i valoare ; omul acesta are un caracter mai presus de orice bănuială ; cît despre mina lui, face mult mai mult decît cere.

Între timp, îmi petreceam serile la ministru, alături de scumpa mea Portia ; nu-i suflam o vorbă despre mină, voind să-i fac o surpriză. Vorbeam doar despre salariu ; numai despre salariu şi dragoste ; uneori despre dragoste, alteori despre salariu, şi alteori despre amîndouă laolaltă. Nu-ţi închipui, scumpul meu, în ce măsură toate acestea interesau pe soţia şi pe fiica ministrului ; amîndouă foloseau nenumărate şiretlicuri

spre a ne feri de întreruperi şi a-l ţine pe ministru departe de taina noastră. Ce mai, amîndouă erau de-o drăgălăşenie fără cusur.

La sfîrşitul lunii aveam un credit de un milion de dolari, repartizaţi între băncile Londrei şi cele ale comitatului, iar Hastings se pricopsise la fel ca şi mine.

Îmbrăcat cum se cuvine, mă dusei cu trăsura la casa din Portland Place şi mă asigurai — cercetînd dintr-o ochire faţada clădirii — că cei doi călători se înapoiaseră ; de acolo mă întorsei la ministru ca s-o caut pe scumpa mea Portia ; plecarăm cu trăsura spre Portland Place şi vorbirăm de salariu tot lungul drumului. Această chestiune arzătoare dădea frumuseţii Portiei o strălucire aproape de neîndurat. Văzînd-o atît de înfrigurată şi în acelaşi timp radiind un farmec căruia nu i te puteai împotrivi, nu mă putui opri de a-i spune :

— Comoara mea, eşti atît de fermecătoare încît ar fi o crimă dacă am pretinde mai puţin de trei mii de dolari pe an.

— Henry, Henry, nici să nu-ţi treacă prin minte aşa ceva ! Ne ruinezi !

— Las' pe mine, nu te teme ! Numai să arăţi la fel de fermecătoare, şi te poţi încrede în mine. Totul va merge strună.

În ciuda afirmaţiei mele, Portia nu era de loc convinsă şi trebui să-i dau curaj tot lungul drumului. Ea îmi repeta într-una :

— Henry, să nu uităm că dacă ceri prea mult nu vei căpăta nici un salariu. Ce ne facem atunci fără mijloace şi fără putinţa de a ne cîştiga viaţa ?

Furăm primiţi de acelaşi lacheu care îmi deschisese uşa cu o lună în urmă, şi mă aflai dinaintea aceloraşi doi bătrîni gentlemeni. Se uitară surprinşi la fermecătoarea făptură care mă însoţea, iar eu le spusei fără şovăire :

— Această tînără fată, domnilor, este viitorul meu sprijin, tovarăşa mea de viaţă.

Apoi prezentai pe aceşti domni Portiei, spunîndu-le numele şi titlurile. Nu părură de loc miraţi ; mă socoteau, firește, în stare de-a cunoaşte almanahul nobiliar al Londrei.

Foarte amabili, ne poftiră să luăm loc şi se arătară foarte îndatoritori faţă de Portia, pentru a o face să se simtă la largul ei.

Luai cuvîntul şi zisei :

— Domnilor, sînt gata să vă dau socoteală de însărcinările mele.

— Sîntem încîntaţi să vă ascultăm, îmi întoarse vorba binefăcătorul meu, căci de-abia aşteptăm să aflăm care dintre noi doi : fratele meu Abel, sau eu, a cîştigat rămăşagul. Dacă am să cîştig eu, vei avea tot ce-mi stă în putinţă să-ţi ofer. Ai bancnota de un milion de lire ?

— Iat-o, domnule, răspunsei, întinzîndu-i-o.

— Am cîştigat ! urlă el, bătîndu-l pe Abel pe spate. Ce mai zici, scumpul meu frate ?

— Spun că tînărul a supravieţuit şi că pierd douăzeci de mii de lire. N-aş fi crezut aşa ceva nici în ruptul capului !

— Nu-i numai atît, domnilor, adăugai eu. Mai am să vă istorisesc o povestire foarte lungă. Îngăduiţi-mi să vin o dată aici spre a vă înşirui pe îndelete isprăvile mele din luna care a trecut ; merită, vă asigur. Pînă atunci, aruncaţi o privire la hîrtia aceasta :

— Ce ? O chitanţă de depunere a două sute de mii de lire ; chiar a dumitale ?

— Da, chiar a mea ! Am cîştigat această avere slujindu-mă timp de treizeci de zile de mica sumă pe care mi-aţi împrumutat-o. Şi, lucru curios, nu m-am servit de ea decît pentru a cumpăra diverse nimicuri şi pentru a cere restul, de altfel fără succes.

— Asta, dragul meu, e ceva uimitor. Eşti un om şi jumătate ! E de necrezut !

— Totuşi, e adevărul gol-goluţ, şi vă voi dovedi-o.

Portia nu-şi venea nici ea în fire ; căscînd nişte ochi mari şi rotunzi, mă întrebă :

— Cum, Henry, banii aceştia sînt într-adevăr ai tăi ? De ce mi-ai îndrugat numai braşoave ?

— Mărturisesc că aşa stau lucrurile, scumpa mea ; dar mă vei ierta, îmi închipui.

Ea se bosumflă şi-mi răspunse :

— Nu-i chiar aşa de sigur ; nu-i de loc frumos să-ţi baţi joc de mine în felul acesta.

— Haide, scumpa mea Portia, nu te supăra ; am vrut să glumesc, şi nimic mai mult. Acum, să plecăm.

— Nu, nu, aşteptaţi, îmi zise binefăcătorul meu. Uitaţi situaţia pe care v-am făgăduit-o ?

— Ah, da, e drept. Vă mulţumesc din toată inima ; dar, drept să vă spun, nu mai am nevoie.

— Nu uita că îţi ofer tot ce-mi stă în putinţă.

— Mulţumesc de mii de ori şi din toată inima ! Ofertele dumneavoastră, chiar cele mai mărinimoase, nu m-ar putea ispiti.

— Henry, mi-e ruşine de tine. Abia dacă îi mulţumeşti marelui tău binefăcător ! Lasă-mă cel puţin s-o fac eu în locul tău şi să-i exprim recunoştinţa noastră.

— Fă-o, draga mea, dacă poţi s-o faci mai bine decît mine. Ia să vedem !

Ea se sculă, se duse glonţ la bătrînul domn, se aşeză pe genunchii lui, îi trecu braţele după gît şi îl sărută drept pe gură. În aceeaşi clipă, cei doi fraţi izbucniră în rîs. Eu rămăsesem împietrit, cu totul copleşit de uimire, după cum vă puteţi închipui. Portia strigă :

— Tăticule, auzi, îţi spune că nu-i poţi oferi nici o situaţie destul de bună pentru el. Vezi cum mă jigneşte ?

— Cum, scumpa mea ! îngăimai eu. E tatăl tău ?

— Desigur, ţi-l prezint pe tatăl meu vitreg şi totodată cel mai scump tată vitreg din lume. Înţelegi acum de ce mă prăpădeam de rîs cînd mi-ai povestit la recepţia ministrului, necunoscîndu-mi relaţiile de familie, cum născocirea tatălui meu şi a unchiului Abel te băgase de-a binelea la apă !

La aceste cuvinte, vorbii fără înconjur ; eram foarte hotărît să merg de-a dreptul la ţintă.

— Ah, scumpul meu domn, daţi-mi voie să retrag cele spuse. Există o situaţie pe care sînt gata s-o primesc din partea dumneavoastră, şi încă pe loc.

— Care anume ?

— Aceea de ginere.

— Perfect, perfect ! Dar trebuie să-ţi atrag atenţia că, deoarece nu ai deţinut niciodată funcţia de ginere, nu poţi desigur aduce nici o recomandaţie care să arate că ai îndeplinit condiţiile, aşa că...

— Nu face nimic ; lăsaţi-mă să încerc, vă implor ! Măcar pentru treizeci sau patruzeci de ani ! Dacă după aceea voi...

— Ei bine, fie ! Ne-am înţeles. Îţi fac acest mic hatîr. Ia-o pe Portia : e a dumitale !

Nu mai e nevoie să mă întrebaţi dacă eram fericiţi ! Nici n-am cuvinte să vă descriu. Portia şi cu mine ne simţeam plutind în al nouălea cer. Peste o zi sau două, cînd Londra află despre întîmplarea mea şi fură cunoscute păţaniile mele cu faimoasa bancnotă, puteţi ghici că sfîrşitul aventurii mele trecu din gură-n gură şi mult se mai trăncăni pe socoteala noastră. Întreaga Londră petrecu pe seama noastră. Dar n-ai ce-i face !

Socrul meu duse înapoi la Banca Angliei acea preţioasă bancnotă şi o încasă ; aceasta, ca o atenţie foarte delicată, anulă biletul şi îl dărui socrului meu. În ziua cununiei, tatăl Portiei ne dărui această bancnotă ; din acea zi, o puteţi vedea cu grijă înrămată în dor-

mitorul nostru la loc de cinste. Şi vă asigur că venerez avea bucată de hîrtie care mi-a adus-o pe scumpa mea Portia !

Fără ea, într-adevăr, poate că n-aş fi putut rămîne la Londra, n-aş fi fost niciodată primit la recepţia ministrului şi prin urmare n-aş fi întîlnit-o pe Portia.

Uitaţi-vă bine la această bancnotă de un milion de lire ! Nu mi-a servit să fac decît o singură cumpărătură în viaţa mea, dar această cumpărătură n-am plătit-o nici cu-a zecea parte din valoarea-i reală.

CÎND FACI PE ÎNSOŢITORUL

Trebuia să plecăm de la Aix-les-Bains la Geneva şi de-acolo, printr-un lanţ de călătorii încîlcite, care durau fiecare cîte-o zi, să ajungem la Bayreuth, în Bavaria. Firește că s-ar fi cuvenit să tocmesc un însoţitor, care să aibă grijă de o societate atît de simandicoasă.

Am tot amînat însă, iar timpul s-a scurs pe nesimţite. În cele din urmă, m-am pomenit într-o bună zi că eram pe cale de-a porni şi nu aveam nici picior de însoţitor. Atunci, am luat o hotărîre, despre a cărei nechibzuită cutezanţă îmi dădeam bine seama, dar care mă ispitea totuşi. M-am hotărît să parcurg prima etapă fără ajutorul nimănui — şi m-am ţinut de cuvînt.

Am condus eu însumi întregul grup — patru persoane — de la Aix-les-Bains la Geneva. Distanţa era de două ceasuri şi ceva şi trebuia să schimbăm o singură dată trenul. Nu s-a produs nici o încurcătură. Doar o valiză şi cîteva lucruşoare au rămas uitate pe

peron — fapt atît de banal, încît aproape că nici nu merită să fie numit o încurcătură —, aşa că m-am oferit să conduc societatea tot drumul, pînă la Bayreuth.

Asta a fost într-adevăr o boroboaţă, deşi în momentul acela nu mi-a părut aşa. Existau mai multe operaţii şi amănunte decît îmi închipuiam eu : 1. două persoane, pe care le lăsasem într-o pensiune la Geneva cu cîteva săptămîni mai înainte, trebuiau să fie anunţate şi aduse la hotel ; 2. trebuia să-i anunţ pe cei de la depozitul de bagaje de pe Grand Quay să aducă la hotel şapte din cuferele lăsate de noi şi să care îndărăt la gară alte şapte cufere, care urmau să fie adunate pe culoar ; 3. trebuia să descopăr în care parte a Europei se află Bayreuthul şi să cumpăr şapte bilete de tren pentru această localitate ; 4. trebuia să trimit o telegramă unui prieten din Olanda ; 5. cum era ceasul două după amiază, trebuia să ne grăbim ca să fim gata pentru primul tren de seară, asigurîndu-ne bilete la vagonul de dormit ; 6. mai trebuia să scot bani de la bancă.

Mi s-a părut că cel mai important lucru erau biletele pentru vagonul de dormit, aşa că m-am dus personal la gară ca să mă asigur de bilete ; comisionarii de la hoteluri nu sînt totdeauna oameni prea descurcăreţi. Cum era zăpuşeală, s-ar fi cuvenit să iau o trăsură, dar mi s-a părut mai economicos să mă duc pe jos. Lucrurile nu au ieşit însă cum am dorit, fiindcă m-am rătăcit şi astfel distanţa s-a întreit. Am cerut bilete şi am fost întrebat pe care rută vreau să merg, ceea ce m-a stînjenit şi m-a făcut să-mi pierd capul — stăteau atîţia oameni în jurul meu, şi eu habar n-aveam de rute şi nici nu-mi trecuse prin cap că voi avea de ales între două rute — aşa că am socotit că-i mai bine să mă întorc la hotel, să alcătuiesc itinerarul şi apoi să mă întorc la gară.

De astă dată, am luat o trăsură, dar în drum spre hotel mi-am amintit că mi se isprăviseră ţigările, aşa că m-am gîndit că ar fi bine să-mi iau cîteva, pînă nu uit. Tutungeria era chiar după colţ şi nu aveam nevoie de trăsură. I-am cerut birjarului să mă aştepte. Cu gîndul la telegramă şi tot încercînd să mi-o formulez în minte, am uitat de ţigări, de trăsură şi de toate şi am mers aşa în neştire. Avusesem de gînd să-i rog pe cei de la hotel să trimită telegrama, dar, cum nu puteam fi prea departe de poştă, m-am gîndit s-o expediez chiar eu, însă poşta era mai departe decît îmi închipuisem. În cele din urmă, găsind oficiul poştal, am scris telegrama şi am înmînat-o. Amploaiatul era un om cu aer grav, care se tot foia şi agita şi începu să mă ţină sub un tir de întrebări în franţuzeşte, care cădeau ca ropotele de ploaie, aşa încît nu puteam prinde legăturile dintre cuvinte. Din nou m-am fîstîcit. Un englez însă a intervenit, zicîndu-mi că amploaiatul vrea să afle unde trebuie să expedieze telegrama. Nu i-am putut spune, fiindcă nu era telegrama mea, şi i-am explicat că eu nu fac decît un serviciu unuia dintre membrii grupului nostru. Funcţionarul însă nu vru să înţeleagă : lui îi trebuia adresa. Ce mă fac ? I-am declarat că — întrucît e atît de pretenţios — am să mă duc îndărăt la hotel şi am să i-o aduc.

Totuşi, m-am gîndit că-i mai bine să mă duc mai întîi pe la cele două persoane care trebuiau anunţate în privinţa plecării, zicîndu-mi că-i necesar să procedez sistematic şi în ordine, ocupîndu-mă pe rînd de fiecare amănunt. Apoi mi-am amintit că trăsura îmi mănîncă averea acolo lîngă hotel, aşa că am chemat altă trăsură şi i-am spus birjarului să vină cu ea la Oficiul Poştal şi să mă aştepte pînă mă întorc.

Am făcut un drum lung, pe arşiţă, ca să-i adun pe oamenii aceia, dar cînd am ajuns la ei, am constatat că nu pot veni cu mine fiindcă au o mulţime de valize, care mai de care mai grele, şi le trebuie o trăsură. Am plecat să caut o trăsură, dar pînă să dau de vreuna am crezut că ajunsesem în apropierea lui Grand Quay — cel puţin aşa mi s-a năzărit. Drept aceea mi-am zis că aş putea cîştiga timp abătîndu-mă puţin şi aranjînd treaba cu cuferele. M-am abătut cale de vreo milă şi, deşi nu am găsit Grand Quay-ul, am dat peste o tutungerie şi mi-am amintit de ţigări. I-am spus tutungiului că, întrucît plec la Bayreuth, doresc o provizie serioasă de ţigări, care să mă ţină tot drumul. Omul m-a întrebat pe care rută am de gînd s-o iau. I-am zis că nu ştiu. M-a sfătuit să merg prin Zürich şi prin diferite alte localităţi, pe care mi le-a înşirat, şi s-a oferit să-mi vîndă şapte bilete directe de clasa a doua cu douăzeci şi doi de dolari bucata, ceea ce însemna că renunţă la comisionul la care societatea Căilor Ferate îi dă dreptul. Cum eram sătul să călătoresc în clasa a doua cu bilete de clasa întîi, am încheiat tîrgul.

Tot căutînd, am găsit şi biroul de depozitare a bagajelor, adică societatea de transporturi Natural & Co., şi le-am spus celor de acolo să trimită şapte cufere de-ale noastre la hotel şi să le îngrămădească pe culoare. Mi s-a cam părut mie că nu le-am transmis chiar tot ce trebuia, dar, ce vreţi, mai mult nu-mi venise-n minte în clipele acelea.

Am găsit apoi banca şi am cerut nişte bani, însă lăsasem pe undeva scrisoarea de credit şi nu am fost în stare să scot nici un gologan. Mi-am adus aminte îndată că trebuie s-o fi lăsat pe masa unde scrisesem telegrama, aşa că am luat o trăsură, am zburat la Oficiul Poştal şi am urcat scările într-un

suflet. Funcţionarii mi-au spus că, într-adevăr, se găsise pe masă o scrisoare de credit, care acum însă se afla depusă la poliţie, unde este necesar să mă duc şi să adeveresc că scrisoarea îmi aparţine. Mi-au dat un băiat să mă conducă şi am ieşit pe din dos. După ce-am bătut cîteva mile, am găsit sediul poliţiei, dar imediat mi-am amintit de trăsuri şi l-am rugat pe băiat să le trimită la mine cînd mă întorc la Poştă.

Între timp se lăsase noaptea, şi comisarul se dusese la cină. M-am gîndit să mă duc şi eu să cinez, dar agentul de serviciu a fost de altă părere, astfel că am rămas acolo. Comisarul a dat pe-acolo pe la zece şi jumătate, însă s-a scuzat că fiind prea tîrziu nu mai poate face nimic în seara aceea, sfătuindu-mă să vin la 9,30 dimineaţa. Agentul ar fi vrut să mă ţină acolo toată noaptea, spunînd că sînt un individ suspect şi probabil că scrisoarea de credit nu-mi aparţine, că nici nu ştiu ce-i o scrisoare de credit, ci pur şi simplu îl văzusem pe adevăratul deţinător al scrisorii lăsînd-o pe masă şi voisem să mi-o însuşesc. Pesemne că îi păream un individ care pune mîna pe orice nimereşte, fie că e lucru de preţ sau ba. Comisarul însă a zis că nu găseşte nimic suspect la mine, că par o fiinţă neprimejdioasă şi nu am nici un cusur în afară de o minte cam aiurită, dar nici aceasta, într-o măsură prea îngrijorătoare. I-am mulţumit pentru compliment, şi după ce am scăpat de acolo m-am dus acasă cu cele trei trăsuri angajate în cursul zilei.

Cum eram trudit ca un cîine şi într-un hal fără de hal, ceea ce nu mi-ar fi îngăduit să răspund cumpătat la întrebări, m-am gîndit să nu tulbur „expediţia" la ceasul acela de noapte. Ştiam că la celălalt capăt al holului se află o odaie goală. Nu am izbutit să ajung chiar pînă acolo, fiindcă se

pusese o gardă, „expediţia“ fiind îngrijorată de soarta mea. Mă aflam într-o situaţie foarte supărătoare. Membrii „expediţiei“ şedeau ţepeni şi necruţători în patru fotolii, orînduite la şir. Erau cu şalurile la gît, cu toate catrafusele în preajmă, cu valize şi ghiduri în poală. Aşa stăteau de patru ceasuri, şi termometrul coborîse într-una. Da, şi aşteptau aşa, adică mă aşteptau pe mine. Simţeam că doar un neprevăzut şi strălucit *tour de force*, fericit plănuit, ar putea sparge acest front de fier, schimbînd lucrurile în favoarea mea ; aşa că mi-am azvîrlit pălăria în arenă şi am urmat-o cu un salt şi o tumbă, ţipînd plin de voioşie :

— Ha-ha ! Iată-ne cu toţii laolaltă, domnule Ghiduşu !

Nimic nu putea fi mai profund şi încremenit decît lipsa aplauzelor după această introducere. I-am dat însă înainte, ţinînd-o tot aşa. Mi se părea că nu există altă cale de scăpare, deşi încrederea ce-o avusesem în succesul meu — slabă pînă atunci — primise o lovitură mortală şi se dusese de rîpă.

Cu inima grea, am încercat să fiu glumeţ. M-am căznit să înmoi inimile celorlalţi şi să îmblînzesc furia amară care se citea pe chipurile lor, luîndu-i cu tot soiul de vorbe deştepte şi sprinţare şi transformînd toată povestea aceea înfiorătoare într-un incident umoristic, foarte amuzant. Planul însă nu fusese bine conceput. Recunosc că nu era atmosfera cea mai prielnică pentru aşa ceva. N-am fost răsplătit nici măcar cu un singur zîmbet ; pe chipurile acelea jignite nu s-a mişcat un muşchi ; n-am domolit cu nimic gerul din privirile acelea glaciale. Am mai făcut un efort disperat de a îmbuna lumea, însă şeful „expediţiei“ mi-a retezat-o drept la mijloc, zicîndu-mi :

— Unde-ai fost ?

Din tonul său, am priceput că are de gînd să treacă la chestiuni mai precise, aşa că am început să povestesc peripeţiile mele dar dumnealui mi-a retezat-o din nou.

— Unde sînt celelalte două persoane? Am fost grozav de îngrijorat, neştiind ce li s-a întîmplat.

— A, cei doi sînt sănătoşi şi teferi. M-am dus să iau o trăsură. Uite, chiar acum mă duc şi...

— Stai jos! Nu ştii că e ora unsprezece? Unde i-ai lăsat?

— La pensiune.

— De ce nu i-ai adus aici?

— Fiindcă nu le-am putut căra valizele. Aşa că m-am gîndit...

— Te-ai gîndit! Să nu mai încerci aşa ceva! Omul nu poate gîndi dacă nu are maşinăria cuvenită. Pînă la pensiunea ălora sînt două mile. Cum te-ai dus la ei fără trăsură?

— Eu, să vedeţi, n-am avut de gînd să mă duc aşa; numai că s-a întîmplat de-au ieşit lucrurile aşa.

— Cum de s-au întîmplat aşa?

— Eram la Oficiul Poştal, cînd mi-am amintit că lăsasem o trăsură să mă aştepte aici, aşa că, pentru a cruţa cheltuielile, am trimis o altă trăsură ca să — ca să...

— Ca să ce?

— Ei, nu-mi mai amintesc acum de ce, dar cred că cel de-al doilea birjar urma să le spună celor de la hotel să plătească pe primul birjar şi să-l expedieze.

— Ce folos ai fi avut din asta?

— Ce folos aş fi avut? Ar fi scutit o cheltuială inutilă, nu-i aşa?

— Punînd altă trăsură în locul primei, ca să continuie cheltuielile?

N-am mai zis nici pîs.

— De ce nu i-ai spus celui de-al doilea birjar să vină să te ia cu trăsura?

— Aa, ba chiar asta am şi făcut! Acum îmi aduc aminte. Da, da, aşa am făcut. Fiindcă îmi amintesc că atunci cînd...

— Bine, atunci de ce nu s-a mai întors trăsura să te ia?

— La Oficiul Poştal? Cum? Dar s-a întors.

— Foarte bine, atunci cum de s-a făcut că te-ai dus pe jos la pensiune?

— Nu, nu-mi amintesc prea bine cum s-a întîmplat. A, ba da, mi-am adus aminte. Am scris depeşa, care trebuia trimisă în Olanda, şi...

— Of, slavă Domnului, bine că ai făcut ceva! Pentru nimic în lume nu te-aş fi iertat dacă uitai... De ce arăţi aşa de schimbat? De ce te fereşti de privirea mea? Depeşa aceea e lucrul cel mai important, care... Cum, n-ai expediat-o?

— Nu v-am spus că n-am expediat-o?

— Nici nu mai e nevoie să ne spui. Of, Doamne, pentru nimic în lume n-aş fi dorit să întîrzie depeşa. De ce n-ai trimis-o?

— Păi, să vedeţi, după ce aveam atîtea lucruri pe cap, atîtea pe care trebuia să le fac şi la care trebuia să mă gîndesc, cei de la Poştă s-au găsit să fie din cale-afară de pretenţioşi. După ce-am scris telegrama...

— Ah, nu face nimic. Las-o-ncolo de treabă! Justificările astea nu mai pot îndrepta nimic. Ce părere are să-şi facă omul despre noi?

— A, în privinţa asta totu-i în regulă! Are să-şi închipuie că am dat telegrama funcţionarilor de la hotel şi că ei...

— Sigur, chiar aşa! De ce n-ai procedat aşa? Nici că se putea ceva mai rezonabil!

— Da, știu și eu, dar pe urmă m-a bătut gîndul că trebuie să fiu sigur, să mă duc la bancă și să scot niște bani...

— Ei, pînă la urmă tot meriți oarecare laudă, fiindcă te-ai gîndit la asta. Nu vreau să fiu prea aspru cu dumneata, dar trebuie să recunoști că ne-ai prilejuit la toți o mare bătaie de cap — și în bună parte pe degeaba. Cît ai scos de la bancă?

— Hm, de, eu... mi-am zis că...

— Că anume ce?

— Că — ei bine, mi se pare că în împrejurările — atîția dintre noi, știți, și — și...

— Ce tot îndrugi acolo? Întoarce-ți fața la mine și lasă-mă să... Cum, n-ai încasat nici un ban?

— Să vedeți, bancherul mi-a zis...

— Las-o-ncolo! Treaba lui ce-a zis bancherul! Trebuie să fie vreun motiv personal că n-ai încasat nimic. Nu un motiv propriu-zis, dar ceva care...

— Ei bine, adevărul este că pur și simplu n-am avut la mine scrisoarea de credit.

— N-ai avut scrisoarea de credit?

— N-am avut scrisoarea de credit la mine.

— Da nu mai repeta asta la nesfîrșit! Unde era scrisoarea de credit?

— La Oficiul Poștal.

— De ce?

— Păi, am uitat de ea și am lăsat-o acolo.

— Pe cuvîntul meu, am văzut în viața mea nenumărați însoțitori, dar nici unul din cei pe care i-am cunoscut vreodată...

— Am făcut tot ce mi-a stat în puteri.

— Ai dreptate, nefericitul meu domn, și într-adevăr sînt nedrept făcîndu-ți atîtea imputări, cînd dumneata te-ai prăpădit alergînd, iar noi am stat aici, gîndindu-ne doar la necazurile noastre în loc să-ți purtăm recunoștință pentru ceea ce încercai să

faci pentru noi. Toate se vor aranja. Nu-i nimic, vom lua trenul de mîine dimineaţă la 7,30. Ai cumpărat biletele ?

— Le-am luat, ba încă am dat de-un chilipir. Clasa a doua.

— Mă bucur. Sînt o mulţime de oameni care călătoresc în clasa a doua, aşa că putem face şi noi la fel, şi mai economisim diferenţa aceea destul de costisitoare. Cît ai dat pe bilete ?

— Douăzeci şi doi de dolari biletul — via Bayreuth.

— Nu ştiam că poţi cumpăra de oriunde bilete directe. Ştiam că numai la Londra şi la Paris găseşti asemenea bilete.

— Cine caută şi se pricepe — găseşte. Sigur, nu toţi sînt în stare de aşa ceva.

— Preţul pare cam pipărat.

— Dimpotrivă. Intermediarul a renunţat la orice comision.

— Intermediarul ?

— Da, am cumpărat biletele de la o tutungerie.

— Bine că-mi dădu prin cap ! Cum ne sculăm cu noaptea-n cap, va trebui să avem totul gata împachetat. Nu uita umbrela, galoşii şi ţigările... Ce, iar ţi s-a întîmplat ceva ?

— Lua-le-ar naiba ! Am uitat ţigările la bancă.

— Ia te uită ! Şi umbrela ?

— Umbrela o am. Nici o grijă în privinţa asta ! Am tot timpul.

— Ce vrei să zici ?

— E-n regulă cu umbrela, nu uit de ea...

— Dar unde mai e şi umbrela ?

— La doi paşi... N-are să-mi ia multă vreme...

— Unde-i ?

— Păi, cred că am lăsat-o la tutungerie ; în orice caz...

— Scoate-ţi picioarele de sub scaunul acela. Ei, vezi, mi-am închipuit eu ! Unde-ţi sînt galoşii ?

— Galoşii — păi, să...

— Unde-ţi sînt galoşii ?

— E aşa de uscat afară — ştii, toată lumea zice că n-are să mai cadă nici măcar un strop de...

— Unde ţi-ai lăsat galoşii ?

— Păi, să vezi — ei bine, uite cum a fost. Mai întîi, agentul a zis...

— Care agent ?

— Agentul de poliţie : comisarul în schimb...

— Care comisar ?

— Comisarul Genevei ; numai că eu am zis...

— Stai o clipă. Ce s-a întîmplat cu dumneata ?

— Cu mine ? Nimic. Amîndoi au căutat să mă convingă să rămîn acolo, şi eu...

— Unde să rămîi ?

— Hm, păi, adevărul e...

— Unde-ai fost ? Ce te-a reţinut în oraş pînă la zece jumătate noaptea ?

— A, nu pricepeţi ? După ce mi-am pierdut scrisoarea de credit, am...

— Nu ocoli răspunsul. Răspunde-mi precis la întrebare, fără ocoluri. Unde sînt galoşii ?

— Sînt — ei bine, se află în închisoarea comisariatului de poliţie.

Am schiţat un zîmbet, menit să înduplece adunarea, dar zîmbetul mi-a încremenit pe buze. Climatul era neprielnic. Faptul că petrecusem trei-patru ceasuri la închisoare nu i se părea de loc hazliu şefului expediţiei. În străfundul inimii, nici eu nu găseam lucrul prea comic.

Astfel, m-am văzut silit să le înşir toată povestea, şi cu acest prilej a ieşit la iveală că nu putem lua trenul de dimineaţă, deoarece ar fi însemnat să lăsăm scrisoarea de credit în mîinile autorităţilor. Se

părea că sîntem nevoiţi să ne ducem la culcare supăraţi unii pe alţii şi tare nefericiţi, dar norocul făcu să vină vorba de cufere. Aşa am fost în măsură să declar că am avut grijă să îndeplinesc această misiune.

— Ei, bravo ! Ai dovedit că eşti într-adevăr priceput, vrednic, inteligent, plin de chibzuinţă. Păcat că ţi-am găsit atîtea cusururi ! Scuză-ne, retragem tot ce-am zis ! Te-ai purtat admirabil ! Îmi pare rău de toate cuvintele aspre pe care ţi le-am spus !

Cuvintele acestea m-au atins mai adînc decît cele dinainte şi m-au făcut să mă simt prost, fiindcă în fond nu mă simţeam atît de tare nici în chestiunea comisionului cu cuferele. Nu aşa cum aş fi dorit. Mi se părea că într-un fel sau altul, rămăsese pe undeva ceva în neregulă. Nu puteam însă pune degetul pe rană şi nu-mi plăcea să stîrnesc din nou o tevatură tocmai acum, cînd se făcuse aşa de tîrziu. Socoteam mult mai cuminte să las totul în plata Domnului.

Dimineaţă, cînd şi-au amintit că nu putem porni cu primul tren, mi-au făcut iar muzică. Eu însă n-aveam timp de pierdut ; de aceea, m-am mulţumit să ascult numai primele măsuri ale uverturii şi am pornit să scot scrisoarea de credit.

Mi se părea că e tocmai timpul potrivit să mai cercetez afacerea cu cuferele şi s-o dreg, dacă e nevoie — şi, după cîte bănuiam, era mare nevoie. Prea tîrziu însă. Portarul mă încunoştinţă că expediase cuferele la Zürich, încă de cu seară. L-am întrebat cum de a făcut isprava fără să arate biletele de călătorie.

— În Elveţia nu-i nevoie să arăţi biletele. Plăteşti pentru cufere şi le trimiţi unde-ţi place. Nimic nu merge gratis, doar bagajele de mînă.

— Cît ai plătit pentru bagaje ?

— O sută patruzeci de franci.

— Douăzeci şi opt de dolari. Cu siguranţă că-i ceva necurat în povestea aceasta cu cuferele.

Ceva mai tîrziu, l-am revăzut pe portar, care mi-a spus:

— N-aţi dormit bine, nu-i aşa? Păreţi cam tras la faţă. Dacă aveţi nevoie de un însoţitor, a sosit tocmai aseară unul tare pricept. E liber pentru următoarele cinci zile — îl cheamă Ludi. Vi-l recomandăm cu toată încrederea: *das heisst* [1] Grand Hôtel Beau Rivage vi-l recomandă.

Am refuzat glacial propunerea. Nu-mi pierdusem încă tot curajul. Şi apoi, nu ţin de loc să mi se spună cum arăt, şi încă în felul acesta. La ora nouă m-am înfiinţat la închisoarea comisariatului, sperînd că s-ar putea ca din întîmplare comisarul să pice mai înainte de ora lui obişnuită. M-am înşelat însă. Era cam plicticos pe-acolo. De cîte ori încercam să ating vreun obiect, să mă uit la ceva sau să mă stăpînesc de a face ceva, agentul spunea: *Défendu!* [2]

M-am gîndit că nu mi-ar strica dacă aş face exerciţii de franceză cu dînsul, însă nu a catadicsit să-mi îngăduie nici măcar plăcerea aceasta. Se părea că faptul de a-şi auzi propria lui limbă îl făcea deosebit de acru.

În cele din urmă sosi şi comisarul, şi astfel se puse capăt tuturor încurcăturilor. Asta din clipa în care adunînd Curtea Supremă — ceea ce se face ori de cîte ori este în litigiu vreun bun de preţ — şi orînduind toate cele cuvenite, postînd santinele la uşi şi ascultînd rugăciunea de rigoare, rostită de duhovnic, s-a adus scrisoarea mea nesigilată şi s-a

[1] Adică (germ.).

[2] „Interzis" (fr.).

procedat la deschiderea ei. În ea, însă, nu s-au găsit decît cîteva fotografii, fiindcă, după cum mi-am amintit pe loc, scosesem din plic scrisoarea de credit ca să pun fotografiile şi băgasem scrisoarea în celălalt buzunar. Ceea ce am şi dovedit, spre mulţumirea tuturor, scoţînd-o din buzunar şi arătînd-o, cu un aer plin de voioşie. În clipa aceea, judecătorii s-au privit cam aiuriţi, apoi s-au uitat la mine, pe urmă iarăşi unul la altul, şi în sfîrşit mi-au dat drumul, neuitînd să-mi spună, însă, că săvîrşesc o imprudenţă lăsîndu-mă în libertate. De altfel, m-au şi întrebat ce profesie am. Le-am spus că sînt însoţitor. La care ei şi-au înălţat privirile spre cer, cu evlavie, şi au exclamat „*Du, lieber Gott!*“ [1], iar eu le-am spus cîteva cuvinte de mulţumire, într-adevăr curtenitoare şi simţite, spre marea lor admiraţie, şi m-am zorit spre bancă.

Totuşi, faptul că eram însoţitor mă şi transformase într-un mare adept al ordinii şi sistematizării, al metodei de a nu face lucrurile decît pe rînd, adică fiecare la vremea lui; aşa că am trecut pe lîngă bancă şi m-am abătut din drum, pornind după cei doi membri ai expediţiei, care rămăseseră stingheri. Am luat o trăsură, care tocmai rătăcea prin locurile acelea. Nu am cîştigat în viteză, hodoroaga aceea fiind un mijloc de locomoţie odihnitor, iar eu preţuind niţeluş tihna. Ne aflam de altfel în toiul sărbătorilor, prilejuite de împlinirea a şase sute de ani de la declararea independenţei elveţiene şi a semnării Convenţiei celor Trei Cantoane. Serbările ţineau o săptămînă, şi toate străzile erau împodobite cu drapele, ce fluturau mîndre în văzduh.

[1] Dumnezeule mare! (Germ.).

Calul şi birjarul o ţineau aşa, în continuă zdupăială de trei zile şi trei nopţi, şi în tot răstimpul acesta nu ştiuseră ce înseamnă grajdul şi patul. Arătau tărbăciţi şi jalnici, şi mutrele lor se potriveau cu starea-mi sufletească. A dat Dumnezeu şi am ajuns la capătul călătoriei. Am sunat la uşa casei şi am rugat-o pe jupîneasă să-i zorească pe membrii absenţi ai expediţiei să coboare. Mi-a îndrugat ceva cam fără şir, iar eu m-am întors înapoi la trăsură. Pesemne că fata îmi spusese că oamenii aceia nu locuiesc la etajul ei şi că ar fi fost mai cuminte din parte-mi dacă urcam mai sus şi sunam din etaj în etaj, pînă ce-i găseam. Se pare că în pensiunile acestea elveţiene nu există alt chip de a găsi familia pe care o cauţi decît înarmîndu-te cu multă răbdare şi ghicindu-ţi singur drumul.

După calculele mele, trebuia să aştept cincisprezece minute, într-o asemenea împrejurare existînd trei operaţiuni inevitabile: 1. pusul pălăriei, coborîtul în stradă şi suitul în trăsură. 2. reîntoarcerea primei persoane în casă, spre a se căuta „cealaltă mănuşă"; 3. reîntoarcerea celei de-a doua persoane ca să-şi ia *Breviarul de verbe franţuzeşti*. Aveam prin urmare răgazul de a medita timp de cincisprezece minute, ca să nu-mi fac sînge rău.

Urmă un interval de timp foarte liniştit şi anodin, după care am simţit o mînă pe umăr, ceea ce m-a făcut să tresar. Nepoftitul era un poliţist. Dintr-o ochire, mi-am dat seama că mă aflu într-un nou decor. În jurul nostru se strînseseră o droaie de oameni, care se uitau la noi cu mutra interesată şi amuzată pe care o au asemenea gură-cască la vederea unui ghinionist. Calul adormise, şi birjarul de asemeni, iar cîţiva ştrengari ne dichisiseră cu fel de fel de ghirlande şi podoabe, care de care mai arătoase, furate de pe nenumăraţii stîlpi ai flamu-

rilor sărbătoreşti. Era un spectacol scandalos. Agentul îmi zise :

— Îmi pare rău, dar nu vă pot lăsa să dormiţi aici toată ziua.

M-am simţit jignit şi i-am răspuns cu un aer înţepat :

— Vă rog să mă iertaţi, nu dormeam, cugetam.

— Bine, puteţi cugeta dacă poftiţi, însă la dumneavoastră acasă. Nu vedeţi că aţi strîns lumea ciotcă aici ?

Era o glumă proastă, dar care a stîrnit rîsul mulţimii. E drept că uneori, în timpul nopţii, mai sforăi şi eu, dar nimic nu mă îndreptăţeşte să cred că aş face aşa ceva ziua-n amiaza mare, şi încă într-un asemenea loc. Agentul ne-a scos ghirlandele, avînd aerul că ne compătimeşte şi străduindu-se să se poarte amabil. Ne-a atras însă din nou atenţia că nu trebuie să mai staţionăm acolo, fiindcă altfel va fi nevoit să ne ia chirie — aşa e legea, zicea el. Apoi adăugă, nu fără oarecare ironie, că arăt foarte dărîmat şi că tare ar dori să ştie din ce pricină...

I-am tăiat-o scurt, exprimîndu-mi nădejdea că am şi eu dreptul să sărbătoresc puţintel aniversarea aceea, mai ales că mă priveşte şi personal.

— Personal ? întrebă el. Cum adică personal ?

— Fiindcă acum şase sute de ani un strămoş de-al meu a semnat Convenţia.

Cugetă o clipă, în timp ce mă măsură din cap pînă-n picioare, şi exclamă :

— Ce strămoş ? Mi se pare că ai semnat-o chiar dumneata, în persoană. Mai relicvă ca dumneata... dar hai să trecem peste asta. De ce aştepţi aici de atîta vreme ?

— Nu aştept de atîta vreme, i-am răspuns ; aştept doar de cincisprezece minute, pînă cei pe

care trebuie să-i conduc găsesc cartea şi mănuşa după care s-au dus.

Pe urmă, i-am spus pe cine venisem să iau de la pensiune.

A fost foarte îndatoritor şi a început să facă tot soiul de cercetări, strigînd către şirurile de capete şi de umeri care se arătau la ferestrele de deasupra noastră. După care o femeie de-acolo, de sus, ne-a cîntat următoarele :

— A, de dînşii e vorba? Păi bine, le-am adus o trăsură şi au plecat de mult — să fi fost pe la vreo opt şi jumătate.

Era sîcîitor, nu alta! M-am uitat la ceas, dar n-am mai spus nimic. Agentul mi-a zis :

— Vedeţi, e douăsprezece fără un sfert. Ar fi trebuit să faceţi mai serios investigaţiile. Aţi dormit trei sferturi de oră, şi încă pe soarele ăsta. V-aţi prăjit de sus pînă jos. Halal, n-am ce zice! Poate că o să pierdeţi şi trenul. Mă interesaţi grozav. Ce ocupaţie aveţi?

I-am zis că sînt însoţitor. Afirmaţia îl năuci, de parcă l-ar fi lovit cineva cu leuca-n cap, şi înainte de a-şi fi venit în fire eu o şi luasem din loc.

Ajuns la hotel şi urcîndu-mă la etajul al treilea, am găsit apartamentul nostru gol. Nu m-am mirat de loc. Nu-i chip ca un însoţitor să-şi scape o clipă tribul din ochi, că se şi duc după cumpărături. Cu cît se apropie ora plecării, cu atît mai abitir o tulesc. M-am aşezat să chibzuiesc, întrebîndu-mă ce am de făcut, însă în clipa următoare, băiatul de serviciu m-a găsit acolo şi m-a înştiinţat că expediţia plecase la gară de o jumătate de ceas. Era prima dată de cînd îi cunoşteam că li se întîmpla şi lor să pornească un lucru cu cap, dar faptul m-a încurcat al dracului, tocmai din această pricină. Iată unul din lucrurile care fac ca viaţa însoţitorului să fie

atît de amară şi de nesigură. Tocmai cînd lucrurile merg strună, oamenii de care se ocupă au o criză de luciditate, şi toate planurile lui se duc pe copcă.

Trenul pleca la douăsprezece punct. Acum era douăsprezece fără zece. Puteam ajunge la gară în zece minute. Mi-am dat seama că nu am timp de huzurit, fiind vorba de un tren fulger, iar în Europa trenurile fulger ţin grozav să plece cînd le vine sorocul. Muşteriii mei erau singurii care rămăseseră în sala de aşteptare ; toţi ceilalţi trecuseră pe-acolo şi „urcaseră în tren", cum se spune prin ţinuturile acestea. Erau în culmea enervării şi a zăpăcelii, dar eu i-am îmbărbătat şi cu toţii am dat fuga spre vagon.

Acolo — altă păţanie. N-am avut noroc nici de astă dată. Controlorul nu s-a declarat satisfăcut cu biletele noastre. Le-a cercetat cu băgare de seamă, încet, bănuitor, pe urmă s-a zgîit oleacă la mine şi a chemat încă un funcţionar. Au examinat amîndoi biletele şi au chemat pe un al treilea. Aceştia au mai chemat pe alţii, şi comisiunea a discutat şi a paradiscutat, a gesticulat şi a ţinut-o tot aşa pînă cînd i-am rugat să nu uite că timpul zboară şi prin urmare să voteze doar cîteva rezoluţii şi să ne dea odată drumul în tren. Ne-au spus, foarte curtenitori, că ceva nu e în ordine cu biletele acelea, întrebîndu-mă de unde le-am luat.

Aha ! Ştiam eu de unde vine încurcătura. Vedeţi, cumpărasem biletele dintr-o tutungerie şi pesemne că miroseau a tutun — fără îndoială că în clipele acelea aveau de gînd să treacă biletele pe la vamă şi să încaseze o taxă pe miros. Aşa că m-am hotărît să fiu de o cinste desăvîrşită — uneori e cea mai bună metodă — şi le-am zis :

— Domnilor, n-am să vă înşel. Aceste bilete de tren...

— Ah ! Pardon, *monsieur !* Nu sînt bilete de tren.

— O ! am exclamat eu. Ăsta-i singurul lor cusur ?

— Ah, cu adevărat da, *monsieur*. Sînt bilete de loterie, da ; şi anume o loterie care s-a tras acum doi ani.

M-am prefăcut că sînt grozav de amuzat ; e tot ce poţi face în asemenea împrejurări ; tot ce poţi face, şi totuşi fără folos ; nu amăgeşti pe nimeni şi poţi vedea cum toată lumea din jur te compătimeşte şi se ruşinează pentru tine. Cred că una din situaţiile cele mai grele de îndurat în viaţă e să te simţi plin de căinţă, pătruns de simţămîntul înfrîngerii şi al mimicniciei — cam aşa cum mă simţeam eu atunci — şi totuşi să fii nevoit să-ţi pui o mască de nepăsare şi veselie. Şi asta cînd ştii prea bine tot timpul că propriii tăi tovarăşi, aceşti amici atît de dragi inimii tale — şi la al căror respect şi stimă ţii atît de mult —, roşesc de ruşine în faţa unor străini, văzîndu-te cum ajungi obiectul rîsului şi al compătimirii... Aşa e ! Purtam un adevărat stigmat, eram înfierat şi era groaznic pentru mine să pierd dreptul la consideraţia semenilor mei !

Cu voioşie i-am asigurat că totul merge bine, la mijloc fiind doar o simplă încurcătură, dintr-acelea care se pot întîmpla oricui, şi că în două minute am să scot biletele cuvenite şi tot vom prinde trenul. Pe deasupra, vom avea şi subiect de rîs în tot cursul călătoriei. Am căpătat într-adevăr biletele în timp util, ştampilate şi completate după toate regulile, dar imediat mi-am dat seama că nu am cu ce le plăti, deoarece — dîndu-mi atîta osteneală ca să-i aduc pe cei doi membri lipsă — uitasem cu totul de bancă şi nu mai aveam bani la mine. Aşa că trenul a plecat fără noi. Părea că nu ne mai rămîne altceva decît să ne întoarcem la hotel, ceea ce am

şi făcut ; dar a fost o întoarcere cam tristă şi nu s-au rostit prea multe vorbe. Am încercat să deschid discuţia asupra cîtorva teme, cum ar fi frumuseţea priveliştilor şi transsubstanţialitatea[1] sau alte lucruri de soiul acesta, însă se părea că nu sînt de loc oportune.

Ne pierdusem camerele bune ce le avusesem înainte, şi în schimb am căpătat altele, risipite prin tot hotelul, dar mai mult decît convenabile pentru o noapte. Socoteam că lucrurile se vor limpezi, dar şeful expediţiei a avut ideea să-mi spună :

— Trimite sus cuferele.

Cuvintele acestea m-au îngheţat. Era ceva dubios în afacerea asta cu cuferele. Eram aproape sigur. Tocmai mă pregăteam să le sugerez că...

Un scurt gest cu mîna mi-a fost însă de ajuns ca să-mi înfrînez sugestiile şi am fost informat că deocamdată ne vom opri în acest loc timp de trei zile, rămînînd de văzut dacă ne vom putea odihni după cîte păţisem.

Am spus că totul va fi bine şi i-am rugat să nu se mai deranjeze să sune.

— Mă duc jos, să văd chiar eu de cufere.

Am luat o trăsură şi m-am dus glonţ la birourile domnului Charles Natural, întrebînd ce ordine lăsasem acolo.

— Mi-aţi cerut să trimitem şapte cufere la hotel.

— Şi nu v-am spus să luaţi altele de acolo ?

— Nu.

— Sînteţi sigur că nu v-am spus să le aduceţi îndărăt pe cele şapte, care vor fi găsite îngrămădite pe culoarul hotelului ?

---

[1] Schimbarea unei substanţe în alta, în credinţa creştină : prefacerea simbolică a pîinii şi a vinului din cumineçătură în trupul şi sîngele lui Iisus Hristos.

— Absolut sigur că nu ne-aţi spus.

— Atunci, toate paisprezece au plecat la Zürich, sau dracu ştie unde... şi asta-i foarte promiţător pentru mine, îndată ce voi ajunge la hotel. Toate au să se spargă în capul meu...

Nici n-am isprăvit fraza, că mintea mi se învîrtejea de-a binelea. De obicei, cînd eşti în halul acesta crezi că ai isprăvit o frază pe care de fapt nici n-ai început-o ; eşti cu capul în nori — visezi aiurea, şi pînă să te dezmeticeşti dă peste tine o căruţă sau o vacă, sau altceva.

Am lăsat trăsura la sediul societăţii — mai precis am uitat de ea — şi pe cînd mă întorceam pe jos îmi căinam soarta, ajungînd la concluzia că-i mai bine să-mi dau demisia, fiindcă altfel aproape sigur că voi fi concediat. Am socotit totuşi că n-ar fi o idee bună să-mi dau demisia personal ; puteam face acelaşi lucru şi printr-un mesaj. Aşa că am trimis după domnul Ludi şi i-am explicat că există un însoţitor, care are de gînd să-şi dea demisia din pricina incompatibilităţii sau a oboselii sau nu mai ştiu ce, şi cum el are patru sau cinci zile libere, mi-ar face plăcere să-l plasez în locul acela vacant, dacă se socoteşte în stare să-l ocupe. Cînd totul a fost aranjat, l-am pus să se ducă şi să le spună membrilor expediţiei că — datorită unei erori săvîrşite de amploaiaţii domnului Natural — sîntem lipsiţi de cufere aici în Geneva, dar avem să găsim cufere berechet la Zürich şi că e mai bine să ne suim în primul tren, fie şi de marfă, cu pietriş sau cu cherestea pentru vreun şantier, şi s-o luăm din loc.

A îndeplinit această misiune şi a coborît cu o invitaţie pentru mine să poftesc sus. Cum să nu ? Cu cea mai mare plăcere ! În timp ce am mers la bancă să scoatem banii şi să-mi iau pachetele de

ţigări şi de tutun pe care le uitasem acolo, profitînd de această ocazie ca să negociem la tutungerie restituirea biletelor de loterie şi să-mi recapăt umbrela, apoi la sediul domnului Natural ca să plătesc trăsura aceea afurisită şi să-i dau drumul pe loc, apoi să trec pe la închisoarea comisariatului ca să-mi iau galoşii şi să las cărţi de vizită cu un cuvînt de bun rămas pentru comisar şi pentru Curtea Supremă, înlocuitorul meu, domnul Ludi, îmi descrise atmosfera de mînie şi indignare din camerele hotelului, unde membrii expediţiei spumegau — din care am tras concluzia că e mult mai sănătos să rămîn locului.

Am rămas ascuns prin codri pînă la ora 4 d.a., aşteptînd să se mai domolească furtuna, şi pe urmă m-am înfăţişat la gară tocmai la timp ca să prind expresul de ora 3 pentru Zürich împreună cu expediţia, aflată acum în mîinile lui Ludi, care s-a descurcat din toate acestea cu puţine eforturi aparente sau complicaţii.

Ce să vă mai spun, trudisem ca un sclav cît timp fusesem de serviciu, şi mă străduisem din răsputeri; totuşi, oamenii aceia păreau că nu-şi mai amintesc sau nu remarcă decît cusururile administraţiei mele, nu şi laturile ei vrednice de laudă. Treceau peste o mie de amănunte demne de apreciat, ca să sublinieze şi să repete şi să facă tărăboi asupra unei singure nefericite de boroboaţe pe care o făcusem. Nu ţineau minte decît faptul că deşi îmi asumasem eu însumi funcţia de însoţitor în Geneva şi cheltuisem o energie suficientă ca să car un circ pînă la Ierusalim, nu fusesem totuşi în stare nici măcar să-mi urnesc banda din oraş. În cele din urmă, le-am declarat că nu mai vreau să aud nimic de subiectul acesta, fiind sătul pînă peste cap. Şi

le-am spus-o pe şleau că în viaţa mea n-am să mai fac pe însoţitorul, chiar de-ar fi vorba să salvez pe cineva de la moarte. Iar dacă am să trăiesc destul, am să le-o dovedesc. Cred că este o slujbă grea, care-ţi sleieşte creierul, te istoveşte şi nu-ţi aduce nici o mulţumire, iar suprema răsplată pe care-o capeţi este o inimă zdrobită şi un suflet îndurerat.

FURTUL ELEFANTULUI ALB *

I

Această curioasă poveste mi-a fost relatată de către o cunoştinţă întîmplătoare din tren. Era un domn de peste şaptezeci de ani, iar chipul său, plin de bunătate şi blîndeţe, şi purtările sale deschise şi sincere imprimau pecetea neîndoielnică a adevărului pe fiecare frază ce o rostea. Iată ce mi-a povestit:

— Ştiţi cît respect poartă regescului elefant alb din Siam poporul acestei ţări. Ştiţi că elefantul alb este sfînt pentru regi — numai regii pot să-l aibă — şi-i într-adevăr mai presus chiar decît regii, deoarece se bucură nu numai de cinstire, ci şi de adoraţie. Ei bine, acum cinci ani, cînd s-au iscat neînţelegerile dintre Marea Britanie şi Siam, privitoare la chestiunea frontierei, numaidecît s-a dovedit că vina era a

* Omisă din volumul *Un vagabond în străinătate*, de teamă că unele amănunte au fost exagerate şi altele nu erau adevărate. Înainte ca aceste bănuieli să se fi dovedit neîntemeiate, cartea a intrat sub tipar. (N.a.).

Siamului. De aceea s-au acordat curînd toate reparaţiile cuvenite, şi reprezentantul britanic a declarat că este satisfăcut şi trecutul va fi uitat. Această declaraţie a uşurat nespus sufletul regelui din Siam. În parte, ca o mărturie de recunoştinţă, dar totodată poate şi pentru a şterge cea mai neînsemnată urmă de supărare pe care ar putea-o păstra Anglia faţă de el, monarhul şi-a exprimat dorinţa de a trimite reginei un dar — singura cale sigură, după ideile orientale, de a-ţi îndupleca un duşman. Acest dar trebuia să fie nu numai regesc, ci copleşitor de regesc. Şi ce ofrandă putea fi oare mai nimerită decît aceea a unui elefant alb ? ! Poziţia mea în administraţia civilă indiană era de aşa natură, încît am fost învrednicit cu cinstea de a prezenta majestăţii-sale darul. În acest scop, s-a prevăzut un vas special, pentru mine şi servitorii mei, plus slujbaşii şi suita elefantului, iar la timpul sorocit am sosit cu sacrul animal în portul New York. Mi-am plasat regeasca încărcătură într-o reşedinţă admirabilă din Jersey City, unde trebuia să rămînem o bucată de vreme, ca să restabilim sănătatea animalului înainte de a ne relua călătoria.

Timp de două săptămîni, totul a mers bine, dar deodată nenorocirile începură să se ţină lanţ de mine. Elefantul alb a fost furat ! Am fost chemat în miez de noapte şi informat de această cumplită pacoste. Cîteva clipe, am rămas ca scos din minţi, pradă groazei şi neliniştii ; eram pur şi simplu deznădăjduit. Pe urmă m-am potolit şi mi-am venit în fire. Am văzut îndată ce cale se cădea să urmez — căci pentru un om inteligent nu exista într-adevăr decît o singură cale. Cu toate că era aşa de tîrziu, am zburat la New York şi am luat cu mine un poliţist, ca să mă ducă la cartierul general al detecti-

vilor. Din fericire, am sosit la vreme, deşi şeful corpului, vestitul inspector Blunt, tocmai se pregătea să plece acasă. Era un bărbat de statură mijlocie şi bine legat, iar cînd se cufunda în gînduri avea un fel al lui de a-şi îmbina sprîncenele şi a-şi ciocăni meditativ fruntea cu degetul, încît îţi insufla pe dată convingerea că te afli în faţa unui om ieşit din comun. Văzîndu-l, mi-am recîştigat încrederea şi speranţele. I-am arătat ce mă aduce la el. Nu s-a tulburat cîtuşi de puţin ; după cîte am putut vedea, faptul nu a avut mai multă înrîurire asupra neclintitei sale stăpîniri de sine decît dacă i-aş fi spus că mi s-a furat căţelul. Îmi făcu semn să mă aşez şi zise calm :

— Daţi-mi voie să mă gîndesc o clipă, vă rog.

Zicînd acestea, se aşează la biroul său şi-şi rezemă capul în palmă. Cîţiva funcţionari lucrau la celălalt capăt al încăperii, şi în următoarele şase-şapte minute n-am mai auzit alt sunet decît scîrţîitul peniţelor pe hîrtie. În timpul acesta, inspectorul sta acolo, cufundat în gînduri. În cele din urmă, ridică iar capul, şi în trăsăturile hotărîte ale chipului său ceva îmi arătă că mintea lui lucrase şi că-şi alcătuise un plan. Inspectorul reflectă cu glas şoptit şi impresionant :

— Cazul iese din comun. Orice măsură trebuie luată cu multă chibzuinţă, fiecare pas trebuie să fie sigur, înainte de a ne încumeta să-l facem pe următorul. Trebuie să păstrăm secretul operaţiunilor — un secret adînc şi deplin. Să nu vorbiţi nimănui despre întîmplarea asta, nici măcar reporterilor. De ei mă ocup eu, o să am grijă să capete numai informaţiile care îmi convine mie să fie dezvăluite.

Se auzi sunetul unui clopoţel şi se ivi un tînăr.

— Alaric, spune-le reporterilor să mai rămînă.

Băiatul ieşi.

— Acum să trecem la treabă — şi sistematic. În profesia mea nu poţi realiza nimic fără o metodă strictă şi minuţioasă.

Luă un condei, cîteva foi de hîrtie şi începu :

— Numele elefantului, vă rog.

— Hassan Ben Ali Ben Selim Abdallah Mohamed Moise Alhammal Jamsetjejeebhoi Dhuleep Sultan Ebu Bhudpoor.

— Foarte bine. Ceva porecle ?

— Junbo.

— Foarte bine ! Locul naşterii ?

— Capitala Siamului.

— Părinţii sînt în viaţă ?

— Nu — sînt morţi.

— Au mai avut alţi urmaşi în afară de acesta ?

— Nici unul — era singur la părinţi.

— Foarte bine ! Datele sînt suficiente pentru acest capitol. Acum descrieţi-mi, vă rog, elefantul şi nu lăsaţi la o parte nici un amănunt, oricît de neînsemnat ar părea — firește, neînsemnat din punctul dumneavoastră de vedere. Pentru oamenii din profesia mea nu se găsesc amănunte fără însemnătate. Aşa ceva nici nu există.

I-am descris cele ce ştiam, şi el şi le-a notat pe hîrtie. După ce am sfîrşit, mi-a zis :

— Acum ascultaţi. Dacă am făcut vreo greşeală, vă rog să mă corectaţi.

Citi cele ce urmează :

— Înălţimea — 19 picioare ; lungimea, din vîrful frunţii pînă la intersecţia cozii, 26 picioare ; lungimea trompei — 16 picioare ; lungimea cozii — 6 picioare ; lungimea totală, inclusiv trompa şi coada, 48 picioare ; lungimea colţilor — 9½ picioare ; urechile —

corespunzătoare acestor dimensiuni ; amprenta piciorului seamănă cu urma lăsată de un butoi descărcat în zăpadă ; culoarea elefantului — alb-murdar ; în amîndouă urechile are cîte-o gaură de mărimea unei farfurii, pentru agăţarea bijuteriilor, şi posedă obiceiul foarte pronunţat de a-şi împroşca spectatorii cu apă şi a maltrata cu trompa nu numai persoanele cu care se află în relaţii, ci chiar şi oamenii cu desăvîrşire străini ; şchioapătă uşor de piciorul drept dinapoi şi are o mică cicatrice la subsuoara stîngă, rămasă după un buboi ; cînd a fost furat, purta în spinare un turn cu scaune pentru cincisprezece persoane şi o şa de postav, bătută în aur, de mărimea unui covor obişnuit.

Nici un semnalment nu era greşit. Inspectorul sună clopoţelul, înmînă descrierea lui Alaric şi zise :

— Ordonă să fie imediat tipărită în cincizeci de mii de exemplare şi expediată prin poştă tuturor agenţiilor de detectivi şi prăvăliilor de amaneturi de pe continent.

Alaric ieşi.

— Aşa ! Pînă acum, merge ca pe roate. Dar îmi trebuie şi o fotografie a obiectului dispărut.

I-am dat o fotografie. O cercetă cu un ochi critic şi zise :

— Trebuie să ne mulţumim cu ea, de vreme ce nu avem alta mai bună ! Ţine însă trompa încolăcită şi vîrîtă în gură. Fotografia nu-i reuşită, e făcută parcă anume pentru a ne induce în eroare. Desigur că elefantul nu stă de obicei în această poziţie.

Sună din nou clopoţelul.

— Alaric, mîine dimineaţă, înainte de toate, tragi cincizeci de mii de copii după fotografia asta şi le expediezi o dată cu circularele care conţin semnalmentele elefantului.

Alaric ieşi ca să execute ordinele. Inspectorul urmă :

— Va fi necesar să se ofere o recompensă, firește. La ce sumă vă gîndiţi ?

— Ce sumă aţi sugera dumneavoastră ?

— Pentru început, aş zice — hai, să fie de douăzeci şi cinci de mii de dolari. E o afacere complicată şi dificilă ; există mii de căi de scăpare şi ocazii de tăinuire. Hoţii ăştia au prieteni şi tăinuitori pretutindeni.

— Doamne sfinte ! Îi ştiţi ?

Faţa aceea călită în încercări, învăţată să ascundă gîndurile şi sentimentele, nu-mi trăda nimic — de altfel nici răspunsul, rostit atît de liniştit :

— Să n-aveţi nici o grijă în privinţa asta. S-ar putea să ştiu, s-ar putea să nu ştiu. În general, culegem indicii foarte preţioase despre omul pe care-l urmărim, după felul cum a lucrat şi după importanţa prăzii pe care o vînează. De astă dată nu avem de-a face cu un hoţ de buzunare sau cu un pungaş care operează în sălile de aşteptare, puteţi fi sigur de asta. Obiectul ăsta n-a fost „umflat" de un ageamiu. Dar, după cum spuneam, ţinînd seama de drumurile ce vor trebui făcute şi de iuţeala cu care hoţii îşi vor pierde urmele, pe măsură ce se vor deplasa, douăzeci şi cinci de mii de dolari pot să însemne o sumă meschină, totuşi cred că putem porni de la ea.

Aşa că pentru început am stabilit cifra de douăzeci şi cinci de mii de dolari. Apoi omul acesta, căruia nu-i scapă nimic din cele ce i-ar putea servi drept indicii, zise :

— Există cazuri în istoria detectivă care ne arată că unii criminali au fost descoperiţi datorită unor gusturi aparte ce le aveau. Mă rog, ce mănîncă elefantul şi în ce cantităţi ?

— De, în privinţa alimentaţiei — mănîncă orice. E în stare să mănînce un om, să mănînce o Biblie — ar mînca orice, de la om pînă la Biblie.

— Bine, chiar foarte bine, dar e prea general. Sînt necesare mai multe amănunte — amănuntele-s singurele lucruri preţioase în meseria noastră. Foarte bine — în ce priveşte oamenii. La o masă — sau, dacă preferaţi, în cursul unei zile — cîţi oameni mănîncă, dacă sînt proaspeţi ?

— Nu se uită dacă sînt proaspeţi ori nu ; la un singur prînz mănîncă cinci oameni de mărime obişnuită.

— Foarte bine, cinci oameni — s-o trecem pe hîrtie. Ce naţionalităţi preferă ?

— Nu face deosebire de naţionalitate. Preferă să-şi mănînce cunoştinţele, însă nu are prejudecăţi împotriva străinilor.

— Foarte bine ! Acum, să vedem cum stăm cu Biblia. Cîte Biblii mănîncă la un prînz ?

— Poate mînca o ediţie întreagă.

— Nu-i prea limpede. Vă gîndiţi la ediţia obişnuită, *in octavo*, sau la ediţia ilustrată, pentru familii ?

— Socot că nu şi-ar bate capul cu ilustraţiile, adică socot că nu ar aprecia ilustraţiile mai mult decît simplele litere de tipar.

— Nu, n-aţi prins ideea. Mă refer la mărime. Biblia obişnuită, *in octavo*, cîntăreşte vreo doi funzi şi jumătate, pe cînd marele *in cuarto* cu ilustraţii cîntăreşte zece-doisprezece funzi. Cîte Biblii ediţia Gustave Doré ar putea mînca la un singur prînz ?

— Dacă aţi cunoaşte elefantul cu pricina, nici n-aţi mai întreba. E în stare să înghită orice.

— Bine ! Atunci, s-o punem în dolari şi cenţi. Trebuie să stabilim cifra, într-un fel sau altul. Ediţia

Doré costă o sută de dolari exemplarul, legată în piele rusească.

— I-ar trebui cărți în valoare de vreo cincizeci de mii de dolari. Să zicem, o ediție de cinci sute de exemplare.

— Ei da, așa e mai exact. Să însemn și asta. Foarte bine! Îi plac oamenii și Bibliile. Pînă acum e-n regulă. Dar ce credeți că-i mai place să mănînce? Vreau amănunte.

— Ar renunța bucuros la Biblii pentru niște cărămizi, iar cărămizilor le preferă sticlele, lasă sticlele ca să mănînce haine, și hainele ca să mănînce pisici; renunță la pisici pentru stridii, lasă stridiile pentru șuncă, renunță la șuncă pentru zahăr, preferă zahărului plăcinta, plăcintei cartofii, cartofilor tărîțele, tărîțelor fînul, fînului orzul, orzului orezul — fiindcă a fost crescut mai mult cu orez. Nu se află pe lume lucru pe care să nu-l mănînce, afară de untul european, dar s-ar înfrupta pînă și din așa ceva dacă ar apuca să-l guste.

— Foarte bine! Cantitatea obișnuită la un prînz — să punem cam...

— Ei, să zicem, cam între un sfert și o jumătate de tonă.

— Și bea...

— Oricare lichid. Lapte, apă, whisky, melasă, ulei de ricin, camfor, acid carbonic — n-are rost să înșirăm în amănunte; scrieți acolo orice lichid vă trece prin minte. Bea, orice, afară de cafeaua europeană.

— Foarte bine! Cantitatea?

— Puneți între cinci și cincisprezece butoaie — setea îi variază, celelalte pofte însă nu.

— Lucrurile acestea sînt cu totul neobișnuite. Ar trebui să ni se furnizeze indicii destul de sigure ca să-i dăm de urmă.

Sună clopoţelul.

— Alaric, cheamă-l pe căpitanul Burns.

Apăru Burns. Inspectorul Blunt îi dezvălui toată afacerea de-a fir a păr. Apoi zise cu tonul răspicat şi hotărît al omului care şi-a definit limpede în cap planurile şi care e obişnuit să comande :

— Domnule căpitan Burns, detaşează-i pe detectivii Jones, Dawis, Halsey, Bates şi Hacket ca să fileze elefantul.

— Am înţeles, domnule inspector !

— Însărcinează-i pe detectivii Moses, Dakin, Murphy, Rogers, Topper, Higgins şi Bartholomeus să-i fileze pe hoţi.

— Prea bine, domnule inspector !

— Pune o gardă puternică, o gardă de treizeci de oameni, aleşi pe sprînceană, cu o rezervă de alţi treizeci, în jurul locului de unde a fost furat elefantul, ca să vegheze acolo cu străşnicie, zi şi noapte, şi să nu dea voie să se apropie nimeni — afară de reporteri — decît cu autorizaţie scrisă din partea mea.

— Prea bine, domnule inspector !

— Plasează detectivi în civil în depourile de trenuri, în docuri, depouri de feriboturi şi pe toate şoselele care pornesc din Jersey City, cu ordinul de a percheziţiona toate persoanele suspecte.

— Da, domnule inspector !

— Toţi aceşti oameni să fie prevăzuţi cu fotografia elefantului şi semnalmentele-anexă şi instruieşte-i să cerceteze toate trenurile, toate feriboturile şi celelalte vase care pleacă.

— Am înţeles, domnule inspector !

— Dacă elefantul este descoperit, să fie prins şi să mi se comunice telegrafic.

— Da, domnule !

— Să fiu informat imediat dacă se găsesc indicii — amprente de-ale animalului sau orice altceva de soiul ăsta. De asemenea trimite poliţiei portuare ordinul să patruleze cu străşnicie de-alungul frontierelor maritime.

— Da, domnule inspector!

— Expediază detectivi în civil de-a lungul întregii reţele ferate, în nord, pînă spre Canada, şi în vest pînă în Ohio, în sud pînă la Washington.

— Am înţeles!

— Plasează la toate oficiile telegrafice experţi, care să asculte toate mesajele, şi spune-le să ceară ca toate depeşele să le fie comunicate.

— Am înţeles!

— Toate să fie executate în cea mai deplină taină — ia seama, în cel mai desăvîrşit secret.

— Da, domnule inspector!

— Îmi raportezi prompt la ora obişnuită.

— Da, domnule inspector!

— Poţi pleca.

— Am înţeles, domnule inspector!

Şi dus a fost.

Inspectorul Blunt rămase o clipă tăcut şi gînditor, în timp ce focul din ochii lui se potolea şi apoi se stinse. Se întoarse spre mine şi zise cu glas domol:

— Nu-s pornit spre lăudăroşie, nu-mi stă în fire, dar vom găsi elefantul.

I-am strîns mîna cu căldură, mulţumindu-i, şi mulţumirile mele porneau într-adevăr din inimă. Cu cît mă uitam mai mult la omul acesta, cu atît îmi plăcea mai grozav şi cu atît mai mult îl admiram şi eram mai uimit de tainicele minunăţii ale profesiei sale. Apoi ne-am zis noapte bună şi am plecat acasă cu inima mult mai uşoară decît în clipa sosirii în biroul poliţiei.

II

În dimineaţa următoare, întreaga poveste a apărut negru pe alb în toate ziarele, pînă în cele mai mici amănunte. Mai conţinea chiar şi adaosuri, constînd din „teoria" detectivului Cutare, Cutărică şi Cutărescu asupra modului în care fusese săvîrşită hoţia, asupra identităţii hoţilor şi a direcţiei în care fugiseră cu prada lor. Erau unsprezece ipoteze, care epuizau toate posibilităţile. Faptul este suficient ca să te convingi de modul liber în care gîndesc detectivii. Nici o teorie nu aducea cu cealaltă şi nici măcar anumite aspecte nu semănau între ele, afară de un singur amănunt *i*zbitor, asupra căruia toate cele unsprezece teorii cădeau de acord. Aceasta era că, deşi spatele clădirii în care locuiam fusese făcut praf şi rămăsese în picioare numai uşa încuiată, elefantul nu fusese scos prin spărtură, ci printr-o altă ieşire — nedescoperită încă.

Toţi teoreticienii erau de acord că hoţii făcuseră spărtura numai pentru a-i induce în eroare pe detectivi, lucru care poate nu ne-ar fi trecut niciodată prin cap nici mie, nici oricărui alt profan, însă pe detectivi nu-i înşelase măcar o singură clipă. Astfel, ceea ce îmi închipuisem eu că e singurul fapt lipsit de mister constituia în realitate însuşi punctul de la care o luasem razna în modul cel mai nesăbuit. Toate cele unsprezece teorii dădeau numele presupuşilor hoţi, dar nu găseai două care să indice acelaşi hoţ, dintr-un total de treizeci şi şapte de persoane suspecte. Relatările diferitelor ziare se încheiau, fără excepţie, cu teoria cea mai importantă din toate — aceea a inspectorului-şef Blunt. Iată cum suna un fragment din această declaraţie:

„Şeful ştie cine sînt principalii doi autori, pe nume — Duffy «Cărămidă» şi McFadden „Roşul". Cu zece zile înainte de săvîrşirea furtului, şeful era deja informat şi luase în secret măsura de a fila pe aceşti doi faimoşi nemernici, însă, din nefericire, în noaptea respectivă li s-a pierdut urma, şi înainte de a fi iar găsită, pasărea — adică elefantul — zburase din cuib.

Duffy şi McFadden sînt cele mai temerare puşlamale din profesia lor ; şeful are serioase motive să-i socotească făptaşii furtului sobei de la sediul central al detectivilor, într-o noapte cumplit de geroasă, din iarna trecută — infracţiune în urma căreia şeful şi toţi ceilalţi detectivi a trebuit să ajungă pe mîinile doctorilor pînă la ziuă ; cîţiva cu picioarele ţepene, cîţiva cu degetele, urechile şi alte mădulare îngheţate."

Cînd am citit prima jumătate a articolului am fost mai uimit ca oricînd de minunata înţelepciune a acestui om ciudat. Nu numai că vedea limpede cum stau lucrurile în clipa de faţă, dar nici chiar viitorul nu putea fi ascuns privirilor sale. M-am înfiinţat imediat la biroul său şi i-am mărturisit regretul că nu i-a arestat pe oamenii aceia încă înainte să fi dat lovitura, scutind astfel osteneala şi paguba, însă replica sa fu simplă şi fără drept de apel :

— Noi nu avem misiunea să împiedicăm înfăptuirea crimelor, ci să le pedepsim. Şi nu le putem pedepsi pînă ce nu s-au săvîrşit.

I-am atras atenţia că taina cu care începusem ancheta fusese divulgată de ziare ; nu numai toate faptele, ci chiar toate planurile şi intenţiile noastre fuseseră date pe faţă ; pînă şi persoanele suspecte fuseseră arătate pe nume — aşa că, fără îndoială, cei în cauză aveau să se deghizeze sau să se ascundă.

— N-au decît. Vor vedea ei că, în clipa cînd voi socoti că a sosit ceasul, mîna mea se va abate necruţătoare asupra lor, în orice tainiţe s-ar găsi — şi

asta fără a da greş, întocmai ca mîna destinului. Cît despre ziare, nu se poate să nu ţinem legătura cu ele. Faima, reputaţia, necontenita informare a publicului sînt principalul în munca detectivului. El trebuie să dea publicităţii faptele pe care le ştie, altminteri s-ar zice că nu ştie nimic ; trebuie să-şi popularizeze teoriile, căci nimic nu-i mai năstruşnic sau mai izbitor şi nu aduce mai mult respect plin de admiraţie decît teoriile unui detectiv ; trebuie să dăm publicităţii planurile noastre, fiindcă ziarele stăruie să le capete şi nu le putem refuza fără să le jignim. Trebuie să arătăm într-una publicului activitatea noastră, altfel va crede că nu facem nimic. E mult mai plăcut ca un ziar să spună „Ingenioasa şi extraordinara teorie a inspectorului Blunt este aşa şi pe dincolo" decît să se apuce să spună vreo vorbă aspră sau — ceea ce e şi mai rău — ceva ironic.

— Îmi dau seama de tăria argumentelor dumneavoastră. Am remarcat însă, într-un pasaj al observaţiilor pe care le-aţi făcut în ziarele de azi-dimineaţă, că aţi refuzat să vă spuneţi deocamdată părerea asupra unui anumit punct secundar.

— Da, aşa procedăm totdeauna ; face impresie bună. Şi-apoi, nu mi-am format încă părerea asupra acestui punct.

Am depus în mîinile inspectorului o considerabilă sumă de bani, ca să facă faţă cheltuielilor curente, şi am rămas în aşteptarea veştilor. Eram siguri că telegramele vor începe să sosească dintr-o clipă într-alta. Între timp, am recitit ziarele, precum şi circulara noastră cu semnalmentele, observînd că recompensa de douăzeci şi cinci de mii de dolari pare să fie oferită numai detectivilor. Am obiectat că, după părerea mea, s-ar cuveni să fie oferită oricărei persoane care va prinde elefantul. Inspectorul însă zise :

— Detectivii vor găsi elefantul, astfel că recompensa va ajunge acolo unde trebuie. Dacă alţi indivizi ar găsi animalul, ar izbuti numai pîndindu-i pe detectivi şi folosindu-se de indiciile şi indicaţiile luate de-a gata de la ei, aşa că, la urma urmelor, tot detectivii ar fi îndreptăţiţi să primească răsplata. Rolul unei recompense este, înainte de toate, să-i stimuleze pe oamenii care îşi închină acestui fel de muncă timpul şi priceperea, şi nu să se acorde beneficii unor cetăţeni oarecare, fiindcă s-au ciocnit nas în nas cu o captură, fără să fi dobîndit rezultatul prin propriile lor merite şi osteneli.

Desigur că judecata era destul de cuminte. În curînd, aparatul telegrafic din colţul odăii începu să ţăcăne, şi rezultatul fu următoarea depeşă :

Flower Station, N. Y. 7,30 a. m.

Descoperit un indiciu. Găsit un soi de urme adînci de-a curmezişul curţii unei ferme din apropiere. Le-am urmărit două mile spre est, fără rezultat ; cred că elefantul a luat-o spre vest. Acum îl voi urmări în această direcţie.

DARLEY, detectiv

— Darley este unul dintre cei mai buni oameni din poliţie, zise inspectorul. N-are să treacă mult, şi avem să mai auzim veşti de la el.

Veni telegrama nr. 2 :

Barker's N. Y., 7,40 a.m.

Abia am sosit. Fabrica de sticlă de-aci spartă — în timpul nopţii, s-au luat opt sute de sticle. Singura apă în mare cantitate din împrejurimi se află la o depărtare de cinci mile. Pornesc glonţ într-acolo. Elefantul va fi însetat. Sticlele erau goale.

BARKER, detectiv

— Şi ăsta dă speranţe bune, zise inspectorul. V-am spus eu că poftele acestei fiinţe n-au să ne dea indicii rele.

Telegrama nr. 3 :

Taylorville L. I., 8,15 a.m.

O căpiţă de fîn din apropiere a dispărut în timpul nopţii, probabil mîncată. Căpătat indiciu bun şi am şters-o.

HUBBARD, detectiv

— Elefantul circulă, nu glumă ! exclamă inspectorul. Ştiam eu că ne luăm pe umeri o grea povară, dar tot îl vom prinde.

Flower Station N. Y., 9 a.m.

Am filat urmele pînă la trei mile spre vest. Mari, adînci şi colţuroase. Întîlnit un fermier care pretinde că nu sînt urme de elefant. Zice că sînt gropile din care a scos nişte puieţi ca să-i replanteze în grădină, cînd a îngheţat pămîntul iarna trecută. Daţi-mi ordine cum să procedez.

DARLEY, detectiv

— Aha ! O unealtă a hoţilor ! Cazanul fierbe, zise inspectorul.

Imediat dictă următoarea telegramă către Darley :

Arestează-l şi sileşte-l să-şi divulge complicii. Ţine-te mai departe după urme — pînă la Pacific, la nevoie.

Inspector-şef BLUNT

Următoarea telegramă :

Coney Point, Pa. 8,45 a.m.

Uzina de gaz spartă în timpul nopţii şi chitanţele neplătite pe trei luni au dispărut. Căpătat un indiciu şi am plecat

MURPHY, detectiv

— Doamne sfinte ! strigă inspectorul. Poate mînca şi chitanţele de gaz aerian ?

— Din ignoranţă, e în stare s-o facă şi p-asta — dar nu-i pot susţine existenţa. În orice caz, nu singure.

Sosi apoi această tulburătoare telegramă :

Ironvilie. N. Y., 9,30 a.m.

Abia sosit aici. Satul cuprins de jale. Elefantul trecut pe aici la cinci dimineaţa. Unii spun îndreptat est, alţii vest, unii nord, alţii sud — dar toţi spun că n-au aşteptat în mod special, ca să vadă încotro. Ucis un cal cu trompa. Mi-am procurat un fragment din el, ca indiciu. După stilul loviturii, cred că elefantul e stîngaci. După poziţia în care zace calul, cred că elefantul a călătorit spre nord, de-a lungul liniei ferate Berkley. Are avans de patru ore şi jumătate. Pornesc imediat pe urmele lui.

HAWES, detectiv

Am scos strigăte de bucurie. În schimb, inspectorul era la fel de impasibil ca o icoană sculptată. Sună calm clopoţelul.

— Alaric, trimite-i pe căpitanul Burns aici.

Burns apăru.

— Cîţi oameni ai pregătit pentru executarea unor ordine urgente ?

— Nouăzeci şi şase, domnule inspector.

— Trimite-i numaidecît spre nord. Concentrează-i de-a lungul şoselei Berkley, la nord de Ironville.

— Am înţeles, domnule inspector !

— Să-şi efectueze mişcările în cel mai deplin secret. De îndată ce mai faci rost de alţi agenţi liberi, ţine-i la dispoziţie.

— Am înţeles, domnule inspector !

— Bine ! Poţi pleca !

Numaidecît sosi o altă telegramă :

Sage Corners, N. Y., 10,30

Abia sosit. Elefantul trecut pe aici la 8,15. Toţi fugiţi din oraş, afară de un poliţist. Se pare că elefantul nu l-a ţintit pe poliţist, ci un felinar. I-a nimerit pe amîndoi. Am reţinut o bucată din poliţist, ca indiciu.

STUMM, detectiv

— Va să zică elefantul s-a întors spre vest, zise inspectorul. Oricum, nu va scăpa, fiindcă oamenii mei sînt împrăştiaţi prin toată regiunea.

Următoarea telegramă glăsuia :

Glover's, 11,15

Abia sosit. Sat părăsit, afară de bolnavi şi vîrstnici. Elefantul trecut prin sat acum trei sferturi de oră. Era în toi o întrunire a antialcoolicilor. Şi-a vîrît trompa pe fereastră şi i-a stropit cu apă dintr-o cisternă. Cîţiva au înghiţit apa, din care pricină li s-a tras moartea, mai mulţi s-au înecat. Detectivii Cross şi O'Shaughnessy treceau prin oraş, însă spre sud — aşa că au ratat elefantul. Întregul ţinut, pe multe mile împrejur, cuprins de groază — oamenii fug de-acasă. Oriîncotro se îndreaptă, dau de elefant şi mulţi sînt ucişi.

BRANT, detectiv

Îmi venea să plîng cu hohote, atît de mult mă îndurera măcelul acela. Inspectorul rosti doar atîta :

— Vezi, îl încercuim. Ne simte prezenţa. Iar s-a întors spre est.

Totuşi, ni se rezervau alte veşti, şi mai tulburătoare. Telegraful ne aduse la cunoştinţă :

Hoganport, 12,19

Abia sosit. Elefantul trecut prin oraş jumătate de ceas mai înainte, stîrnind cea mai cumplită spaimă şi panică. Elefantul a pustiit străzile ; doi tinichigii treceau pe-acolo, unul ucis, celălalt scăpat — regret obştesc.

O'FLANHERTY, detectiv

— Acum se află drept în mijlocul oamenilor mei, zise inspectorul. Nimic nu-l mai poate salva.

Un şir de telegrame sosiră de la detectivii împrăştiaţi prin New Jersey şi toată Pennsylvania şi care urmăreau diferite piste, constînd din hambare, fabrici şi biblioteci de şcoli duminicale devastate. Detectivii nutreau mari speranţe — speranţe care deveneau, într-adevăr, aproape certitudini.

Inspectorul zise :

— Aş vrea să pot intra în legătură cu ei şi să le ordon s-o ia spre nord, dar e cu neputinţă. Un detectiv vizitează un oficiu telegrafic doar ca să-şi trimită raportul, pe urmă dispare din nou şi nu mai ştii unde să pui mîna pe el.

După care sosi următoarea telegramă :

Bridgeport, Ct., 12,15

Barnum [1] oferă 4.000 dolari pe an pentru privilegiul exclusiv de a folosi elefantul drept reclamă ambulantă, din clipa aceasta şi pînă în momentul cînd îl găsesc detectivii. Vrea să lipească pe el afişele circului. Doreşte răspuns imediat.

BOGGS, detectiv

— Asta-i cu desăvîrşire absurd ! exclamai eu.

— Fireşte că e, încuviinţă inspectorul. Evident, mister Barnum, care se crede aşa de şmecher, nu mă cunoaşte pe mine — însă eu îi cunosc pe el.

Apoi dictă următorul răspuns la depeşă :

Oferta domnului Barnum refuzată. 7.000 sau nimic.

Inspector-şef BLUNT

— Aşa n-o s-avem de aşteptat mult răspunsul. Mister Barnum nu-i acasă ; e la oficiul telegrafic —

[1] Directorul unui faimos circ.

în felul acesta procedează cînd are o afacere în curs. Peste trei...

S-a făcut.

P. T. BARNUM.

ne întrerupse telegraful, ţăcănind. Pînă să pot comenta acest extraordinar episod, următoarea depeşă îmi îndreptă gîndurile într-o direcţie cu totul deosebită şi deprimantă :

Bolivia N. Y., 12,50

Elefantul sosit aici dinspre sud şi străbătut oraş spre pădure la 11,50, risipind în drum o înmormîntare şi reducînd cu două numărul persoanelor îndoliate. Cetăţenii au tras în el cu cîteva ghiulele mici, apoi au fugit. Detectivul Burke şi cu mine sosiţi zece minute după, dinspre nord, însă din greşeală luat nişte săpături drept amprente şi pierdut astfel destulă vreme. În cele din urmă am dat de pista cea mai bună şi am urmat-o în codru. Apoi ne-am dus în patru labe şi am continuat să păstrăm privirea aţintită asupra urmei, filînd-o astfel prin desiş. Burke era înainte. Din nefericire, animalul s-a oprit să se odihnească ; în consecinţă, Burke fiind cu capul în jos, concentrat asupra pistei, s-a poticnit de picioarele dinapoi ale elefantului, înainte de a-şi da seama de vecinătatea lui. Burke a sărit imediat în picioare, l-a apucat de coadă şi a exclamat voios : „Pretind recom..." — însă nu şi-a sfîrşit fraza, fiindcă o singură lovitură, dată cu uriaşa trompă, l-a prefăcut în bucăţi pe viteazul coleg. Am fugit îndărăt, elefantul s-a întors şi m-a urmărit pînă la marginea pădurii, cu o viteză uluitoare, şi aş fi fost inevitabil pierdut, dar resturile convoiului mortuar au intervenit iar în mod providenţial, şi astfel au distras atenţia urmăritorului. Tocmai acum aflu că n-a mai rămas nimic din tot alaiul înmormîntării ; nu-i nici o pagubă, deoarece s-a adunat material din belşug pentru altă înmormîntare. Între timp, elefantul a dispărut iarăşi.

MULROONEY, detectiv

N-am mai primit nici o veste, afară de cele expediate de nişte detectivi harnici şi încrezători, risipiţi prin New Jersey, Pennsylvania, Delaware şi Virginia — care urmăreau cu toţii piste noi şi dătătoare de încredere — pînă ce, puţin după ora două, sosi această telegramă :

Baxter Centre, 2.15

Elefantul fost pe-aici, acoperit cu afişe de circ şi a împrăştiat o întrunire religioasă, doborînd şi vătămînd mulţi credincioşi, gata să o ia pe calea unei vieţi mai bune. Cetăţenii l-au înţărcuit şi au pus o gardă. Detectivul Brown şi cu mine sosit la faţa locului iar după cîtva timp, am intrat în ţarc şi procedat la identificarea elefantului, după fotografie şi semnalmente. Toate datele corespunzătoare exact afară de una pe care n-o puteam vedea — cicatricea lăsată de buboi la subsuoara stîngă. Ca să se asigure, Brown s-a strecurat dedesubtul elefantului şi imediat i-au zburat creierii — adică i-a fost zdrobit capul, deşi din sfărîmăturile testei n-a ieşit nimic. Toţi au fugit ; elefantul de asemeni, izbind în dreapta şi în stînga cu multă eficacitate. A scăpat, însă, lăsînd dîre vizibile de sînge, din rănile pricinuite de ghiulele. Redescoperirea sigură. A tăiat-o spre sud, printr-un codru des.

BRENT, detectiv

Telegrama aceasta fu ultima. La căderea nopţii se lăsă o ceaţă atît de groasă, de nu vedeai nici la doi paşi. Ceaţa ţinu toată noaptea. Atît feriboturile, cît şi omnibuzele fură nevoite să-şi întrerupă circulaţia...

III

În dimineaţa următoare, ziarele erau la fel de pline de teoriile poliţiste. De asemeni cuprindeau — relatate amănunţit — şi toate tragicele fapte pe care le

cunoaşteţi, precum şi altele, comunicate telegrafic de către corespondenţii lor. Coloane întregi şi titluri înşirate pe cîte-o treime de pagină îţi săreau în ochi, îndurerîndu-ţi inima cînd le citeai. Tonul lor era cam următorul :

Elefantul alb în liberate ! Înaintează mereu în marşul său fatal. Sate întregi părăsite de locuitorii înspăimîntaţi ! Teroarea palidă păşeşte înaintea lui, moartea şi pustiirea îl urmează ! După acestea vin detectivii. Hambare distruse, fabrici năruite, recolte devorate, întruniri publice împrăştiate, însoţite de scene de măcel cu neputinţă de descris ! Treizeci şi patru de teorii ale celor mai distinşi detectivi din corpul poliţiei federale ! Teoria inspectorului Blunt !

— Ia te uită ! exclamă inspectorul Blunt, gata-gata să-şi piardă calmul. Merge minunat ! Aşa vîlvă nu a fost stîrnită niciodată de vreo organizaţie detectivă. Faima acestor întîmplări va ajunge pînă la capătul pămîntului şi va dăinui pînă la sfîrşitul vremurilor, şi numele meu împreună cu ea !

Pentru mine însă nu era nici o bucurie. Mă simţeam vinovat, de parcă aş fi săvîrşit eu toate crimele acelea sîngeroase, iar elefantul ar fi fost unealta-mi irresponsabilă. Şi ce mult sporise lista pierderilor ! Într-un loc „intervenise în mijlocul unei alegeri şi ucisese cinci oratori". După fapta aceasta nimicise doi bieţi oameni, numiţi O'Donohue şi McFlannigan, care „abia cu o zi mai înainte găsiseră un refugiu în patria impilaţilor din toate ţările şi erau pe cale de-aşi exercita, pentru prima dată în faţa urnelor, nobilul drept al cetăţenilor americani, cînd au fost loviţi de mîna necruţătoare a flagelului din Siam". În alt loc, „dăduse peste un trăsnit de predicator, care stîrnea senzaţie, pregătindu-şi pentru sezonul viitor eroicele atacuri împotriva dansului, a teatrului şi îl călcase

în picioare". Iar în alt loc „ucisese pe un voiajor, vînzător de paratrăsnete". Şi lista mergea aşa mai departe, făcîndu-se tot mai roşie şi mai roşie şi tot mai sfîşietoare. Şaizeci de persoane fuseseră ucise, şi două sute patruzeci — rănite. Toate relatările aduceau meritate elogii activităţii şi devotamentului detectivilor şi toate se încheiau cu observaţia că „trei sute de mii de cetăţeni şi patru detectivi au văzut înfiorătoarea creatură, care pe doi din aceştia din urmă i-a nimicit".

Mă îngrozeam la gîndul că voi auzi iarăşi cum ţăcăne telegraful. Treptat, mesajele începură să se reverse, însă, din fericire, conţinutul lor mă potoli. Curînd se vădi că se pierduse orice urmă a elefantului. Ceaţa îi înlesnise să găsească în voie o ascunzătoare bună. Telegramele trimise din puncte situate la cea mai absurdă depărtare relatau că o vastă şi nedesluşită matahală fusese întrezărită acolo prin ceaţă la cutare şi cutare oră, şi era „fără îndoială elefantul". Această colosală şi nedesluşită matahală fusese întrezărită în New Haven, la New Jersey, în Pennsylvania, în interiorul statului New York, la Brooklyn şi chiar în însuşi oraşul New York! Dar în toate cazurile pierise iute şi fără urmă. Fiecare detectiv din marele efectiv împrăştiat de-a lungul acestei uriaşe întinderi îşi trimitea raportul orar şi fiecare dintre ei fila ceva şi avea o pistă, după care se orienta fiind cît pe ce să-i dea de urmă.

Ziua însă trecu fără alte rezultate.

A doua zi, la fel.

Ziua următoare, tot aşa.

Relatările ziarelor începură să devină monotone, înţesate de atîtea fapte care nu însemnau nimic, piste care nu duceau nicăieri şi ipoteze care aproape epuizaseră elementele de surpriză, încîntare şi uimire.

După sfatul inspectorului, am dublat recompensa.

Urmară alte patru zile plicticoase. Apoi bieţii detectivi, care se speteau muncind, primiră o lovitură cruntă — gazetarii refuzară să le mai publice teoriile şi le spuseră cu răceală : „Lăsaţi-ne în pace !“

La două săptămîni după dispariţia elefantului, am urcat recompensa la şaptezeci şi cinci de mii de dolari, urmînd sfatul inspectorului. Era o sumă mare, însă simţeam că mai curînd mi-aş sacrifica toată averea decît să-mi pierd trecerea în faţa guvernului. Acum, că detectivii se aflau la strîmtoare, ziarele se întoarseră împotriva lor şi începură să le azvîrle cele mai usturătoare ironii. Întîmplarea fu folosită de actori, care se travestiră în detectivi şi vînară elefantul pe scenă, în chipul cel mai năstruşnic. Caricaturiştii îi înfăţişară pe detectivi, scotocind ţara cu ocheanele, în vreme ce — în spatele lor — elefantul le fura mere din buzunare. Mai făcură tot soiul de desene caraghioase, purtînd emblemele detectivilor — fără îndoială că aţi văzut emblema aceea aurie de pe spatele romanelor poliţiste : un ochi larg deschis, cu legenda : „Mereu stăm de veghe“. Cînd detectivii cereau ceva de băut, barmanii mai glumeţi reînviau o expresie demodată, zicînd : „Vreţi să vă limpeziţi ochii ?“ Pretutindeni ploua şi turna numai cu ironii.

În mijlocul tuturor acestor schimbări un singur om rămînea însă calm, netulburat, fără să se sinchisească. Era inima aceea de stejar, inspectorul-şef. Ochiul său aprig nu-şi pleca privirea, încrederea-i senină nu se clătina de fel. Întotdeauna zicea :

— N-au decît să-şi bată joc ! Cine rîde la urmă, rîde mai bine.

Admiraţia mea pentru omul acela se prefăcu într-un fel de adoraţie. Mă aflam veşnic în preajma lui. Biroul său fusese dintru început un loc neplăcut pentru mine, şi acum devenea din zi în zi mai supărător. Totuşi, de vreme ce el putea îndura să stea

acolo, aveam de gînd să fac şi eu la fel — cel puţin atîta timp cît voi fi în stare. Aşa că veneam regulat şi stăteam acolo, fiind singurul om din afară care izbutea să facă aşa ceva. Fiecare se mira cum de pot, şi adesea eram sfătuit să mă las păgubaş, însă în asemenea momente priveam chipul acela calm şi în aparenţă absent şi strîngeam din dinţi pentru a nu mă da bătut.

Într-o dimineaţă, la vreo trei săptămîni de la dispariţia elefantului, eram gata să declar că mă simt nevoit să plec steagul şi să mă retrag, cînd marele detectiv îmi înlătură acest gînd, propunînd încă o manevră superbă şi măiastră.

Anume, aceea de a cădea la învoială cu hoţii. Imaginaţia acestui om avea o fertilitate care întrecea tot ce văzusem pînă atunci — şi doar am avut strînse legături cu cele mai luminate minţi ale lumii. Spunea că-i convins că ar putea cădea la învoială pentru o sută de mii de dolari, recăpătînd elefantul. I-am zis că, după socotelile mele, aş putea strînge atîta bănet ; dar ce are să se întîmple cu bieţii detectivi, care se străduiseră cu atîta devotament ? Şeful mă lămuri, însă, imediat :

— Cînd e vorba de căzut la învoială, ei primesc totdeauna jumătate din sumă.

Precizarea înlătură singura-mi obiecţie. Prin urmare, inspectorul scrise două bileţele, concepute în felul următor :

Stimată doamnă, soţul dumneavoastră poate cîştiga o frumoasă sumă de bani (fiind ocrotit întru totul de lege), fixînd o întîlnire urgentă cu mine.

Şef BLUNT.

Unul din mesaje îl trimise, cu un curier confidenţial, la supusa soţie a lui Duffy Cărămidă, şi celălalt la presupusa soţie a lui McFadden Roşul.

Peste o oră, primi aceste răspunsuri jignitoare :

B Ne Bun bătrîn ; cărămidă McDuffy ţeapăn dă 2 ani.

BRIDGET MAHONEY

Şefule Liliacule — Roşu McFadden e spînzurat în cier de optşpce luni. Orice Bou fără de detectifi ştie asta.

MARY O'HOOLIGAN

— Oho ! De cînd bănuiam aceste fapte ! declară inspectorul. Mărturia de faţă dovedeşte precizia fără greş a instinctului meu.

În clipa cînd o ipoteză se dovedea a fi falsă, dumnealui — hop ! — era gata cu alta. Redactă imediat pentru ziarele de dimineaţă un anunţ, din care păstrez şi astăzi o copie :

— A — xwblv, 242 N. Tjnd. — fz 328 Wmlg. Ozpog — ; 2m ! ogw. Mum.

Zicea că dacă hoţul mai trăia, rîndurile acelea aveau să-l aducă la randevuul obişnuit. Îmi mai explică cum randevuul obişnuit era un loc unde se încheiau toate afacerile dintre detectivi şi criminali. Întîlnirea avea să aibă loc la ora douăsprezece, în noaptea următoare.

Pînă atunci nu puteam face nimic, aşa că, fără să-mi mai pierd vremea, am părăsit imediat biroul şefului, fiind nespus de recunoscător pentru privilegiul ce mi se oferea.

Noaptea următoare, la orele unsprezece, m-am înfiinţat cu cei o sută de mii de dolari în bancnote şi i-am predat în mîna şefului. Curînd după aceea, şeful şi-a luat la revedere. În ochi îi strălucea aceeaşi străveche şi vitează încredere, fără umbră de îndoială. O oră aproape insuportabilă se tîrî greoi ; după care am auzit paşii mult aşteptaţi ai inspectorului. Cu

sufletul la gură, m-am ridicat şi, împleticindu-mă, m-am dus să-l întîmpin. Cum îi mai scînteiau frumoşii ochi !

— Am căzut la învoială ! îmi zise triumfător. Mîine, mucaliţii or să cînte pe alte strune ! Urmaţi-mă.

Şi, luînd o lumînare aprinsă, coborî în vastul subsol boltit, unde dormeau întotdeauna şaizeci de detectivi şi unde la ora aceea cei mai mulţi jucau cărţi, ca să-şi omoare vremea. M-am ţinut aproape de el. Merse cu pas sprinten pînă în cel mai îndepărtat şi întunecat colţ al subsolului şi, tocmai cînd eram gata să mor sufocat sau măcar să leşin, dumnealui se poticni şi căzu peste membrele întinse ale unui obiect mătăhălos, şi în timp ce se prăbuşea lat pe duşumea l-am auzit exclamînd :

— Nobila noastră profesie e răzbunată ! Iată-vă elefantul !

Am fost purtat pe braţe în biroul de deasupra şi readus în simţiri cu acid carbonic. Întregul corp de detectivi năvăli înăuntru şi urmă o altă explozie de triumfală bucurie, cum nu mi-a fost dat să văd pînă atunci. Reporterii fură imediat chemaţi ; coşuri întregi de sticle de şampanie fură destupate, se ţinură toasturi ; strîngerile de mînă şi felicitările nu mai conteneau. Firește, şeful era eroul zilei, iar fericirea îi era atît de deplină, cucerită într-adevăr pe merit, cu atîta vitejie şi răbdare, încît eram încîntat să-l văd răsplătit. Şi aceasta deşi stăteam acolo ca un biet cerşetor fără de cămin, în preajma nepreţuitei comori, care îmi fusese încredinţată fără de viaţă, adică moartă, şi totodată conştient că îmi pierdusem slujba şi rangul din pricina a ceea ce avea să treacă de-acum încolo drept îndeplinirea — vai ! — cu o fatală neglijenţă a unei mari misiuni. Multe priviri elocvente îşi mărturiseau adînca admiraţie faţă de şef şi multe

glasuri de detectivi murmurau „Priviţi-l ! E într-adevăr regele profesiei sale — daţi-i numai un indiciu, e tot ce pretinde, şi nu există nici o taină în lume pe care să n-o descopere !“ Împărţirea celor cincizeci de mii de dolari pricinui mari satisfacţii. Cînd luă sfîrşit, în timp ce îşi băga în buzunar partea lui, şeful ţinu un mic discurs, grăind astfel : „Bucuraţi-vă de ea, băieţi, fiindcă aţi meritat-o şi, mai mult decît atîta, aţi adus profesiei de detectiv o faimă nepieritoare“.

Dar nici n-apucase bine să termine, cînd sosi o telegramă, cu următorul cuprins :

Monroe, Mich., 10 p.m.

E primul oficiu telegrafic peste care dau de trei săptămîni încoace. Am urmărit amprentele călare, prin codri, o mie de mile — pînă aci, unde urmele sînt tot mai puternice, mai mari şi mai proaspete din zi în zi. Nu fiţi îngrijaţi — peste o săptămînă pun mîna pe elefant. Răspund cu capul pentru asta.

DARLEY, detectiv

Şeful ordonă trei ovaţii în cinstea lui „Darley, una dintre cele mai strălucite minţi ale corpului detectivilor“, şi apoi comandă să i se telegrafieze să vină acasă şi să-şi primească partea lui din recompensă.

Astfel a luat sfîrşit acel minunat episod al furtului elefantului. A doua zi, ziarele se exprimau din nou în cuvinte măgulitoare şi pline de elogii, cu o singură excepţie, vrednică de dispreţ. Foaia cu pricina scria :

Măreţ este detectivul ! Poate fi cam încet în găsirea unui flecuşteţ cum e un elefant rătăcit — poate să-l vîneze cît e ziulica de lungă şi să doarmă toată noaptea alături de stîrvul lui, care putrezeşte, trei săptămîni de-a rîndul, dar pînă la urmă tot îl va găsi — dacă poate pune mîna pe omul care l-a pierdut ca să-i arate locul !

Bietul Hassan ! L-am pierdut pe vecie. Ghiulelele îl răniseră de moarte. Se tîrîse prin ceaţă spre locul acela neprielnic, şi acolo, înconjurat de duşmani şi în necontenită primejdie de-a fi descoperit, se stinsese cu încetul de foame şi suferinţă, pînă ce moartea îi aduse pacea veşnică.

Învoiala m-a costat o sută de mii de dolari ; cheltuielile făcute cu cercetările — alte patruzeci şi două de mii. N-am mai cerut niciodată vreun post guvernului meu ; sînt un om ruinat şi un pribeag pe acest pămînt — însă admiraţia mea pentru omul acela, care cred că e cel mai mare detectiv al tuturor timpurilor, rămîne neştirbită pînă astăzi, şi ea va rămîne aceeaşi pînă la sfîrşit.

OMUL CARE A CORUPT HADLEYBURGUL

Toate acestea s-au petrecut cu mulţi ani în urmă. Pe atunci Hadleyburgul era cel mai cinstit şi cel mai neprihănit orăşel din toată regiunea. Îşi păstrase nepătată această faimă timp de trei generaţii şi era mai mîndru de ea decît de oricare dintre avuţiile sale. Era atît de mîndru de această faimă şi atît de grijuliu s-o păstreze, încît începu să-i înveţe pe copii, încă din leagăn, principiile unei vieţi cinstite, făcînd totodată din ele temelia educaţiei lor în toţi anii închinaţi învăţăturii. Mai mult decît atît : în perioada de creştere, tinerii erau feriţi de orice ispite, în aşa fel ca cinstea să li se călească şi să prindă rădăcini adînci, devenindu-le o a doua natură. Tîrgurile din împrejurimi îl pizmuiau pentru

această superioritate demnă de toată lauda, şi deşi se prefăceau că-şi bat joc de mîndria lui, numind-o deşertăciune, erau nevoite să recunoască faptul că Hadleyburgul era într-adevăr un oraş incoruptibil ; iar dacă le strîngeai cu uşa, recunoşteau că era de ajuns ca un tînăr care şi-ar fi părăsit oraşul natal să spună că e de fel din Hadleyburg ca să capete numaidecît un post de răspundere.

Dar pînă la urmă, într-o bună zi, Hadleyburgul avu nenorocul de a jigni un străin în trecere pe acolo. Poate că nu-şi dădu seama de asta, dar în tot cazul nu se sinchisi, pentru că Hadleyburgul era sigur de sine şi nu-i păsa nici cît negru sub unghie de străini sau de părerile lor. Tare bine ar fi fost ca măcar de data aceasta să fi făcut o excepţie, fiindcă străinul acela era un om rău şi răzbunător. Vreme de un an, în peregrinările sale, el nu putu uita jignirea ce i se adusese şi-şi închină de aceea toate clipele de răgaz încercărilor de a născoci un mijloc de răzbunare. Ticlui el multe planuri, toate foarte bune, dar nici unul nu i se păru destul de nimicitor ; de fapt, chiar şi cel mai inofensiv dintre ele ar fi lovit numeroase persoane, însă străinul dorea un plan care să lovească întreg orăşelul, necruţînd pe nici unul dintre locuitorii săi. În cele din urmă, îi veni străinului o idee grozavă, care-l umplu de o bucurie drăcească. Începu de îndată să urzească un plan, spunîndu-şi : „Asta trebuie să fac — să corup oraşul".

După vreo şase luni, plecă la Hadleyburg. Într-o noapte, pe la ceasurile zece, se opri cu o brişcă în faţa locuinţei bătrînului casier al băncii. Trase un sac din brişcă şi-l puse pe umeri, porni cu el prin curte, clătinîndu-se, iar cînd ajunse în faţa uşii, bătu. Un glas de femeie răspunse : „Intră !" Intră aşadar, şi după ce aşeză sacul îndărătul sobei din încăpere

se adresă pe un ton politicos bătrînei doamne, care citea lîngă lampă *Vestitorul misionarilor*.

— Vă rog, staţi jos, doamnă, nu vă deranjaţi. Aşa ! Acum e destul de bine ascuns, cu greu ar putea şti cineva ce-i acolo. Aş putea să-l văd o clipă pe soţul dumneavoastră, doamnă ?

— Nu, răspunse ea, a plecat la Brixton şi s-ar putea să nu se întoarcă pînă mîine dimineaţă.

— Nu face nimic, doamnă. Voiam doar să-i las în grijă sacul de acolo, ca să-l predea stăpînului, cînd acesta va fi găsit. Nu sînt de prin locurile astea ; soţul dumneavoastră nu mă cunoaşte ; mă aflu doar în trecere prin oraş, pentru a încheia o afacere care mă preocupă de mult. Acum, că mi-am făcut datoria, sînt mulţumit şi oarecum mîndru ; n-o să mă mai vedeţi niciodată. În sac se găseşte un bileţel care lămureşte totul. Noapte bună, doamnă !

Bătrîna se speriase de străinul acesta înalt şi misterios, aşa încît răsuflă uşurată cînd îl văzu că pleacă. Dar, îmboldită de curiozitate, se repezi la sac şi smulse hîrtia. Bileţelul începea astfel :

„A SE PUBLICA : sau, dacă nu, a se căuta persoana în chestiune prin cercetări particulare ; se poate proceda şi într-un fel, şi în altul. Acest sac conţine monede de aur cîntărind şaptezeci şi trei de kilograme şi jumătate..."

— Doamne, apără-ne ! Şi cînd te gîndeşti că uşa nu-i încuiată !

Doamna Richards, tremurînd toată, dădu fuga şi încuie uşa, apoi trase obloanele de la ferestre şi se opri în mijlocul odăii, înspăimîntată, tulburată, întrebîndu-se ce ar mai putea face pentru a se pune la adăpost împreună cu banii. Ciuli o clipă urechile, să audă dacă nu cumva vreun hoţ dă tîrcoale casei, apoi curiozitatea o birui şi se întoarse la lampă pentru a citi bileţelul pînă la capăt :

„...Sînt un străin şi mă întorc acum pentru totdeauna în ţara mea de baştină. Sînt recunoscător Americii pentru ceea ce mi-a dăruit în lunga perioadă petrecută sub drapelul ei. Dar sînt mai cu seamă recunoscător unuia dintre cetăţenii ei — şi anume unui cetăţean din Hadleyburg — pentru marele bine pe care mi l-a făcut acum un an, doi. De fapt, el mi-a făcut un îndoit bine. Iată despre ce e vorba. Fusesem un cartofor. Spun : FUSESEM. Mă ruinasem la joc. Am sosit în acest orăşel într-o noapte, flămînd şi fără o lăscaie. Am început să cerşesc pe întuneric ; la lumina zilei mi-ar fi fost ruşine. Am avut norocul să dau de un om bun : mi-a dăruit douăzeci de dolari. Pentru mine, asta însemna că mi-a redat viaţa, şi nu numai atît, ci şi averea, pentru că jucînd cu banii aceia m-am îmbogăţit. Şi, pe deasupra, cuvintele pe care mi le-a spus atunci mi-au rămas întipărite în minte pînă în ziua de azi, şi în cele din urmă m-au convins. Convingîndu-mă, ele mi-au salvat rămăşiţele conştiinţei : n-am să mai joc niciodată. Nu ştiu cine a fost binefăcătorul meu, dar vreau să-l găsesc şi să-i dăruiesc aceşti bani, ca să-i dea mai departe, să-i arunce sau să-i păstreze, după cum îl va îndemna inima. În felul acesta vreau doar să-i dovedesc recunoştinţa pe care i-o port. Dacă aş mai putea rămîne, l-aş găsi eu însumi. Dar asta n-are nici o importanţă, omul va fi cu siguranţă găsit. Orăşelul acesta este cinstit, incoruptibil şi ştiu că mă pot încrede în el fără nici o teamă. Persoana poate fi identificată prin cuvintele pe care mi le-a spus ; sînt convins că şi le va aminti.

Şi-acum, să vă expun planul meu. Dacă preferaţi, puteţi întreprinde cercetările pe cale particulară. Relataţi conţinutul acestei scrisori oricui vi se pare că ar putea fi persoana în chestiune. Dacă va răspunde : «Eu sînt acela, cuvintele pe care le-am rostit sună aşa şi pe dincolo», verificaţi-l. Deschideţi sacul : veţi găsi în el un plic sigilat care conţine cuvintele cu pricina. Dacă cele spuse de candidat corespund cu cele scrise, predaţi-i banii şi nu-i mai puneţi alte întrebări,

pentru că nu mai încape nici o îndoială că el este omul pe care-l căutaţi.

Dar dacă preferaţi o anchetă publică, tipăriţi această scrisoare în ziarul local, adăugînd următoarele instrucţiuni : De azi în treizeci de zile, într-o vineri, solicitantul să se prezinte la primărie la orele opt seara şi să predea pastorului Burgess textul scris şi închis într-un plic sigilat (dacă pastorul Burgess va binevoi să consimtă). Domnul Burgess va rupe apoi sigiliul sacului, îl va deschide şi va controla exactitatea cuvintelor. Dacă va constata că sînt exacte, binefăcătorul meu, astfel identificat, va primi banii împreună cu asigurările mele de sinceră recunoştinţă."

Tremurînd de emoţie, doamna Richards se aşează pe scaun şi se lăsă pradă gîndurilor. Îşi spunea : „Ce ciudat !... Ce avere îi pică omului acela bun, care a semănat belşug fără să ştie !... De-ar fi fost bărbatul meu în locul lui !... Sîntem atît de săraci, atît de bătrîni şi de săraci..." Apoi, suspinînd, continuă : „Dar nu se poate să fi fost Eduard al meu ; nu, el n-ar fi dat douăzeci de dolari unui necunoscut. Ce păcat ! Acum îmi dau seama..." Deodată se cutremură. „Dar sînt banii unui cartofor ! Salariul păcatului ! Nu putem să-i luăm ; nu putem să ne atingem de ei. Nu-mi place să stau în preajma lor ; simt că mă spurcă". Se sculă şi se aşeză pe alt scaun, ceva mai departe... „Ce bine ar fi să se întoarcă mai repede Eduard şi să-i ducă la bancă ! S-ar putea să vină vreun hoţ dintr-un moment în altul ; e îngrozitor să stai singură cu sacul ăsta."

La ora unsprezece sosi şi domnul Richards ; în timp ce soţia lui îi spunea : „Sînt atît de bucuroasă că ai venit", el şi începuse :

— Nu mai pot. Sînt frînt de oboseală. Ce groaznic e să fii sărac şi să fii nevoit să faci asemenea drumuri obositoare, la vîrsta mea ! Tragi şi tot tragi la

jug, pentru o leafă. Eşti sclavul unui om care stă acasă în papuci şi huzureşte.

— Ştii cît sufăr cînd te văd atît de obosit, Eduard ; dar consolează-te : ne cîştigăm pîinea — numele nostru e nepătat...

— Da, Mary, e mare lucru. Nu lua seama la vorbele mele. N-a fost decît un moment de enervare ; nu-i da importanţă. Sărută-mă... Aşa, acum mi-a trecut tot năduful şi nu mă mai plîng. Ce-i acolo, ce-i sacul ăla ?

Atunci, soţia lui îi dezvălui marea taină. O clipă rămase uimit ; apoi spuse :

— Cîntăreşte şaptezeci şi trei de kilograme ? Dar bine, Mary, sînt pa-tru-zeci de mii de dolari, gîndeşte-te, o adevărată avere ! Nu găseşti în tîrgul ăsta zece oameni cu asemenea avere. Dă-mi hîrtia.

O citi în grabă şi spuse :

— Ce aventură ! Parcă-i o poveste, una din întîmplările acelea de necrezut despre care se vorbeşte în cărţi, dar pe care nu le întîlneşti în viaţă.

Se înfierbîntase de-a binelea ; era vesel, ba chiar încîntat. O ciupi uşor pe nevastă-sa de obraz şi spuse şăgalnic :

— Păi, Mary, sîntem bogaţi, da, draga mea, bogaţi ; n-avem decît să îngropăm banii şi să ardem scrisorica. Dacă se va mai întoarce vreodată cartoforul şi va întreba de ei, îl vom privi cu răceală şi-i vom spune : „Ce lucruri fără noimă îndrugi dumneata ? N-am auzit niciodată de dumneata şi nici de sacul dumitale cu aur.“ Iar el ne va privi tîmp şi...

Şi pînă atunci, în timp ce ţie-ţi arde de glume, banii se găsesc tot aici şi se apropie ora cînd hoţii îşi fac de cap.

— Adevărat. Dar bine, ce să facem ? Să întreprindem cercetări pe cale particulară ? Nu, nu e

bine, va pieri tot farmecul. Metoda publicității e mai bună. Gîndește-te ce-o să se mai vorbească despre asta ! Toate celelalte orașe vor crăpa de ciudă, pentru că nici un străin nu ar încredința o asemenea misiune vreunui alt oraș decît Hadleyburgului. Știu ele prea bine acest lucru. Ce noroc pe noi ! Acum trebuie să mă duc la tipografie, altfel va fi prea tîrziu.

— Dar stai... stai... nu mă lăsa singură cu sacul, Eduard !

Eduard însă plecă. Dar numai pentru puțin timp, pentru că nu departe de locuința lui se întîlni cu redactorul-șef, care era totodată patronul ziarului, și-i înmînă documentul, spunîndu-i :

— Iată o știre-bombă pentru dumneata, Cox. Pune-o în ziar.

— S-ar putea să fie prea tîrziu, domnule Richards, dar o să văd eu.

Întors acasă, casierul începu din nou să discute cu nevastă-sa despre taina minunată. Le pierise somnul. Prima lor întrebare fu aceasta : „Care cetățean să-i fi dăruit străinului douăzeci de dolari ?“ Părea o întrebare foarte simplă. Amîndoi răspunseră într-un glas :

— Barclay Goodson.

— Da, spuse Richards, numai el ar fi fost în stare de așa ceva, e o faptă pe măsura lui.

— Toată lumea are să fie de acord cu asta, Eduard, însă în taină, între patru ochi. De vreo șase luni, orășelul a redevenit ceea ce a fost totdeauna : cinstit, mărginit, mulțumit de sine și cîrpănos.

— Este exact ceea ce spunea și el, mereu, pînă în ziua cînd a murit — și pe deasupra o spunea și în public.

— De aceea îl şi urau oamenii.

— Da, desigur, dar lui puţin îi păsa. Cred că nimeni nu era mai urît ca el, afară doar de pastorul Burgess.

— Ei bine, dar Burgess o merită. Nu-i va mai călca nimeni pragul bisericii. O fi el mic orăşelul nostru, dar ştie cîte parale face omul ăsta. Eduard, nu ţi se pare ciudat că străinul l-a ales tocmai pe Burgess pentru predarea banilor ?

— Hm, da, într-adevăr. Adică... adică...

— Ce atîta „adică“ ? Tu l-ai alege ?

— Mary, poate că străinul îl cunoaşte mai bine decît tot tîrgul.

— Mult o să-i ajute asta lui Burgess !

Soţul părea încurcat, nu mai ştia ce să-i răspundă ; nevasta îl sfredelea cu privirile, în aşteptare. În sfîrşit, Richards vorbi cu şovăiala unuia care ştie că face o afirmaţie ce poate fi pusă la îndoială :

— Mary, Burgess nu-i un om rău.

Nevastă-sa păru sincer mirată.

— Ce tot spui ? exclamă ea.

— Burgess nu-i un om rău. O ştiu. Lipsa lui de popularitate are la bază un singur lucru — ştii tu, lucrul despre care s-a vorbit atîta.

— Într-adevăr, „un singur lucru !“ Ca şi cum acel „singur lucru“ nu ar fi de ajuns !

— De ajuns chiar foarte de ajuns. Dar nu el a fost de vină.

— Ce tot spui ? N-a fost de vină ? Toată lumea ştie că el era vinovat.

— Mary, pe cuvîntul meu, era nevinovat.

— N-o cred în ruptul capului. De unde ştii ?

— Am să-ţi fac o mărturisire. Mi-e tare ruşine, dar nu mai pot să tac. Sînt singurul care ştia că el era nevinovat. Aş fi putut să-l salvez şi... şi... ei

bine, știi cît de pornit era orășelul... mi-a lipsit curajul s-o fac. I-aș fi stîrnit pe toți împotriva mea. Mi-era scîrbă de mine — dar nu îndrăzneam : n-am avut tăria să înfrunt lumea.

Mary păru tulburată și rămase tăcută o clipă. Rosti apoi cu glas poticnit :

— Nu... nu cred că ai fi făcut bine să... să... Nu trebuie... niciodată... opinia publică... trebuie să fii cu băgare de seamă, să... (Era un gînd greu de exprimat și se împotmolise ; dar curînd începu din nou.) Ce păcat, dar... dar nu ne-am fi putut permite una ca asta, Eduard... crede-mă. Nu te-aș fi lăsat s-o faci pentru nimic în lume !

— Am fi pierdut încrederea oamenilor, Mary ; și atunci... și atunci...

— Ceea ce mă neliniștește acum Eduard, este ce-o fi gîndind *el* despre noi.

— El ? Nici nu-i trece prin cap că l-aș fi putut scăpa.

— Ah ! exclamă ea, ușurată. Ce bine-mi pare ! Atîta timp cît el nu știe că l-ai fi putut salva, nu poate... nu poate... în sfîrșit, e mult mai bine așa. De altfel, ar fi trebuit să-mi dau seama că nu știe nimic, după felul prietenos în care se poartă cu noi, oricît de puțin îl încurajăm. De cîte ori mi s-au făcut reproșuri din pricina asta ! Familiilor Wilson, Wilcox, sau Harkness le face o deosebită plăcere să-mi spună „prietenul dumitale Burgess", știind că asta mă sîcîie. Tare-aș vrea să ne mai slăbească puțin cu dragostea lui ! Nu înțeleg de unde pînă unde atîta dragoste.

— Am să-ți explic îndată. Trebuie să-ți mai fac o mărturisire. Cînd a ieșit la iveală totul și s-a hotărît ca Burgess să fie tîrît călare pe-o prăjină prin tot orășelul, m-a mustrat atît de mult cugetul, încît n-am mai putut răbda și m-am dus în taină

să-l previn, iar el a plecat din orăşel şi nu s-a mai întors decît după ce primejdia trecuse.

— Eduard ! Dacă lumea ar fi aflat...

— Nu mai vorbi ! Mi-e şi groază să mă gîndesc. Am regretat acest gest chiar în clipa cînd l-am făcut ; şi n-am îndrăznit să ţi-o spun nici ţie, de teamă să nu ţi se citească pe faţă. N-am dormit de loc în noaptea aceea, de grijă. Dar după cîteva zile mi-am dat seama că nu mă bănuieşte nimeni, aşa încît mi-a părut bine că procedasem astfel. Îmi pare bine şi acum. Mary, grozav de bine !

— Şi mie îmi pare bine acum, pentru că altminteri l-ar fi aşteptat o soartă cumplită. Da, îmi pare bine, pentru că într-adevăr îi erai dator, ştii tu de ce. Dar, Eduard, închipuie-ţi că într-o bună zi se va afla totul !

— Nu se poate !

— De ce ?

— Pentru că toată lumea crede că Goodson a făcut-o.

— Da, aşa este !

— Desigur. Şi, după cum era de aşteptat, Goodson nici nu s-a sinchisit. L-au convins pe bietul moş Sawlsberry să se ducă să-i spună că el e vinovatul. Şi moşul a dat fuga să i-o spună. Goodson l-a măsurat cu privirea de sus pînă jos, ca şi cum ar fi vrut să descopere la el amănuntul cel mai de dispreţuit — şi apoi i-a răspuns : „Şi zi aşa, reprezinţi comisia de anchetă, ai ?“ „Cam aşa ceva“, l-a lămurit Sawlsberry. „Hm ! Şi mi se cer amănunte, sau crezi că e de ajuns un răspuns general ?“ „Dacă s-or cere amănunte, am să mă întorc, domnule Goodson, dar am să transmit mai întîi răspunsul general“. „Foarte bine ! Atunci, spune-le să se ducă la dracu. Cred că e destul de scurt şi cuprinzător. Şi o să-ţi dau un sfat, Sawlsberry : cînd ai să te întorci după amă-

nunte, adu şi un coş, ca să cari acasă ce-o mai rămîne din tine."

— Àsta-i leit Goodson ; îi recunosc toate semnalmentele. Avea o singură vanitate : credea că nimeni nu ştie să dea sfaturi ca el.

— În orice caz, el a pus capăt scandalului şi ne-a salvat, Mary. Afacerea a fost lăsată baltă.

— Binecuvîntat fie Domnul ! De asta nu mă îndoiesc.

Cei doi soţi trecură apoi din nou, cu mult interes, la misterul sacului cu aur. Curînd, conversaţia începu să lîncezească, întreruptă de pauze din ce în ce mai dese, din pricina gîndurilor care-i frămîntau. La un moment dat, Richards se lăsă cu totul pradă gîndurilor. Rămase mult timp nemişcat, privind în neştire spre podea. În cele din urmă, începu să dea din mîini, subliniindu-şi parcă gîndurile cu mici gesturi nervoase — se vedea că-l supără ceva. Între timp, nevastă-sa se cufundase şi ea într-o tăcere meditativă, şi gesturile ei începuseră să trădeze o tulburare adîncă. Peste cîtva timp, Richards se sculă şi începu să se învîrte fără rost prin cameră, trecîndu-şi mîinile prin păr, de parcă ar fi fost un lunatic stăpînit de un coşmar. Apoi, ca şi cum ar fi luat o hotărîre, îşi puse pălăria şi, fără să scoată un cuvînt, o zbughi din casă. Soţia lui stătea nemişcată, cufundată în gînduri, cu faţa trasă. Părea că nu-şi dă seama că rămăsese singură. Din cînd în cînd murmura :

— Şi nu ne duce pe noi în... dar... dar... sîntem aşa de săraci !... Şi nu ne duce pe noi în... Dar cine ar fi păgubit ?... Doar n-ar afla nimeni, niciodată... Şi nu ne... Ultimele cuvinte i se pierdură într-un fel de mormăit. După cîtva timp, ridică privirea şi şopti pe jumătate speriată, pe jumătate bucuroasă :

A plecat ! Dar vai, dragul meu, s-ar putea să fie prea tîrziu... prea tîrziu... Poate că nu, poate că mai e timp...

Se ridică şi rămase iar pe gînduri, frămîntîndu-şi mîinile. Îşi simţi tot trupul scuturat de un fior, apoi îşi spuse cu o voce răguşită : „Dumnezeu să mă ierte — ce groaznic e să-ţi treacă prin cap asemenea lucruri !... Doamne, din ce plămadă sîntem făcuţi, cît e de ciudat !"

Micşoră flacăra lămpii, se furişă spre sac, îngenunche lîngă el şi începu să-i pipăie ieşiturile colţuroase, mîngîindu-le drăgostos. În ochii ei slăbiţi de bătrîneţe apăru o sclipire de lăcomie. Căzu într-o stare de transă. Din cînd în cînd îşi revenea puţin şi şoptea :

— Ce bine era să mai fi aşteptat !... De-am mai fi aşteptat puţin şi nu ne-am fi pripit atîta !...

Între timp, Cox plecase de la birou şi, reîntors acasă, îi povestise soţiei sale totul, despre ciudata întîmplare. Discutînd cu aprindere, ajunseseră amîndoi la concluzia că răposatul Goodson era singurul om din orăşel care ar fi fost în stare de o asemenea mărinimie încît să dea unui străin nevoiaş douăzeci de dolari. După aceea tăcură amîndoi şi căzură pe gînduri, dînd din cînd în cînd semne de nervozitate şi neastîmpăr. În cele din urmă, soţia spuse ca pentru sine :

— Nimeni nu cunoaşte taina asta, în afară de soţii Richards şi noi... nimeni.

Bărbatul îşi întrerupse gîndurile, tresărind uşor, şi aruncă o privire melancolică soţiei sale, care păli se de-a binelea ; apoi se ridică şovăind şi privi pe furiş, întîi spre pălărie, apoi spre nevastă-sa, părînd a-i pune o întrebare mută. Doamna Cox duse mîna la gît, înghiţi în sec de cîteva ori, apoi, în loc de răspuns, dădu din cap. Peste o clipă rămase singură şi începu să bodogănească.

Iată-i aşadar pe Richards şi Cox grăbind pe străzile pustii, fiecare în altă direcţie. Se întîlniră, gîfîind, lîngă scara tipografiei, şi la lumina felinarului îşi citiră unul altuia gîndurile întipărite pe faţă.

— Nimeni nu ştie, în afară de noi ? întrebă Cox pe şoptite.

Răspunsul veni tot pe şoptite :

— Nimeni altcineva, pe cuvîntul meu, nimeni !

— Dacă nu e prea tîrziu să...

Începură să urce scările ; în aceeaşi clipă le apăru în faţă un băieţaş.

— Tu eşti, Johnny ? întrebă Cox.

— Da, domnule.

— Nu expedia primul transport şi nici un alt transport ; aşteaptă pînă-ţi spun eu !

— A şi plecat, domnule.

— A plecat ?

Era în întrebarea asta o dezamăgire de nedescris.

— Da, domnule, începînd de astăzi s-a schimbat orarul pentru Brixton şi toate localităţile din dincolo de Brixton. A trebuit să duc ziarele cu douăzeci de minute mai devreme ca de obicei. Am fugit de mi-a ieşit sufletul... Dacă întîrziam două minute...

Nemaiaşteptînd restul explicaţiilor, cei doi bărbaţi făcură cale-ntoarsă. Merseră încet, fără ca vreunul dintre ei să scoată un cuvînt. După vreo zece minute, Cox rosti cu mustrare în glas :

— Nu pricep ce ţi-a venit să te grăbeşti în halul ăsta.

Celălalt răspunse oarecum umil :

— Acum îmi dau seama, dar, vezi, nu m-am gîndit mai înainte, şi acum e prea tîrziu. Data viitoare însă...

— Pe dracu ! Data viitoare ! Aşa ceva nu se mai întîmplă nici peste o mie de ani.

Cei doi prieteni se despărțiră fără să-și spună noapte bună și merseră fiecare acasă, tîrîndu-și pașii ca niște oameni răniți de moarte. Acasă, soțiile îi întîmpinară cu un nerăbdător „Ei ?", dar ghicind răspunsul dintr-o privire, se prăbușiră văicărindu-se, fără a mai aștepta vreun cuvînt. În locuința fiecăruia dintre ei se încinse o discuție aprinsă. Așa ceva nu li se mai întîmplase niciodată. Mai avuseseră ei discuții și pînă atunci, dar nu atît de aprinse și de brutale. Și unii, și alții își spuneau în seara aceea aceleași lucruri, de parcă s-ar fi plagiat reciproc. Doamna Richards spunea :

— Dacă ai fi așteptat, Eduard, dacă te-ai fi gîndit o clipă ; dar nu, a trebuit să fugi drept la tipografie și să dai sfoară-n țară.

— Nu se spune limpede în scrisoare să o publicăm ?

— Asta nu înseamnă nimic, pentru că tot în scrisoare se spune că se poate cerceta și pe cale particulară, la o adică. Ce, nu-i așa ?

— Da, da, e adevărat, dar cînd m-am gîndit ce vîlvă o să stîrnească și ce onoare e pentru Hadleyburg ca un străin să aibă atîta încredere în el...

— Firește, știu toate astea ; dar dacă ai fi stat să te gîndești, ți-ai fi dat seama că e cu neputință să-l găsești pe omul cu pricina, pentru că zace în mormînt și n-a lăsat în urma lui pe nimeni — nici un suflet ; și de vreme ce banii ar rămîne cuiva care are atîta nevoie de ei și nimeni n-ar fi păgubit și... și...

Izbucni în plîns, nemaiputîndu-se stăpîni. Bărbatul ei se căzni să găsească vreun cuvînt de consolare, și în cele din urmă spuse :

— Dar la urma urmelor, Mary, poate că e mai bine așa — sigur că așa e, o știm limpede. Și să nu uităm că așa a fost scris să fie...

— Aşa a fost scris să fie? Cînd cineva face o prostie pretinde că aşa a fost scris să fie, ca să iasă cu faţa curată. Dacă-i vorba pe-aşa, atunci şi faptul că banii au ajuns la noi într-un chip atît de ciudat a fost scris să fie. De ce a trebuit ca tu să încurci toate intenţiile providenţei? Cu ce drept? Ai păcătuit, ăsta-i adevărul, ai păcătuit, te-ai purtat ca un înfumurat, şi nu ca un om care pretinde că-i evlavios şi smerit...

— Dar, Mary, ştii foarte bine cum am trăit pîn-acum: la fel ca întreg orăşelul, am fost învăţaţi să nu stăm o clipă la îndoială cînd e vorba de făcut un lucru cinstit, şi obişnuinţa asta a devenit la noi o a doua natură.

— Da, ştiu, ştiu; am fost educaţi şi răseducaţi în spiritul cinstei — o cinste ferită încă din leagăn de orice ispită — dar, după cum s-a văzut în noaptea asta, o cinste artificială, subţire ca apa, de îndată ce se iveşte ispita. Dumnezeu ştie că pînă acum nu m-am îndoit niciodată de cinstea mea, tare ca piatra şi de nezdruncinat. Şi-acum, după prima ispită mare şi adevărată, am ajuns, Eduard, la convingerea că cinstea acestui orăşel este la fel de putredă ca şi a mea; la fel de putredă ca şi a ta. Orăşelul nostru e un tîrg cîrpănos şi meschin, n-are altă virtute decît cinstea asta, pentru care-i atît de slăvit şi cu care se făleşte atîta. Sînt convinsă că dacă într-o bună zi cinstea lui va fi pusă în faţa unei ispite mari, toată faima i se va prăbuşi ca un castel din cărţi de joc. Acum, că mi-am descărcat sufletul, mă simt mai bine. Sînt o prefăcută — şi aşa am fost toată viaţa, fără să-mi dau seama. Să nu mai vină nimeni să-mi spună că sînt cinstită — n-aş mai putea îndura.

— Şi eu, da, Mary, şi eu gîndesc în mare parte la fel ca tine, crede-mă. Dar totul pare atît de ciudat,

atît de ciudat... Niciodată n-aş fi crezut una ca asta, niciodată !

Urmă o tăcere îndelungată ; amîndoi căzură pe gînduri. După un timp, ea ridică privirile şi spuse :

— Ştiu la ce te gîndeşti, Eduard.

Richards o privi încurcat, ca un om prins asupra unei fapte urîte.

— Mi-e ruşine s-o mărturisesc, Mary, dar...

— Nu-i nimica, Eduard, şi eu mă gîndeam la acelaşi lucru.

— Sper. Vorbeşte !

— Te gîndeai cum s-ar putea ca cineva să ghicească cuvintele spuse de Goodson străinului.

— Întocmai ! Mă simt vinovat şi ruşinat. Dar tu ?

— Mi-a trecut. Hai să facem patul aici ; trebuie să stăm de veghe pînă dimineaţă, cînd se va deschide banca şi ne va primi sacul... O, Doamne, de n-am fi făcut greşeala asta !

După ce făcu patul, Mary spuse :

— Sesame, deschide-te ! Ce să fi fost ! Stau şi mă întreb : ce cuvinte să-i fi spus ? Dar haide să ne culcăm.

— Crezi că vom putea dormi ?

— Nu, ne vom gîndi !

— Da, ne vom gîndi !

În vremea asta, soţii Cox se ciorovăiseră şi se împăcaseră la rîndu-le. Apoi se culcaseră îngînduraţi, frămîntîndu-se să ghicească vorbele spuse de Goodson acelui nenorocit, vorbele acelea de aur, care valorau patruzeci de mii de dolari bani gheaţă !

În noaptea aceea, oficiul poştal al orăşelului rămase deschis mai tîrziu ca de obicei, din următorul motiv : redactorul-şef al gazetei lui Cox era şi reprezentantul local al agenţiei *Associated Press*. Se poate spune că era reprezentantul ei onorific, pentru că nici de patru ori pe an nu era în stare să-i transmită mă-

car treizeci de cuvinte care să fie-acceptate. Dar de data aceasta era cu totul altceva. Telegrama prin care anunţase ştirea aflată primi răspuns imediat :

Trimite text complet — toate amănuntele — o mie două sute cuvinte.

Ce comandă grozavă ! Gazetarul o execută întocmai şi se simţi omul cel mai mîndru din Statele Unite. A doua zi dimineaţă, la ora micului dejun, numele incoruptibilului orăşel Hadleyburg era pe buzele tuturor americanilor, de la Montreal pînă în golful Mexic, de la gheţarii Alascăi pînă la livezile de portocali din Florida ; milioane şi milioane de oameni discutau despre străin şi sacul lui cu bani, întrebîndu-se dacă omul cu pricina va fi găsit şi nădăjduind că în curînd vor afla noi ştiri despre această întîmplare.

II

O zi mai tîrziu, tîrguşorul Hadleyburg se trezi celebru — era uimit, fericit şi mîndru totodată. Mîndru dincolo de orice închipuire. Cei nouăsprezece cetăţeni cu vază ai săi, împreună cu soţiile, se plimbau de colo pînă colo, strîngîndu-şi mîinile. Pe chipurile lor se citea bucuria. Surîdeau în dreapta şi-n stînga şi se felicitau, spunîndu-şi că în urma nemaipomenitei întîmplări dicţionarul se îmbogăţea cu un nou cuvînt, *Hadleyburg*, sinonim cu *incoruptibil* — un cuvînt sortit să rămînă totdeauna în dicţionare ! Iar cetăţenii mai modeşti şi mai puţin importanţi, împreună cu respectivele lor soţii, se purtau cam în acelaşi fel. Toată lumea alergă la bancă, să vadă sacul cu aur ; iar cu puţin înainte de amiază începură să se

reverse în orăşel pîlcuri de oameni amărîţi şi invidioşi, veniţi din Brixton şi din alte localităţi din apropiere. Şi chiar în aceeaşi după-amiază — şi apoi şi a doua zi — începură să sosească de pretutindeni reporteri pentru a se convinge cu propriii lor ochi că sacul există, pentru a-i afla povestea şi a o scrie din nou, pentru a desena în grabă sacul, locuinţa lui Richards, banca, biserica presbiteriană, biserica baptistă, piaţeta publică şi primăria, unde urma să se desfăşoare marele examen şi să fie înmînaţi banii. Se căzneau să deseneze portretul soţilor Richards, al bancherului Pinkerton, al lui Cox, al redactorului-şef, al pastorului Burgess, al dirigintelui poştei şi chiar... al lui Jack Halliday — un terchea-berchea bun la suflet, care-şi cîştiga existenţa pescuind şi vînînd —, prietenul ştrengarilor şi al cîinilor de pripas, tipicul coate-goale al orăşelului. Greţosul şi pipernicitul Pinkerton, cu zîmbetul lui onctuos, arăta tuturor sacul şi, frecîndu-şi palmele unsuroase, sporovăia fără încetare despre vechea şi frumoasa reputaţie de cinste a oraşului şi despre această minunată confirmare a ei. În acelaşi timp, îşi exprima speranţa şi convingerea că exemplul acesta se va răspîndi pînă hăt-departe, în întregul continentul american, şi va intra în istorie, ca un factor de regenerare morală. Şi aşa mai departe, pe aceeaşi temă.

După vreo săptămînă, zarva se potoli. Beţia de mîndrie şi entuziasm făcu loc unei stări de dulce şi tăcută încîntare, un fel de mulţumire adîncă şi inexprimabilă. Pe toate feţele se putea desluşi expresia unei paşnice şi cucernice fericiri.

Apoi interveni o schimbare, atît de înceată încît la început abia dacă fu observată — poate că nici nu fusese observată de nimeni în afară de Jack Halliday, căruia nu-i scăpa niciodată nimic şi care făcea haz de orice, indiferent despre ce era vorba. Începu să facă

reflecţii ironice asupra unor persoane care nu mai arătau aşa de fericite ca în urmă cu o zi, două ; apoi pretinse că noua lor înfăţişare trăda o adevărată tristeţe, iar ceva mai tîrziu — că mutrele lor exprimau o stare bolnăvicioasă, şi în sfîrşit, că toată lumea devenise atît de posomorîtă, melancolică şi năucă, încît el, Halliday, putea şterpeli un gologan din fundul buzunarului celui mai zgîrcit om, fără ca acesta să bage de seamă.

Cam în această fază, căpetenia fiecăreia dintre cele nouăsprezece familii fruntaşe lăsa să-i scape înainte de culcare, de obicei cu un oftat, vorbe ca acestea : „Of, ce-a putut să-i spună Goodson acelui străin ?"

Şi numaidecît soţia respectivă răspundea cu un tremur în glas :

— Vai, taci ! Ce gînduri necurate îţi trec prin minte ? Scoate-ţi-le din cap, pentru numele lui Dumnezeu !

Aceeaşi întrebare reveni însă pe buzele soţilor şi în seara următoare, şi primi acelaşi răspuns, dar pe un ton mai potolit.

Iar în a treia seară, soţii rostiră iarăşi întrebarea, cu teamă şi parcă maşinal. De data aceasta, ca şi în seara următoare, soţiile, cuprinse de o uşoară nervozitate, încercară să spună ceva, dar nu reuşiră.

În seara următoare îşi recăpătară graiul şi răspunseră cu glas pătimaş :

— O, de-am putea ghici !

Comentariile lui Halliday deveneau din zi în zi mai neplăcute şi mai disprețuitoare. Trecea grăbit pe străzi, bătîndu-şi joc de întreg orăşelul şi de fiecare dintre cetăţenii săi în parte. Rîsul lui era singurul ce se mai auzea în tot orăşelul ; el răsuna stingher, într-un pustiu jalnic. Nu se vedea nici urmă de zîmbet, nicăieri. Halliday umbla cu o cutie de ţigări pusă pe un trepied, în chip de aparat fotografic, şi

oprea pe toţi trecătorii, îndreptînd obiectivul spre ei şi spunînd :

— Gata ! Acum, zîmbiţi vă rog !

Dar nici măcar gluma asta grozavă nu putea descreţi frunţile posomorîţilor cetăţeni.

Trecură astfel trei săptămîni. Mai rămăsese una. Era într-o sîmbătă seară, după cină. În loc de forfota gălăgioasă a cumpărăturilor şi veselia de odinioară a serilor de sîmbătă, străzile erau pustii şi triste. Richards şi bătrîna lui soţie stăteau fiecare deoparte în odaia lor, nefericiţi şi cufundaţi în gînduri. Se obişnuiseră să stea aşa în fiecare seară. Deprinderile lor de o viaţă întreagă — cititul, croşetatul şi sporovăiala plăcută sau vizitele primite ori făcute prin vecini — pieriseră, căzuseră în uitare, de parcă nu erau două-trei săptămîni, ci veacuri de cînd trăiau aşa. Acum nimeni nu mai vorbea, nimeni nu mai citea, nimeni nu mai făcea vizite. Întreg orăşelul stătea acasă, oftînd, frămîntîndu-se în tăcere şi încercînd să ghicească tainicele cuvinte.

Poştaşul aduse o scrisoare. Richards privi nepăsător scrisul de pe plic şi ştampila (amîndouă îi erau necunoscute) şi aruncă scrisoarea pe masă, reluîndu-şi firul întrerupt al ghicitului şi al amarnicelor frămîntări lipsite de speranţă. Cu două-trei ore mai tîrziu, soţia lui se sculă plictisită şi se duse să se culce fără să-i mai spună noapte bună (şi asta devenise acum un lucru obişnuit). Se opri însă lîngă scrisoare şi, privind-o fără interes, desfăcu plicul şi începu să citească pe sărite. Richards, care şedea într-un jilţ, rezemat de perete, cu bărbia proptită pe genunchi, auzi un zgomot sec. Era soţia lui, care se prăbuşise. Se repezi spre ea, dar Mary strigă :

— Lasă-mă, sînt în culmea fericirii. Citeşte scrisoarea, citeşte-o !

Richards o citi pe nerăsuflate, cuprins de amețeală. Scrisoarea venea dintr-un stat îndepărtat și avea următorul cuprins :

„Sînt un străin pentru dumneata, dar asta n-are nici o importanță. Trebuie neapărat să-ți spun ceva : m-am înapoiat chiar acum din Mexic și am aflat despre întîmplarea știută. Desigur că dumneata nu știi cine a rostit cuvintele acelea, dar eu știu și sînt singurul om în viață care știe. E vorba de *Goodson*. L-am cunoscut foarte bine, cu mulți ani în urmă. Am trecut prin orășelul dumneavoastră în noaptea aceea, și el m-a găzduit pînă la sosirea trenului de la miezul nopții. L-am auzit spunînd în întuneric străinului cuvintele acelea. Era pe aleea Hale. Am vorbit despre asta tot restul drumului și apoi la el acasă, la o țigară. În cursul conversației a pomenit de mulți concetățeni de-ai dumitale — despre majoritatea lor într-un mod foarte puțin măgulitor pentru ei, dar despre doi-trei în mod favorabil ; printre aceștia din urmă erai și dumneata. Spun «favorabil» și nimic mai mult. Îmi reamintesc că spunea că NU ȚINE realmente la nici o persoană din oraș, absolut la nici una ; dar că dumneata — CRED că era vorba de dumneata, sînt aproape sigur — i-ai făcut cîndva un foarte mare serviciu, poate fără să-ți dai seama cît de mult însemna pentru el, și că ar dori să aibă o avere ca să ți-o lase moștenire cînd va muri ; cît despre restul concetățenilor, cîte un blestem pentru fiecare. Dacă dumneata ești într-adevăr cel care i-ai făcut acel serviciu, ești moștenitorul lui legitim și ca atare ai dreptul la sacul cu aur. Știu că mă pot încrede în integritatea și cinstea dumitale, pentru că la un cetățean al Hadleyburgului aceste virtuți sînt înnăscute. De aceea îți voi dezvălui cuvintele, fiind convins că dacă nu ești dumneata omul cu pricina, îl vei căuta și îl vei găsi fără îndoială, avînd grijă ca recunoștința pe care Goodson o datora pentru serviciul amintit să se traducă în fapt. Iată acum cuvintele :

NU EŞTI DE FEL UN OM RĂU
CAUTĂ DE TE ÎNDREAPTĂ

HOWARD L. STEPHENSON.*

— Ah, Eduard, banii sînt ai noştri ; sînt atît de fericită, atît de fericită ! Sărută-mă, dragul meu, nu ne-am mai sărutat de-o veşnicie... Şi aveam atîta nevoie... de bani... Acum ai scăpat de Pinkerton şi de banca lui, nu mai eşti sclavul nimănui. Simt că-mi cresc aripi, de atîta bucurie.

Cei doi soţi petrecură o jumătate de oră fericită, şezînd pe canapea şi giugiulindu-se ; se întorceau vremurile de altădată, care începuseră o dată cu logodna lor şi dăinuiseră pînă în ziua cînd străinul adusese banii aceia blestemaţi. După un timp, soţia spuse :

— Ah, Eduard, ce noroc că i-ai făcut acel mare serviciu ! Bietul Goodson ! Nu mi-a plăcut niciodată, dar acum mi-e drag. Ce frumos din partea ta că nu ai pomenit şi nu te-ai lăudat niciodată cu asta ! Apoi, cu o nuanţă de reproş : Dar ar fi trebuit să-mi spui şi mie, Eduard, ar fi trebuit să-i spui soţiei tale !

— Fireşte că... hm, vezi bine, Mary, că eu...

— Termină acum cu bîiguielile astea şi povesteşte-mi totul, Eduard ! Totdeauna te-am iubit, iar acum sînt mîndră de tine. Toată lumea e convinsă că n-a existat decît un singur suflet generos şi bun în oraşelul ăsta. Iar acum se dovedeşte că tu... Eduard, de ce nu-mi spui ?

— Ei bine... hm... hm... Dar nu pot, Mary !

— Nu poţi ? De ce nu poţi ?

— Vezi că, el... ei bine, el... m-a silit să-i făgăduiesc că nu voi spune niciodată nimănui !

Soţia îl măsură cu privirea şi spuse, foarte încet :

— Te-a silit să-i făgăduieşti ? Eduard, ce-mi tot îndrugi ?

— Mary, crezi că te mint ?

Ea tăcu o clipă, tulburată. Apoi îşi puse mîna într-a lui şi rosti :

— Să ne ferească Dumnezeu, ne-am abătut şi aşa destul de la linia noastră de conduită ; nu... nu... *am mers şi aşa prea departe.* N-ai spus o minciună, toată viaţa. Dar acum... acum, cînd temelia tuturor lucrurilor pare să se prăbuşească sub noi, noi... noi... Îi pierise parcă graiul, dar după cîteva clipe spuse cu glasul frînt : Şi nu ne duce pe noi în ispită... Cred că i-ai făgăduit, Eduard. Să zicem că-i aşa. Să nu mai vorbim despre asta. Acum, cînd totul a trecut, să fim iarăşi fericiţi ; nu e vremea să ne întristăm.

Lui Eduard îi fu destul de greu să-i facă pe plac, pentru că gîndurile îi rătăceau aiurea, tot încercînd să-şi amintească ce fel de serviciu îi făcuse lui Goodson.

Cei doi soţi rămaseră treji toată noaptea. Mary era fericită şi agitată, iar Eduard agitat, dar nu prea fericit. Mary se gîndea ce va face cu banii. Eduard încerca să-şi amintească ce serviciu îi făcuse lui Goodson. La început conştiinţa nu-i dădu pace, din pricina minciunii pe care i-o spusese lui Mary — admiţînd că era o minciună. Dar la urma urmelor, să presupunem că era o minciună ! Ei şi ? E atît de important ? Oare nu mintim întotdeauna în *faptele* noastre ? Atunci, de ce să nu le şi *spunem ?* Iată de pildă purtarea lui Mary. În timp ce el se grăbea să-şi îndeplinească misiunea cinstită, ce făcea ea ? Se căina că nu distruseseră bileţelul şi nu păstraseră banii ! Este oare mai bine să furi decît să minţi ?

Ghimpele acesta îşi pierdu ascuţişul. Gîndul minciunii căzu pe planul al doilea, ceea ce îl făcu să se simtă uşurat. Dar se ivi un nou ghimpe : oare săvîrşise într-adevăr binele acela ? Firește, există mărturia

lui Goodson, cuprinsă în scrisoarea lui Stephenson ; nici nu putea fi o mărturie mai bună ; ba era chiar o *dovadă* sigură. Nu încape nici o îndoială. Aşa încît chestiunea asta era rezolvată... Nu, nu pe de-a întregul. Îşi aminti, tresărind, că acest necunoscut — Stephenson — nu era sigur de tot dacă binefăcătorul fusese Richards sau altcineva, şi — vai ! — apela la onoarea lui Richards, să hotărască singur asupra destinaţiei banilor... Şi domnul Stephenson era convins că dacă Richards n-ar fi omul cu pricina, în orice caz s-ar strădui să-l găsească, aşa cum îi şade bine unui om cinstit. Este o adevărată ticăloşie să pui un om într-o asemenea situaţie. De ce n-o fi renunţat Stephenson la această rămăşiţă de îndoială ? Ce să fi urmărit prin asta ?

Şi acum, altă problemă : cum se face că tocmai numele lui Richards şi nu al altuia a rămas în mintea lui Stephenson ca fiind al binefăcătorului ? Lucrul i se păru firesc, da, cît se poate de firesc, pînă ce deveni o *dovadă* certă. Atunci Richards nu se mai gîndi de loc la această problemă, deoarece un instinct tainic îi spunea că e mai bine să nu întorci pe toate feţele o dovadă o dată stabilită.

Acum se simţea cu cugetul oarecum împăcat, dar mai era un amănunt care nu-i dădea pace : desigur, făcuse acel serviciu — asta era bine stabilit ; dar ce fel de serviciu ? Trebuie să şi-l amintească. Nu va dormi pînă ce nu şi-l va aminti ; atunci va fi cu cugetul pe deplin împăcat. Începu aşadar să se gîndească. Îi trecură prin minte vreo zece lucruri — servicii posibile, ba chiar probabile —, dar nici unul nu i se păru destul de însemnat pentru a merita averea pe care Goodson ar fi vrut să i-o lase moştenire. Şi în afară de aceasta, nici nu-şi amintea să le fi făcut. Ei, dar... ei... dar... *ce fel* de serviciu să fi fost, încît cineva să fie atît de recunoscător din pri-

cina lui ? A, mîntuirea sufletului ! Asta trebuie să fie. Da, acum îşi aminteşte cum îşi băgase o dată în cap să-l convertească pe Goodson. Strădania asta i-a luat... era să spună trei luni ; dar, gîndindu-se mai bine, perioada se reduse la o lună, apoi la o săptămînă, apoi la o zi, şi în cele din urmă la nimic. Da, acum îşi aminteşte, cu o precizie neplăcută, că Goodson îl trimisese la dracu şi-i spusese să-şi vadă de treabă, deoarece el unul nu rîvnea de loc să urmeze Hadleyburgul în rai !

Aşadar, soluţia asta nu mergea, nu mîntuise sufletul lui Goodson. Richards se simţi descumpănit. După cîtva timp îi veni însă altă idee : nu cumva salvase averea lui Goodson ? Nu, nici asta nu mergea, Goodson n-avea avere. Poate viaţa ? Da, asta este ! Firește. Cum de nu se gîndise la lucrul acesta înainte ? Acum era pe drumul cel bun, fără îndoială. Imaginaţia începu să-i lucreze ca o morişcă.

Timp de două ore chinuitoare, se ocupă aşadar de salvarea vieţii lui Goodson. Îl salvă de tot felul de împrejurări grele şi chiar periculoase. De fiecare dată îl salva mulţumitor, pînă la un anumit punct ; dar tocmai cînd începea să fie destul de convins că lucrurile s-au întîmplat aievea, ieşea la iveală un amănunt care strica totul şi făcea imposibilă întreaga întîmplare. Aşa s-a petrecut de pildă cu înecul. Se văzu aruncîndu-se în apă şi trăgîndu-l la mal pe Goodson, care-şi pierduse cunoştinţa, în timp ce mulţimea îl privea şi îl aplauda pe *el*. Dar cînd construi totul în minte şi începu să-şi imagineze exact întîmplarea, tocmai atunci apărură o sumedenie de amănunte supărătoare : orăşelul nu putea să nu afle de o asemenea întîmplare, Mary ar fi ştiut la rîndul ei — şi apoi o întîmplare ca asta ar fi strălucit ca un far în propria-i memorie, ceea ce nu se potrivea de loc cu serviciul neştiut de nimeni, pe care se chema că-l făcuse

„fără să-şi dea seama cît de mult însemna". Ajuns la acest punct, îşi aminti că de altfel nici nu ştia să înoate.

Dar iată, mai era un amănunt la care nu se gîndise de loc pînă atunci : era vorba de un serviciu pe care-l făcuse „poate fără să-şi dea seama cît de mult însemna". Ei, de data aceasta era mai uşor să iasă din impas, cu mult mai uşor decît înainte. Şi încetul cu încetul găsi ce căuta. Cu mulţi ani în urmă, Goodson fusese cît pe ce să se însoare cu o fată foarte drăguţă, Nancy Hewitt : nu se ştia de ce, logodna fusese ruptă ; fata murise curînd după aceea, iar Goodson rămăsese burlac, acrindu-se cu timpul şi devenind un adevărat mizantrop. Curînd după moartea fetei, orăşelul descoperise — sau i se păruse numai — că fata are în vine cîteva picături de sînge negru. Richards se căzni multă vreme să-şi rînduiască amintirile în legătură cu această întîmplare, şi în cele din urmă i se păru că-i vin în minte o serie de amănunte care se pierduseră în vreun ungher al memoriei lui, fiind multă vreme neglijate. I se păru că-şi aminteşte vag că el însuşi descoperise că fata are în ea sînge negru şi dezvăluise celorlalţi acest lucru, iar Goodson aflase de la ei. În felul acesta l-a salvat pe Goodson de primejdia de a se căsători cu necurata aceea, făcîndu-i binele „fără să-şi dea seama cît de mult înseamnă pentru el", de fapt fără să-şi dea seama că i-l făcuse. Goodson însă şi-a dat seama de însemnătatea lui şi de faptul că fusese la un pas de prăpastie, şi de aceea i-a rămas pînă la moarte recunoscător binefăcătorului lui, dorind să-i poată lăsa moştenire o avere. Totul era cît se poate de simplu şi de limpede acum ! Şi cu cît se gîndea mai mult, cu atît i se părea mai limpede şi mai sigur ; în cele din urmă, pregătindu-se să adoarmă mulţumit şi fericit, îşi ima-

gină totul ca şi cum s-ar fi petrecut cu o zi înainte. De fapt, îşi amintea vag că Goodson i-a spus cîndva că-i e recunoscător.

Între timp, Mary îşi cumpărase cu vreo şase mii de dolari o casă nouă pentru ea şi o pereche de papuci pentru pastor, după care adormise cu cugetul împăcat.

În aceeaşi seară, poştaşul adusese cîte-o scrisoare fiecăruia dintre ceilalţi cetăţeni fruntaşi ai orăşelului — la un loc, nouăsprezece scrisori. Nici unul dintre plicuri nu semăna cu celelalte, şi adresele de pe ele erau diferite, dar textele dinăuntru erau toate la fel, afară de un singur amănunt. Erau copii exacte după scrisoarea primită de Richards (chiar şi scrisul era acelaşi) şi toate erau semnate Stephenson ; numai că în locul numelui lui Richards apărea numele destinatarului respectiv.

Toată noaptea, cei optsprezece cetăţeni cu vază făcură întocmai ceea ce făcea în acelaşi timp colegul lor Richards, adică se căzniră din răsputeri să-şi amintească ce serviciu deosebit îi făcuse fără să ştie lui Barclay Goodson. Nimănui nu-i venea uşor treaba asta, totuşi fiecare dintre ei reuşi s-o ducă la bun sfîrşit.

Iar în timp ce ei se îndeletniceau cu această treabă anevoioasă, nevestele lor îşi petreceau noaptea cheltuind banii, ceea ce era foarte uşor. În acea noapte, cele nouăsprezece soţii cheltuiră în medie cîte şapte mii de dolari fiecare — din cei patruzeci de mii care se aflau în sac —, adică la un loc o sută treizeci şi trei de mii.

Ziua următoare îi pregăti o mare surpriză lui Jack Halliday. El observă că pe chipurile celor nouăsprezece cetăţeni cu vază şi ale soţiilor lor reapăruse expresia aceea de fericire paşnică şi senină. Nu era în stare s-o priceapă şi nici nu putea găsi vorbe care s-o spulbere sau măcar s-o tulbure. Îi venise aşadar

şi lui rîndul să fie nemulţumit de viaţă. Toate presupunerile lui în legătură cu pricinile acestei fericiri se dovediră greşite. Bunăoară, cînd o întîlni pe doamna Wilcox şi deslușî pe chipul ei acel extaz senin, îşi spuse : „Să ştii că i-a fătat pisica !“ Dar cînd întrebă apoi pe bucătăreasă, află că nu era aşa. Şi bucătăreasa băgase de seamă că stăpînii ei sînt fericiţi, dar nu ştia de ce. Cînd Halliday descoperi copia aceluiaşi extaz pe figura lui Billson — „Burtosul“ (poreclă dată de tîrg), crezu cu tărie că unul dintre vecinii familiei Billson şi-a rupt piciorul. Dar cercetînd, văzu că nu se întîmplase aşa ceva. Expresia de fericire stăpînită care se citea pe faţa lui Gregory Yates nu putea însemna decît un singur lucru : scăpase de soacră-sa ; dar şi de data asta se înşelase. „Iar Pinkerton... Pinkerton... a pus mîna, se vede, pe zece cenţi, pe care crezuse că-i va pierde.“ Şi aşa mai departe. În unele cazuri, presupunerile rămîneau simple presupuneri, în altele se dovedeau a fi complet greşite. În cele din urmă, Halliday îşi spuse : „Oricum ai întoarce-o, fapt e că nouăsprezece familii din Hadleyburg se simt deocamdată ca-n rai ; nu ştiu cum s-a întîmplat ; ştiu doar că Dumnezeu s-a cam încurcat azi în socoteli.“

Un arhitect constructor dintr-un stat învecinat se pripăşise de puţin timp în acest tîrguşor nepricopsit, cu gîndul de a crea o întreprindere modestă. Trecuse o săptămînă de cînd îşi atîrnase firma la uşă, dar nu se ivise nici un client ; era descurajat şi necăjit că venise acolo. Dar dintr-o dată soarta începu să-i surîdă. Două dintre soţiile cetăţenilor cu vază veniră una după alta la el şi-i spuseră confidenţial :

— Poftiţi pe la noi de luni într-o săptămînă, dar nu spuneţi nimănui nimic deocamdată. Avem de gînd să construim ceva.

În ziua aceea primi unsprezece asemenea invitaţii. Iar în aceeaşi seară se grăbi să-i trimită fiicei sale o scrisoare, cerîndu-i să rupă logodna cu studentul ei, deoarece va putea să facă o partidă de o mie de ori mai bună.

Pinkerton-bancherul şi alţi doi-trei oameni cu stare se gîndeau să-şi clădească vile la ţară, dar mai aşteptau. Oamenii de teapa lor nu-şi numără puii pînă nu ies din găoace.

Soţii Wilson se gîndiră la ceva original şi grandios : să dea un bal mascat. Nu făgăduiră nimic precis, dar anunţară confidenţial pe toţi cunoscuţii că se gîndesc serios la un asemenea bal şi că probabil îl vor da. „Şi dacă îl vom da, adăugară ei, desigur că veţi fi invitaţi şi voi." Cunoscuţii rămaseră uimiţi şi îşi spuseră unul altuia : „Au înnebunit bieţii Wilson ? Doar nu le dă mîna !" Cîteva dintre soţiile celor nouăsprezece spuseră în taină bărbaţilor lor : „Bună idee ! N-o să scoatem o vorbă pînă la terminarea balului lor sărăcăcios, şi atunci vom organiza noi unul care-i va face să crape de ciudă !"

Zilele treceau şi lista cheltuielilor viitoare devenea din ce în ce mai impunătoare, din ce în ce mai absurdă şi mai nebunească. Era ca şi cum fiecare dintre cele nouăsprezece familii nu numai că-şi cheltuise în gînd toţi cei patruzeci de mii de dolari înainte de a-i încasa, ci se şi înglodase în datorii. Cei mai nesocotiţi nu se mărginiră să plănuiască aceste cheltuieli, ci începură chiar să le facă, pe datorie. Cumpărară pămînt, ipoteci, ferme, acţiuni de bursă, haine elegante, cai şi diferite alte lucruri, dînd arvună şi semnînd pentru restul banilor poliţe plătibile peste zece zile. Dar în curînd se treziră. Halliday începu să desluşească pe feţele multora o paloare de spaimă. Copleşit de mirare, nu ştia ce să mai creadă. Îşi spunea : „Pisoii doamnei Wilcox n-au murit, pentru

că nici nu s-au născut ; nimeni nu şi-a rupt piciorul ; numărul soacrelor nu s-a micşorat ; nu s-a întîmplat *nimic* — iată un mister cu neputinţă de dezlegat".

Mai era cineva cuprins de mirare : pastorul Burgess. De la o vreme, oriunde se ducea i se părea că oamenii se ţin după el sau îl caută anume ; şi, ca un făcut, ori de cîte ori se afla în vreun loc singuratic, îi răsărea în faţă unul dintre membrii celor nouăsprezece familii şi-i strecura în mînă un plic, şoptindu-i : „Să fie deschis la primărie vineri seară", după care dispărea fără urmă. Ştia că trebuie să existe un pretendent pentru sacul cu bani (cu toate că avea oarecare îndoieli, întrucît Goodson murise), dar nu i-ar fi trecut prin cap că toţi aceşti oameni ar putea fi pretendenţi. Cînd veni şi vinerea cea mare, constată că primise nouăsprezece plicuri.

III

Sala primăriei nu arătase niciodată mai frumos. Tribuna din fund era bogat împodobită cu drapele ; pe pereţi, din loc, în loc, atîrnau mănunchiuri de steguleţe ; balustradele balconului şi coloanele care le susţineau erau de asemenea acoperite cu steaguri ; toate acestea fuseseră aranjate pentru a scoate ochii străinilor, care aveau desigur să vină în număr mare. Şi-apoi, era de aşteptat ca printre ei să se afle şi numeroşi reprezentanţi ai presei. Sala era ticsită de lume. Cele patru sute douăsprezece locuri numerotate erau ocupate ; de asemenea şi cele şaizeci şi opt de scaune aşezate pe margini ; treptele ce duceau la tribună erau şi ele ocupate ; cîtorva străini mai de seamă li se oferiseră locuri la tribună ; la capătul meselor, aşezate în formă de potcoavă de-a lungul

şi de-a latul tribunei, se instalase o puternică echipă de corespondenţi speciali, veniţi din diferite colţuri ale ţării. Orăşelul nu cunoscuse niciodată o asemenea eleganţă. În sală se puteau vedea toalete destul de scumpe, şi în unele cazuri doamnele care le purtau păreau a nu fi obişnuite cu asemenea veşminte. Cel puţin aşa spuneau concetăţenii lor dar poate că părerea asta se datora faptului că aceşti concetăţeni ştiau prea bine că doamnele în chestiune nu purtaseră pînă atunci asemenea toalete.

Sacul cu aur fusese aşezat pe o măsuţă în faţa tribunei, de unde putea fi văzut în orice colţ al sălii. Toţi se zgîiau la el înfriguraţi, cu un interes care făcea să le lase gura apă şi le dădea un aer visător şi patetic ; o minoritate de nouăsprezece perechi îl priveau drăgăstos cu tandreţe, ca pe-un lucru ce le aparţinea, iar jumătatea de sex masculin a acestei minorităţi îşi repeta mereu în minte mici şi emoţionante discursuri improvizate, pe care se pregăteau să le rostească pentru a mulţumi aplauzelor şi felicitărilor publicului. Din cînd în cînd, unul dintre ei scotea o hîrtiuţă din buzunarul vestei şi o privea pe furiş, pentru a-şi împrospăta memoria.

În sală era o larmă de glasuri învălmăşite, aşa cum se întîmplă întotdeauna în asemenea ocazii ; dar cînd pastorul Burgess se ridică şi puse mîna pe sac, se aşternu o tăcere desăvîrşită. Pastorul înfăţişă ciudata poveste a sacului, apoi vorbi cu multă căldură despre vechea şi binemeritata faimă pe care şi-o cîştigase Hadleyburgul pentru cinstea lui neprihănită şi despre îndreptăţita lui mîndrie pentru această faimă.

— Această faimă, declară el, este o comoară de nepreţuit, şi, datorită proniei cereşti, valoarea ei a devenit acum şi mai mare, deoarece recenta întîmplare a răspîndit această faimă pînă hăt-departe.

Ochii întregii Americi sînt acum aţintiţi asupra acestui orăşel, al cărui nume a devenit pentru totdeauna, după cum sper şi cred, sinonim cu incoruptibilitatea comercială. (Aplauze.) Şi cine urmează să fie păzitorul acestei comori nobile, comunitatea în întregul ei ? Nu ! Răspunderea este individuală, nu colectivă. De azi înainte, fiecare dintre dumneavoastră este păzitorul ei şi răspunde personal de integritatea ei. Doriţi — doreşte fiecare dintre dumneavoastră să accepte această mare răspundere ? (Furtunoase exclamaţii aprobative.) Atunci, totul e-n regulă. Astăzi puritatea dumneavoastră este desăvîrşită. Vegheaţi ca ea să rămînă pururi la fel. Astăzi nu există om în comunitatea dumneavoastră care să poată fi ispitit să se atingă măcar de o para ce nu-i aparţine. Vegheaţi ca harul acesta să nu vă părăsească niciodată. („Aşa vom face ! Aşa vom face !") Nu e locul aici să facem o comparaţie între noi şi alte comunităţi, dintre care unele ne privesc cu rea-voinţă ; ele merg pe căile lor, noi pe ale noastre ; să fim fericiţi cu ce avem. (Aplauze.) Cu aceasta, închei. Sub mîna mea, pricteni, se află o grăitoare mărturie a unui străin în privinţa virtuţilor noastre ; datorită lui, lumea va şti de aci înainte cine sîntem. Noi nu ştim cine este el, dar în numele dumneavoastră îi exprim recunoştinţă şi vă cer să vă alăturaţi glasurile pentru a întări cele spuse de mine.

Cetăţenii se ridicară în picioare ca un singur om, şi preţ de un minut pereţii se cutremurară de glasurile care exprimau recunoştinţă. Apoi toată lumea se aşeză, şi domnul Burgess scoase din buzunar un plic. Asistenţa îşi ţinu răsuflarea, în timp ce pastorul desfăcea plicul ; scoţînd din el o foaie de hîrtie, începu să citească încet şi răspicat, iar publicul ascultă cu atenţia încordată documentul magic, ale

cărui cuvinte prețuiau fiecare cîte-un lingou de aur.

— Cuvintele pe care le-am spus străinului în nevoie sînt următoarele :

„NU EȘTI DE FEL UN OM RĂU :
CAUTĂ DE TE ÎNDREAPTĂ".

Apoi continuă :

— Peste o clipă, vom ști dacă aceste cuvinte corespund cu cele scrise în bilețelul din sac, și dacă se va dovedi că da — și desigur că se va dovedi —, atunci acest sac cu aur aparține unui concetățean care de aci înainte va apărea în fața națiunii ca un simbol al virtuții alese, care a făcut ca orășelul nostru să fie renumit în întreaga țară — și anume, domnului Billson !

Mulțimea era gata să izbucnească într-un ropot de aplauze, cum se cuvenea în atare împrejurare ; dar cînd să-și dea drumul, rămase încremenită ; o clipă sau două, domni o tăcere adîncă, apoi se stîrni un val de murmure ; oamenii își șopteau : „Billson ? Haida-de ! Prea e cusută cu ață albă ! Tocmai Billson să dea douăzeci de dolari unui străin sau altcuiva ? S-o spui lu mutu !" Mulțimea rămase iarăși cu gura căscată, văzînd cu uimire că în timp ce într-o parte a sălii diaconul Billson stătea în picioare cu capul plecat cu smerenie, în cealaltă parte avocatul Wilson făcea exact același lucru. Un timp, în sală domni o tăcere buimacă.

Toată lumea era uluită. Cît despre cele nouăsprezece perechi, erau surprinse și indignate.

Billson și Wilson întoarseră capetele unul spre celălalt și se priviră lung. Billson întrebă tăios :

— Dumneata de ce te-ai ridicat, domnule Wilson ?

— Pentru că am dreptul. Fii te rog așa de bun și explică publicului de ce te-ai ridicat *dumneata.*

— Cu multă plăcere. Pentru că eu am scris acele cuvinte !

— Asta-i o minciună neruşinată ! Eu le-am scris, cu mîna mea.

Acum era rîndul lui Burgess să pară lovit de dambla. Se holba cînd la unul, cînd la celălalt şi părea că nu ştie ce să facă. Asistenţa era uluită. Avocatul Wilson începu să vorbească :

— Cer preşedintelui să dea citire numelui semnat pe hîrtie.

Preşedintele, venindu-şi în fire, citi cu voce tare numele :

— John Wharton *Billson.*

— Vezi ? strigă Billson. Ce mai ai de spus acum ? Şi ce fel de scuze îmi vei aduce mie şi acestei adunări insultate, pentru înşelătoria pe care ai pus-o la cale ?

— Nu-ţi datorez nici o scuză, domnule, şi în afară de asta, te acuz în mod public că mi-ai furat scrisoarea de la domnul Burgess şi ai înlocuit-o printr-o copie a ei, semnată cu numele dumitale. Numai în felul acesta ai putut afla cuvintele ; sînt singurul om pe lume care ştia secretul acestor cuvinte.

Dacă lucrurile ar fi mers tot aşa, s-ar fi ajuns la un adevărat scandal ; toată lumea observă îngrozită că stenografii mîzgăleau de zor, ca nişte apucaţi. Mulţi din sală strigară : „Domnule preşedinte ! Domnule preşedinte ! Fă ordine ! Fă ordine !“ Burgess bătu cu ciocănelul lui prezidenţial şi spuse :

— Să nu uităm buna-cuviinţă ! E limpede că undeva este o greşală, cu siguranţă că nu poate fi vorba de altceva. Dacă domnul Wilson mi-a dat un plic — şi-mi amintesc acum că mi-a dat —, atunci îl mai am la mine.

Scoase din buzunar un plic, îl deschise, se uită la el şi tăcu o clipă, surprins şi tulburat. Apoi îşi ridică

mîna, o agită maşinal în aer şi încercă să spună ceva, dar renunţă, deznădăjduit. Cîteva voci strigară :

— Citeşte ! Citeşte ! Ce scrie ?

Începu aşadar să citească, cu aerul unui somnambul :

— Cuvintele pe care le-am spus nefericitului străin sînt următoarele : *NU EŞTI UN OM RĂU :* (adunarea se holbă la el, uimită.) *CAUTĂ DE TE ÎNDREAPTĂ.* (Murmure : „Extraordinar ! Ce mai e şi asta ?“) Această scrisoare — urmă preşedintele — este semnată Thurlow G. Wilson.

— Vedeţi ? strigă Wilson. Desigur că asta lămureşte totul ! Eram sigur că scrisoarea mea a fost şterpelită.

— Şterpelită ? ! replică Billson. Află de la mine că nici dumneata şi nici oricare altul de teapa dumitale nu poate cuteza să...

Preşedintele : La ordine, domnilor, la ordine ! Aşezaţi-vă amîndoi, vă rog.

Cei doi se supuseră, scuturînd din cap şi bombănind furioşi. Adunarea era năucită, nu ştia ce să mai creadă despre această întîmplare ciudată. Peste cîteva clipe se ridică Thompson. Thompson era pălărierul oraşului. Ar fi vrut să fie şi el unul dintre cei nouăsprezece ; dar aşa ceva nu era de nasul lui : stocul lui de pălării nu era destul de mare pentru a-l ridica la un asemenea rang în societate.

— Domnule preşedinte, începu el, daţi-mi voie să pun o întrebare : oare se poate să aibă dreptate amîndoi aceşti domni ? Vă întreb pe dumneavoastră : se poate oare ca amîndoi să fi spus străinului exact aceleaşi cuvinte ? Mi se pare că...

Tăbăcarul se ridică şi nu-l lăsă să sfîrşească. Tăbăcarul era nemulţumit ; se credea îndreptăţit să fie unul dintre cei nouăsprezece, dar nu i se recunoştea

acest drept. De aceea, în purtarea şi în felul lui de a vorbi se simţea o notă de arţag.

— Stai, spuse el, nu asta e problema ! O potrivală de vorbe s-ar putea întîmpla, să zicem, de două ori într-o sută de ani ; dar o faptă ca asta nu s-ar fi putut întîmpla niciodată. Nici unul dintre ei nu a dat cei douăzeci de dolari !

(Un mic ropot de aplauze.)

Billson : Eu i-am dat !

Wilson : Ba eu i-am dat !

Apoi începură să se acuze reciproc de hoţie.

Preşedintele : Nu tulburaţi ordinea ! Staţi jos, vă rog, amîndoi. Vă asigur că plicurile acestea au fost tot timpul sub ochii mei.

O *voce :* Bine, atunci chestia asta e lămurită !

Tăbăcarul : Domnule preşedinte, un lucru este limpede acum : unul dintre ei s-a strecurat sub patul celuilalt şi a tras cu urechea. Dacă-mi daţi voie şi nu e nereglementar, voi spune că amîndoi sînt în stare de aşa ceva.

Preşedintele : La ordine ! La ordine !

Tăbăcarul : Îmi retrag afirmaţia, domnule preşedinte, şi mă voi mulţumi să spun că dacă unul dintre ei a ascultat pe furiş cuvintele acelea, dezvăluite de celălalt nevestei sale, acum i se va înfunda !

O *voce :* Cum ?

Tăbăcarul : Foarte simplu. Cei doi n-au folosit exact aceleaşi cuvinte. Aţi fi putut observa aceasta, dacă între lectura celor două scrisori nu ar fi trecut atîta timp şi nu s-ar fi iscat o gîlceavă atît de aprinsă.

O *voce :* Zi, care-i deosebirea ?

Tăbăcarul : În scrisoarea lui Billson se află cuvintele „de fel", care în celălalt lipseşte.

Mai multe voci : Aşa-i, are dreptate !

Tăbăcarul : Aşadar, dacă preşedintele va citi textul care se găseşte în sac, vom şti căruia dintre aceşti doi potlogari...

Preşedintele : La ordine !

Tăbăcarul : ...căruia dintre aceşti doi aventurieri...

Preşedintele : La ordine !

Tăbăcarul : ...căruia dintre aceşti doi domni... (rîsete şi aplauze)... îi revine titlul de cel dintîi pungaş şi mincinos crescut în orăşelul acesta, pe care l-a pîngărit şi în care de acum înainte nu-i va fi prea uşor să mai trăiască.

(Aplauze puternice.)

Mai multe voci : Deschide ! Deschide sacul !

Domnul Burgess desfăcu sacul, îşi vîrî mîna în el şi scoase afară un plic. Înăuntru găsi două hîrtii împăturite.

— Pe una din aceste hîrtii, începu el, stă scris : „A nu se citi decît după ce vor fi citite toate scrisorile adresate preşedintelui — dacă există vreuna". Pe cealaltă stă scris : „Cuvintele-cheie". Îngăduiţi-mi s-o citesc :

„Nu pretind ca prima jumătate a observaţiei pe care mi-a făcut-o binefăcătorul meu să fie citată întocmai, pentru că nu conţinea nimic caracteristic şi putea fi uitată ; dar cele nouă cuvinte de la urmă sînt cu totul caracteristice şi, cred, uşor de reţinut ; dacă aceste cuvinte nu vor fi citate întocmai, solicitantul să fie considerat un impostor. Binefăcătorul meu a început prin a-mi spune că foarte rar dădea sfaturi cuiva, dar că atunci cînd le dădea erau de cea mai bună calitate. Apoi mi-a spus următoarele cuvinte, care mi-au rămas pentru totdeauna întipărite în minte : «Nu eşti un om rău... !»"

Cincizeci de voci : S-a lămurit, banii-s ai lui Wilson ! Wilson ! Vorbeşte ! Vorbeşte !

Oamenii se repeziră şi se strînseră roată în jurul lui Wilson, strîngîndu-i mîinile cu putere şi felicitîndu-l cu înflăcărare, în timp ce preşedintele lovea de zor cu ciocănelul şi striga :

— La ordine, domnilor ! Ordine ! Ordine ! Lăsaţi-mă, vă rog, să termin de citit.

După ce liniştea fu restabilită, preşedintele citi cele ce urmează :

„...caută de te-ndreaptă, căci de nu — ia seama la cuvintele mele — într-o bună zi, pentru păcatele dumitale, vei muri şi vei ajunge în iad sau la Hadleyburg. *INCEARCĂ SĂ NIMEREŞTI IN PRIMUL DIN ACESTE DOUĂ LOCURI.*"

Urmă o tăcere de groază. Feţele cetăţenilor se înnegurară de mînie ; după un timp, negura începu să se risipească, şi un zîmbet ironic îi luă locul ; oamenii se căzneau să-l ascundă, dar era peste puterile lor ; reporterii, cetăţenii din Brixton şi alţi străini îşi aplecară capetele şi îşi ascunseră feţele în palme, stăpînindu-se cu greu, dintr-o politeţe împinsă pînă la eroism. Tocmai în acel moment, cu totul nepotrivit, tăcerea fu sfîşiată de tunetul unei voci singuratice. Era Jack Halliday.

— Ăsta zic şi eu că-i un sfat prima-ntîi !

Atunci, întreaga adunare — cu străini cu tot — îşi dădu drumul. Pînă şi gravitatea domnului Burgess se destrămă, astfel încît adunarea se simţi scutită în mod oficial de orice reţinere şi se folosi la maximum de acest privilegiu. Urmă un lung hohot de rîs sănătos, ţîşnit din adîncul inimilor ; în cele din urmă se potoli, lăsînd domnului Burgess răgazul de a încerca să-şi reia aerul grav, iar celor din sală — de a-şi şterge cît de cît lacrimile. Apoi izbucni din nou ;

şi după aceea încă o dată şi încă o dată, pînă cînd Burgess izbuti să îngaime aceste cuvinte serioase :

— Ar fi zadarnic să încercăm a ascunde faptele : ne aflăm în faţa unei situaţii foarte grave. Este în joc onoarea orăşelului nostru, reputaţia lui. Însuşi faptul că cele două fraze scrise de domnul Wilson şi de domnul Billson se deosebesc printr-un cuvînt este destul de grav, întrucît constituie o dovadă că unul dintre aceşti doi domni a săvîrşit un furt...

Cei doi şedeau zdrobiţi şi parcă neînsufleţiţi pe scaunele lor, dar la auzul acestor cuvinte tresăriră electrizaţi şi încercară să se ridice.

— Staţi jos ! spuse preşedintele, tăios, iar ei se supuseră. Faptul acesta era după cum spuneam, destul de grav — însă numai pentru unul dintre ei. Acum chestiunea pare şi mai gravă, întrucît onoarea *amîndorura* e atinsă, ba chiar cu totul ştirbită. Amîndoi au ignorat cele nouă cuvinte hotărîtoare.

Făcu o pauză de cîteva secunde, în timpul căreia tăcerea deveni parcă mai apăsătoare şi mai adîncă, apoi urmă :

— Acest lucru nu s-a putut întîmpla decît într-un singur fel. Întreb pe aceşti domni : Este vorba de o înţelegere ? De o învoială ?

Un murmur străbătu sala, părînd să însemne : „I-a prins pe amîndoi".

Billson nu era obişnuit cu asemenea situaţii extraordinare ; rămase pe scaun, cuprins de deznădejde. Dar Wilson era avocat. Cu un efort, se sculă în picioare, palid şi tulburat, şi spuse :

— Rog adunarea să fie îngăduitoare şi să mă lase să explic această situaţie extrem de penibilă. Îmi pare rău că trebuie să spun ceea ce voi spune ; ştiu că vorbele mele vor arunca definitiv dezonoarea asupra domnului Billson, pe care l-am stimat şi respectat întotdeauna pînă acum şi de a cărui integri-

tate nu m-am îndoit niciodată, la fel cu voi toţi. Dar pentru a-mi păstra propria mea onoare trebuie să vorbesc cu toată sinceritatea. Mărturisesc cu ruşine — şi vă cer iertare pentru aceasta — că am spus străinului toate cuvintele din fraza aceea, inclusiv cele nouă cuvinte înjositoare de la sfîrşit. (Stupoare.) Cînd s-a dat publicităţii anunţul pe care-l cunoaşteţi, mi-am amintit de ele şi m-am hotărît să cer sacul cu bani, pentru că aveam tot dreptul s-o fac. Acum vă rog să luaţi în consideraţie următorul fapt şi să-l cîntăriţi bine. Recunoştinţa pe care mi-a arătat-o străinul în noaptea aceea a fost fără margini. Mi-a spus că nu poate găsi cuvinte ca s-o exprime şi că dacă va fi vreodată în stare mă va răsplăti înmiit. De aceea, vă întreb acum: puteam oare să mă aştept, puteam oare să cred sau să-mi închipui măcar cît de cît că, avînd în vedere simţămintele lui pentru mine, va fi în stare de atîta nerecunoştinţă încît să adauge cele nouă cuvinte — cu totul inutile — la fraza de încercare? Să-mi întindă o cursă? Să mă demaşte drept calomniator al propriului meu oraş, în faţa propriilor mei concetăţeni, adunaţi în sala primăriei? Părea cu totul absurd, ba chiar cu neputinţă de conceput. Eram sigur că nu va pomeni decît partea binevoitoare de la începutul frazei pe care i-am spus-o. Nu mă îndoiam cîtuşi de puţin de aceasta. Şi dumneavoastră aţi fi gîndit la fel. Nu v-aţi fi aşteptat la o atît de josnică trădare din partea unei persoane pe care aţi ajutat-o şi căreia nu i-aţi făcut nici un rău. Iată de ce, cu o încredere deplină, am scris pe o bucată de hîrtie primele cuvinte — sfîrşind cu: *CAUTA DE TE INDREAPTA* — şi am semnat-o. Tocmai cînd mă pregăteam s-o pun în plic, am fost chemat în biroul meu şi, fără să-mi dau seama, am lăsat hîrtia pe masă. Se opri, îşi în-

toarse capul spre Billson, aşteptă o clipă şi urmă apoi : Vă atrag atenţia asupra următorului fapt : cînd m-am întors, puţin timp după aceea, domnul Billson ieşea tocmai prin uşa dinspre stradă.

(Stupoare.) În clipa aceea, Billson se ridică în picioare şi strigă :

— E o minciună ! O minciună mîrşavă !

Preşedintele : Stai jos, domnule ! Domnul Wilson are cuvîntul !

Prietenii lui Billson îl siliră să se aşeze pe scaun şi-l potoliră. Wilson continuă :

— Acestea sînt faptele. Cînd m-am întors, am observat că hîrtia se afla în alt loc pe masă, dar n-am dat nici o importanţă acestui fapt, crezînd că vîntul o mişcase din loc. Nici prin gînd nu mi-ar fi trecut că domnul Billson ar fi în stare să citească pe furiş hîrtiile altuia. Părea un om cinstit, incapabil de asemenea apucături. Dacă îmi permiteţi, vă voi spune că acele cuvinte care erau în plus în fraza lui — „de fel" — se explică printr-o greşeală de memorie. Sînt singurul om pe lume care poate da vreun amănunt pe căi *cinstite* asupra frazei în chestiune. Atîta am avut de spus.

Nu există pe lumea asta mijloc mai potrivit pentru a ameţi minţile, a răsturna convingerile şi a dezlănţui patimile unui public neobişnuit cu trucurile şi înşelătoriile oratoriei decît un discurs convingător. Wilson se aşează triumfător. Sala îl învălui în aplauzele ei aprobatoare ; prietenii se înghesuiră în jurul lui, îi strînseră mîna şi îl felicitară, în timp ce Billson era huiduit şi nu putea scoate o vorbă. Preşedintele ciocănea de zor şi striga :

— Nu ne-ntrerupeţi, domnilor, lăsaţi-ne să continuăm !

În cele din urmă, sala se linişti puţin. Atunci, pălărierul se ridică şi spuse :

— Păi cu ce să continuăm, domnule, dacă nu cu predarea banilor ?

Voci din sală : Aşa e ! Aşa e ! Du-te la tribună, Wilson !

Pălărierul : Propun să strigăm de trei ori ura pentru domnul Wilson, simbolul acelei virtuţi deosebite, care...

Uralele izbucniră înainte ca pălărierul să fi spus tot ce-avea de spus ; în timp ce preşedintele ciocănea de zor pentru a restabili liniştea tulburată de aplauzele frenetice ale asistenţei, cîţiva entuziaşti îl suiră pe Wilson pe umerii unui vlăjgan, pregătindu-se să-l poarte în triumf spre tribună. Atunci, vocea preşedintelui se făcu auzită :

— Linişte ! Fiecare la locul lui ! Aţi uitat că mai există un document care trebuie citit ?

Cînd se făcu linişte, luă documentul şi se pregăti să-l citească, dar îl puse la loc, spunînd :

— Uitasem că nu trebuie citit decît după lectura tuturor scrisorilor pe care le-am primit.

Scoase un plic din buzunar, îl desfăcu şi se uită la hîrtia dinăuntru. Surprins, o mai privi o dată, cu ochii holbaţi.

Douăzeci sau treizeci de voci strigară : „Ce este ? Citeşte ! Citeşte !“

Burgess începu să citească încet şi cu uimire în glas :

— Cuvintele pe care le-am spus străinului... (Voci : „Hei, ce mai e şi asta ?“) au fost următoarele : *NU EŞTI UN OM RĂU :* (Voci : „Sfinte Sisoe !“) *CAUTĂ DE TE-NDREAPTA* (O voce : „Asta-i prea de tot !“) Semnat, bancherul Pinkerton.

Se dezlănţui un potop de rîsete care ar fi putut stoarce lacrimi pînă şi celor mai serioşi dintre ei. Cei care mai aveau destulă putere rîseră pînă la lacrimi ; reporterii, ţinîndu-se de burtă, aşternură

pe hîrtie nişte semne ciudate, cu neputinţă de descifrat. Un cîine care moţăia pe undeva se trezi şi începu să latre, înnebunit de această hărmălaie. Prin larma asurzitoare se puteau auzi tot felul de strigăte : „Sîntem din ce în ce mai bogaţi, avem două simboluri ale incoruptibilităţii ! Fără a-l mai socoti şi pe Billson ! Trei, dacă-l socotim şi pe Borţosul ! Nu-i nimic, las' să fie cît de mulţi !" „În regulă, l-am ales şi pe Billson !" „Aoleu, bietul Wilson e victima a doi pungaşi !"

O voce puternică : Tăcere ! Preşedintele a mai pescuit ceva din buzunar !

Voci : Ura ! Ceva nou ? Citeşte ! Citeşte ! Citeşte !

Preşedintele (citind) : Cuvintele pe care le-am spus, etc. : *Nu eşti un om rău, caută*... Semnat, Gregory Yates !

Un potop de voci : Patru simboluri ! Trăiască Yates ! Altul la rînd !

Adunarea era acum într-o dispoziţie splendidă şi avea chef să se amuze cît mai mult cu putinţă. Cîţiva dintre cei nouăsprezece, palizi şi deznădăjduiţi, se ridicară şi începură să-şi croiască drum spre ieşire, dar fură observaţi, şi zeci de glasuri strigară :

— Uşile, uşile ! Închideţi uşile ! Nici un incoruptibil să nu iasă ! Toată lumea să stea jos !

Ordinul fu executat.

— Mai scoate ceva din buzunar ! Citeşte, citeşte, citeşte !

Preşedintele se supuse, şi buzele sale rostiră din nou cuvintele bine cunoscute : *NU EŞTI UN OM RAU*...

— Numele ! Numele ! Cine este ?

— L. Ingoldsby Sargent.

— Cinci aleşi ! Tot mai multe simboluri ! Continuă, continuă !

— „Nu eşti un om rău..."

— Numele ! Numele !
— Nicholas Whitworth.
— Ura ! Ura ! E ziua simbolurilor !

Cineva improvizează un cîntec, pe melodia cunoscutei arii din opera *Mikado* [1] :

„Cînd un băiat sfios din fire nutreşte-o tainică iubire..."

Întreaga sală i se alătură. La un moment dat, cineva improvizează un vers nou :

„Să nu uiţi asta niciodată..."

Adunarea îl cîntă, fremătînd. În curînd fu lansat un nou vers :

„N-avem corupţi în Hadleyburg..."

Adunarea zbieră şi acest vers. Vocea lui Jack Halliday se înălţă apoi pătrunzătoare şi clară, cîntînd ultimul vers :

„Simboluri însă — din belşug !"

Adunarea îl cîntă cu un elan de nedescris. Apoi vesela adunare o luă de la capăt şi cîntă de două ori cele patru versuri, cu mare brio, terminînd cu un năprasnic „Ura !" pentru „Incoruptibilul Hadleyburg şi toate simbolurile lui, pe care le vom găsi demne să primească astăzi înaltul titlu".

Apoi oamenii începură din nou să strige către preşedinte : „Zi mai departe ! Mai citeşte-ne ceva ! Citeşte tot ce ai !"

— Aşa-i ! Dă-i drumul ! Vom dobîndi o faimă veşnică !

---

[1] Operă comică a dramaturgului englez William Gilbert şi a compozitorului englez Arthur Sullivan.

Vreo doisprezece bărbaţi se ridicară atunci şi începură să protesteze, spunînd că această comedie este opera unui farsor descreierat şi este o insultă pentru întregul oraş. Nu încape nici o îndoială că aceste semnături sînt falsificate...

— Staţi jos ! Staţi jos ! Tăcere ! V-aţi dat de gol ! Vom găsi şi numele voastre, fiţi pe pace !

— Domnule preşedinte, cîte plicuri ai primit ?

Preşedintele le numără.

— Împreună cu cele pe care le-am deschis pînă acum, sînt nouăsprezece !

Răspunsul fu urmat de o furtună de aplauze batjocoritoare.

— Te pomeneşti că toate conţin secretul ! Propun să le deschizi pe toate şi să citeşti semnăturile de pe fiecare bileţel, precum şi primele cinci cuvinte ale fiecăruia.

— Bună idee !

Propunerea fu pusă la vot şi adoptată cu entuziasm. Atunci, sărmanul şi bătrînul Richards se ridică, iar soţia lui făcu la fel, şi rămase aşa, cu capul plecat, pentru ca nimeni să nu vadă că plînge. Richards îi dădu braţul ca s-o sprijine şi începu să vorbească, cu glas tremurător :

— Prieteni, voi cunoaşteţi viaţa mea şi a scumpei mele Mary şi cred că ne-aţi simpatizat şi ne-aţi respectat...

Preşedintele îl întrerupse :

— Dă-mi voie, te rog. Este foarte adevărat... ceea ce spui dumneata, domnule Richards, orăşelul vă cunoaşte într-adevăr pe amîndoi, vă simpatizează şi vă respectă ; mai mult decît atît : vă cinsteşte şi vă iubeşte.

Vocea lui Halliday tună din nou :

— Ăsta-i adevărul adevărat ! Dacă preşedintele are dreptate, atunci să se pronunţe şi adunarea.

Haideţi, sculaţi-vă ! Acum... Hip-hip-hip ! Ura ! În cor !

Întreaga adunare se ridică şi îşi întoarse privirile spre bătrîna pereche, umplînd aerul cu un adevărat viscol de batiste fluturînde şi slobozind urale înflăcărate.

Preşedintele continuă :

— Iată ce voiam să spun : ştim că aveţi o inimă bună, domnule Richards, dar nu este momentul să fim miloşi cu vinovaţii. (Strigăte : „Aşa-i ! Aşa-i !") Citesc pe chipul dumitale mărinimoasa intenţie, dar nu-ţi pot îngădui să pledezi în favoarea acestor oameni...

— Dar eu voiam...

— Te rog aşază-te, domnule Richards. Trebuie să cercetăm şi celelalte bileţele, pentru a fi drepţi cu cei care au şi fost demascaţi aici. După aceea — îţi dau cuvîntul meu că aşa va fi — vei putea spune tot ce pofteşti.

Mai multe voci : Aşa-i ! Preşedintele are dreptate, nu se poate îngădui nici o întrerupere în momentul de faţă ! Continuă ! Numele ! Numele ! Aşa cum prevede propunerea votată de adunare !

Cei doi bătrîni fură nevoiţi să se aşeze, şi bărbatul şopti la ureche soţiei :

— E groaznic de grea aşteptarea asta, ruşinea va fi cu atît mai mare cu cît îşi vor da seama că voiam să pledăm pentru noi înşine.

Veselia generală izbucni din nou, de îndată ce reîncepu citirea numelor :

„Nu eşti un om rău... Semnat, Robert J. Titmarsh."
„Nu eşti un om rău... Semnat, Eliphalet Weeks."
„Nu eşti un om rău... Semnat, Oscar B. Wilder."

În clipa aceea, adunării i se năzări să-l scutească pe preşedinte de a mai rosti cele cinci cuvinte. El

nu se arătă deloc nemulţumit. Scotea pe rînd cîte-un bileţel şi aştepta, în vreme ce adunarea intona cele cinci cuvinte cu un sunet masiv, bine ritmat şi grav (semănînd izbitor cu un binecunoscut cîntec bisericesc) : „Nu e-şti u-un o-om ră-ă-ău..." După care preşedintele spunea : „Semnat, Archibald Wilcox". Şi aşa mai departe, un nume după altul, toată lumea petrecînd din ce în ce mai straşnic, în afară de cele nouăsprezece familii nenorocite. Din cînd în cînd, la auzul unui nume deosebit de răsunător, adunarea îl făcea pe preşedinte să aştepte pînă ce intona întreaga frază, inclusiv cuvintele de încheiere : „Şi vei ajunge în iad sau la Hadleyburg ; încearcă să nimereşti în primul din aceste locuri !" Iar în aceste cazuri speciale, adăuga un măreţ, sfîşietor şi prelung „A-a-a-min !"

Lista se scurta din ce în ce. Bietul Richards ţinea socoteala, tresărind de cîte ori auzea rostindu-se vreun nume care semăna cu al lui şi aşteptînd cu jale momentul umilitor, cînd îi va veni şi lui rîndul să se ridice împreună cu Mary pentru a-şi termina pledoaria, pe care intenţiona s-o formuleze astfel : „...pentru că pînă acum n-am făcut nici un lucru rău, ci ne-am urmat calea cu deplină modestie şi fără prihană. Sîntem foarte săraci, sîntem bătrîni şi nu avem nici un sprijin în viaţă, am fost puşi la grea încercare şi am căzut în ispită. Adineauri mă ridicasem pentru a mărturisi aceasta şi pentru a vă ruga să nu fie citit numele meu în public, deoarece ni se părea că nu vom putea îndura o atare ruşine, dar m-aţi împiedicat. Şi bine aţi făcut, căci se cuvenea să suferim împreună cu ceilalţi. A fost foarte greu pentru noi ! Pentru prima oară ne auzim numele rostit în batjocură ! Fie-vă milă, în amintirea vremurilor de altădată ; faceţi astfel încît să ne fie cît mai uşoară povara ruşinii". În momentul acela,

Mary, văzînd că nu mai e atent la cele ce se întîmplă în jurul lui, îl trase de mînecă. Publicul psalmodia : „Nu e-eşti u-un o-om...“ etc.

— Fii gata, îi şopti Mary ; acum urmează numele tău : a citit optsprezece.

În sală se făcu din nou linişte, apoi de pretutindeni izbucniră strigătele :

— Următorul ! Următorul ! Următorul !

Burgess se scotoci prin buzunare. Cei doi bătrîni, tremurînd, începură să se ridice. Burgess mai căută o clipă, apoi spuse :

— Văd că le-am citit pe toate.

Buimăciţi de uimire şi de bucurie, cei doi se prăbuşiră pe scaune. Mary şopti :

— Ah, binecuvîntat fie Domnul, sîntem salvaţi ! A pierdut bileţelul nostru ! N-aş da fericirea asta nici pe-o sută de saci cu aur !

Mulţimea începu din nou să cînte parodia după aria *Mikado*-ului. O intonă de trei ori cu un entuziasm din ce în ce mai mare, sculîndu-se în picioare cînd ajunse a treia oară la ultimul vers :

„Simboluri însă — din belşug !“

şi terminînd cu urale şi aplauze pentru „cinstea Hadleyburgului şi cei optsprezece nemuritori reprezentanţi ai ei“.

Atunci, Wingate, şelarul, se ridică şi propuse să se ovaţioneze în cinstea „celui mai cinstit om din oraş, singurul cetăţean cu vază care n-a încercat să fure banii — Eduard Richards“.

Mulţimea ovaţionă puternic, din toată inima. Apoi cineva propuse ca Richards să fie proclamat singurul păzitor şi simbol al sfintei tradiţii a Hadleyburgului, dîndu-i-se dreptul şi împuternicirea de a înfrunta privirile sarcastice ale întregii lumi.

Propunerea fu acceptată prin aclamaţii ; apoi cîntară din nou aria *Mikado*-ului şi terminară astfel :

„Şi-un singur simbol ne-a rămas !"

Urmă o pauză ; apoi :

O *voce :* Şi acum, al cui e sacul ?

Tăbăcarul (pe un ton batjocoritor) : Foarte simplu ! Banii trebuie să fie împărţiţi între cei optsprezece incoruptibili. I-au dat sărmanului străin cîte douăzeci de dolari şi cuvintele alea, pe rînd ca la moară. Le-au trebuit douăzeci şi două de minute pentru treaba asta. Socoteala străinului — în total, trei sute şaizeci de dolari. Ceea ce vor ei este să li se dea înapoi bănişorii... şi dobînda... la un loc, patruzeci de mii de dolari !

Mai multe voci (în batjocură) : Aşa-i ! Să se împartă ! Să se împartă ! Fie-vă milă de cei sărmani, nu-i lăsaţi să aştepte !

Preşedintele : Linişte ! Vă citesc acum celălalt document lăsat de străin : „Dacă nu se va înfăţişa nici un pretendent (un cor de murmure), dorinţa mea este să deschideţi sacul şi să predaţi banii cetăţenilor cu vază ai oraşului dumneavoastră, care să aibă grijă de ei (exclamaţii : „Vai ! Vai !") şi să-i folosească după cum vor crede că e mai bine pentru popularizarea şi păstrarea înaltei reputaţii de cinste incoruptibilă a comunităţii dumneavoastră (noi exclamaţii), reputaţie căreia numele şi strădaniile lor îi vor adăuga o nouă şi puternică strălucire". (O furtună năvalnică de aplauze batjocoritoare.) Se pare că asta-i totul. Ba nu, mai e şi un post-scriptum :

„P.S. Cetăţeni ai Hadleyburgului ! Nu există nici un fel de frază-cheie, nimeni nu a rostit-o. (Mare stupoare.) Nu a

existat nici străinul sărac, nici dania de douăzeci de dolari şi nici remarca aceea binevoitoare, toate acestea sînt născo-ciri. (Exclamaţii de uimire şi de încîntare.) Îngăduiţi-mi să vă spun povestea mea în cîteva cuvinte. Am trecut cîndva prin orăşelul dumneavoastră şi mi s-a adus o mare jignire, pe care nu o meritasem. Oricare altul s-ar fi mulţumit să omoare pe unul sau doi dintre dumneavoastră şi să se consi-dere chit, dar pentru mine aceasta ar fi însemnat o răzbu-nare neînsemnată şi nepotrivită, deoarece se ştie că morţii nu suferă. Şi-apoi, nu vă puteam omorî pe toţi, şi în orice caz, cunoscîndu-mi firea, aşa ceva nu m-ar fi putut mulţumi. Voiam să vă lovesc pe fiecare în parte, nu în persoana sau averea dumneavoastră, ci în vanitatea dumneavoastră, punctul în care oamenii slabi şi proşti sînt cel mai vulnerabili. De aceea m-am reîntors, deghizat, în orăşelul dumneavoastră şi v-am studiat. Eraţi o pradă uşoară. Aveaţi un vechi şi mare renume de cinste şi, firește, eraţi mîndri de el, era tezaurul vostru cel mai de preţ, pe care-l păzeaţi ca pe lumina ochilor. De îndată ce-am constatat că vă ţineţi pe voi şi pe copiii voştri departe de orice ispită, am şi ştiut cum trebuie să procedez. Naivi ce sînteţi ! Slăbiciunea slăbiciunilor este vir-tutea care nu a fost pusă la încercare. Am ticluit un plan de bătaie şi mi-am alcătuit o listă de nume. Planul meu era de a corupe Hadleyburgul cel incoruptibil, transformînd în min-cinoşi şi hoţi vreo cincizeci de bărbaţi şi femei fără pată, care niciodată nu spuseseră vreo minciună şi nu şterpeliseră vreun ban. Mi-era teamă de Goodson. Nu era nici născut, nici crescut în Hadleyburg. Mă temeam că, dacă aş începe să-mi pun planul în aplicare trimiţînd scrisoarea pe care aţi văzut-o, v-aţi fi spus : «Goodson este singurul dintre noi care ar fi putut dărui douăzeci de dolari unui străin neno-rocit», şi atunci momeala mea n-ar fi prins. Dar Goodson şi-a dat sufletul ; atunci n-am mai stat pe gînduri şi mi-am pregătit capcana, punînd în ea momeala. Poate că nu voi prinde în ea pe toţi cei cărora le-am trimis scrisoarea cu aşa-zisa frază-cheie, dar, pe cît cunosc eu caracterul Hadley-

burgului, îi voi prinde pe cei mai mulţi dintre ei. (Voci: «Adevărat, i-a prins pe toţi, pînă la unul».) Cred că ar fi în stare să fure pînă şi nişte bani despre care ştiu că au fost cîştigaţi la joc decît să piardă o asemenea ocazie, nenorociţii şi rătăciţii de ei, slabi în faţa ispitei! Sper să vă distrug definitiv, pentru totdeauna, vanitatea şi să dăruiesc Hadleyburgului o nouă faimă, una care să dăinuie şi să fie cunoscută hăt-departe. Dacă am reuşit, deschideţi sacul şi convocaţi Comitetul pentru răspîndirea şi păstrarea faimei Hadleyburgului!"

Un uragan de voci: Deschide-l! Deschide-l! Cei optsprezece să treacă în faţă! Comitetul pentru răspîndirea tradiţiei! Incoruptibilii înainte!

Preşedintele desfăcu sacul şi scoase din el un pumn de monede mari, galbene şi strălucitoare, le strînse la un loc şi le cercetă apoi cu privirea...

— Prieteni, sînt doar nişte bănuţi de plumb, auriţi!

La auzul acestei veşti, adunarea se cutremură de rîs. Cînd hărmălaia se potoli, tăbăcarul luă cuvîntul şi spuse:

— În virtutea meritelor sale de netăgăduit în această afacere, domnul Wilson trebuie să fie preşedintele Comitetului pentru răspîndirea tradiţiei. Propun să poftească la tribună, din partea colegilor lui, şi să primească cu custodie banii.

O *sută de voci:* Wilson! Wilson! Wilson! Ţine-ţi discursul!

Wilson (cu vocea tremurîndă de furie): Permiteţi-mi să spun, fără a-mi cere scuze pentru expresia folosită: lua-i-ar dracu de bani!

O *voce:* Văleu, şi mai zice că-i baptist!

O *voce:* Au mai rămas şaptesprezece simboluri! Înaintaţi, domnilor, şi faceţi-vă datoria!

În tăcerea care urmă nu se auzi nici un răspuns.

Şelarul: Domnule preşedinte, ne-a mai rămas în orice caz un om curat din fosta noastră aristocraţie; are nevoie de bani şi i-ar merita. Propun să-l chemaţi pe Jack Halliday la tribună, ca să pună la licitaţie sacul cu banii auriţi. Iar rezultatul să i se dea celui care-l merită — omul pe care Hadleyburgul are plăcerea să-l onoreze, d-l Eduard Richards.

Propunerea fu adoptată cu mare însufleţire de către toţi cei prezenţi, inclusiv cîinele. Şelarul inaugură licitaţia cu un dolar; cei din Brixton şi reprezentantul lui Barnum luptară din răsputeri pentru sac. Mulţimea aclama fiecare spor de ofertă, emoţiile creşteau de la o clipă la alta, licitanţii se înflăcărau şi deveneau tot mai cutezători, tot mai hotărîţi; suma sări de la un dolar la cinci, apoi la zece, apoi la douăzeci, apoi la cincizeci, apoi la o sută, apoi...

La începutul licitaţiei, Richards îi şopti deznădăjduit nevesti-si:

— Mary, oare putem noi să acceptăm? Este... este... vezi bine, este o răsplată de onoare, o confirmare a caracterului nostru cinstit, şi... şi... putem oare să acceptăm? N-ar fi mai bine să mă ridic şi să... Vai, Mary, ce-i de făcut? Ce crezi că ar trebui...?

Vocea lui Halliday: Cincisprezece! Cincisprezece pentru sac! Douăzeci! Ah, mulţumesc! Treizeci, mulţumesc! Treizeci, treizeci, treizeci! Am auzit bine? Patruzeci? Patruzeci este! Nu lăsaţi să se oprească jocul, domnilor, nu-l lăsaţi! Cincizeci! Mulţumesc stimabile! A ajuns la cincizeci. Cincizeci! Cincizeci! Şaptezeci! Şaptezeci! Nouăzeci! Minunat! O sută! Daţi-i drumul! Daţi-i drumul! O sută douăzeci! O sută patru-

zeci ! Taman la timp ! O sută cincizeci ! Două sute ! Splendid ! Am auzit bine ? Două su... Mulţumesc ! Două sute cincizeci !...“

— Este o nouă ispită, Eduard, tremur toată... dar, vai, abia am scăpat de una, şi ar trebui să ne fie învăţătură de minte... („Cît aţi spus ? Şase ? Mulţumesc ! Şase cincizeci, şase cin... ŞAPTE sute.“) Şi totuşi, Eduard, dacă te gîndeşti bine... nimeni nu ne bănu... („Opt sute de dolari ! Ura ! Haideţi la nouă sutare ! Domnule Parsons, cît ziceai ? Mulţumesc, nouă ! Oare sacul ăsta nobil, cu plumb curat aurit, face numai nouă sute de dolari ? Daţi-o dracului ! Am auzit bine ? O mie ! Veşnic recunoscător ! A spus careva o mie o sută ? Un sac ce va deveni cel mai celebru din întreaga ţa...“) Vai, Eduard, începu ea să suspine, sîntem atît de săraci !... Dar... Dar... fă cum crezi că-i mai bine... fă cum crezi că-i mai bine.

Eduard stătea nemişcat, chinuit de gînduri şi copleşit de împrejurări.

În tot acest timp, un necunoscut care aducea cu un detectiv amator, deghizat ca un conte englez din romanele la modă, urmărise desfăşurarea dezbaterilor cu un interes vădit şi cu o expresie de satisfacţie, comentîndu-le în sinea lui. În acel moment, monologul lui era cam acesta : „Nici unul dintre cei optsprezece nu participă la licitaţie ; asta nu-i bine ; trebuie să provoc o schimbare ; regula celor trei unităţi ale dramei o cere. Ăştia trebuie să cumpere sacul pe care au încercat să-l fure ; mai mult, trebuie să plătească pentru el un preţ greu, mai ales că mulţi dintre ei sînt bogaţi. Şi încă ceva : dacă m-am înşelat crezînd că toţi cetăţenii Hadleyburgului au acelaşi caracter, atunci cel care m-a făcut să greşesc are dreptul la o mare răsplată şi cineva trebuie să plătească. Spre ruşinea mea, m-am înşelat

în privinţa acestui Richards : nenorocitul, e un om cinstit ; nu pot înţelege de ce, dar trebuie s-o recunosc. Da, s-a dovedit a fi un partener dibaci, de aceea cîştigul îi aparţine. Şi i se cuvine un pot cît mai mare ; numai să reuşesc. M-a dezamăgit, dar treacă de la mine !"

Urmărea cu atenţie jocul. După ce ajunse la o mie, licitaţia lîncezi ; sporurile erau din ce în ce mai mici. Un concurent se lăsă păgubaş, apoi altul, şi altul. Necunoscutul lansă şi el o ofertă. Văzînd că ofertele nu mai cresc decît cu cîte zece dolari, adăugă cinci ; cineva oferi trei dolari în plus ; aşteptă o clipă, apoi supralicită cu cincizeci de dolari, şi sacul îi fu adjudecat la preţul de o mie două sute optzeci şi doi dolari. Adunarea izbucni atunci în urale, dar se opri imediat, pentru că străinul se ridicase şi făcea semn cu mîna. Începu să vorbească :

— Aş vrea să spun cîteva cuvinte şi să vă cer o favoare. Sînt un negustor de raritäţi şi am legături cu numismaţii din întreaga lume. Aş putea cîştiga binişor de pe urma acestei achiziţii, chiar aşa cum se prezintă ; dar, dacă-mi permiteţi, există un mijloc prin care pot face ca fiecare dintre aceste monede de plumb de cîte douăzeci de dolari să valoreze cît o monedă de aur, poate chiar şi mai mult. Dacă-mi veţi da voie, voi dărui o parte din cîştigul meu domnului Richards, a cărui cinste de neclintit aţi subliniat-o cu atîta căldură în seara aceasta ; partea lui va fi de zece mii de dolari şi îi voi preda banii mîine. (Aplauze puternice în rîndurile adunării. Expresia „cinste de neclintit" îi făcu pe cei doi Richards să roşească destul de tare ; din fericire însă, adunarea crezu că era din pricina modestiei, aşa că nu li se întîmplă nimic.) Dacă veţi aproba propunerea mea cu o majoritate corespunzătoare

— aş prefera cu o majoritate de două treimi —, voi considera aceasta un consimţămînt al întregului orăşel — şi asta e tot ceea ce doresc. Interesul pentru raritäţi sporeşte întotdeauna dacă le adaugi o deviză capabilă să stîrnească atenţia şi curiozitatea. De aceea, dacă-mi permiteţi, am să marchez pe fiecare dintre monedele acestea numele celor optsprezece domni care...

Nouă zecimi din adunare — inclusiv cîinele — se ridică imediat în picioare, iar propunerea fu adoptată cu o furtună de rîsete şi aplauze aprobative.

Apoi toată lumea se aşeză la loc, în timp ce simbolurile, cu excepţia lui „dr." Clay Harkness, se ridicară, protestînd vehement împotriva acestei propuneri care însemna o insultă şi ameninţînd să...

— Vă rog să nu mă ameninţaţi, spuse străinul, cît se poate de calm. Îmi cunosc drepturile şi nu mă sperie nici un fel de ameninţări.

(Aplauze.)

Se aşeză. „Dr." Harkness socoti că i s-a ivit un prilej foarte bun. Harkness şi Pinkerton erau bogătaşii Hadleyburgului. Harkness descoperise un medicament care era pentru el o adevărată mină de aur. Candida pentru Adunarea Legislativă pe o listă, iar Pinkerton pe alta. Era o concurenţă înverşunată, care devenea pe zi ce trecea mai aprigă. Amîndoi erau ahtiaţi după bani ; fiecare dintre ei cumpărase cîte-un teren destul de întins, cu un anumit scop : era vorba să se construiască o nouă cale ferată, şi fiecare dintre ei dorea să ajungă în Adunarea Legislativă, pentru a obţine ca noua cale ferată să treacă pe moşia lui ; un singur vot putea hotărî totul, şi asta însemna dublarea sau triplarea averii. Miza era mare, şi Harkness era un jucător îndrăzneţ. Stînd lîngă străin, se aplecă spre el şi, în timp

ce confraţii lui continuau să stîrnească hazul adunării cu protestele şi apelurile lor, îl întrebă în şoaptă :

— Cît ceri pe sac ?

— Patruzeci de mii de dolari.

— Îţi dau douăzeci.

— Nu !

— Douăzeci şi cinci !

— Nu !

— Fie treizeci !

— Preţul este de patruzeci de mii ; nici o para mai puţin.

— Bine, fie ! Voi veni la hotel mîine dimineaţă la ora zece. Nu vreau să se ştie ; vom vorbi între patru ochi.

— În regulă !

Apoi străinul se ridică şi spuse, adresîndu-se publicului din sală :

— Văd că e tîrziu. Discursurile acestor domni nu sînt lipsite de interes şi nici de stil ; totuşi, dacă-mi permiteţi, vă voi părăsi. Vă mulţumesc pentru marea favoare pe care mi-aţi făcut-o satisfăcîndu-mi rugămintea. Rog pe preşedinte să păstreze sacul pînă mîine dimineaţă şi să dea aceste trei bancnote de cîte cinci sute de dolari domnului Richards. (Bancnotele trecură din mînă în mînă pînă la preşedinte.) La ora nouă am să vin după sac, iar la unsprezece am să-i predau personal restul pînă la zece mii de dolari domnului Richards, la locuinţa lui. Noapte bună !

Şi spunînd acestea, se furişă afară din sală, unde se stîrnise o hărmălaie grozavă — un amestec strident de urale, de zbierete pe aria *Mikado*-ului şi de lătrături furibunde, hărmălaie în care din cînd în cînd se puteau desluşi cuvintele psalmodiate :

„Nu-u e-eşti u-un o-om ră-ă-ău... a-a-a-a-amin !“

IV

Întorşi acasă, soţii Richards trebui să îndure pînă la miezul nopţii felicitări şi elogii. Rămaşi singuri, se afundară într-o tăcere meditativă. Păreau trişti. Într-un tîrziu, Mary începu să vorbească, suspinînd :

— Crezi că sîntem de condamnat, Eduard ? E atît de grav ?

Privirile i se îndreptau spre cele trei mari bancnote acuzatoare, care zăceau pe masă şi pe care vecinii le priviseră cu lăcomie şi le pipăiseră cu atîta admiraţie. Eduard nu răspunse de îndată ; apoi oftă şi rosti cu glas şovăielnic :

— N-am... n-am avut încotro, Mary. Aşa... da, aşa a fost scris să fie. Tot ce se întîmplă pe lume e la fel.

Mary ridică ochii şi-l privi îndelung, fără să-i întîlnească privirea. Apoi spuse :

— Pînă acum credeam că felicitările şi laudele fac totdeauna plăcere. Dar... acum, mi se pare... Eduard !

— Ce vrei să spui ?

— Ai de gînd să rămîi la bancă ?

— N-nu.

— Îţi dai demisia ?

— Mîine dimineaţă... printr-o scrisoare.

— Şi eu cred că aşa e mai bine.

Richards îşi cuprinse fruntea în palme şi spuse încet :

— Înainte nu-mi era teamă să las să-mi treacă prin mîini oceane întregi de bani străini, dar... Mary, sînt atît de obosit, atît de obosit...

— Să mergem la culcare.

La ora nouă dimineaţa, străinul veni după sac şi îl luă la hotel cu o brişcă. La ora zece, Harkness vorbi cu el între patru ochi. Străinul ceru şi obţinu cinci cecuri la purtător, emise către o bancă centrală : patru de cîte o mie cinci sute de dolari, şi unul de treizeci şi patru de mii de dolari. Puse unul de o mie cinci sute în buzunar, iar celelalte, reprezentînd la un loc treizeci şi opt de mii cinci sute dolari, le vîrî într-un plic, împreună cu un bileţel, pe care-l scrisese după plecarea lui Harkness. La ora unsprezece se duse la locuinţa lui Richards şi bătu în uşă. Doamna Richards privi prin zăbrelele oblonului, apoi se duse la uşă şi primi plicul. Străinul plecă fără să spună nici un cuvînt. Doamna Richards se întoarse în odaie cu obrajii aprinşi, clătinîndu-se un pic, şi spuse gîfîind :

— Sînt sigură că el era ! Mi s-a părut mie aseară că l-am mai văzut undeva.

— Nu cumva e omul care a adus sacul ?

— Sînt aproape sigură !

— Atunci, el e faimosul Stephenson, care a păcălit toate notabilităţile oraşelului cu şiretlicurile lui. Dacă acum a trimis cecuri în loc de bani, să ştii că ne-am ars şi noi ; crezusem că am scăpat, începusem să mă simt din nou mai bine, după o noapte de odihnă, dar plicul ăla mă bagă în boală. Nu pare cine ştie ce gros ; chiar dacă ar fi în bancnotele cele mai mari, opt mii cinci sute de dolari ar ocupa mult mai mult loc.

— Eduard, dar ce ai împotriva cecurilor ?

— Cecuri semnate de Stephenson ? Aş fi gata să primesc cei opt mii cinci sute de dolari în bancnote, pentru că aşa a fost scris să fie, Mary. Dar n-am fost niciodată prea curajos şi mi-ar fi frică să prezint la plată un cec semnat cu numele ăsta bleste-

mat. Poate că-i o cursă. Omul ăsta încearcă să mă prindă : abia am scăpat într-un fel sau altul ; acum el încearcă să mă prindă într-alt fel. Dacă sînt cecuri...

— Ah, Eduard, ce păcat ! spuse ea — şi, apucînd cecurile, începu să plîngă.

— Pune-le pe foc ! Repede ! Nu trebuie să ne lăsăm ispitiţi. E o înşelătorie, ca să ne facă şi pe noi de rîs în ochii lumii ! Dă-mi-le mie, dacă tu n-ai curaj !

I le smulse din mîini şi se îndreptă cu ele spre sobă. Dar era om — şi pe deasupra casier. Nu se putu opri să nu se uite la semnătură. Şi atunci îi veni să leşine.

— Fă-mi vînt, Mary ! Fă-mi vînt ! Cecurile sînt aur curat !

— Vai, ce fericire, Eduard ! Cum aşa ?

— Sînt semnate de Harkness. Dar ce-o fi-nsemnînd asta, Mary ?

— Eduard, crezi...

— Uită-te aici... uită-te la asta ! Cincisprezece mii... cincisprezece mii... cincisprezece mii... treizeci şi patru, treizeci şi opt de mii cinci sute ! Mary, sacul nu face nici doisprezece dolari, şi Harkness l-a plătit în aur !

— Şi crezi că nouă ne revine totul, nu numai cei zece mii de dolari ?

— Cam aşa se pare. Şi pe deasupra, cecurile sînt emise la „purtător" !

— Şi e bine, Eduard ? Ce-nseamnă asta ?

— Îmi închipui că e vorba să ridicăm banii la o bancă dintr-un oraş mai îndepărtat. Probabil că Harkness nu vrea să se ştie nimic. Dar ce-i acolo ? Un bilet ?

— Da, era împreună cu cecurile.

Scrisul era al lui „Stephenson", dar nu se vedea nici o semnătură.

„Sînt un om dezamăgit. Cinstea dumitale este mai presus de orice ispită. Aveam o altă părere despre dumneata, dar te-am nedreptăţit în această privinţă şi îţi cer iertare cu toată sinceritatea. Te respect, şi ţi-o spun de asemenea cu toată sinceritatea. Orăşelul ăsta nu merită să stea nici la picioarele dumitale. Dragă domnule, am făcut un rămăşag cu mine însumi că în respectabila dumitale urbe există nouăsprezece oameni uşor de corupt. Am pierdut. Primeşte toată suma, ai dreptul la ea."

Richards oftă adînc şi spuse :

— E scris cu litere de foc — parcă te arde. Mary, simt din nou că sînt un ticălos.

— Şi eu. Ah, dragule, aş vrea...

— Cînd te gîndeşti, Mary, că el *crede* în mine...

— Taci, Eduard, e peste puterile mele !

— Mary, dacă aş fi vrednic de vorbele astea frumoase (şi Dumnezeu mi-e martor că pe vremuri credeam că le merit) aş fi în stare să renunţ, de dragul lor, la cei patruzeci de mii de dolari. Şi aş păstra această hîrtie cu grijă, pentru că ar preţui mai mult decît aurul şi bijuteriile. Dar acum... Mary, nu putem trăi în preajma ei, parcă ne acuză !

O puse pe foc.

Peste puţin timp, cineva le aduse un plic.

Richards scoase din el un bileţel şi-l citi ; era de la Burgess.

„Dumneata m-ai salvat într-o împrejurare grea, iar eu te-am salvat aseară. Am făcut-o cu preţul unei minciuni, dar am consimţit bucuros la acest sacrificiu, dintr-un sentiment de recunoştinţă. Nici un om din acest orăşel nu ştie mai bine ca mine cît de brav, bun şi generos eşti. În adîncul su-

fletului, dumneata nu mă poţi respecta, ştiind pentru ce am fost acuzat şi condamnat de toată lumea, dar te rog să crezi cel puţin că sînt un om recunoscător: gîndul acesta îmi va uşura povara.

(Semnat)
BURGESS.*

— Sîntem din nou salvaţi! Şi încă în asemenea condiţii! (Azvîrli biletul în sobă.) Aş... aş vrea să mor, Mary, aş dori să scap de toate!

— O, Eduard, trăim clipe grele, foarte grele. Loviturile vin una după alta, şi, deşi par a izvorî din generozitate, sînt atît de dureroase!

Cu trei zile înainte de alegeri, fiecare dintre cei două mii de alegători se trezi deodată în posesia cîte unui suvenir de preţ — una din monedele calpe din faimosul sac cu aur. Pe fiecare din aceste monede fusese gravată următoarea inscripţie: *cuvintele pe care le-am spus străinului în nevoie au fost...* Iar pe cealaltă faţă erau imprimate cuvintele: *caută de te-ndreaptă* (semnat) *Pinkerton*". În felul acesta, tot ce mai rămăsese din hazul acelei farse se abătu asupra unui singur om, cu o putere nimicitoare. Hohotele de rîs pe care le stîrni se concentrară asupra lui Pinkerton. În aceste împrejurări, alegerea lui Harkness a fost un fleac.

Nu trecuseră nici douăzeci şi patru de ore de la primirea cecurilor, şi cei doi Richards se şi împăcaseră cu gîndul că ele există. Conştiinţa păcatului pe care-l săvîrşiseră nu-i mai supăra. Dar fură nevoiţi să constate curînd că un păcat poate stîrni o spaimă cumplită atunci cînd există o cît de mică posibilitate de a fi dat în vileag.

La biserică, predica de dimineaţă nu avu nimic deosebit ; aceleaşi lucruri răsuflate erau spuse în aceeaşi formă veche ; le auziseră de o mie de ori, pînă atunci şi le găsiseră inofensive, aproape lipsite de sens şi prielnice somnului. Dar acum era cu totul altfel ; predica li se păru plină de acuzări ; ai fi zis că ţinteşte de-a dreptul în oamenii care ascund păcate grele. După predică, cei doi soţi se strecurară cît mai repede prin mulţimea celor care îi felicitau şi porniră în grabă spre casă, înfioraţi pînă-n măduva oaselor de tot felul de temeri vagi, ceţoase, nelămurite. Pe drum îl zăriră din întîmplare pe pastorul Burgess, în momentul în care o cotea după colţ. Pastorul nu luă în seamă salutul lor. Nu-i văzuse ; dar ei nu ştiau asta. Ce putea să însemne... purtarea lui ? Putea să însemne... putea să însemne... vai, zeci de lucruri îngrozitoare. Nu cumva ştia că Richards ar fi putut să-l salveze în acea zi de demult şi aştepta în tăcere un prilej de răfuială ? Acasă, în deznădejdea lor, cei doi soţi începură să-şi închipuie că servitoarea lor trăsese cu urechea din odaia de alături şi-l auzise pe Richards spunînd soţiei sale că ştie de nevinovăţia lui Burgess. Richards îşi imaginä apoi că auzise atunci foşnetul unei rochii în odaia vecină ; era chiar sigur că l-a auzit. O vor chema pe Sara cu un pretext oarecare şi o vor cerceta atent ; dacă i-a spus cumva totul lui Burgess, se va vedea din purtarea ei. Îi puseră cîteva întrebări, dar întrebările erau atît de lipsite de noimă şi atît de stupide, încît fata crezu că bătrînii se scrîntiseră la cap, în urma neaşteptatei lor îmbogăţiri. Felul cum o priveau — fix şi sfredelitor — o sperie, întărindu-i convingerea. Roşi, deveni nervoasă şi zăpăcită, ceea ce pentru cei doi bătrîni era un indiciu sigur de vinovă-

ţie — fata era negreşit o spioană şi o trădătoare. Cînd rămaseră din nou singuri, începură să lege o mulţime de amănunte fără legătură între ele, şi din această potriveală ieşiră lucruri îngrozitoare. În momentul cînd lucrurile păreau să fie cum nu se poate mai groaznice, Richards izbucni într-un fel de horcăit.

— Ce este ? Ce este ? îl întrebă nevastă-sa.

— Bileţelul... bileţelul lui Burgess ! Era scris pe un ton sarcastic, abia acum îmi dau seama : „În adîncul sufletului, dumneata nu mă poţi respecta, ştiind pentru ce am fost acuzat". Acum e cu totul limpede, Doamne-Dumnezeule ! El ştie că ştiu ! Se vede din întorsătura frazei. Mi-a întins o cursă... şi eu, ca un prost, am căzut în ea ! Ah, Mary...

— E groaznic... ştiu ce vrei să spui... Nu ne-a înapoiat bileţelul cu cuvintele-cheie.

— Nu... îl păstrează, ca să ne distrugă. Mary, el ne-a şi trădat cuiva, sînt sigur... sînt foarte sigur. Am văzut asta în ochii multora, la ieşirea din biserică. Şi-apoi, nu ne-a răspuns cînd l-am salutat pe stradă... ştia el ce face !

În noaptea aceea, fu chemat doctorul. A doua zi dimineaţă se răspîndi vestea că cei doi bătrîni se îmbolnăviseră grav, doborîţi de emoţiile prea puternice provocate, după părerea doctorului, de neaşteptata fericire, de felicitările primite şi de nesomn. Orăşelul era sincer îndurerat, pentru că aceşti bătrîni erau acum singurii oameni cu care se putea mîndri.

După vreo două zile, ştirile deveniră şi mai rele. Cei doi bătrîni delirau şi aveau apucături ciudate. După cum spuneau infirmierele care îi îngrijeau, Richards scosese nişte cecuri, nu în valoare de opt mii cinci sute de dolari, ci de treizeci şi opt de mii cinci

sute de dolari — o sumă uimitoare. Care era explicaţia acestui noroc nemaipomenit ?

În ziua următoare, infirmierele veniră cu ştiri noi, ba chiar uluitoare. Se hotărîseră să ascundă cecurile, ca să nu li se întîmple ceva rău bătrînilor ; dar cînd le căutară nu le mai găsiră sub perna bolnavului ; dispăruseră. Bolnavul le spuse :

— Lăsaţi perna în pace ; ce doriţi ?

— Credeam că ar fi mai bine ca cecurile...

— Nu le veţi mai vedea niciodată, le-am rupt. Erau trimise de Diavol. Purtau semnul iadului pe ele şi ştiu că mi le-a trimis ca să mă împingă în păcat.

Apoi începuse să îndruge vorbe fără şir, tot felul de lucruri ciudate şi îngrozitoare ; doctorul le rugase să nu povestească nimănui despre tot ce auziseră.

Richards spusese adevărul : cecurile nu au mai fost văzute niciodată.

Pesemne însă că una dintre infirmiere vorbise în somn, pentru că după vreo două zile ciudatele cuvinte rostite de bolnav erau cunoscute în întreg orăşelul ; şi era ceva uimitor în aceste cuvinte. Ele păreau să arate că şi Richards fusese un pretendent al sacului şi că Burgess a ascuns acest fapt, iar apoi, din răutate, l-a dat pe faţă.

Burgess respinse categoric această acuzaţie, spunînd de asemenea că nu trebuie să fie luate în serios aiurelile unui bătrîn bolnav, cu mintea rătăcită. Totuşi, bănuielile pluteau în aer, şi şoaptele nu mai conteneau.

După o zi sau două se află că doamna Richards spusese în delir aceleaşi lucruri ca şi soţul ei. Bănuielile deveniră convingeri, iar mîndria orăşelului pentru cinstea singurului său fruntaş nepătat începu să scadă.

Trecură şase zile, după care se răspîndiră veşti noi Cei doi bătrîni erau pe moarte. În pragul morţii, mintea lui Richards se lumină şi trimise după Burgess.

— Lăsaţi-ne singuri, se rugă Burgess. Cred că vrea să-mi spună ceva între patru ochi.

— Nu ! spuse Richards, vreau martori. Vreau ca voi toţi să-mi auziţi spovedania, ca să pot muri ca un om, nu ca un cîine. Eram un om cinstit... de o cinste artificială, ca şi ceilalţi ; ca şi ceilalţi am căzut în ispită cînd ea s-a ivit. Am minţit ca să pot pretinde sacul blestemat. Domnul Burgess şi-a amintit că i-am făcut cîndva un serviciu şi, din recunoştinţă (dar şi din neştiinţă), a distrus bileţelul meu, salvîndu-mă astfel. Ştiţi ce acuzaţie i s-a adus lui Burgess acum cîţiva ani. Mărturia mea — şi numai a mea — l-ar fi putut salva, dar din laşitate l-am lăsat să păţească ruşinea...

— Nu... nu... domnule Richards, dumneata...

— Servitoarea mea a dezvăluit acest secret domnului Burgess...

— Nimeni nu mi-a dezvăluit nimic...

— ...Şi atunci, el a făcut ceea ce trebuia să facă : i-a părut rău de binele pe care mi-l făcuse şi m-a demascat... după cum meritam...

— Niciodată ! Jur...

— Din toată inima, îl iert.

Protestele stăruitoare ale lui Burgess nu mai erau auzite de muribund ; bătrînul trecu pe lumea cealaltă fără să ştie că-i făcuse încă un rău lui Burgess. Bătrîna lui soţie muri în aceeaşi noapte.

Ultimul dintre cei nouăsprezece cetăţeni cu vază căzuse astfel pradă diabolicului sac ; orăşelul fusese despuiat de ultima zdreanţă rămasă din vechea lui glorie. Nu purtă doliu, dar îl resimţi adînc.

Printr-o lege a Adunării Legislative — ca răspuns la numeroase rugăminţi şi petiţii —, Hadleyburgul

obţinu autorizaţia să-şi ia alt nume (nu are importanţă care, n-am de gînd să-l dezvălui) şi să schimbe un cuvînt din deviza care înfrumuseţase timp de atîtea generaţii pecetea orăşelului.

Acum este iarăşi un orăşel cinstit, dar nu se mai lasă prins cu una, cu două, căci stă pururi de veghe.

Vechea deviză :

ŞI NU NE DUCE PRE NOI IN ISPITA

Deviza revizuită :

ŞI DU-NE PRE NOI IN ISPITA

PAMFLETE

SCENE DIN VIAŢA POLITICĂ AMERICANĂ [1]

I

REPREZENTANŢII POPORULUI

Onorabilul Olliver Higgins era reprezentantul unui teritoriu îndepărtat, neconstituit încă în stat. Acest gentleman ţinea cîrciuma principală şi vindea cel mai bun whisky din tot cătunul, ba chiar din tot ţinutul său necivilizat, şi de aceea era socotit capul comunităţii şi omul cel mai potrivit pentru a o reprezenta în Congres. În ţinutul său natal, el se bucura de o mare autoritate, deoarece era însufleţit de spirit cetăţenesc, era comandantul postului de pompieri, împuşcase cu mîna lui cîţiva nenorociţi şi poseda o rezervă nesecată de înjurături. Purta cămăşi scrobite, de o curăţenie imaculată, şi nu ştiu dacă mai era pe lume un altul care ar fi putut, ridicînd piciorul, să scuture cu mai multă graţie şi precizie, cu capătul batistei sale albe ca zăpada, un fir de praf prins de cizma lui. Lanţul de la ceas cîntărea un funt. Inelul de aur din deget costa patruzeci şi cinci de dolari. La cravată purta un ac cu briliant. Cărarea îi ajungea pînă la ceafă. Pe scurt, era considerat bărbatul cel mai ferchez din tot ţinutul, iar în

[1] Fragmente din romanul *Epoca de aur (The Gilded Age)*, scris de Mark Twain în colaborare cu Ch. D. Warner şi publicat în 1873.

ce privește povestitul anecdotelor deocheate, îl egala în această privință — după cum afirmă toți — numai guvernatorul însuși, un bătrînel cu părul nins.

Higgins nu a venit degeaba la Washington, numai așa, ca să se spună că-și servește patria. El a izbutit a trece prin Congres un proiect de lege pentru acordarea unui fond în folosul populației indiene de pe teritoriul său, un fond serios, care fără îndoială că i-ar fi îmbogățit pe toți acei indieni dacă banii ar fi ajuns în mîna lor.

Onorabilul Patrick O'Relly era un bogătaș din orașul irlandez Corck. Mai precis, el ajunsese bogat după venirea sa din orașul irlandez Corck. Coborînd de pe vapor la New York, a zăbovit cîteva minute pe la direcția poliției, pentru a primi și apoi a arăta niște acte care certificau că trăiește în Statele Unite de doi ani de zile. Apoi s-a ținut de urna de vot și și-a dat votul partidului democrat. O'Relly a hotărît să-și consacre talentele afacerilor din domeniul construcțiilor. În timpul zilei amesteca var și căra cărămizi, iar seara studia moravurile politice ale noii sale patrii. Dragostea de muncă și firea sa de om strîngător i-au îngăduit în curînd să deschidă un debit de băuturi spirtoase într-unul din cartierele cele mai rău famate ale New Yorkului, și prin aceasta să pună temelia carierei sale sociale.

După cum se știe, noi americanii cerem înainte de toate ca poporul să aibă putința de a alege după propria-i voință, chiar în cele mai înalte posturi de stat, pe cei mai vrednici reprezentanți ai săi. La noi alegerile încep de obicei cu adunarea alegătorilor pe cartiere. Aceste adunări sînt controlate de cîrciumarul din partea locului și de ajutoarele sale (deoarece ceilalți socotesc că politica este o treabă murdară și e mai cuminte să stai acasă). Delegații adunărilor de cartier organizează, la rîndul lor, adunări

ale alegătorilor pentru partidul republican şi pentru cel democrat, fiecare dintre ele înaintînd lista sa de incoruptibili pentru ocuparea funcţiilor publice. La momentul cuvenit, poporul se arată, votează după propria lui voinţă şi înalţă osanale Domnului pentru că trăieşte într-o ţară liberă, în care despotismul nu este cunoscut.

Patrick O'Relly şi-a făcut repede prieteni, deoarece era întotdeauna gata să dea poliţiei judiciare o indicaţie falsă în folosul clienţilor săi, sau să le facă rost de un alibi dacă li se întîmpla să omoare pe cineva prin apropierea stabilimentului său. Drept urmare, el a devenit curînd un lider politic şi a fost ales într-o funcţie neînsemnată din administraţia autonomă a oraşului. Din modesta leafă ce-o primea de la stat, el a reuşit să strîngă repede o sumă pentru a deschide o cîrciumă elegantă în partea cea mai „şic" a oraşului şi un tripou alături de cîrciumă. În scurt timp, s-a făcut foarte cunoscut, a cîştigat respectul tuturora şi a fost ales consilier municipal. Aceasta era o mină de aur. O'Relly şi-a închis cîrciuma. Trăsura şi caii săi erau socotiţi cei mai buni din oraş.

Treptat, el a ajuns un mare antreprenor al lucrărilor de construcţii urbane şi a devenit prietenul intim al straşnicului William M. Weed, al aceluiaşi Weed care a jefuit oraşul de douăzeci de milioane de dolari şi care era aşa de respectat şi de venerat de public, încît cînd şeriful s-a înfăţişat la biroul său pentru a-l aresta ca pe un criminal de drept comun s-a înroşit de tulburare şi a început prin a bîigui nişte scuze. Un ziar ilustrat a redat această scenă, iar din comentarii s-a putut vedea că redactorul era profund îndurerat din pricină că o măsură cumplit de grosolană cum era aceea a punerii sub arest fu-

sese folosită în cazul unei personalităţi atît de strălucite ca mister Weed.

Mister O'Relly a furnizat cuie de tapete pentru noua clădire a judecătoriei, cu trei mii de dolari butoiaşul, şi a vîndut optsprezece duzini de termometre, dintr-acelea de zece cenţi bucata, cu o mie cinci sute dolari duzina. Inspectorul-controlor şi biroul de revizie au aprobat socotelile, iar primarul, care nu era un pungaş, ci pur şi simplu un neştiutor, le-a semnat. Cînd se făcură socotelile, admiratorii lui mister O'Relly, imitînd pe generoşii prieteni ai lui mister Weed, i-au oferit un ac de cravată cu un solitar de mărimea unei alune, după care mister O'Relly s-a lăsat de asemenea afaceri şi a început să se distreze cumpărînd imobile mari, pe care le trecea de îndată pe numele altora. Peste cîtva timp, apărură în ziare articole în care Weed şi O'Relly erau atacaţi şi demascaţi ca nişte bandiţi. Atunci, poporul se ridică, şi într-o suflare îi alese pe amîndoi gentlemenii reprezentanţi în adunarea legislativă a statului New York, care le era o arenă mult mai prielnică pentru activitatea lor. Ziarele nu s-au astîmpărat însă, şi legislatorii trebui să fie daţi în judecată pentru cîteva infracţiuni mărunte. Atunci apăru pe scenă incomparabila noastră justiţie. Graţie ei, infractorii reuşiră să întocmească o listă de juraţi, care cuprindea nouă pensionari ai celei mai apropiate case de nebuni şi trei gentlemeni care de curînd isprăviseră un stagiu complet la Sing-Sing [1]. Weed şi O'Relly ieşiră basma curată în urma judecăţii. Adunării legislative i se puse în vedere să invalideze pe Weed şi O'Relly. Adunarea legislativă, însă, res-

[1] Sin-Sing — închisoare de drept comun din statul New York.

pinse această cerere. Era ca şi cum li s-ar fi cerut unor copii să se despartă de propriul lor tată. Era doar o adunare legislativă de cel mai recent model.

II

DIALOG PE TEME POLITICE

— Scumpul meu domn, mă uimeşti. Probabil că dumneata nu ştii cum se aranjează asemenea afaceri... Totul este extrem de simplu. O măsură legislativă costă bani. Judecă şi dumneata. Pentru ca s-o treci, ai nevoie mai întîi de toate de majoritate în comisia Camerei Reprezentanţilor. Aceasta va costa, să zicem, zece mii de dolari de om. În total — patruzeci de mii. Majoritatea în comisia Senatului o socoteşti la tot atîta — încă patruzeci de mii. O mică sumă pentru preşedinţii comisiei — minimum cîte zece mii, iată încă douăzeci de mii, şi uite suta de mii. Mai departe, cei cu influenţă pe culoarele Camerei — şapte bărbaţi a cîte trei mii, în total douăzeci şi una de mii, şi o doamnă cu un onorar mai mare — zece mii. Zece membri de înaltă moralitate ai Camerei Reprezentanţilor şi Senatului, cîte trei mii de cap, în total treizeci de mii. Cei de înaltă moralitate costă mai scump, deoarece ei dau mai multă autoritate legii. Douăzeci de inşi din plevuşca reprezentanţilor, care de obicei nu votează nimic dacă nu-i ungi, cîte cinci sute de dolari bucata — în total zece mii. Prînzurile oferite reprezentanţilor se ridică la minimum zece mii. Nişte farafastîcuri pentru nevestele şi copiii reprezentanţilor — treaba cea mai folositoare — încă zece mii. Apoi vine presa. În cifre rotunde, ea ne-a costat cam la o sută douăzeci de mii de dolari...

— Glumiţi ?

— Cum să glumesc, dragă domnule ? Presa nu-i un moft — dă-mi voie să ţi-o spun. Să luăm de exemplu o anumită cheltuială cum ar fi donaţiile făcute din partea acţionarilor societăţii noastre — să zicem pentru sinistraţii din Chicago sau din Boston, pentru azilurile de orfani şi alte scopuri de binefacere. Ziarele menţionează în întregime numele societăţii noastre, iar dedesubt : donaţie, o mie de dolari. O astfel de reclamă, clasa întîi, este un bun atu. Mai ales cînd faci o danie pentru scopuri religioase. Pastorul aminteşte din amvon orice danie, şi astfel reclama-i sigură. Donaţiile acestea ne-au costat şaisprezece mii de dolari.

— Doamne-Dumnezeule !

— Da, da ! În schimb, asemenea donaţii ne-au prins foarte bine. Şi iată cum. Am convins pe un politician, care deţine în guvern un post de o înălţime de-a dreptul himalaiană, să declare vreo cîteva cuvinte favorabile campaniei noastre, îngăduind tipărirea lor într-un ziar de tendinţă religioasă şi cu un tiraj colosal. Asemenea declaraţii impun credincioşilor din pătura mijlocie. Ziarele cu tendinţe religioase sînt tocmai ceea ce ne trebuie, în cazul nostru. Poţi strecura în mod imperceptibil ceea ce te interesează în mijlocul articolului, mai ales dacă l-ai prevăzut cu două-trei citate din Sfintele Scripturi, dacă n-ai uitat să spui ceva cu privire la propaganda pentru temperanţă şi la şcolile de duminică şi dacă ai scos un oftat pentru „fratele cel umil, cu mîinile bătătorite şi inima curată". Treaba e făcută, şi nimeni nu va bănui că nu citeşte decît o reclamă. Un ziar obişnuit va plasa un astfel de articol la rubricile destinate anunţurilor şi reclamelor, ceea ce ar fi potrivnic intereselor noastre. Nu, mie să-mi daţi un ziar de nuanţă religioasă...

— Ascultaţi-mă, vă rog. Noi trimitem o puzderie de misionari în ţări îndepărtate ca să civilizeze popoarele care zac în beznă. Ar fi mai înţelept şi mai ieftin dacă oamenii ar veni aici şi s-ar desfăta cu privelişte civilizaţiei noastre, să spunem aşa, chiar la izvoarele ei.

— Sînt cu totul de acord cu dumneavoastră, dragă domnule. Plecaţi? Vă urez drum bun. Mai treceţi, vă rog, pe la mine. Voi fi fericit să vă dau orice informaţie cu privire la mersul afacerilor care vă interesează.

III

AL DOILEA DIALOG PE TEME POLITICE

— Presupun, zise colonelul, că năzuinţa Congresului este spre adevăr, în limitele priceperii ce i-a fost hărăzită. Nu puteţi să cereţi mai mult. Prima chestiune de care se va ocupa va fi aşa-numita autoepurare. Se va porni o anchetă împotriva a douăzeci sau treizeci, poate chiar cincizeci sau şaizeci de reprezentanţi învinuiţi că au luat mită în timpul sesiunii trecute.

— Va să zică, asemenea reprezentanţi trebuie număraţi cu zecile?

— Vedeţi, cum în ţara noastră liberă oricine are dreptul de a fi ales în Congres, nu puteţi cere de la această instituţie o neprihănire paradiziacă. Aceasta ar fi împotriva firii. O bună parte din membrii Congresului nu-s îngeri. Sînt gata s-o recunosc. Cît timp însă în Congres se află şi oameni cinstiţi, socot că nu am dreptul să mă plîng. Chiar şi în zilele noastre, cînd poporul una-două mîrîie, iar ziariştii nu se mai sfiesc cît de cît, în Congres se mai află un număr mic

de oameni onorabili şi cinstiţi, şi acest fapt mă bucură foarte mult.

— Numărul mic al oamenilor cinstiţi, domnule colonel, îi face neputincioşi de a ajunge la vreun rezultat.

— Nu sînt de acord cu aceasta.

— Nu sînteţi de acord ? Dar cum pot ei să acţioneze într-adevăr eficient ?

— După diferite metode, după foarte multe metode.

— Poate sînteţi în măsură să-mi numiţi măcar una din aceste metode.

— Este o întrebare grea. Nu poţi răspunde dintr-o dată. Cere în prealabil multă chibzuială. În orice caz, o asemenea metodă există, şi aceasta îmi dă o profundă satisfacţie.

— Bine, s-o lăsăm. Şi ce va face mai departe Congresul ?

— Tocmai despre aceasta voiam să-ţi vorbesc. Ancheta afacerii cu reprezentanţii care s-au lăsat mituiţi va dura, după socotelile mele, patru săptămîni.

— Pierdere zadarnică de timp. Cînd te gîndeşti că oamenii aceştia primesc leafă ca demnitari de stat !...

— Curăţirea izvorului puterii legislative este pierdere zadarnică de timp ? Mă uimiţi... De îndată ce se va termina afacerea cu reprezentanţii care au luat mită, se va trece la afacerea cu cei care au dat mită pentru a fi aleşi în Congres. Cred că aceasta va mai lua o lună.

— Minunat ! Continuaţi, vă rog ! Mai mult de jumătate din sesiune e ca şi cum n-ar fi fost.

— Apoi, se vor ocupa de aleşii naţiunii care au săvîrşit păcate mai mici, ca vînzarea funcţiilor de stat, şi altele asemănătoare — ştiţi, numai banii de buzunar. Poate că nici n-ar fi trebuit să ne ocupăm de

toate astea, însă Congresul adoră autoepurarea. Acest fapt mă mişcă profund.

— Cît timp va dura curăţirea acestor pete mărunte ?

— Cam două săptămîni.

— Aţi socotit două luni şi jumătate. Aproape întreaga sesiune... Şi nu vă dă prin minte că prin excluderea membrilor amintiţi de dumneavoastră Congresul nu va mai avea *quorum* [1] ?

— Prin excluderea membrilor ? Cine a spus că vor fi excluşi ?

— Cum ? Nu vor fi excluşi ?

— Sub nici un motiv ! Ei nu sînt niciodată excluşi. Aceasta ar însemna călcarea tradiţiei.

— Atunci, la ce bun cele două luni şi jumătate pentru anchete şi la ce bun toată comedia asta ?

— Stranie întrebare ! Aşa se cuvine. Ţara o cere.

— Se vede că ţara nu-i în toate minţile.

— Vă înşelaţi. Ţara crede întotdeauna că cineva va fi exclus.

— Bine, dar cînd se va afla că nu a fost nimeni exclus ce va crede ţara ?

— La epoca aceea, autoepurarea îi va plictisi pe toţi aşa de mult, încît ţara va fi bucuroasă că în sfîrşit Congresul se va ocupa şi de altceva. Toată ancheta aceasta, însă, nu înseamnă o pierdere zadarnică de timp. Dumneavoastră nu vă gîndiţi ce mare influenţă morală au aceste anchete, o influenţă morală cu adevărat pozitivă.

— Influenţă morală pozitivă !... Asupra cui ?

— Drept să vă spun, nu ştiu. Cred că mai curînd asupra altor ţări... E mare lucru să fii model pentru întreaga lume civilizată.

---

[1] *Quorum* — numărul membrilor unui corp sau comitet necesar pentru a lua hotărîri valabile.

ÎNSEMNĂRI ZILNICE, AFORISME, CÎTEVA DEFINIŢII

Senator : om care face legi la Washington, în intervalele de timp cînd nu se află la închisoare pentru delicte de drept comun.

Slujitorii poporului : persoane alese în posturile lor pentru a lua mită.

Buletin de vot : singurul soi de marfă care se poate negocia fără brevet.

Cititorule, închipuieşte-ţi că eşti un idiot. Şi acum închipuieşte-te membru al Congresului american. De altfel, mă repet...

Probabil că nu ar fi greu de dovedit, cu faptele şi cu cifrele în mînă, că nu există vreo rasă specifică de răufăcători, cu excepţia membrilor Congresului S.U.A.

Afaceristul politic Bill Stiles, reuşind a face ca în Camera legislativă a statului său să fie ales pentru Senat candidatul... se plîngea de imoralitatea legiuitorilor americani.

— Pur şi simplu, rămîi trăsnit — a zis el — cînd te gîndeşti cît este de greu să găseşti oameni cinstiţi care, o dată ce ţi s-au vîndut, să rămînă ai tăi.

*

În legătură cu moartea unuia dintre conducătorii lui Tammany-Hall, Twain a rostit celebra sa frază :

— Am renunţat să iau parte la înmormîntare, însă am trimis o scrisoare politicoasă, în care am arătat că salut această măsură din tot sufletul.

*

N-am ce spune, nobil sistem politic acela în care nu este confirmat un om ca P. Dane, iar unul ca Jones, din poliţia judiciară, mijlocitor în afaceri necurate, este făcut senator !

*

Priviţi lista :

Polk, Taylor, Pierce şi Tilden [1], cel care era cît pe-aci să fie ales, pe care-l aşteaptă judecata pentru escrocherii în plata impozitelor. Jumătate din ţară a votat pentru el.

Acest Congres mediocru este o adunătură de ignoranţi şi de afacerişti. O bandă de şantagişti şi de hoţi.

*

Partidele politice care sînt nemulţumite de partidul care guvernează, pentru că el a pus mîna pe toate locşoarele şi le-a împărţit calde-călduţe aderenţilor săi, îmi amintesc de lupul care a văzut pe ciobani mîncînd carne de oaie şi a zis : „Desigur, voi aveţi dreptul să faceţi aşa ceva, dar ce tevatură ar fi fost dacă m-aş fi ospătat eu !“

*

După cît se pare, unii se socotesc a fi cetăţeni ai partidului republican, crezînd că în aceasta constă patriotismul — şi încă un patriotism de înaltă clasă. Eu prefer să fiu cetăţean al Statelor Unite.

---

[1] James Polk — preşedintele S.U.A. (1845—1849) ; Zachary Taylor — preşedintele S.U.A. (1849—1850) ; Franklin Pierce — preşedintele S.U.A. (1853—1857) ; Samuel Tilden (1814—1886), om politic american.

*

O trăsătură caracteristică americanilor este grosolănia. Noi sîntem o naţiune de grobiani. În această privinţă, am progresat mult — înainte sau înapoi, sau într-o parte — faţă de toate celelalte naţiuni, atît cele primitive, cît şi cele civilizate.

Sîntem numiţi naţiune de inventatori, însă şi alte naţiuni inventează. Se zice că sîntem o naţiune de lăudăroşi, dar şi alte naţiuni se laudă. Tot noi sîntem numiţi naţiune energică, însă şi alte naţiuni sînt energice. Numai în privinţa lipsei de politeţe, a proasteicreşteri şi a grosolăniei, ne aflăm mai presus de orice concurenţă — lipsindu-ne informaţiile din iad.

*

În comitetul misiunilor creştine pentru străinătate :
— Am salvat sufletul unui turc.
— Cît a costat ?
— Două milioane de dolari.
— Merita cheltuiala ?
În guvernul Statelor Unite :
— Am ucis o sută de indieni.
— Cît a costat ?
— Două milioane de dolari.
— Pentru banii aceştia le puteaţi asigura studii superioare.

*

Ce frumos că America a fost descoperită, dar ar fi fost şi mai frumos dacă n-ar fi fost zărită şi s-ar fi trecut pe lîngă ea.

*

Fragment din cuvîntarea pe care Mark Twain se pregătea s-o ţină la întoarcerea din Insulele Haway

Acum optzeci sau nouăzeci de ani, populaţia băştinaşă a insulelor Haway era de patru sute de mii de oameni, iar poporul trăia în libertate şi belşug. Veniră însă oamenii albi şi aduseră comerţul, cultura, bolile complicate, civilizaţia şi tot felul de năpaste, în urma cărora nenorociţii de băştinaşi începură să moară cu o repeziciune aşa de uimitoare, încît după patruzeci-cincizeci de ani, în loc de patru sute de mii rămaseră doar două sute de mii. Atunci albii dublară binefacerile instrucţiunii (culturii etc.). Era ca şi cum într-o comunitate care nu a fost niciodată vaccinată împotriva variolei s-ar fi introdus vărsatul negru. Acum, vor fi suficiente numai cîteva focare de cultură pentru ca să se isprăvească, în mod sigur, cu întregul popor ! El este osîndit la moarte şi nu ne îndoim că în decursul viitoarei jumătăţi de secol va dispărea cu desăvîrşire de pe faţa pămîntului.

*

Toată lumea creştină alcătuieşte un lagăr militar. În unele ţări, săracii sînt duşi la înfometare prin cursa monstruoasă a înarmărilor, pusă la cale de respectivele guverne pentru a se apăra de alte puteri iubitoare de Hristos şi pentru ca, o dată cu aceasta, să apuce orice fărîmă de teritoriu scăpat de sub supravegherea vecinului mai slab.

*

Fragment nepublicat dintr-o cuvîntare pe care Mark Twain a vrut s-o ţină la adunarea Crucii Roşii

Salutări secolului al XX-lea din partea secolului al XIX-lea. Salutările le trimite familia puterilor europene, care se întoarce murdărită, amărîtă şi fără cinste din raidurile sale piratereşti asupra Kiao-Ciao-ului, Manciuriei, Africii de sud şi a Filipinelor. Sufletul îi este plin de mîrşăvie, buzunarele — doldora de profituri, gura — plină de cuvinte făţarnice şi viclene. Să i se dea săpun şi un prosop, dar să i se ascundă oglinda.

*

Note din jurnal

„...Noi însă credem sincer că omul, care trăieşte pe acest mic pămînt după esenţa sa şi după posibilităţile sale, este fiinţa cea mai înaltă dintre toate creaturile pămîntului — prima iubire a lui Dumnezeu şi prima lui bucurie." (*Chicago Interior,* organ al bisericii presbiteriene).

Pe naiba ! Sincer vorbind, eu însumi cred uneori astfel, chiar şi cînd sînt treaz. Dar dacă am băut, chiar şi aceste cuvinte puternice pălesc în faţa simţămintelor mele, cînd, ţinîndu-mă ca să nu cad, îmi fac singur cu ochiul în oglindă şi îmi zic că sînt scrise despre mine !

Ba, cînd mă pasionez de istorie, trebuie să mărturisesc că nu există desfătare mai mare pentru mine decît să urmăresc pe „prima iubire a lui Dumnezeu şi prima lui bucurie" prin toate ungherele micului nostru glob pămîntesc şi să o observ în acţiune. Sub ochii mei, omul, „prima iubire şi prima bucurie a lui Dumnezeu", progresează şi iar progresează, progresează neîncetat, se ridică tot mai sus şi mai sus, fie cu ajutorul inchiziţiei, fie cu ajutorul terorii, fie arzînd ereticii pe ruguri

în decurs de opt sute de ani, fie punînd la cale Noaptea Sfîntului Bartolomeu, fie sădind iadul şi civilizaţia în China, fie întărind şi mărind infernul şi civilizaţia la sine acasă, printr-o armată de milioane de suflete şi de o mie de vase militare ; şi iată-l ajuns pînă în vremurile noastre, şi eu tot nu-mi pot lua ochii de la el. Şi îl văd cum s-a întins pe toată pagina ziarului de azi şi cum înhaţă în Congres, înhaţă în Albany [1], înhaţă în New York şi Saint Louis [2], înhaţă peste tot, linşează pe nevinovaţi, se îneacă cu fraze ipocrite, gras, puturos, scîrbos, dar rămînînd, ca şi mai înainte, „fiinţa cea mai înaltă dintre toate creaturile pămîntului, prima iubire a lui Dumnezeu şi prima lui bucurie". Atuncea jubilez şi mai tare şi mă bucur că bucuria lui Dumnezeu sînt eu !

*

Fragment nepublicat din pamfletul O grandioasă procesiune internaţională

La ora stabilită, procesiunea porni la drum prin toată lumea, în ordinea următoare :

Secolul al douăzecilea : Fiinţă tînără, blondă, beată şi destrăbălată. O duce în braţe Satana. Drapel purtînd inscripţia : „Înhaţă tot ce poţi ! Ce-ai înhăţat, nu mai lăsa din mînă !" În cortegiul de onoare — monarhi, preşedinţi, granguri de la Tammany-Hall, tîlhari, acaparatorii pămînturilor altora, ocnaşi — toţi în veşmintele corespunzătoare şi cu emblemele profesiei.

Creştinismul : Fiinţă mătăhăloasă, cu hainele fîlfîinde, îmbibate de sînge : pe cap poartă o coroană de aur cu spini, în acele cărora sînt înfipte capetele însîngerate ale patrioţilor care şi-au dat viaţa pentru

[1] Oraş din statul New York (S.U.A.).
[2] Oraş din statul Missouri, aşezat pe rîul Mississippi.

patrie : buri, boxeri, filipini. Într-o mînă, Creştinismul ţine o praştie, în cealaltă *Evanghelia*, deschisă la versetul : „Ajută pe aproapele tău". Din buzunar iese gîtul unei sticle cu eticheta : „Noi purtăm darurile civilizaţiei". La gît poartă o salbă din căţuşe şi şperacluri, de care se servesc hoţii. Crima şi Făţărnicia sprijină Creştinismul de subsuori.

Drapel cu deviza : „Iubeşte averea aproapelui ca pe tine însuţi !"

Emblemă — un steag negru.

Suită de onoare — misionari şi soldaţi germani, francezi, ruşi şi englezi, cu prăzile respective.

*

Am cumpărat nişte insule de la un proprietar fictiv şi, făcînd pe prietenii dezinteresaţi, am atras în capcană un popor lipsit de apărare, care avea încredere în noi, şi l-am prins într-însa ; am trădat pe un oaspete de cinste al ţării noastre cînd acesta a devenit inutil, şi l-am izgonit în munţi ; am pus mîna pe imensul arhipelag al Filipinelor, ca şi cum ar fi fost într-adevăr al nostru ; am sugrumat mii de băştinaşi şi i-am îngropat ; am călcat cîmpurile acestor oameni, le-am ars aşezările şi am lipsit de adăpost văduvele şi copiii, rămaşi orfani ; am osîndit la surghiun şi la suferinţă sute de patrioţi nedoriţi, iar restul de zece milioane de filipinezi au fost robiţi cu ajutorul „asimilării voluntare" (cum o numesc acuma făţarnicii noştri muşchetari). Am primit în posesie trei sute de ibovnice şi alţi sclavi ai asociatului nostru, sultanul zulus, şi am înălţat deasupra tuturor acestor trofee de piraţi steagul nostru de pază.

Şi aşa, graţie proniei cereşti (cuvintele acestea nu îmi aparţin, ci sînt ale guvernului !), Statele Unite sînt acum o putere mondială. Iar noi sîntem mulţumiţi

şi mîndri de aceasta : în sfîrşit, am căpătat şi noi, în ultimul rînd, un locşor printre marile naţiuni. E drept că scaunul nostru cam iese în afara rîndului. În orice caz, noi ne vom preface că sîntem mulţumiţi şi mîndri. N-ai ce face, altă soluţie nu există. Trebuie să păstrăm un aer important — căci lumea se uită la noi ! Sîntem o putere mondială şi nu o mai putem ascunde — aşadar, trebuie să ne păstrăm reputaţia.

*

Monarhia, sub orice formă, este o jignire adusă omenirii.

*

În toate ţările monarhice, prima poruncă trebuie să fie răscoala ; a doua tot răscoala, şi a treia şi toate celelalte porunci, în orice ţară monarhică, trebuie să fie răscoala împotriva bisericii şi a statului.

*

Nu mai încape îndoială că americanul este cel mai zelos în a face temenele în faţa capetelor încoronate şi a aristocraţiei de sînge şi că încearcă o imensă plăcere în a se tîrî pe burtă dinaintea lor. Nu toţi americanii se comportă astfel, dar dacă unul s-a apucat de o asemenea treabă, este cu neputinţă să-i faci concurenţă.

*

Ca şi aiurea, biserica se menţine atît de statornică în Anglia, pentru că ea este duşmanul progresului şi îi pune tot felul de stavile în cale. De îndată ce progresul învinge însă, ea se grăbeşte a socoti această izbîndă printre meritele sale.

Tot ceea ce biserica blestemă — trăieşte ; toate cele cărora li se împotriveşte — înfloresc. De pildă : lupta împotriva sclaviei şi învăţătura despre evoluţie.

*

Fără tăgadă, creştinismul va exista pe pămînt şi peste o mie de ani, în chip de sperietoare, la muzeu.

*

Ca dovadă a nemuririi sufletului se înfăţişează faptul că nenumăratele mulţimi de oameni cred în această nemurire. Dar ele credeau cu tot atîta străşnicie că pămîntul este plat.

*

Satana (sosind din nou, nemulţumit) : Nenorocul vostru, locuitori ai oraşului Chicago, este faptul că voi vă socotiţi oamenii cei mai de seamă din iad ; de fapt, sînteţi pur şi simplu mai numeroşi decît oamenii născuţi pe alte meleaguri.

*

La Jaipur am făcut cîteva experimente de-ale lui *sir* John Lubbock [1] şi am ajuns la aproape aceleaşi rezultate ca şi dînsul. Apoi, am făcut cîteva experimente proprii. Ele au dovedit că furnica se descurcă cu o fineţe uimitoare în problemele spirituale. Am construit patru temple în miniatură — o moschee

[1] John Lubbock (1834—1913), naturalist englez. A publicat lucrări despre obiceiurile insectelor.

musulmană, un templu indian, o sinagogă evreiască şi o catedrală creştină — şi le-am pus pe un singur rînd. Apoi, am însemnat cu vopsea roşie cincisprezece furnici şi le-am dat drumul. Ele fugeau înainte şi înapoi, se uitau în fugă la cele patru temple, însă nu intrau înăuntru. Apoi, am dat drumul la alte cincisprezece furnici însemnate cu albastru. Comportarea celor albastre nu s-a deosebit prin nimic de aceea a furnicilor însemnate cu roşu. Apoi, am poleit alte cincisprezece furnici cu aur şi le-am dat drumul printre celelalte. Rezultatul a fost acelaşi. Toate cele patruzeci şi cinci de furnici se agitau care-ncotro, neobosite, se furişau printre temple, însă nu intrau înăuntru. Din aceasta am tras concluzia că furnicile mele sînt în totul ferite de orice prejudecăţi religioase şi tocmai o asemenea premisă mi-era necesară pentru reuşita celui de-al doilea experiment, de însemnătate mai mare. Am pus, apoi, cîte-un pătrăţel de hîrtie albă în pragul fiecărui templu ; pe hîrtiuţa din faţa moscheii am lipit o bucăţică de chit, pe hîrtiuţa din faţa templului indian — puţină smoală, pe hîrtiuţa dinaintea sinagogii am picurat terebentină, iar pe hîrtiuţa dinaintea catedralei creştine am pus o bucăţică de zahăr. Întîi, am dat drumul furnicilor roşii. Ele mirosiră şi respinseră chitul, smoala şi terebentina, iar asupra zahărului tăbărîră cu înflăcărare şi, se pare, cu sinceră convingere. După aceea, am dat drumul celor albastre, şi ele făcură la fel ca şi cele roşii. Apoi, eliberai pe cele poleite, şi acestea repetară întocmai acelaşi gest. Faptul părea a dovedi în mod definitiv că furnicilor le sînt străine prejudecăţile religioase şi că ele sînt întotdeauna gata să prefere creştinismul celorlalte mari religii. Totuşi, pentru verificare, am ascuns din nou furnicile mele

şi am pus chitul în catedrala creştină, iar zahărul în moschee. Apoi, am dat drumul la toate furnicile deodată, iar ele toate, ca nebunele, s-au aruncat asupra catedralei. Aceasta m-a umilit şi m-a mişcat pînă-n adîncul sufletului. M-am dus în camera vecină, ca să însemn observaţia mea ; însă întorcîndu-mă am constatat că furnicile se lepădaseră de creştinism şi trecuseră la credinţa mahomedană. Am înţeles că mă pripisem cu deducţiile mele şi am fost, firește, indignat şi ruşinat. Îmi continuai experimentul, dar eram departe de a mai avea atîta încredere ca la început. Am pus aceeaşi bucată de zahăr într-un templu, apoi în altul şi aşa mai departe, pînă cînd a trecut pe la toate, şi am constatat următoarele : în oricare din temple aş fi pus zahărul, furnicile treceau numaidecît la credinţa respectivă. Nu am mai avut nici o îndoială că în problemele religioase furnica este opusă omului : omul năzuieşte la găsirea unicei, adevăratei biserici, pe cînd furnicile caută pe aceea care are zahăr.

*

— Noi stăruim în dreptul nostru de a ne purta cu slujbaşii noştri aşa cum socotim că-i mai bine, a spus un magnat englez al Căilor Ferate.

La Johannesburg, conducătorul unei mari mine a spus :

— Noi nu numim pe negrii noştri robi, însă în fond ei sînt robi şi intenţionăm să păstrăm această situaţie şi în viitor.

*

O dozare corectă a unui aforism : minimum de cuvinte, maximum de sens.

Pace, fericire, frăţie între oameni — iată de ce avem nevoie pe lumea asta !

*

El vădeşte o încredere neştirbită în providenţă, proprie creştinului care are în mînă patru aşi.

*

De regulă este mai bine să meriţi cinstirea fără să o capeţi decît să te bucuri de ea fără să o meriţi.

*

Caută iubirea cu inima, nu cu capul.

*

Educaţia este totul. Piersicul a fost cîndva un migdal amar ; conopida — o simplă varză cu studii superioare.

*

E trist să asculţi o muzică fără cuvinte, însă şi mai trist e să asculţi muzică fără muzică.

*

Durerea o poţi încerca în singurătate, însă bucuria — pentru a o cunoaşte într-o măsură deplină — trebuie s-o împarţi cu cineva.

*

Se socoteşte că iubirea creşte foarte repede, dar lucrurile nu se petrec deloc astfel. Nici un om nu

este în stare a înţelege ce este adevărata iubire dacă nu a trăit un sfert de veac de căsnicie.

*

Evitaţi pe aceia care încearcă să vă sape încrederea în voi înşivă. Această trăsătură este proprie oamenilor mici. Un om mare, dimpotrivă, vă va insufla sentimentul că şi voi puteţi ajunge mari.

*

Recuz pe critic, socotind că este nedrept. Scrie cu ură şi cruzime, însă el ar putea să-mi obiecteze, în chip cu totul întemeiat: „Dacă vei citi lucrarea dumitale peste zece ani, vei fi în totul de acord cu părerea mea!"

*

După ce ţi-ai terminat cu un simţământ de mulţumire articolul, numai de atunci încolo trebuie să începi a-l scrie. Abia în acest moment ai căpătat o idee limpede şi logică asupra a ceea ce voiai cu adevărat să spui într-însul.

*

Există trei metode sigure de a intra în graţiile unui scriitor. Iată-le în ordinea ascendentă: 1) să-i spui că i-ai citit una din cărţile sale; 2) să-i spui că i-ai citit toate cărţile şi 3) să-i ceri să te lase să-i citeşti manuscrisul noii sale cărţi. Numărul 1 îi va insufla respect faţă de dumneata, numărul 2 îi va

provoca simpatia, iar cu numărul 3 vei cuceri un loc în inima lui.

*

Numai acel umor va dăinui, care purcede din adevărul vieţii. Puteţi să-l faceţi pe cititor să rîdă, însă aceasta este o îndeletnicire deşartă dacă la temelia operei nu stă iubirea de oameni.

Mulţi nu pricep că umoristului i se cere un talent de a vedea, de a analiza, de a înţelege, egal cu acela necesar autorilor de cărţi serioase.

*

Miop ca redactorul care ştergea cu vîrful nasului ceea ce scrisese cu peniţa.

*

Zgomotul nu dovedeşte totuşi nimic : cîteodată găina face un biet ou, şi cotcodăceşte ca şi cum ar fi ouat o planetă întreagă.

*

Spiritul şi umorul — dacă există vreo deosebire între ele, aceasta este numai în timp : ca fulgerul şi lumina electrică. Amîndouă sînt, vădit, din acelaşi material, însă spiritul este o izbucnire vie, instantanee şi nu lipsită de primejdie, pe cînd umorul face pozne şi se desfată cu înflorirea subiectului.

*

Cînd te îndoieşti, spune adevărul.

*

Spune adevărul, şi atuncea nu va trebui să mai ţii minte nimic.

*

Cînd aşteptăm un lucru foarte multă vreme şi, în sfîrşit, se petrece, pare ceva neaşteptat.

*

Cea mai bună metodă de a te îmbărbăta este de a îmbărbăta pe altul.

*

Cineva îi cerea socoteală, cu multă asprime, unui prieten :

— Nu ţi-e ruşine, de cincisprezece ani n-ai spus nevestei tale nici măcar un cuvinţel. Cum poţi îndreptăţi această purtare ?

Nenorocitul răspunse :

— N-am vrut s-o întrerup.

*

Ploaia, precum se ştie, nu alege : ea cade cu aceeaşi putere şi peste cei drepţi, şi peste cei păcătoşi. Dacă mi s-ar fi încredinţat cîrmuirea ploilor, atunci pe cei drepţi i-aş fi stropit uşurel şi mîngîietor, dar dacă aş fi ajuns în stradă pe vreun păcătos, l-aş fi potopit din cap pînă-n picioare.

În 1906, Mark Twain a asistat la un concurs de biliard, şi fiind rugat să istorisească cele văzute zise următoarele :

Pasiunea pentru biliard a stricat pînă la urmă firea mea angelică. Demult, demult, cînd eram un

biet reporter în Virginia City, îmi luam întotdeauna ca parteneri niște fraieri, pe care era ușor să-i bat.

O dată, sosi în orașul nostru un necunoscut și deschise o sală de biliard. Mă uitai la el fără vreun interes deosebit. El îmi propuse să jucăm o partidă, iar eu îi răspunsei :

— De acord, haidem.

— Rostogoliți puțin bilele, vreau să văd cum jucați, mă rugă el.

Îi îndeplinii rugămintea ; după aceasta, îmi zise :

— Voi fi absolut cinstit : înțeleg să joc cu dumneavoastră cu mîna stîngă.

Aceasta m-a mișcat foarte mult. Omul era șpanchiu, roșcat, pistruiat și mă hotărîi să-l învăț minte. Așeză prima bilă și termină tot jocul, fără a mă lăsa să-mi vin în fire — stăteam și frecam cu cretă tacul de biliard. Jumătatea mea de dolar trecu în buzunarul său.

— Dacă jucați astfel cu mîna stîngă, zisei eu, e interesant cum veți fi jucînd cu dreapta.

— Cu dreapta nu știu să joc, răspunse el. Sînt stîngaci.

*

Să trăim în așa fel, încît pînă și dricarului să-i pară rău cînd o să murim.

*

Din mila Domnului, noi cei din America am căpătat trei daruri neprețuite : libertatea cuvîntului,

libertatea conştiinţei şi înţelepciunea de a ne abţine să le folosim.

*

Numai morţii au libertatea cuvîntului. Numai morţilor le este îngăduit a zice adevărul. În America, la fel ca pretutindeni, libertatea cuvîntului este dreptul exclusiv al morţilor.

UN CUVÎNT DE ÎMBĂRBĂTARE CĂTRE EXILAŢII NOŞTRI RUŞINAŢI

(1898)

...Ce părere ai despre ţara noastră *acum?* Ce zici de înfăţişarea pe care şi-o croieşte în ochii lumii întregi? În ce mă priveşte, mie mi-e ruşine. (Extras dintr-o lungă şi înflăcărată scrisoare, trimisă de un exilat de bunăvoie, membru al coloniei americane din Paris.)

Prin urmare, ţi-e ruşine! Mă tot gîndesc ce anume a putut pricinui această nobilă atitudine spirituală şi această vie revărsare de sarcasm. După cît se pare, ţi-e ruşine să priveşti Europa în faţă; ţi-e ruşine de numele de american; ţi-e ruşine în prezent de naţionalitatea ta. În lumina unor observaţii pe care un american mi le-a făcut aici, la Viena, socotesc că ţi-e ruşine pentru următoarele motive:

1. Ne amestecăm în treburi care nu ne privesc şi la care nu avem dreptul a ne amesteca; ne amestecăm

în afacerile particulare ale unei naţiuni surori ; împietăm asupra drepturilor ei sacre de a proceda cum doreşte în chestiunile ei personale, fără a da socoteală nimănui.

2. Facem aceasta sub un ruşinos pretext de umanitarism.

3. O facem cu scopul de a pune mîna pe Cuba, justificarea distinctă şi formală cuprinsă în ultimatum apărînd ca un artificiu extrem de şubred şi uşor de recunoscut, atît de fiecare dintre noi cît şi de Europa virtuoasă.

4. În sfîrşit, ţi-e ruşine de toate acestea pentru că ele constituie o purtare nouă, mîrşavă, brutală şi necinstită ; şi pentru că Europa, neavînd parte pînă acum de experienţa unor asemenea lucruri, este înspăimîntată de ele şi nu ne mai poate respecta şi nici nu se mai poate asocia cu noi.

Brutali, mîrşavi, necinstiţi ? Noi ? Hoţi de pămînturi ? Oameni care varsă sînge nevinovat ? Noi ? Trădători, care-şi calcă cuvîntul dat ? Noi ? Vom pierde respectul Europei din pricina acestei noi şi respingătoare purtări ?

Am putea oare pierde respectul Franţei ? Oare purtarea noastră necavalerească poate supăra acea naţiune a cărei existenţă se datorează doar unei tinere fete, plină de bravură, care a salvat-o cînd mişeii săi o pierduseră ? O naţiune care a părăsit-o pe curajoasa fată, ca un singur om, în clipa primejdiei ? Oare vicleanul nostru atac asupra unui popor lipsit de apărare poate indigna naţiunea care a contribuit la istoria omenirii cu Noaptea Sfîntului Bartolomeu ? Oare atitudinea noastră necruţătoare poate jigni într-adevăr sensibilitatea acelei naţiuni care ne-a oferit privilegiul să citim despre Regimul Terorii ? Oare

amestecul nostru inuman în afacerile particulare ale unei ţări surori rănesc sentimentele poporului care a trimis pe Maximilian în Mexic ? Oare procedeele noastre meschine şi grosolane pot indigna într-adevăr poporul acela greu de mulţumit, care a trimis pe un om nevinovat (Dreyfus) într-un iad al oamenilor vii, acoperind mîrşăvia celui vinovat şi expunîndu-l la tot soiul de jigniri pe Emile Zola, cel mai demn şi curajos om din toată Franţa ?

Am putea oare pierde respectul Spaniei ? Oare contemplă ea cu tristeţe, în prezent, măreaţa-i istorie, comparînd-o cu intervenţia noastră vicleană şi necruţătoare — cu istoria noastră ruşinoasă, cuprinzînd prădăciuni în străinătate, demonstraţii de fals umanitarism şi nimicirea unor popoare slabe şi cuminţi ? Nu-şi aminteşte ea oare cu mîndrie cum l-a trimis înapoi în ţară pe Columb, în lanţuri ; cum a robit jumătate din neprimejdioasele piei roşii, iar cealaltă jumătate a dus-o la groapă, fără a cruţa măcar o singură viaţă ; cum a jefuit şi măcelărit blînda rasă a incaşilor, şi apoi, atrăgîndu-l în cursă cu mărinimoase făgăduieli pe Inca [1], l-a ars pe rug ; cum a scăldat Lumea Nouă în sînge, dobîndind pe bună dreptate renumele de Naţiunea care lasă urme de sînge pe oriunde calcă ; cum a izgonit pe toţi evreii din Spania, într-o singură zi, îngăduindu-le să-şi vîndă averea, dar interzicîndu-le de a lua cu ei vreun ban din ţară ; cum a ars mii şi mii de eretici pe rugurile din pieţele publice, generaţii după generaţii, în prezenţa regilor şi a preoţilor ei, care priveau execuţiile ca un spectacol sărbătoresc ; cum Sfînta ei Inchiziţie a importat iadul pe pămînt ; cum ea cea dintîi a instituit

[1] Conducătorul imperiului incaşilor, indieni din grupul triburilor Quechuan din munţii Peru-ului, a căror stăpînire, în epoca cuceririi spaniole, se întindea din nordul statului Ecuador pînă în regiunea centrală a statului Chile.

inchiziţia şi a fost cea din urmă care a renunţat la inchiziţie — şi aceasta numai fiindcă a fost silită a o face ; cum şi astăzi, încă, ea îşi torturează prizonierii, fără ca timpul ce s-a scurs să-i fi îmblînzit firea ; cum, cu vechea şi neschimbata ei pasiune pentru schingiuiri şi sînge, continuă să adune în arene doamne, domni şi preoţi, care urmăresc cu nesaţ un taur aţîţat şi hărţuit şi un cal împuns, tîrîndu-şi măruntaiele pe pămînt ; cum ducele de Alba — acel personaj incredibil, care supravieţuieşte tuturor străduniilor Spaniei de a se civiliza — reînvie în persoana generalului Weyler, astăzi cel mai idolatrizat personaj în Spania, şi cum vedem sute de mii de femei şi copii, închişi fără nici o milă în ţarcuri ca să moară de foame ?

Oare vom pierde cu adevărat respectul Spaniei ? Nu există nici un mijloc de a scăpa de această pacoste — ori, dimpotrivă, de acest compliment ? Urmează să pierdem respectul ei pentru că am făcut prin ultimatumul nostru o făgăduială pe care Spania crede că o vom nesocoti ? Sau poate, între timp, încearcă ea să-şi amintească de vreo făgăduială pe care întîmplător a respectat-o ?

Este oare într-adevăr Mincinosul Oficial al Europei tulburat de moravurile noastre ? Scumpe amice din Paris, iei oare în serios zilnicele observaţii ale unei gazete şi ale unui orator despre „această nobilă naţiune, cu o glorioasă istorie“ ? Aceste cuvinte sînt doar o amabilitate, un simplu act de caritate faţă de un popor care trece vremelnic printr-o pasă rea. Nici gazeta, nici oratorul nu cred ce spun. Cînd zic ce zic, ei fac cu ochiul.

Spuneai că ţi-e ruşine. Să nu-ţi fie ruşine ; nu-i cazul !

CELOR CARE TRĂIESC ÎN BEZNĂ

(North American Review, 1901)

Zorile Crăciunului se vor revărsa mîine în Statele Unite peste un popor plin de speranţă, idealuri şi voioşie. O asemenea stare de lucruri înseamnă mulţumire şi fericire. Nemulţumitul, care se va găsi ici şi colo, dornic să dea glas amărăciunii sale clevetitoare, va găsi puţini oameni dispuşi să-l asculte. Cei mai mulţi se vor întreba ce-i cu el şi îşi vor vedea de drum.

(New York Tribune, numărul din ajunul Crăciunului.)

Din ziarul *Sun* din New York:

„Scopul acestui articol nu este de a descrie hidoasele crime săvîrşite împotriva umanităţii în cele mai notorii districte din East Side[1] — şi aceasta în numele politicii. *Ele nu pot fi descrise nici măcar verbal*, dar avem de gînd să oferim mulţimii de cetăţeni ai frumoasei metropole a Lumii Noi — cetăţeni mai mult sau mai puţin nepăsători — o imagine a dezastrului şi pierderilor suferite de bărbaţii, femeile şi copiii din cel mai populat şi mai puţin cunoscut cartier al oraşului. Oricărei persoane care s-ar îndoi de realitatea celor consemnate sau care s-ar simţi jignită îi punem la dispoziţie datele cu privire la numele, ziua şi locul celor relatate. Este o simplă dare de seamă, care cuprinde material informativ şi observaţii redactate fără nici o exagerare şi fără înfloriturі.

Închipuiţi-vă, dacă sînteţi în stare, o secţiune din teritoriul acestui oraş complet dominată de către un singur om, fără voia

[1] Partea de răsărit a districtului Manhattan din New York, locuită de populaţia săracă.

căruia nu se poate întreprinde nici un soi de activitate legală sau ilegală ; un cartier în care *afacerile ilegale sînt încurajate, iar cele legale sînt combătute ;* unde cetăţenii respectabili sînt nevoiţi să-şi zăvorască uşile şi ferestrele, în nopţile de vară, şezînd în odăile lor într-un aer înăbuşitor şi o căldură nesuferită, renunţînd la boarea pe care ar fi putut-o respira din balconul casei lor ; *unde femei despuiate dansează noaptea pe străzi, şi bărbaţi asexuaţi pîndesc ca vulturii în noapte după o pradă,* în cadrul «afacerilor» nu numai tolerate, dar chiar încurajate de poliţie : *unde educaţia copiilor începe prin cunoaşterea prostituţiei* şi unde creşterea fetelor implică studiul în arta curtezanei Phryné [1], unde fetele *americane* crescute cu aleasă îngrijire în casele *americane* sînt importate din oraşele din statele Massachussetts, Connecticut şi New Jersey şi ţinute ca nişte prizoniere, pînă ce pierd orice urmă de feminitate ; unde *băieţi de vîrstă fragedă sînt învăţaţi să umble după femeile din casele de toleranţă ;* unde există societăţi organizate de tineri, al căror *singur scop în viaţă este să corupă fete tinere şi să le treacă apoi bordelelor ;* unde bărbaţii, mergînd cu soţiile lor pe stradă, sînt insultaţi trivial ; *unde copii care suferă de bolile adulţilor umplu spitalele şi dispensarele ;* unde este o regulă şi nu o excepţie ca *omorul, raptul, tîlhăria şi furtul* să rămînă nepedepsite — într-un cuvînt, unde preţul celor mai josnice forme de viciu face parte din profitul politicienilor."

Următoarele ştiri din China au apărut în ziarul *Sun* din New York în ajunul Crăciunului, sublinierile aparţinîndu-ne :

„Sfinţia-sa părintele Ament, membru al Comitetului American pentru Misiunile străine, s-a întors dintr-o călătorie între-

[1] Curtezana din secolul al IV-lea î.e.n., celebră prin frumuseţea ei ; a servit ca model pentru *Afrodita* lui Praxiteles.

prinsă cu scopul de a strînge fondurile necesare pentru plata pagubelor pricinuite de Boxeri [1]. *Oriunde s-a dus, a obligat pe chinezi să plătească.* El afirmă că a luat măsuri pentru a pune la adăpost viaţa tuturor creştinilor băştinaşi. El a avut în grija sa şapte sute de creştini băştinaşi, dintre care trei sute au fost omorîţi. Părintele a *adunat trei sute de* taels [2] *pentru fiecare om ucis şi a silit să se plătească integral valoarea proprietăţilor distruse* care au aparţinut creştinilor. A încasat, de asemenea, *amenzi* reprezentînd de treisprezece ori valoarea pagubelor ce trebuiau plătite. *Această sumă de bani urmează a fi folosită pentru răspîndirea Evangheliei.*

Reverendul Ament declară că despăgubirile dobîndite sînt moderate în comparaţie cu sumele colectate de catolici, care au pretins, în afară de bani, tot atîtea capete cîte au căzut omorîte de Boxeri. Catolicii primesc cîte cinci sute de *taels* pentru fiecare catolic ucis. În ţinutul Wenchiu au fost omorîţi şase sute optzeci de catolici, şi coreligionarii lor europeni pretind pentru aceştia şapte sute cincizeci de mii de fişicuri de bani şi şase sute optzeci de capete.

În cursul unei conversaţii, reverendul Ament s-a referit la atitudinea misionarilor faţă de chinezi, spunînd :

«Dezmint în modul cel mai categoric că misionarii sînt *vindicativi*, că ei ar prăda *în genere* sau că după asediu ar fi săvîrşit vreo acţiune care să nu fi fost *dictată de împrejurări.* Îmi permit să aduc americanilor o critică. *Mîna blîndă a americanilor nu are valoarea pumnului înarmat al germanilor.* Dacă tratezi pe chinezi cu o mînă îngăduitoare, ei profită de asta. Declaraţia făcută de guvernul francez în sensul că se vor restitui lucrurile prădate de soldaţii francezi nu face decît să provoace cea mai mare ilaritate aici. Soldaţii francezi au

[1] *Boxer*, membru al unei asociaţii secrete chineze, care lupta împotriva colonialiştilor şi imperialiştilor, apărîndu-şi patria şi tradiţiile.

[2] Măsură de greutate întrebuinţată în răsăritul Asiei ; monedă chineză avînd greutatea unui *tael* de argint.

prădat mai sistematic decît germanii şi este un fapt de netăgăduit că în prezent *creştinii catolici* pradă satele din provincia Chili, purtînd steaguri franceze şi fiind înarmaţi cu arme moderne.»"

Din fericire, aceste veşti îmbucurătoare ne sosesc în ajunul Crăciunului, tocmai la timp ca să ne dea putinţă de a sărbători Sfînta Zi cu voioşia şi entuziasmul cuvenit. Sufletele noastre se luminează, şi veselia ne îndeamnă să facem glume. Eu cîştig coroana, şi capul ţi-l pierzi tu.

Părintele Ament este omul potrivit la locul potrivit. Ceea ce noi cerem de la misionarii noştri, aflaţi în acele locuri îndepărtate, este nu numai de a reprezenta prin faptele şi persoana lor bunătatea, mila, iubirea şi harul credinţei noastre, ci şi spiritul american. Cei mai vechi americani sînt oamenii din tribul Pawnee. Citãm din *Istoria Macallum:*

„Cînd un Boxer alb ucide un Pawnee şi-i nimiceşte avutul, ceilalţi Pawnee nu se străduiesc să-l caute pe *acesta,* ci ucid orice alb care le iese în cale. De asemenea, ei constrîng un oarecare sat de albi să plătească moştenitorilor decedatului valoarea integrală în numerar a acestui decedat, cît şi valoarea integrală în numerar a proprietăţii distruse. De asemenea, obligă satul să plătească în plus de *treisprezece ori* valoarea acelei proprietăţi, vărsînd suma într-un fond pentru răspîndirea religiei Pawnee, pe care o socotesc religia cea mai indicată pentru îmblînzirea şi umanizarea inimii omului. După părerea lor, este drept şi echitabil ca cei nevinovaţi să fie puşi să sufere pentru cel vinovat şi este mai bine ca nouăzeci şi nouă de nevinovaţi să sufere decît să scape un vinovat."

Părintele Ament este pe drept cuvînt gelos pe aceî semeţi catolici care obţin nu numai sume mari pentru fiecare convertit pierdut, dar obţin şi „cap pen-

tru cap". Părintele Ament se poate mîngîia însă cu gîndul că, pe cîtă vreme totalitatea sumelor pretinse de catolici intră în propriile lor buzunare, el, mai puţin egoist, dedică acestui scop numai trei sute de *taels* de cap, iar tot colosalul rest, de treisprezece ori despăgubirea acordată pentru proprietate, este folosit în scopul răspîndirii Evangheliei. Prin mărinimia sa, părintele Ament a cucerit aprobarea naţiunii sale, care desigur că îi va ridica un monument. Poate fi mulţumit cu această răsplată. Îi purtăm recunoştinţă pentru apărarea plină de curaj a colegilor săi din rîndul propovăduitorilor, învinuiţi de nişte fapte exagerate, care începuseră să ne mîhnească. Mărturia sa a schimbat atît de mult această impresie, încît acum putem contempla faptele săvîrşite de ei, fără prea multă durere. Acum sîntem în cunoştinţă de cauză ; acum ştim că şi înainte de asediu „în genere" misionarii nu erau porniţi pe pradă şi că „de la asediu încoace" ei au procedat foarte mărinimos, în afară de cazurile cînd „împrejurările" i-au silit să se poarte altfel. De monument mă voi ocupa chiar eu. Daniile pentru ridicarea monumentului se pot trimite la Comitetul American ; schiţele monumentului îmi vor fi înaintate mie personal. Ele trebuie să înfăţişeze în mod alegoric cele treisprezece repetări ale plăţii despăgubirilor şi scopul pentru care au fost cerute ; ca ornamente, schiţele trebuie să înfăţişeze şase sute optzeci de capete astfel orînduite încît să producă un efect agreabil şi atrăgător, întrucît catolicii au făcut o treabă frumuşică şi au tot dreptul ca ea să fie amintită în relieful monumentului. Se pot propune motouri, dacă cineva va găsi vreun moto în stare să reprezinte în mod satisfăcător ideea.

Performanţa financiară a reverendului Ament, de a stoarce de treisprezece ori despăgubiri de la ţăranii

nevoiaşi pentru a repara fărădelegile altor persoane, condamnîndu-i prin aceasta pe ei, femeile şi nevinovaţii lor copilaşi la foamete şi la o inexorabilă moarte lentă — toate cu scopul de a folosi acest tribut sîngeros pentru *„răspîndirea Evangheliei"*, nu-mi tulbură seninătatea ; deşi atît faptele, cît şi cuvintele, luate laolaltă, constituie fără îndoială o nelegiuire atît de hidoasă şi fără de margini, încît nu i se poate găsi perechea în istoria vremii noastre sau a oricărei alte vremi. Dacă un laic ar fi săvîrşit aceste fapte şi le-ar fi justificat cu aceste cuvinte, ştiu bine că m-aş fi cutremurat. Tot astfel dacă aş fi săvîrşit eu însumi fapta sau aş fi rostit eu însumi cuvintele. Dar nici nu mă pot gîndi la aşa ceva, şi lucrul mi se pare jignitor, orice-ar crede unele persoane prost informate în privinţa mea. Atunci cînd un preot hirotonisit porneşte pe calea nelegiuirii, un laic nu-l poate întrece şi nici măcar egala.

Am citit zeloasa asigurare a reverendului Ament că misionarii nu sînt „vindicativi". Să nădăjduim şi să ne rugăm lui Dumnezeu să nu devină niciodată răzbunători, ci să rămînă de-a pururi aşa cum sînt acum, adică aproape bolnăvicios de blînzi, drepţi şi echitabili, calităţi care prilejuiesc atîta satisfacţie fratelui lor întru cruce şi campionului lor de astăzi.

Iată încă un citat, de data aceasta din *New York Tribune,* numărul din ajunul Crăciunului. Articolul este trimis de corespondentul din Tokio al numitului ziar şi are un ton curios şi semeţ, dar să nu uităm că japonezii nu sînt decît pe jumătate civilizaţi. Cînd se vor civiliza pe deplin, vor vorbi altfel :

„Problema misionarilor are un rol primordial în discuţie. Se consideră o chestiune esenţială ca puterile apusene să ţină seama de sentimentul nutrit aici în privinţa invaziei religioase în ţările Orientului, invazie întreprinsă de puternice organi-

zaţii occidentale. Aceste invazii sînt socotite asemănătoare cu expediţiile de pradă întreprinse de nelegiuite bande înarmate şi prin urmare simpla dezaprobare nu e suficientă, ci dimpotrivă, este nevoie să se ia măsuri severe pentru a le pune capăt. Organizaţiile de misionari sînt socotite aici a reprezenta o continuă ameninţare împotriva paşnicelor relaţii internaţionale."

Ce facem? Continuăm să răspîndim civilizaţia noastră printre aceste popoare care trăiesc în beznă, sau le vom acorda bieţilor oameni o perioadă de odihnă? Vom continua a merge orbeşte înainte, după vechea noastră manieră zgomotoasă şi pioasă, angajînd şi noul secol în această acţiune, sau ne vom opri, ca să ne dezmeticim şi să ne gîndim serios? Nu ar fi mai prudent oare să adunăm uneltele noastre civilizatoare şi să facem un inventar al mărgelelor lor de sticlă şi al teologiei, al mitralierelor Maxim şi al cărţilor de rugăciune, al rachiului şi al făcliilor pentru răspîndirea progresului şi culturii, „model ajustabil spre a putea la nevoie servi şi pentru incendierea satelor" — şi să încheiem bilanţul, stabilind profitul şi pierderea? Ca astfel să putem hotărî în cunoştinţă de cauză, dacă continuăm afacerea sau lichidăm patrimoniul şi pornim o nouă campanie civilizatoare cu capitalul rămas?

Extinderea binefacerilor civilizaţiei noastre asupra fraţilor noştri care trăiesc în beznă s-a dovedit în fond o afacere foarte bună şi mănoasă; întreprinderea ar mai putea oferi beneficii dacă este bine condusă, dar, după părerea mea, nu atîtea încît să merite riscuri considerabile. Oamenii care trăiesc în beznă devin din ce în ce mai rari, prea rari şi prea timizi. Iar bezna care a mai rămas nu este de prea bună calitate, nici destul de deasă ca să merite strădania. Cei mai mulţi dintre aceşti oameni care tră-

iesc în beznă au primit mai multă lumină decît le era folositoare lor şi profitabilă nouă. Nu am procedat judicios.

Trustul Binefacerilor Civilizaţiei, condus cu îndemînare şi prudenţă, nu este o mare ispravă. Dintre toate jocurile puse la cale, nici unul nu aduce averi mai mari, teritorii mai întinse, mai multă putere suverană şi diferite alte foloase. După părerea mea, în ultima vreme creştinătatea nu a mai condus cu pricepere acest joc şi este vădit că se resimte de pe urma acestui fapt. În jocul ei a fost nerăbdătoare să cîştige fiecare miză pusă pe masa verde, aşa încît oamenii care trăiesc în beznă au observat şi, observînd, au început să-şi arate neliniştea. S-au apucat să devină bănuitori faţă de Binefacerile Civilizaţiei. Mai mult decît atît : au început chiar să le cerceteze natura. Lucrul nu-i prea plăcut. Binefacerile Civilizaţiei sînt un lucru bun şi un preţios capital comercial. S-ar părea că nici nu există vreo afacere mai bună, dacă o privim într-o lumină estompată. Prezentat într-o lumină potrivită şi la cuvenita distanţă, cu avantajele comerciale scoase din focar, Trustul Binefacerilor Civilizaţiei reuşeşte să ofere domnilor care trăiesc în beznă un atrăgător tablou, ce cuprinde :

Iubire	Legalitate şi Ordine
Dreptate	Libertate
Bunătate	Egalitate
Creştinătate	Acţiune cinstită
Ocrotirea celor slabi	Milă
Cumpătare	Educaţie

ş.a.m.d.

Ei, vă place ? E straşnic, dom'le ! Tabloul acesta va atrage pe orice neghiob care trăieşte în beznă,

oriunde s-ar afla. Cu condiţia însă ca tabloul să nu fie denaturat. Trebuie să fim absolut categorici asupra acestui punct. Marfa aceasta este exclusiv pentru export — în aparenţă. *În aparenţă*. De fapt, şi în mod confidenţial, nici pomeneală de aşa ceva. De fapt, şi în mod confidenţial, nu-i vorba decît de un ambalaj viu colorat şi atrăgător, redînd cîteva trăsături caracteristice ale civilizaţiei noastre, rezervate însă pentru consumul intern, în timp ce înăuntrul balotului se află marfa propriu-zisă, pe care clientul trăind în beznă o cumpără, plătind-o cu sîngele şi cu lacrimile sale, cu pămînt şi cu libertate. Această marfă propriu-zisă este într-adevăr civilizaţia, dar numai pentru export. Există vreo deosebire între cele două feluri de marfă? În ceea ce priveşte unele amănunte, da.

Cu toţii ştim acum că afacerea este pe cale de a fi compromisă. Motivul nu-i greu de găsit. Aceasta se datorează faptului că domnul McKinley [1] şi domnul Chamberlain [2], Kaiserul, ţarul şi francezii au tot exportat marfa propriu-zisă *fără ambalaj*, fapt care strică socotelile, dovedind că aceşti noi jucători nu cunosc destul de bine regulile jocului.

E jalnic să priveşti şi să consemnezi mişcările greşite, care sînt atît de ciudate şi stîngace. Domnul Chamberlain fabrică un război din materiale atît de nepotrivite şi de capricios adunate, încît provoacă stupoare în loji şi rîsete la galerie. El încearcă să se convingă singur că acţiunea sa nu este o simplă lovitură particulară, dată în scopul de a asigura cîştiguri, ci că are un soi de vag iz de respectabilitate, cu condiţia de a putea descoperi unde se ascunde

[1] William McKinley (1843—1901), preşedinte al S.U.A. (1897—1901).

[2] Joseph Chamberlain (1836—1914), om de stat englez

această respectabilitate. El mai speră să poată cu timpul curăţi steagul, după ce va fi terminat de măturat noroiul cu el, şi să-l înalţe iarăşi spre bolta cerului, unde să lucească şi să strălucească din nou, aşa cum a strălucit şi a scînteiat acolo timp de o mie de ani, bucurîndu-se de respectul lumii pînă a pus el mîna-i nelegiuită pe acest steag. Jocul nu este bine condus, ba-i chiar prost condus, căci dă în vileag adevărata marfă acelora care trăiesc în beznă şi care îşi vor spune : Cum adică ? Creştini contra creştini ? Şi aceasta numai pentru bani. Este oare un exemplu de mărinimie, de înţelegere, de iubire, bunătate, de milosîrdie şi de ocrotire a celor slabi — acest ciudat şi făţiş atac al unui elefant împotriva unui cuib de popîndăi, sub pretextul că şoarecii au chiţăit vreo necuviinţă la adresa lui — purtare pe care „nici un guvern, conştient de demnitatea sa, nu o poate lăsa să treacă nesancţionată", precum s-a exprimat domnul Chamberlain. Oare acest pretext, care nu s-a dovedit a fi bun într-un caz mult mai important, a fost potrivit într-un caz oarecum neînsemnat ? Într-adevăr, foarte recent Rusia a ştiut să înfrunte de trei ori pe elefant şi a scăpat cu viaţă, ba chiar neatinsă. Aceasta înseamnă civilizaţie şi progres ? Aceasta constituie un stadiu mai ridicat decît cel în care ne aflăm ? Atacurile sîngeroase, pîrjolul şi pustiirile de pe pămîntul Transvaalului înseamnă oare un pas spre lumină faţă de bezna noastră ? Să fie oare cu putinţă să existe două feluri de civilizaţie — o civilizaţie pentru consum intern, şi alta pentru pieţele păgînilor ?

Aşadar, cei care trăiesc în beznă stau adînc tulburaţi şi elatină neînţelegători din cap, iar cînd au prilejul, citesc un extras din scrisoarea unui soldat

englez, în care acesta îşi povesteşte isprăvile, şi se tulbură şi mai rău :

„Am înaintat ca o vijelie pînă pe creasta dealului şi pînă în tranşeele lor ; burii [1], dîndu-şi seama că sînt pierduţi, şi-au aruncat armele şi au căzut în genunchi, înălţîndu-şi mîinile împreunate şi cerîndu-ne îndurare. Ne-am îndurat de ei... *cu ţeapa lungă.*"

Ţeapa lungă este baioneta. Citeşte *Lloyd's Weekly*, săptămînalul londonez, apărut în preajma acestor zile. În acelaşi număr şi în aceeaşi coloană se găseşte o involuntară satiră sub forma unor amare şi indignate imputări făcute burilor pentru actele lor brutale şi inumane !

Pe deasupra, spre marea noastră pagubă, Kaiserul a intrat şi el în joc, înainte însă de a-i stăpîni regulile. El a pierdut cîţiva misionari într-o ciocnire care s-a petrecut la Şantung, iar la facerea socotelilor a încărcat preţurile în mod exagerat. China a fost silită să dea o sută de mii de dolari de fiecare persoană, în numerar, douăsprezece mile de teritoriu, cuprinzînd mai multe milioane de locuitori şi valorînd douăzeci de milioane de dolari, să ridice un monument şi o biserică creştină. Cred că poporul chinez ar fi putut să-şi amintească de aceşti misionari, fără a mai recurge la costisitoarele monumente comemorative. Tot jocul a fost condus greşit. Într-adevăr greşit condus, pentru că nu va înşela şi nici nu va putea înşela vreodată pe Omul care trăieşte în beznă. El ştie că i s-a pretins mai mult decît se cuvenea. El ştie că orice misionar este la fel ca oricare om ; valoarea lui este în funcţie de locul ce-l ocupă, şi nimic mai mult. El îndeplineşte o funcţie utilă, ca şi un medic, un şerif sau redactorul unei gazete. Un

[1] Colonişti în Africa de sud, de obîrşie olandeză.

împărat drept nu poate pretinde preţuri mari pentru aceştia. Un misionar sîrguitor şi ager, dar obscur, la fel ca şi redactorul sîrguitor şi ager al unei publicaţii de provincie au o valoare certă, pe care o recunoaştem, dar nu poţi cere pentru ei tot pămîntul. Noi preţuim un asemenea gazetar şi ne îndurerează pierderea lui, dar găsim că douăsprezece mile de teritoriu, o biserică şi o fabuloasă sumă de bani reprezintă o despăgubire exagerată pentru pierderea sa. În orice caz, dacă ar fi fost un gazetar chinez şi ne-ar fi revenit nouă sarcina de a-i lichida contul, despăgubirea ni s-ar fi părut excesivă. Nu este cifra cu adevărat corespunzătoare pentru un gazetar sau pentru un misionar ; poţi să obţii chiar şi regi, puţin uzaţi, pe o sumă mai mică. Indiscutabil, Kaiserul nu şi-a jucat bine partida. Într-adevăr, datoria a fost onorată ; dar ea *a produs revolta chinezilor,* răscoala indignată a Boxerilor, aceşti defăimaţi patrioţi chinezi. Rezultatul a fost costisitor pentru Germania şi pentru ceilalţi propovăduitori ai progresului şi ai binefacerilor civilizaţiei.

Creanţa Kaiserului a fost achitată, totuşi jocul n-a fost bine jucat, căci nu putea să nu producă în mod inevitabil o impresie rea asupra „celor care trăiesc în beznă“ în China. Probabil că aceştia au meditat asupra evenimentului şi şi-au zis : „Civilizaţia este mărinimoasă şi superbă — iată reputaţia ei ; dar oare ne putem îngădui noi acest lux ? Există într-adevăr şi chinezi bogaţi, şi poate că ei îşi pot îngădui acest lux ; numai că această taxă n-a fost pusă pe veniturile lor, ci asupra ţăranilor din Şantung care trebuie să plătească uriaşa sumă, cu toate că venitul lor reprezintă doar patru cenţi pe zi. Să fie oare aceasta o civilizaţie mai bună decît a noastră, mai sfîntă,

mai înaltă, mai nobilă ? Nu înseamnă mai curînd o prădalnică lăcomie ? Nu este pur şi simplu o extorcare ? Ar fi cerut Germania Americii două sute de mii de dolari pentru doi misionari, ar fi ridicat pumnul ameninţător împotriva ei, ar fi trimis vase de război şi soldaţi şi ar fi spus : „Cedează-mi douăsprezece mile de teritoriu, în valoare de douăzeci de milioane de dolari, ca preţ adiţional pentru misionari, şi pune pe aceşti ţărani să construiască un monument în cinstea misionarilor şi o costisitoare biserică creştină pentru amintirea lor" ? Şi mai tîrziu ar fi poruncit Germania soldaţilor ei : „Străbateţi în marş America şi ucideţi *fără milă şi cruţare*, faceţi ca orice chip german să însemne acolo ceea ce înseamnă chipul nostru de hun aici, adică teroare pentru o mie de ani ; înaintaţi în marş prin Marea Republică şi ucideţi ! ucideţi ! ucideţi !, croind pentru credinţa noastră jignită un drum prin inima şi măruntaiele acestei ţări !" Ar fi făcut-o Germania faţă de America, de Anglia, de Franţa, de Rusia ? Sau n-ar face-o decît atunci cînd este vorba de China, lipsită de orice apărare — imitînd pe elefantul care atacă popîndăii ? Nu ar fi mai bine să nu investim bani în această civilizaţie, care deşi l-a denumit pe Napoleon tîlhar, pentru că a luat cu sine caii de bronz din Veneţia, totuşi nu s-a sfiit să prade vechile noastre instrumente astronomice, aflate pe zidurile noastre, şi ne jecmăneşte ca un jefuitor de rînd ? Şi care ia cu asalt satele înfricoşate şi zilnic comunică telegrafic voioaselor ziare de acasă : „Pierderile chineze — 450 morţi ; pierderile noastre — *un ofiţer şi doi soldaţi răniţi*. Mîine vom continua atacul asupra satului învecinat, unde ni se raportează că s-a petrecut un «masacru»". Putem noi să ne îngăduim luxul de a adopta civilizaţia ?

Apoi vine la rînd America, şi căpitanul echipei noastre conduce şi el greşit jocul — îl joacă la fel cu domnul Chamberlain în Africa de sud. A fost o greşeală de a proceda astfel, şi greşeala este cu atît mai surprinzătoare cu cît căpitanul echipei a desfăşurat un joc desăvîrşit în Cuba. Într-adevăr, în Cuba el a condus jocul după obişnuitele reguli *americane*, cîştigînd partida. Nici că se putea juca mai bine. Căpitanul echipei, privind pe cubani, a zis: „În faţa noastră, se află un mic popor împilat şi fără prieteni, dar hotărît să lupte pentru libertatea lui. Să ne asociem şi noi, vom contribui cu puterea a şaptezeci de milioane de simpatizanţi şi cu resursele Statelor Unite: jucaţi!" Numai Europa, dacă s-ar fi asociat, ar fi putut proceda la fel, dar Europa nu reuşeşte niciodată să se asocieze. Conducătorul american aplica în Cuba marile noastre tradiţii, într-un mod care ne îndreptăţea să fim mîndri de el şi mîndri de adînca nemulţumire pe care acţiunea lui o stîrnea pe continentul european. Însufleţit de o nobilă inspiraţie, el a rostit acele mişcătoare cuvinte care proclamau că o anexare prin forţă este totuna cu „o agresiune criminală", şi la acest cuvînt a slobozit o nouă salvă ce a răsunat în întreaga lume. Amintirea acestor frumoase cuvinte nu a putut fi ştearsă decît de o singură faptă a sa, şi anume de aceea că el însuşi şi-a nesocotit vorbele înainte de a se împlini anul şi o dată cu ele întreg alaiul de principii morale pe care cuvintele sale le implică.

Într-adevăr, curînd după aceea a urmat ispita acţiunii din Filipine. Era o ispită mare, chiar prea mare pentru căpitanul echipei care a săvîrşit grava greşeală de a conduce jocul după regulile europene, în stilul lui Chamberlain. Păcat! Mare păcat şi

mare greşeală ! O greşeală regretabilă şi care nu se mai poate schimba. Într-adevăr, acolo era locul şi atunci era momentul să joace din nou jocul după regulile americane. Şi fără riscuri. Se puteau dobîndi beneficii mari, importante şi permanente ; beneficii indestructibile ; un patrimoniu de-a pururi transmisibil generaţiilor următoare, care vor creşte sub faldurile steagului american. Nu pămînt, nu bani, nu dominion, nu — ci ceva de nenumărate ori mai valoros decît partea noastră de cîştig, şi anume : contribuţia noastră, imaginea unei naţiuni de sclavi îndelung obijduiţi şi prigoniţi, liberaţi prin înrîurirea noastră. Aceasta trebuia să fie partea noastră pe care s-o transmitem posterităţii — slăvita amintire a acelei nobile fapte. Jocul era în mîinile noastre. Dacă s-ar fi jucat potrivit regulilor americane, Dewey ar fi trebuit să părăsească Manilla îndată după distrugerea flotei spaniole şi să fi înălţat pe ţărm o placardă, cuprinzînd garanţia acordată vieţii şi bunurilor străinilor, în cazul unei acţiuni ostile din partea Filipinelor, precum şi un avertisment dat Puterilor, în care să se spună că orice amestec în viaţa acestor patrioţi eliberaţi va fi socotit un act duşmănos faţă de Statele Unite. Puterile interesate nu se puteau uni, nici măcar pentru o cauză rea, aşa că pancarta nu ar fi fost smulsă de la locul ei.

Dewey ar fi putut să-şi continue activitatea într-altă parte şi să fi lăsat priceputa armată filipineză să ducă pînă la capăt asediul micii garnizoane spaniole, trimiţîndu-i pe spanioli acasă. Precum ar fi putut să-i fi lăsat pe cetăţenii filipinezi să-şi instituie forma de guvernămînt dorită de ei şi să procedeze faţă de clerici şi dubioasele lor

achiziţii potrivit concepţiilor filipineze despre echitate şi justiţie ; concepţii care au fost între timp verificate şi apreciate a fi tot atît de înalte ca şi cele aplicate în Europa sau America.

Noi am preferat să jucăm în stilul lui Chamberlain şi am pierdut prilejul de a adăuga în palmaresul nostru altă Cubă şi încă o faptă onorabilă.

Cu cît cercetăm mai atent greşeala săvîrşită, cu atît vedem mai limpede că ea va avea urmări neprielnice pentru întreaga lui politică. Omul care trăieşte în beznă va spune cu siguranţă : „Este ceva ciudat în toată chestiunea aceasta — ciudat de neînţeles. Trebuie să existe două Americi : una care liberează pe captivi, şi alta care răpeşte fostului captiv libertatea de curînd dobîndită, căutînd fără nici un motiv ceartă cu el şi ucigîndu-l ca să-i ia pămîntul."

Acesta este adevărul. Omul care trăieşte în beznă zice într-adevăr asemenea lucruri, şi de dragul afacerilor noastre trebuie să-l convingem să judece chestiunea filipineză într-un alt mod, mai sănătos. Trebuie să-i aranjăm noi opiniile, să le formulăm pentru el. Cred că lucrul este cu putinţă, căci şi domnul Chamberlain a fost în stare să aranjeze opinia Angliei cu privire la chestiunea Africii de sud, şi chiar într-un mod foarte dibaci. El arăta faptele — o parte din ele — şi dovedea celor care voiau să-l creadă semnificaţia acestor fapte. A procedat statistic, ceea ce este o foarte bună metodă. A folosit formula : „de două ori doi fac paisprezece, şi dacă scădem doi din nouă, rămîn treizeci şi cinci". Cifrele produc impresie, cifrele sînt convingătoare pentru oamenii aleşi.

Eu însă am un plan şi mai îndrăzneţ decît acela al domnului Chamberlain, deşi în aparenţă ar fi o

imitație a acestuia. Să fim mai sinceri decît domnul Chamberlain ; să prezentăm cu bărbăție absolut toate faptele, fără a omite vreunul, și apoi să le explicăm după formula domnului Chamberlain. Această cutezătoare sinceritate va uimi și ului pe omul care trăiește în beznă, și el va accepta explicația înainte ca mintea lui să aibă răgazul de a reveni la realitate. Să-i zicem :

„Cazul nostru e simplu. În ziua de 1 mai, Dewey a distrus flota spaniolă. Prin aceasta, arhipelagul a rămas în mîinile posesorilor săi legitimi, poporul filipinez. Armata filipineză număra treizeci de mii de oameni și era în măsură să izgonească sau să înfometeze mica garnizoană spaniolă ; după care poporul putea institui un guvern potrivit cu năzuințele sale. Tradițiile noastre cereau ca Dewey să înalțe acea pancartă cu avertismentul respectiv și apoi să plece. Dar conducătorul partidei s-a gîndit întîmplător la un alt plan — planul european — și a procedat în consecință. Acest plan a fost acela de a trimite o armată, care în aparență să ajute pe patrioții indigeni de a duce la bun sfîrșit lupta lor trudnică și curajoasă pentru independență, dar în realitate să răpească pămîntul indigenilor și să-l păstreze. Aceasta, firește, în numele progresului și al civilizației ! Planul s-a desfășurat etapă cu etapă, în condiții foarte satisfăcătoare. Am încheiat o alianță militară cu filipinezii care s-au încrezut în noi, apoi ei au înconjurat Manilla, și astfel, cu prețiosul lor ajutor, localitatea a fost cucerită, inclusiv garnizoana de opt sau zece mii de spanioli — ceea ce noi n-am fi reușit atunci să facem fără acest ajutor. Le-am obținut sprijinul prin abilitate. Noi știam că ei luptă pentru independență și că lupta dura de doi ani. Știam, de asemenea, că ei presupuneau că noi luptăm

tot pentru cauza lor legitimă — precum ajutasem pe cubani în lupta lor pentru independența Cubei. Și i-am lăsat să creadă asta, *pînă ce Manilla a căzut în mîinile noastre, și noi puteam continua acțiunea fără ei.* Atunci am dat cărțile pe față. Firește, au fost surprinși. Se înțelege de la sine: surprinși și dezamăgiți; dezamăgiți și mîhniți. Purtarea noastră li se părea neamericană, necaracteristică, contrară tradițiilor noastre consacrate — și aceasta pe drept cuvînt, deoarece în public noi jucam jocul după regulile americane, iar în realitate îl jucam după regulile europene. E drept că s-a procedat grijuliu, cu maximum de grijă, ceea ce i-a uluit. Nu puteau înțelege: fusesem atît de prietenoși, chiar atît de afectuoși, față de acei naivi patrioți! Chiar noi îl adusesem din exil pe conducătorul lor, eroul lor, speranța lor, Washingtonul lor — Aguinaldo [1]. Fusese adus pe un vas de război cu toate onorurile, sub scutul sacru și ospitalitatea steagului american; fusese adus și redat poporului său, care ne-a exprimat recunoștința lui elocventă și mișcătoare. Fusesem într-adevăr atît de prietenoși față de filipinezi și îi îmbărbătasem în atîtea rînduri! Le împrumutasem arme și muniții, ne consultasem cu ei, schimbasem acte de caldă curtenie, lăsasem bolnavii și răniții în grija lor binevoitoare, încredințasem pe prizonierii spanioli luați de noi supravegherii lor pline de cinste și omenie, luptasem cot la cot cu ei împotriva „dușmanului comun" (propria noastră frază). Am lăudat curajul lor, am lăudat cavalerismul lor, am lăudat mărinimia lor, am lăudat purtarea lor demnă și nobilă, am folosit tranșeele lor, am folosit pozițiile întărite, pe care ei le cuceriseră

[1] Emilio Aguinaldo (1870? —), conducător filipinez.

mai înainte de la spanioli, i-am răsfăţat, i-am minţit — declarînd, în mod oficial, că forţele noastre terestre şi navale au venit să le dăruiască libertatea şi să înlăture nedreapta guvernare spaniolă — i-am înşelat, i-am folosit pînă nu am mai avut nevoie de ei, apoi i-am batjocorit şi i-am zvîrlit ca pe-o lămîie stoarsă. Am păstrat poziţiile pe care le-am acaparat prin înşelăciune ; cu vremea, am făcut un pas înainte, încălcînd teritoriul patrioţilor filipinezi — o idee foarte dibace, căci căutam ceartă, şi acest act o provoca. Un soldat filipinez, trecînd peste un teren unde trecerea nu fusese interzisă de nimeni, fu împuşcat de o santinelă de-a noastră. Patrioţii, soldaţi improvizaţi, au reacţionat cu armele, fără a aştepta aprobarea lui Aguinaldo, care nu se afla acolo. Aguinaldo nu şi-a dat încuviinţarea, dar aceasta nu a schimbat nimic. Ceea ce noi urmăream în interesul progresului şi al civilizaţiei era stăpînirea arhipelagului, fără să fim stingheriţi de patrioţii ce luptau pentru independenţa lor. Ne trebuia război. Am profitat de prilejul ivit. Este la fel ca şi cazul domnului Chamberlain — cel puţin în ce priveşte mobilul şi intenţiile. Am jucat jocul tot atît de dibaci precum l-a jucat şi el."

S-ar cădea ca în această înfăţişare cinstită a faptelor, pe care o prezentăm omului care trăieşte în beznă, să introducem acum cîteva consideraţii despre binefacerile civilizaţiei — ca variaţie şi pentru înălţarea lui sufletească — şi apoi să continuăm povestea :

„După ce noi, împreună cu patrioţii, am cucerit Manilla, dreptul de proprietate al spaniolilor şi suveranitatea lor asupra arhipelagului a fost înlăturată, desfiinţată, anihilată, nelăsînd în urmă nici o fărîmă din drepturile lor. În acest moment am conceput noi

superba şi nostima idee de *a cumpăra* aceste două fantome de la spanioli ! (Putem mărturisi fără nici un risc acest lucru celui care trăieşte în beznă, întrucît nici el şi nici vreo altă persoană în toate minţile nu o va crede.) Prin cumpărarea acestor fantome în schimbul sumei de douăzeci de milioane, noi am contractat angajamentul de a ne îngriji şi de clerici, şi de avutul lor. Cred că ne-am angajat să propagăm şi lepra şi vărsatul de vînt, deşi asupra acestui punct mai stăruie oarecare îndoială. Dar aceasta nu are mare importanţă, căci persoanele contaminate de clerici nu se mai sperie de alte molime.

Tratatul fiind ratificat, Manilla — subjugată, şi fantomele — intrate în posesiunea noastră, nu mai aveam trebuinţă de Aguinaldo şi de proprietarii arhipelagului. Am impus războiul, şi de atunci vînăm prin codri şi prin bălţi pe oaspeţii şi aliaţii Americii."

Cînd vom ajunge la acest capitol al povestirii noastre, n-ar strica să ne lăudăm puţintel cu activitatea noastră războinică şi cu eroismul nostru pe cîmpul de luptă, pentru ca performanţele noastre să apară tot atît de glorioase ca şi performanţele Angliei în Africa de sud. Dar sînt de părere că nu trebuie pedalat prea mult asupra acestui aspect. Se cuvine să fim prudenţi. Firește, trebuie să-i citim telegramele de război omului care trăieşte în beznă, pentru a-i dovedi sinceritatea noastră, dar trebuie să introducem o notă de umor în interpretarea pe care o dăm faptelor, pentru a reduce caracterul prea aspru al elocvenţei lor, pentru a atenua manifestările prea ostentative şi exuberante. Astfel, înainte de a citi titlurile depeşelor din 18 noiembrie 1900, pe care le vom comunica mai jos, ar fi nimerit să facem

anumite repetiţii prealabile pentru a da cuvenitul ton de voie bună şi dezinvoltură :

„GUVERNUL INDISPUS DE PRELUNGIREA OSTILITĂŢILOR!"
„RĂZBOI ADEVĂRAT ÎN PERSPECTIVĂ ÎMPOTRIVA REBELILOR[1] FILIPINEZI."
„VOM FI FĂRĂ MILĂ"
„PLANUL LUI KITCHENER[2] A FOST ADOPTAT"

Kitchener ştie cum să se descotorosească de persoanele jenante care luptă pentru căminele şi libertăţile lor. Trebuie să lăsăm să se înţeleagă că noi nu facem decît să-l imităm pe Kitchener şi că nu avem alt interes naţional în această chestiune decît acela de a fi admiraţi de Marea Familie a Naţiunilor, în a căror augustă companie avem şi noi un loc în stalurile din fund, cumpărat de către „Conducătorul Patriei noastre".

Fireşte, nu trebuie să nesocotim rapoartele generalului nostru MacArthur — oare de ce continuă să se publice acele stînjenitoare rapoarte ? — dar e mai bine să le rostim din vîrful buzelor, şi să vedem ce se va întîmpla :

„În cursul ultimelor zece luni, pierderile noastre au fost de 268 morţi şi 750 răniţi ; pierderile filipinezilor : *trei mii două sute două zeci şi şapte de morţi* şi 694 de răniţi".

Trebuie să fim gata să prindem în braţe pe omul care trăieşte în beznă, căci la auzul acestor mărturi-

[1] Mulţumiţi-vă doar să bolborosiţi nostimul cuvînt „rebeli" — astfel ca omul care trăieşte în beznă să nu-l audă prea desluşit ! (N.a.).

[2] Lordul Herbert Kitchener, general englez (1850—1916), conducător al unor operaţii militare în Egipt şi Transvaal, mai tîrziu ministru de război.

siri va leşina zicînd : „Doamne-Dumnezeule ! «Negrii» ăştia îşi cruţă răniţii, pe cîtă vreme americanii îi masacrează pe ai lor."

Trebuie să ne străduim a-l readuce la viaţă pe omul din beznă, să-l mîngîiem şi să-l liniştim, asigurîndu-l că, totuşi, căile proniei cereşti sînt cele mai bune şi nu ni se cade nouă să le criticăm. Apoi, pentru a-i demonstra că noi sîntem numai imitatori şi nu iniţiatori, se cuvine a-i citi următorul pasaj din scrisoarea adresată de către un tînăr soldat american din Filipine mamei sale, scrisoare publicată în *Public Opinion* din Docorah, statul Iowa, în care descrie sfîrşitul unei bătălii victorioase :

„N-AM CRUŢAT PE NIMENI ! DACA VRE-UNUL ERA RANIT, IMPLINTAM BAIONETA INTR-INSUL !"

Acum, că i-am prezentat toate datele istorice omului care trăieşte în beznă, urmează să-l trezim din leşinul său şi să-i explicăm aceste date precum urmează :

„Ele par îndoielnice, dar în fond nu sînt aşa. S-au rostit şi neadevăruri, dar pentru a servi o cauză dreaptă. Am folosit înşelăciunea, dar am făcut-o numai pentru ca binele adevărat să răsară din răul aparent. E adevărat, am zdrobit un popor încrezător şi dezamăgit ; am lovit în cel slab şi părăsit, care avusese încredere în noi ; am înlăturat o republică bine organizată, dreaptă şi cuminte ; am înjunghiat un aliat pe la spate şi am pălmuit obrazul unui oaspe ; am cumpărat o fantomă de la un duşman care nu o avea de vînzare ; am răpit pămîntul şi libertatea unui prieten care s-a încrezut în noi ; am impus tinerilor noştri cetăţeni fără prihană să mînuiască o armă compromisă şi să desfăşoare acţiuni banditeşti, sub faldurile unui steag în faţa căruia tîlharii erau obişnuiţi să tremure, şi nu să se unească

spre a-l urma ; noi am profanat onoarea Americii şi i-am mînjit obrazul înaintea lumii întregi. Dar fiecare din aceste fapte urmărea înfăptuirea binelui. O ştim cu certitudine. Căpetenia fiecărui stat şi suveranii creştinătăţii, precum şi nouăzeci la sută din toate corpurile legiuitoare din întreaga creştinătate, inclusiv Congresul nostru şi cele cincizeci de parlamente statale, sînt nu numai membri ai bisericii, dar şi ai Trustului Binefacerilor Civilizaţiei. Această adunare mondială de moravuri consacrate, de principii înalte şi de justiţie nu poate săvîrşi nici un act nelegiuit, nici un act nedrept, nici un act lipsit de generozitate, nici un act mîrşav. Ei ştiu despre ce este vorba. Nu-ţi face griji, totul este întocmai cum trebuie să fie".

E bine ! Aceasta îl va convinge pe omul cu pricina... Veţi vedea. Va restabili încrederea în ordinea lucrurilor. De asemenea, va duce la alegerea conducătorului partidei, în locul rămas vacant în Sfînta Treime a zeilor noştri naţionali. Şi acolo, pe înaltele lor tronuri, Cei Trei vor sta veac după veac, în văzul lumii, purtînd fiecare emblema serviciului adus ţării : Washington cu sabia liberatorului ; Lincoln cu lanţurile rupte ale sclavilor ; conducătorul, cu lanţurile reparate.

Aceasta va servi de minune afacerilor viitoare. Veţi vedea.

Toate merg strună acuma ; totul se arată aşa cum am visat. Sîntemi stăpîni pe arhipelag şi sîntem hotărîţi să nu renunţăm niciodată la el. De asemenea, avem motive de a nădăjdui că se va ivi, în puţină vreme, un prilej ca să anulăm contractul încheiat de Congres cu insula Cuba, oferindu-i ceva mai bun. Cuba este o ţară bogată, şi mulţi dintre noi am început să ne dăm seama că a fost o greşeală sentimentală contractul încheiat. Acum însă — chiar acum — este momentul cel mai prielnic pentru a

pune la cale o profitabilă operă de reabilitare — o operă care ne va ridica în ochii noştri şi ne va lua o piatră de pe inimă, alungînd diferitele bîrfeli. Trebuie să mărturisim, între noi, că sîntem puţintel îngrijoraţi în privinţa uniformei noastre militare. Ea este una dintre mîndriile noastre ; este legată de simţămîntul onoarei, este legată de fapte mari şi nobile ; o iubim, o venerăm, şi de aceea drumul pe care şi l-a ales acum ne cam nelinişteşte. La fel şi steagul nostru — o altă mîndrie a noastră, cea mai de frunte ! L-am proslăvit atît de mult cînd l-am zărit în ţări îndepărtate — apărînd pe neaşteptate sub un cer străin, fîlfîind deasupra noastră în semn de bun sosit şi dîndu-ne binecuvîntarea lui. Gîndul la ce înseamnă pentru noi acest steag şi ce nobile idealuri simbolizează ne-a făcut să ne ţinem răsuflarea şi să ne descoperim capetele — fără a mai putea rosti un cuvînt pentru o clipă. Neapărat, *trebuie* să întreprindem ceva în privinţa lor, şi nu e greu : putem arbora un steag special — statele noastre au acest obicei —, să luăm stindardul nostru obişnuit, în care însă dungile albe să le colorăm în negru, iar stelele să le înlocuim cu capul de mort şi cu ciolanele încrucişate.

Pe de altă parte, cred că nu avem nevoie să mai trimitem acolo misiuni civile. Neavînd puteri precise, ele sînt nevoite să le născocească singure, iar o asemenea activitate nu poate fi pusă la cale de oricine ; este neapărat nevoie de un specialist. Ne-am putea lipsi de serviciile domnului Croker. Nu-i nevoie ca Statele Unite să fie reprezentate acolo, ci numai jocul acela de care a fost vorba.

Cu ajutorul acestor amendamente pe care le-am propus, progresul şi civilizaţia vor lua o mare dezvoltare în respectiva ţară, înşelînd pe oamenii care trăiesc în beznă, şi astfel vom putea înscăuna afacerile la vechiul loc cuvenit.

STATELE UNITE ALE LINŞAJULUI [1]

1901

I

Aşadar, Missouri, acest stat măreţ, s-a prăbuşit ! Cîţiva dintre fiii lui au trecut de partea celor care linşează, şi acum cu toţii purtăm pecetea ruşinii. Acel mănunchi de copii ai săi ne-au procopsit cu un nume şi ne-au pus o pecete. De acum încolo, pentru locuitorii lumii întregi, sîntem şi vom fi „cei ce linşează [2]". Lumea nu stă să gîndească, ea nu face niciodată acest lucru, căci nu este felul ei de a proceda astfel, ci trage concluzii generale dintr-o singură pildă. Lumea nu va zice : „Locuitorii statului Missouri şi-au dobîndit timp de optzeci de ani un nume bun şi de cinste ; suta de oameni care au linşat într-un colţ al statului nu sînt adevăraţi missourieni, ci doar nişte «renegaţi»". Nu, acest adevăr nu va pătrunde în cugetul lumii, ea va generaliza ţinînd seama de un exemplu sau două, care induc în eroare, şi se va zice : „Cetăţenii din Missouri linşează !" O asemenea atitudine este lipsită de judecată, nu are logică, nici simţul proporţiei ! Pentru lume însă, cifrele nu înseamnă nimic, nu indică nimic ; lumea nu poate judeca cifrele în mod raţional : a spune,

[1] Mark Twain a fost puternic impresionat de legea lui Lynch, şi cînd — în 1901 — a avut loc în statul său natal un incident neobişnuit de sîngeros, s-a hotărît să-şi exprime sentimentele în scris. Articolul nu a fost dat atunci spre publicare, momentul fiind socotit probabil nepotrivit.

[2] Cuvîntul linşaj vine de la numele lui Charles Lynch (1736—1796), un fermier din Virginia care pedepsea fără judecată nelegiuirile făptuite în timpul războiului de independenţă.

de pildă, despre China că îmbrăţişează în mod sigur şi rapid creştinismul fiindcă nouă chinezi pe zi se fac creştini şi a nu lua în seamă faptul că zilnic se nasc acolo treizeci şi trei de mii de păgîni nu e un argument. Lumea este gata să zică : „Există o sută de cetăţeni care linşează în Missouri, deci toţi missourienii sînt la fel". Faptul că există în Missouri două milioane şi jumătate de oameni care nu linşează nu va schimba verdictul lumii.

II

O, Missouri !

Tragedia s-a produs nu departe de Pierce City, la graniţa de sud-vest a statului. Într-o duminică după amiază, a fost găsită ucisă o tînără albă, care plecase singură la biserică. Sînt multe biserici pe acolo ; pe vremea mea religia era mai răspîndită, mai eficientă în sud decît în nord, mai puternică şi mai sinceră cred ; am motive a socoti că şi astăzi lucrurile stau tot aşa. Tînăra femeie a fost aşadar ucisă. Şi deşi regiunea aceasta numără multe biserici şi şcoli, populaţia s-a ridicat, a linşat trei negri — dintre care doi foarte bătrîni —, a pîrjolit cinci gospodării negre şi a gonit treizeci de familii de negri în pădure.

Nu stărui asupra provocării care i-a dus pe aceşti oameni la crimă, deoarece nu are legătură cu chestiunea pe care vreau să o ridic : poate asasinul să *ia legea în mîinile sale ?* Întrebarea este simplă şi dreaptă : dacă ucigaşul poate dovedi că a luat asupră-şi prerogativele legii ca să îndrepte un rău făptuit împotriva sa, atunci totul este limpede ; o mie de provocări nu fac cît acest argument. Locuitorii

din Pierce City au fost provocați — într-adevăr ; dacă s-ar judeca după anumite amănunte, ei au fost victimele celei mai insuportabile provocări —, dar nu aceasta are importanță, întrucît au luat legea în mîinile lor atunci cînd după propriile lor statute victima ar fi fost desigur spînzurată dacă se dădea curs firesc legii. Există puțini negri în regiunea aceea și ei nu au nici autoritatea, nici influența necesară de a înrîuri pe jurați.

De ce a ajuns linșajul, cu diferitele-i suplimente barbare care-l însoțesc, sancțiunea îndeobște aleasă în cazurile de „crimă de drept comun" în mai multe locuri din țară ? Oare pentru că oamenii socotesc că o pedeapsă năprasnică și cumplită constituie o lecție mai pilduitoare, mai puternică și cu un mai mare efect de intimidare decît o spînzurare sobră și incoloră, săvîrșită discret, între zidurile unei închisori ? Nu cred ca un om cu scaun la cap să judece astfel. Chiar și majoritatea copiilor s-ar cuveni să judece mai bine. Se știe doar prea bine că orice eveniment ciudat și mult comentat este întotdeauna urmat de altele asemănătoare, este imitat — lumea fiind plină de persoane excitabile, cărora nu le trebuie decît o ușoară ațîțare ca să-și piardă cumpătul și să făptuiască lucruri nesăbuite, la care nu s-ar fi gîndit altfel.

Pînă și un copil ar trebui să știe că, după o lege a firii noastre omenești, comunitățile caută să imite la fel ca și indivizii ; o linșare mult comentată va duce în mod absolut sigur la alte linșări, ba ici, ba colo, și cu vremea se va naște o manie, o modă, o modă care se va lăți din ce în ce mai mult, an de an, din stat în stat, ca o molimă.

Linșajul s-a întins pînă în Colorado, pînă în California, Indiana — și acum în Missouri ! E foarte

posibil să apuc ziua cînd, în mijlocul Union Squarelui din New York, sub ochii unei mulţimi de cincizeci de mii de oameni, va fi ars de viu un negru, fără a se zări nicăieri vreun procuror, vreun guvernator sau vreun poliţist, vreun colonel, vreun preot sau măcar vreun reprezentant al legii şi al ordinii.

Creşterea numărului linşajelor. În 1900 au fost opt cazuri de linşaj mai mult decît în 1899, iar anul acesta probabil că vor fi şi mai multe. Nu au trecut nici şase luni, şi s-au petrecut optzeci şi opt de cazuri de linşaj, pe cînd în tot cursul anului precedent fuseseră, una peste alta, o sută cincisprezece cazuri. Lucrurile stau cel mai prost în cele patru state din sud : Alabama, Georgia, Louisiana şi Mississippi. Anul trecut au fost opt cazuri în Alabama, şaisprezece în Georgia, douăzeci în Louisiana şi douăzeci în Mississippi, peste jumătate din total. Anul acesta s-au şi produs nouă cazuri în Alabama, douăsprezece în Georgia, unsprezece în Louisiana şi treisprezece în Mississippi, adică iarăşi mai mult de jumătate din totalul cazurilor petrecute în restul Statelor Unite *(Chicago Tribune).*

Înmulţirea cazurilor se datorează înnăscutului instinct de imitaţie al omului. Aceluiaşi instinct, precum şi celei mai obişnuite slăbiciuni omeneşti, i se datorează şi aversiunea individului de a se deosebi de semenii săi, de a fi arătat cu degetul sau ocolit de ei, de a fi de partea celor slabi. Numele acestei slăbiciuni este Laşitatea Morală şi este trăsătura cea mai vădită a nouă mii nouă sute nouăzeci şi nouă de oameni din zece mii.

Se crede că gloata care linşează se bucură de ceea ce face. Desigur că nu este adevărat. Afirmaţia nu e temeinic susţinută. Se afirmă — şi aţi citit adeseori în ultima vreme — că impulsul la linşaj a fost gre-

şit interpretat ; că *nu* este rezultatul spiritului de răzbunare, ci, pur şi simplu, rezultatul unui nesaţ înfiorător de a *asista la suferinţa umană*. Dacă lucrurile ar sta aşa, mulţimea care a văzut hotelul Windsor arzînd s-ar fi bucurat de grozăviile pe care le vedea. S-a bucurat cineva ? Nimeni nu poate crede asta, nimeni nu poate aduce o asemenea acuzaţie. Mulţi şi-au riscat viaţile ca să salveze pe cei în primejdie. De ce au făcut-o ? Pentru că nimeni nu i-ar fi dezaprobat. Nu a existat nici o constrîngere şi fiecare putea să-şi urmeze imboldul firesc. De ce o mulţime asemănătoare în Texas, Colorado, Indiana, priveşte la un linşaj cu sufletul îndurerat, cu inima zdrobită, dar dă totodată semne ostentative de bucurie ? De ce nu ridică nimeni mîna sau glasul în semn de protest ? Numai pentru că acest gest nu ar fi pe placul mulţimii, cred eu ; fiecăruia îi este teamă de dezaprobarea vecinului — un lucru mai înfricoşător pentru majoritatea semenţiei umane decît rănile sau moartea. Cînd e vorba de linşaj, bărbaţii vin de la mai mulţi kilometri să privească, împreună cu nevestele şi copiii lor. Vin ca să vadă într-adevăr ? Nu, le este teamă să rămînă acasă, ca nu cumva să se observe şi să se comenteze atitudinea lor. Putem crede aceasta, deoarece ştim cu toţii cum ne simţim noi înşine în faţa unor asemenea spectacole şi totodată cum am reacţiona în faţa unei asemenea constrîngeri. Nu sîntem nici mai buni, nici mai curajoşi decît alţii şi nu trebuie să căutăm a dezminţi acest fapt.

Un Savonarola [1] ar putea stăpîni şi risipi doar cu o privire o gloată care linşează ; de altfel au putut-o

[1] Gerolamo Savonarola (1452—1498), predicator italian, excomunicat şi ars pe rug.

face un Merrill [1] sau un Beloat [2]. Căci o mulțime, oricît de închegată, nu e totuși un zid în fața unui om cunoscut prin curajul său. Și-apoi, o gloată care linșează se bucură să fie risipită, căci fără îndoială nici zece dintre cei de față nu ar prefera să rămînă acolo dacă ar putea s-o șteargă și bineînțeles dacă ar avea curajul s-o facă.

S-ar putea ca remediul împotriva linșajului să se afle în următoarele : în fiecare comunitate infectată de acest spirit mîrșav să fie numit cîte un om curajos care să aibă menirea de a stimula și menține o atitudine dezaprobatoare față de judecata lui Lynch, dezaprobare care, fără îndoială, se ascunde în adîncurile sufletului oricărui cetățean. Astfel, aceste comunități ar găsi ceva mai bun de imitat, pentru că, fiind alcătuite din oameni, trebuie neapărat să imite ceva. Dar unde să găsești asemenea oameni curajoși ? Aici e greutatea, căci pe tot globul pămîntesc nu cred să existe nici trei sute.

Nu, după ce m-am gîndit mai bine, îmi dau seama că planul acesta nu va da rezultate. Nu putem găsi destui oameni plini de bărbăție. Ne lipsește curajul moral, sîntem cufundați într-o sărăcie adîncă. Avem doi șerifi în sud, care... dar nu sînt de ajuns ; și apoi, ei trebuie să aibă grijă de comunitățile lor.

Dacă am mai avea trei sau patru șerifi de acest soi bun ! Ne-ar fi de mare ajutor, nu ? Eu cred că da. Tuturor ne place să imităm ; alți șerifi curajoși i-ar urma pe aceștia, și atunci lumea de acolo ar recunoaște că a fi un șerif neînfricoșat este ceva firesc și corect, iar teama de a fi dezaprobat ar cădea

---

[1] Șerif în districtul Caroll, Georgia. (N.a.)

[2] Șerif în Princeton, Indiana. Datorită acelei puteri formidabile care sălășluiește în reputația de a avea sînge rece și curaj, acești doi șerifi au înfruntat gloatele care linșau și au reușit să le țină piept. (N.a.).

pe seama şerifilor din cealaltă categorie ; curajul în această funcţie ar deveni un obicei, iar lipsa de curaj — o dezonorare, tot aşa cum curajul înlocuieşte încetul cu încetul teama tinerilor recruţi. Atunci ar dispărea gloatele şi linşajul şi...

Nu se poate face însă începutul fără cîţiva oameni care să vrea să pornească acţiunea, şi unde să-i găsim ? Să dăm un anunţ în ziare ? S-o facem şi p-asta !

Dar deocamdată, iată alt plan. Să-i aducem acasă pe misionarii americani din China şi să-i trimitem să stîrpească linşajul. Dacă facem socoteala că fiecare din cei o mie cinci sute unsprezece misionari care se găsesc acolo convertesc cîte doi chinezi pe an şi zilnic vin pe lume cîte treizeci şi trei de mii de păgîni [1], va fi necesar mai mult de un milion de ani pentru ca această convertire să cuprindă toată creşterea aceasta, iar creştinarea ţării să poată fi vizibilă. De aceea, să oferim cît mai repede misionarilor noştri un cîmp de activitate tot atît de bogat la ei, în patrie. Treaba necesită cheltuieli mai mici, şi în acelaşi timp, în ce priveşte primejdiile, poate da mai multă satisfacţie misionarilor. De ce să nu se întoarcă ei acasă, de ce să nu vadă dacă totuşi nu putem fi puşi şi noi la încercare ? Lumea recunoaşte că poporul chinez e vrednic, cinstit, iubitor de muncă, demn de încredere, bun la inimă şi aşa mai departe. Deci lăsaţi-i în pace, sînt foarte buni aşa

[1] Aceste cifre nu sînt imaginare, ci reale şi autentice. Le-am luat din statisticile oficiale ale misionarilor din China. A se cerceta cartea doctorului Morrison despre călătoria sa în China ; el citează aceste date şi dă sursele de informaţie. Morrison a fost timp de mai mulţi ani reprezentantul ziarului londonez *Times* la Pekin şi a stat acolo în timpul asediului. (N. a.).

cum sînt. Unde mai punem că aproape fiecare nou convertit riscă să se molipsească de la civilizaţia noastră ? ! Trebuie să ne purtăm cu băgare de seamă. Trebuie să ne gîndim de două ori înainte de a-i supune la un asemenea risc — *căci, o dată civilizată, China nu va mai putea fi descivilizată.* Noi nu ne-am gîndit încă la acest lucru. Ar trebui să ne gîndim măcar acum. Misionarii noştri se vor încredinţa că la noi există un bun cîmp de activitate pentru dînşii ; acest cîmp va fi de ajuns nu numai pentru cei o mie cinci sute unsprezece, ci şi pentru cincisprezece mii unsprezece oameni. N-au decît să citească următoarea telegramă, şi să ne *spună dacă vor găsi în China* ceva mai apetisant. Telegrama este din Texas :

Negrul a fost tîrît pînă la copac şi agăţat de o cracă. Sub corpul lui s-a aruncat o grămadă de vreascuri, cărora li s-a dat foc. Apoi, s-a ajuns la ideea că negrul nu ar trebui să moară prea repede, drept pentru care a fost coborît la pămînt. În acest timp, unii s-au dus după gaz la Dexter, cale de două mile. Apoi rugul a fost stropit cu gaz, şi fapta — împlinită.

Noi îi implorăm pe misionari să vină îndărăt, acasă, şi să ne ajute în această nenorocire. E datoria lor patriotică. Ţara noastră se află într-o stare incomparabil mai îngrozitoare decît a Chinei. Misionarii sînt compatrioţii noştri, şi patria îi cheamă într-ajutor în ceasul acesta de cumplită pacoste. Ei sînt capabili, pe cînd oamenii noştri nu. Ei sînt obişnuiţi cu batjocura, dispreţul, ocările, primejdiile, pe cînd ai noştri nu. Ei au spiritul muceniciei ; numai un mucenic poate înfrunta, stăpîni şi risipi o gloată care linşează. Ei pot mîntui ţara, şi noi îi conjurăm să vină şi să ne mîntuiască. Îi rugăm încă

o dată şi încă o dată să recitească telegrama, să-şi înfăţişeze în minte acea scenă, să cugete în linişte la ea, să înmulţească cu o sută cincisprezece, să adauge optzeci şi opt, să pună aceste două sute trei torţe omeneşti în şir, dînd fiecăreia cîte-un spaţiu de şase sute de picioare, în aşa fel încît în jurul ei să poată încăpea cinci mii de spectatori creştini — bărbaţi, femei şi copii, băieţi şi fete, toţi americani. Pentru ca efectul să fie mai puternic, să-şi închipuie că totul se petrece noaptea, pe un şes uşor povîrnit, iar stîlpii de care sînt legate victimele sînt aşezaţi în linie ascendentă. În felul acesta, ochiul va cuprinde întregul şir neîntrerupt de douăzeci şi patru de mii de ruguri în care se mistuie carnea şi sîngele omenesc. Dacă l-am aşeza la un loc neted, sfîrşitul liniei înclinîndu-se în jos, ar ieşi din raza vizuală din pricina rotunjimii pămîntului. Cînd totul va fi gata, cînd bezna se va înteţi şi va domni o linişte prevestitoare de rele — căci nu trebuie să se audă nici un sunet în afară de gemetele vîntului de noapte şi de plînsetele înăbuşite ale victimelor aflate în agonie — toate rugurile funebre, stropite cu petrol, să se aprindă în acelaşi timp, iar flăcările şi strigătele de pierzanie să se înalţe pînă la tronul Celui-preaînalt.

S-au strîns peste un milion de oameni ; în pălălăile rugurilor se proiectează siluetele nedesluşite a cinci mii de biserici. O, bunule misionar, o, misionarule plin de milosîrdie ! Părăseşte China, întoarce-te în patrie şi adu la dreapta credinţă pe aceşti creştini !

Sînt convins că dacă această molimă de nebunie sîngeroasă poate fi stăvilită, apoi numai persoane marţiale o pot stăvili, numai ele pot înfrunta gloatele fără a şovăi. Deoarece asemenea personalităţi mar-

ţiale se dezvoltă numai prin deprinderea cu primejdiile şi prin însuşirile pe care le capătă înfruntînd primejdiile, locul mai potrivit unde putem găsi asemenea personalităţi este în China, în rîndurile misionarilor — care au fost supuşi unei şcoli grele în ultimii doi ani. Avem foarte mult de lucru pentru ei, acasă, precum şi pentru alţi sute şi mii, deoarece cîmpul de activitate creşte şi se lărgeşte zilnic. Îi vom găsi ? Să încercăm ! Între şaptezeci şi cinci de milioane de oameni, trebuie să mai existe şi alţi Merill-i şi Beloat-i. Legea firii noastre, după care orice pildă trezeşte un spirit cavaleresc asemănător, la oameni plămădiţi din acelaşi aluat, îi va face să iasă dintre rînduri.

SCRISOARE MINISTRULUI DE FINANŢE

Riverdale-pe-Hudson, 13 octombrie 1902

Excelenţei-sale domnului ministru al finanţelor,
Washington

Domnule ministru,

Preţurile diferitelor sorturi de combustibil fiind inaccesibile scriitorilor cu venituri modeste, vă adresez următoarea comandă :

Patruzeci şi cinci tone din cele mai bune şi vechi titluri de stat, uscate, pentru calorifer, de preferinţă titluri din 1864.

Douăsprezece tone de vechi bilete de bancă, pentru sobe de bucătărie.

Opt butoaie de timbre poştale de tot soiul, variind între douăzeci şi cinci şi cincizeci de cenţi, model 1866, pentru a aprinde focul.

Binevoiţi să-mi livraţi cît mai curînd posibil aceste mărfuri şi să trimiteţi factura.

Al dumneavoastră preasupus,
MARK TWAIN
care vă va fi foarte recunoscător
şi va vota cum trebuie

RUGĂCIUNEA RĂZBOINICĂ

(Dictată în 1904—1905)

Era o vreme de măreţe şi avîntate emoţii. Ţara toată ardea de nerăbdare să lupte — era război, în piepturile tuturor şi al fiecăruia ardea focul sacru al patriotismului. Tobele răpăiau, orchestrele cîntau, pistoalele-jucărie se descărcau frenetic, mănunchiuri de rachete îşi luau zborul în văzduh, şuierînd şi trosnind. Încotro te uitai, de-a lungul acoperişurilor şi al balcoanelor ce se pierdeau în depărtare, sclipea în soare desişul unduitor al steagurilor ; în fiecare zi, tineri voluntari plini de voioşie şi nespus de frumoşi în noile lor tunici mărşăluiau pe drumurile largi, iar taţii, mamele, surorile şi logodnicele îi petreceau şi îi salutau cu vocea sugrumată de fericire. În fiecare seară, în sălile arhipline, o mulţime de oameni asculta cu sufletul la gură valurile de elocinţă patriotică, ale căror cuvinte atingeau cele mai tăinuite coarde ale sufletului lor şi îi întrerupeau cu furtuni de aplauze,

în timp ce lacrimile le şiroiau pe obraji ; în biserici, preoţii propovăduiau cu atîta patos şi foc credinţa faţă de patrie şi drapel şi se rugau de Dumnezeul războiului, implorîndu-l să ne ocrotească în dreapta noastră cauză, încît nu găseai măcar un singur ascultător care să nu fie mişcat pînă la lacrimi. Era într-adevăr o vreme glorioasă, o vreme fericită, şi puţinii nesăbuiţi care cutezaseră a-şi exprima dezaprobarea faţă de război şi a se îndoi de dreptatea lui primiseră de îndată un răspuns atît de aspru şi de mînios, încît, pentru siguranţa propriei lor persoane, preferaseră să se strecoare nevăzuţi şi să tacă din gură.

Sosi dimineaţa de duminică — a doua zi batalioanele urmau să plece spre front ; biserica gemea de lume ; nu lipseau nici voluntarii, ale căror chipuri tinere ardeau, în aşteptarea isprăvilor marţiale ; cine ştie, poate că gîndurile lor erau de pe acum acolo, pe cîmpul de luptă ; iată-i înaintînd cu dîrzenie tot mai repede şi regrupîndu-se o clipă ; apoi atacul vijelios, sclipiri de săbii, duşmanul fuge — panică, fum de praf de puşcă, urmărire aprigă, capitulare ! — şi iată-i din nou acasă : eroi de bronz, întîmpinaţi cu dragoste, idolatrizaţi, săltaţi pe valurile aurii ale mărilor de glorie ! Lîngă voluntari şedeau rudele lor, mîndre şi fericite, stîrnind invidia prietenilor şi a vecinilor lipsiţi de fraţi ori de fii pe care să-i trimită pe cîmpul de onoare, unde să învingă pentru steag sau, căzînd, să moară de cea mai nobilă moarte. Serviciul divin îşi urma cursul : preotul citi un capitol războinic din *Vechiul Testament*, apoi rosti prima rugăciune ; orga răsună, cutremurînd zidurile ; deodată, cei de faţă se ridicară cu inima-n clocot şi cu ochii radioşi, începînd să intoneze uriaşa invocaţie :

Atotputernice Doamne ! Tu, care hotărăşti toate,
Tunet să-ţi fie trîmbiţa, fulger să-ţi fie sabia !

Apoi urmă rugăciunea „cea lungă". Nimeni nu-şi amintea să fi auzit vreodată cuvinte mai avîntate, mai fierbinţi, mai alese. În rugă se cerea ca Părintele nostru atotiertător şi milostiv să păzească pe tinerii şi viteji noştri ostaşi, să le fie ajutor şi sprijin şi să-i îmbărbăteze în isprăvile lor, spre binele patriei ; să-i binecuvînteze şi să-i ocrotească în ziua bătăliei şi în ceasurile de grea cumpănă ; să-i ţină sub tăria mîinii sale, să le dea putere şi încredere şi să-i facă de neînvins în zilele de sîngeroase lupte, ajutîndu-i să zdrobească pe duşman, să le hărăzească lor, steagului lor şi ţării lor slavă şi cinste nepieritoare...

În clipa aceea pătrunse în biserică un necunoscut cu păr cărunt, păşind fără zgomot, calm, şi se îndreptă pe coridorul principal spre altar. Ochii lui erau aţintiţi asupra preotului, trupul său înalt era îmbrăcat într-o mantie care-i ajungea pînă la călcîie, capul îi era descoperit, iar părul cărunt îi cădea ca o coamă stufoasă pe umeri, încadrînd chipu-i zbîrcit, neobişnuit de palid, aproape cadaveric. Toţi îl priveau curioşi, iar el, trecînd în tăcere printre bănci, urcă treptele amvonului şi rămase în aşteptare lîngă preot. Acesta îşi continuă rugăciunea-i înfocată, strîngînd din pleoape şi nebănuind prezenţa necunoscutului. Sfîrşi apoi înfocata rugă, rostind :

— Binecuvîntează oastea noastră, dăruieşte-ne nouă biruinţa, Doamne-Dumnezeul nostru, părintele şi ocrotitorul ţării şi al drapelului nostru !

Necunoscutul atinse braţul preotului, îi făcu semn să se dea deoparte, ceea ce, preotul, uimit, nu întîrzie să îndeplinească, şi îi luă locul. Cîteva clipe, omul acela privi cu asprime pe ascultătorii înfioraţi — părea că în ochi îi arde focul unei năluciri, apoi, cu un glas adînc, începu :

— Eu vin din preajma tronului ceresc şi vă aduc solie din partea Celui atotputernic !

Cuvintele zguduiră adunarea, dar necunoscutul, chiar dacă observase uimirea celor de faţă, nu o luă în seamă.

— Cel-de-sus a ascultat rugăciunea slugii sale, păstorul vostru, şi este gata să o împlinească, dacă aceasta vă este dorinţa. Fireşte, după ce eu, solul său, vă voi fi lămurit mai bine tîlcul ei, tîlcul ei deplin. Aceasta din pricină că rugăciunea voastră, ca multe şi multe alte rugăciuni ale oamenilor, cere mult mai mult decît îşi dă seama cel ce o rosteşte — bineînţeles, dacă el nu a stat să-şi cumpănească ruga dinainte.

Slujitorul Domnului şi al vostru şi-a spus rugăciunea. S-a oprit el oare să se gîndească, înainte de a o fi rostit cu glas tare ? Şi este oare aici o singură rugăciune ? Ei bine, nu — sînt două : una rostită şi alta nerostită. Şi amîndouă au ajuns la urechile Aceluia care aude toate rugăciunile — şi cele rostite, şi cele nerostite. Chibzuiţi asupra acestui lucru şi luaţi aminte. Dacă veţi începe să cereţi binecuvîntarea pentru treburile sau faptele voastre, fiţi cu băgare de seamă, căci în aceste clipe puteţi zvîrli în chip necugetat blestemul asupra vecinului vostru. Dacă vă rugaţi să vă trimită ploaie pentru că este trebuincioasă semănăturilor voastre, poate că vă rugaţi spre paguba vecinului vostru, a cărui semănătură nu are nevoie de umezeală, şi ploaia nu-i poate aduce decît stricăciune.

Aţi ascultat rugăciunea slujitorului vostru, partea rostită. Dumnezeu m-a trimis la voi, ca să îmbrac în cuvinte cealaltă parte a ei, cea nerostită, cea pe care pastorul şi voi aţi cerut-o în tăcere, în adîncurile inimii voastre. Aţi făcut-o oare fără a cugeta şi fără a cumpăni ? Dă, Doamne, să fie aşa ! Aţi auzit aceste cuvinte : „Dăruieşte-ne biruinţa, Doamne-Dumnezeul nostru" ! Este de ajuns. *Toată* rugăciunea pe

care voi aţi rostit-o aici este cuprinsă în aceste cuvinte pline de înţeles. Amănuntele sînt de prisos. Cînd v-aţi rugat pentru biruinţă, v-aţi rugat pentru o seamă de rezultate, nepomenite de voi, care vor urma victoriei — *trebuie* să-i urmeze, nu se poate să nu-i urmeze. Dar iată că a ajuns pînă la urechea lui Dumnezeu, părintele nostru, şi acea parte nerostită a rugăciunii. El mi-a poruncit s-o îmbrac în cuvinte. Ascultaţi, aşadar :

Doamne-Dumnezeul nostru ! Tinerii noştri patrioţi, idolii inimilor noastre, pleacă la luptă — fii cu ei ! În cuget, noi părăsim, împreună cu ei, liniştea şi căldura căminurilor noastre şi mergem să zdrobim pe duşman. Doamne-Dumnezeul nostru, ajută-ne să sfîrtecăm cu obuzele noastre în bucăţi sîngerînde pe soldaţii vrăjmaşi ; ajută-ne să presărăm cîmpiile lor înflorite cu leşurile patrioţilor lor ; ajută-ne să acoperim bubuiturile armelor vrăjmaşe cu ţipetele răniţilor lor chirciţi de durere ; ajută-ne să radem de pe faţa pămîntului, cu un uragan de foc, căsuţele lor smerite ; ajută-ne să sfîşiem cu o durere neogoită inimile văduvelor lor nevinovate ; ajută-ne să-i lipsim pe prietenii lor de un acoperiş — pentru ca să rătăcească împreună cu copiii lor prin cîmpiile fără de rod ale ţării lor pustiite, să rătăcească în zdrenţe, chinuiţi de sete şi munciţi de foame, vara arşi de soare, iarna tremurînd în vîntul îngheţat şi, în sfîrşit, îngroziţi, istoviţi de truda peste puteri, rugîndu-te în zadar să deschizi înaintea lor porţile mormîntului spre a-şi dobîndi liniştea de dragul nostru, Doamne, care ne rugăm ţie : fă-le praf şi pulbere nădejdile, pustieşte-le vieţile ; prelungeşte-le rătăcirile amarnice, îngreuiază-le pasul, stropeşte-le calea cu lacrimile lor, înroşeşte neaua albă cu sîngele picioarelor lor zdrelite ! Cu dragoste şi cu credinţă îţi cerem noi aceasta, ţie, care eşti izvorul dragostei, oaza şi priete-

nul credincios al celor obijduiţi, care îţi cer ajutorul cu inima smerită şi cu sufletul pocăit. Amin !

(După o scurtă tăcere) : Pentru aceasta v-aţi rugat voi ; dacă tot o mai doriţi, spuneţi-o ! Solul Celui-de-sus aşteaptă.

Mai tîrziu, mulţi ziceau că necunoscutul era un nebun, deoarece vorbele lui nu avuseseră nici un înţeles.

„O STRĂLUCITĂ VICTORIE MILITARĂ..."

Luni, 12 martie 1906

Pentru moment, nu vom mai vorbi despre camarazii mei de şcoală de acum şaizeci de ani ; vom reveni la ei mai tîrziu. Cum mă interesează mult soarta lor, n-or să scape ei de mine. Deocamdată, însă, oricît de mare ar fi acest interes, el păleşte în faţa unei recente întîmplări, cu mult mai interesantă. Întîmplarea a uimit întreaga lume, vinerea trecută. Ea a fost comunicată guvernului de la Washington printr-o telegramă oficială trimisă de către comandantul forţelor noastre din Filipine. Iată fondul chestiunii :

Un trib de moros, sălbatici cu pielea negricioasă, s-a baricadat în craterul unui vulcan stins, nu departe de Jollo, şi deoarece aceşti băştinaşi ne sînt vrăjmaşi, fiindcă timp de opt ani ne-am străduit să-i lipsim de libertate, şederea lor în crater a fost considerată o ameninţare. Comandantul nostru, generalul Leonard Wood, a ordonat să se facă o recunoaştere la faţa locului, şi astfel s-a stabilit că indigenii moros, cu femeile şi copiii lor, sînt în număr de şase sute şi

că amintitul crater se găseşte pe un munte înalt de două mii două sute de picioare deasupra nivelului mării, greu accesibil pentru trupele şi artileria creştină. Văzînd acestea, generalul Wood a ordonat un atac prin surprindere şi s-a îndreptat într-acolo în persoană, spre a se asigura de executarea ordinului. Trupele noastre s-au cățărat pe cărările abrupte şi piezişe ale muntelui, luînd cu ele şi cîteva piese de artilerie. Ce anume piese de artilerie, nu se indică în comunicat, însă se ştie că pe alocuri ele au trebuit să fie tîrîte pe un drum înclinat de trei sute de picioare înălţime, cu ajutorul unor macarale şi frînghii.

Apropiindu-se de gura craterului, trupele au deschis focul. Soldaţii noştri erau în număr de cinci sute patruzeci, la care trebuie să adăugăm detaşamentul de poliţie locală, alcătuit din băştinaşi aflaţi în solda noastră (nu ni se comunică numărul respectivilor), şi un detaşament de infanterie de marină (la fel nu-i cunoaştem numărul). Totuşi, putem presupune că, după numărul oamenilor, părţile erau egale : şase sute de bărbaţi de partea noastră aflaţi la gura craterului, şi şase sute de bărbaţi, femei şi copii în fundul lui. Adîncimea craterului era de cincizeci de picioare.

Ordinul generalului Wood era : „Ucideţi sau capturaţi pe cei şase sute de oameni".

Aşadar, lupta a început — căci aşa se numeşte în mod oficial ceea ce s-a petrecut acolo : soldaţii noştri au început să tragă cu tunurile şi puştile împotriva celor care se aflau în fundul craterului. Sălbaticii au răspuns, opunînd o rezistenţă disperată, începînd probabil să arunce cu pietre ; aceasta este numai o presupunere a mea, căci în telegramă nu se arată de ce anume dispuneau băştinaşii. Pînă atunci tribul morosilor se folosise mai mult de cuţite şi bîte şi cîteodată de nişte flinte proaste — dacă se întîmpla să le aibă.

În raportul oficial se precizează că ambele părți s-au luptat cu înverșunare o zi și jumătate și că lupta s-a sfîrșit cu deplina victorie a armelor americane. Deplinătatea victoriei o confirmă următorul fapt : din cei șase sute de băștinași n-a mai rămas nici unul în viață. De altminteri, strălucita victorie e confirmată și de alt fapt : din cei șase sute de eroi ai noștri nu au pierit decît cincisprezece.

Generalul Wood a asistat la bătălie și a urmărit mersul ei. Ordinul său a fost : „Ucideți *sau* prindeți pe acești sălbatici". E limpede că mica armată a lui Wood a înțeles prin acest „sau" că este la latitudinea ei de a ucide sau de a lua prizonieri, fiecare procedînd după gustul său. Iar gustul militarilor noștri din ținuturile acelea a rămas neschimbat de opt ani încoace, și anume gustul unor măcelari creștini.

Raportul oficial elogiază și preamărește după cum se cuvine „eroismul" și „vitejia" trupelor noastre și deplînge pierderea celor cincisprezece oameni. Se menționează cu grijă și rănile căpătate de treizeci și doi de soldați. Felul rănilor acestor treizeci și doi de ostași este descris cu migală și conștiinciozitate, în interesul viitorilor istoriografi ai Statelor Unite. Se arată că un soldat s-a ales cu cotul zgîriat de o dardă, amintindu-se și numele lui. Un alt soldat s-a ales cu nasul zdrelit, tot de o dardă. Numele lui este de asemenea menționat în telegramă, unde fiecare cuvînt costă un dolar și jumătate.

A doua zi informațiile din ziare confirmară cele anunțate în ajun, înșirînd *iarăși* numele celor cincisprezece morți și treizeci și doi de răniți. Rănile fură descrise din nou și aurite cu adjectivele cuvenite.

Să ne gîndim acum la două-trei amănunte din istoria noastră militară. Într-una din marile bătălii ale războiului civil, amîndouă taberele au avut zece la sută morți și răniți. În bătălia de la Waterloo, la care

au luat parte patru sute de mii de oameni, numărul morţilor şi al răniţilor de amîndouă părţile a fost, după cinci ore, de cincizeci de mii ; restul de trei sute cincizeci de mii de soldaţi au scăpat teferi pentru alte isprăvi. Acum opt ani, cînd s-a jucat tragicomedia numită Războiul cuban, Statele Unite au chemat sub arme două sute cincizeci de mii de oameni. Am purtat un şir întreg de bătălii de mare efect ; iar cînd războiul s-a terminat şi s-au numărat victimele, s-a dovedit că din cele două sute cincizeci de mii pierdusem în luptă două sute şaizeci şi opt de morţi sau răniţi, iar în spitale şi cantonamente, prin străduinţele medicilor noştri militari, de paisprezece ori mai mult. Iar pe spanioli nu i-am exterminat — nu, nici pomeneală de aşa ceva ! În fiecare luptă, inamicul pierdea în medie *doi la sută* morţi şi răniţi.

Acum, comparaţi acestea cu marea statistică ce ne-a sosit din craterul tribului Moros ! Acolo, fiind şase sute de oameni de fiecare parte, au fost ucişi cincisprezece dintre oamenii noştri şi răniţi treizeci şi doi, inclusiv nasul şi cotul mai sus amintite ! În tabăra inamică erau şase sute de oameni, inclusiv femeile şi copiii, şi noi i-am nimicit în întregime, nelăsînd în viaţă nici măcar un prunc, care să-şi plîngă mama ucisă. *Iată, incontestabil, cea mai mare victorie obţinută de către soldaţii creştini ai Statelor Unite.*

Cum au fost primite toate acestea la noi ? În dimineaţa de vineri, minunata ştire a victoriei a apărut sub titluri pompoase în toate ziarele din oraşul nostru, care numără, precum se ştie, patru milioane treisprezece mii de locuitori. Nici un ziar însă nu a comentat acest eveniment în articolul de fond. Ziarele de seamă au retipărit veştile de dimineaţă, de asemeni fără a

scăpa în articolele de fond vreun cuvînt asupra marilor noastre izbînzi. A doua zi, s-au primit noi cifre şi noi amănunte, însă redacţiile au continuat să nu manifeste nici bucurie, nici vreo altă părere, de orice fel, în articolele de fond. Sîmbătă seară — acelaşi lucru : ziarele au tipărit noile cifre, care apăruseră dimineaţă, dar, ca şi mai înainte, fără comentarii redacţionale. În coloanele pe care toate ziarele, atît cele de dimineaţă, cît şi cele de seară, le rezervă corespondenţei cu cititorii, nimeni nu a pomenit în aceste zile vreun cuvînt despre „bătălie". De obicei aceste coloane sînt îmbibate de pornirile şi pasiunile cetăţenilor. Lumea nu lasă să-i scape nici un eveniment, oricît de mărunt, fără să-şi exprime în scrisorile ce le trimite redacţiilor fie lauda, fie critica, fără să-şi reverse bucuria sau, dimpotrivă, nemulţumirea la adresa evenimentelor pomenite în această coloană. Repet că în acele două zile cetăţenii, ca şi redactorii, au fost la fel de tăcuţi. După cîte ştiu, din cele optzeci de milioane de americani, un singur om şi-a permis a face declaraţii asupra evenimentului zilei — şi anume preşedintele Statelor Unite. Vineri, preşedintele, aidoma întregii ţări, a tăcut cu încăpăţînare. Sîmbătă însă, a înţeles că este de datoria lui să spună ceva şi, luînd tocul, şi-a făcut datoria.

După părerea mea, cred că am studiat bine caracterul preşedintelui Roosevelt [1] şi sînt gata să afirm că această declaraţie l-a costat mai multe chinuri sufleteşti şi i-a pricinuit o ruşine mai amară ca oricare dintre manifestările lui verbale sau scrise. Nu-l critic deloc pe Roosevelt. Dacă aş fi fost în locul lui, poziţia mea oficială m-ar fi obligat şi pe mine să spun

[1] Theodore Roosevelt, preşedintele S.U.A. între 1901 şi 1909, ideolog al militarismului american. Twain l-a criticat cu asprime în repetate rînduri.

ceea ce a spus el. Aceasta este puterea convenţiilor, a tradiţiilor, iar preşedintele le-a rămas credincios. Iată ce a scris :

Washington, 10 Martie

Către WOOD
Manila

Vă felicit pe dumneavoastră, pe ofiţerii şi pe soldaţii care se găsesc sub comanda dumneavoastră pentru strălucita victorie militară prin care aţi apărat atît de bine onoarea drapelului american.

THEODORE ROOSEVELT

Se înţelege de la sine că aceasta a fost doar un act convenţional. Nimic nu a fost sincer în cuvintele lui Roosevelt. El ştie bine că a împinge în cursă, ca pe nişte şobolani, şase sute de indigeni neajutoraţi şi neînarmaţi şi a-i nimici pînă la unul, de pe poziţii sigure, într-o zi şi jumătate, nu se poate numi o victorie strălucită şi că o asemenea acţiune nu poate fi o victorie strălucită, chiar dacă lefegiii războinici, reprezentanţi ai Americii creştine, ar fi tras nu cu gloanţe, ci cu Biblii şi cu Regula de aur [1]. Preşedintele Roosevelt ştia foarte bine că asasinii în uniformă nu au apărat onoarea drapelului american, ci, dimpotrivă, au făcut ceea ce fac în Filipine de opt ani încoace, adică îl necinstesc.

În ziua următoare, duminică, adică ieri, telegraful a adus ştiri noi — şi mai straşnice — spre mai marea cinste a drapelului american. În primele ediţii, titluri mari au orbit pe cititori cu următoarea ştire :

---

[1] Regula de aur *(The golden Rule)* : „Tot ce voiţi să vă facă vouă oamenii, făceţi-le şi voi la fel" *(Evanghelia după Matei.* VII, 12)

„Măcel" este un cuvînt potrivit. Cu siguranţă că nu există unul mai potrivit în tot *Dicţionarul integral*, care să se potrivească în această ocazie.

Subtitlul precizează :

> Amestecîndu-se cu copiii lor în gloata din crater, ele au murit împreună cu ceilalţi.

Deşi este vorba doar despre nişte sălbatici despuiaţi, iată că atunci cînd cuvîntul „copii" ne cade sub ochi simţim un fel de fior, căci cuvîntul evocă totdeauna în conştiinţă icoana vie a unor fiinţe nevinovate şi neajutorate : şi această icoană, prin forţa-i nepieritoare, ne face să uităm de culoarea pielii, de crez şi naţionalitate, înţelegînd pur şi simplu că în faţa noastră sînt copii — doar copii ! Şi dacă ei sînt speriaţi şi plîng, dacă încearcă vreo durere, mila pentru ei ne cuprinde dintr-un imbold firesc. Şi atunci ni se iveşte în faţă un tablou cu forme micuţe, cu chipuri speriate şi lacrimi în ochi. Vedem că mîinile micuţe se agaţă rugătoare de poalele mamei. Noi însă nu ne închipuim pe copiii despre care este vorba ; în locul lor vedem micile fiinţe pe care le cunoaştem şi le iubim.

Următorul titlu este plin de strălucirea gloriei americane şi creştine, asemeni soarelui la nămiezi :

NUMĂRUL CELOR UCIŞI ESTE DE NOUĂ SUTE

Niciodată încă nu am fost atît de mîndru de steagul nostru !

Titlul următor arată negru pe alb ce poziţii sigure ocupau bravii noştri ostaşi :

ÎN CRUNTA BĂTĂLIE DE PE VÎRFUL MUNTELUI DAJO ERA CU NEPUTINŢĂ A DISTINGE FEMEILE DE BĂRBAŢI

Sălbaticii despuiaţi se găseau la o depărtare atît de mare în fundul capcanei, încît soldaţii noştri nu au putut distinge sînii femeilor de sfîrcurile nedezvoltate ale bărbaţilor, nu au putut deosebi pe copilul cel mic de vlăjganul înalt de şase picioare. *Aceasta a fost, fără îndoială, bătălia cea mai puţin primejdioasă din toate cîte le-au dat vreodată soldaţii creştini de orice naţionalitate.*

Un alt titlu :

BĂTĂLIA A DURAT PATRU ZILE

Aşadar, ai noştri au fost ocupaţi acolo nu o zi şi jumătate, ci patru zile în cap ! A fost un lung şi fericit pic-nic — fără nici o osteneală ; doar să şezi liniştit şi să împrăştii Regula de aur peste capetele celor din fundul pîlniei şi să te gîndeşti la scrisorile pe care le vei trimite familiei care te admiră, adăugînd glorie peste glorie. Şi sălbaticii aceia, care luptau pentru libertatea lor, au avut de petrecut patru zile, dar pentru ei timpul trebuie să fi fost jalnic. În fiecare zi vedeau căzînd dintre ei cîte două sute douăzeci şi cinci de oameni, iar cînd venea noaptea, aveau pe cine jeli şi plînge ! Şi, desigur, fără a avea măcar mîngîierea şi uşurarea de a şti că între timp ei înşişi ucideau zilnic cîte patru din rîndurile duşmanilor şi răneau încă vreo cîţiva la nas şi la cot. Ultimul subtitlu vesteşte că :

Locotenentul Johnson a fost doborît de pe parapet de o lovitură de tun pe cînd conducea vitejeşte atacul

De la început, toate ştirile telegrafice erau pline de Johnson. Locotenentul şi rana sa străluceau într-însele ca un şerpuitor fir roşu prin maldărul de foi scorojite

ce se făceau scrum pe jar. Fără să vrei, te duci cu gîndul la una din farsele lui Gilette [1], jucată acum cîţiva ani, *Prea mult Johnson!* Probabil că Johnson a fost singurul rănit din partea noastră a cărui schilodire merita reclamă. Ea a stîrnit mai multă vîlvă decît orice păţanie de acest soi — de cînd Humpty-Dumpty [2] a căzut de pe zid şi s-a rănit. Depeşele oficiale nu ştiu ce să admire mai mult: glorioasa rană a locotenentului Johnson, sau cele nouă sute de crime? Entuziasmul care se revarsă de la cartierul general al armatei din acel capăt al globului pămîntesc spre Casa Albă — la preţul de un dolar şi cincizeci de cenţi cuvîntul — a stîrnit un entuziasm similar în pieptul preşedintelui american. Se pare că acest nemuritor rănit a luptat în rîndurile „călăreţilor neobosiţi", în bătălia de pe dealul San-Juan (Waterloo-ul numărul doi!) sub comanda locotenent-colonelului Theodore Roosevelt, cînd comandantul regimentului, actualul general-maior doctor Leonard Wood, s-a îndreptat spre spatele frontului pentru a aduce pilule şi a lipsit de la bătălie. Preşedintele nostru păstrează în inima lui călduroase sentimente pentru fiecare din cei care au participat la acea ciocnire între milităreştile sisteme solare, şi de aceea nu a pregetat să-l întrebe telegrafic pe eroul rănit: „Cum vă simţiţi?" Răspunsul, tot telegrafic, a fost: „Minunat. Mulţumesc." Iată un eveniment de importanţă istorică, hărăzit de-a dreptul posterităţii.

Johnson a fost rănit la umăr de o şchijă. Schija a provenit dintr-un obuz — în comunicat se spune că rănirea a fost pricinuită de explozia unui obuz care l-a trîntit pe Johnson de pe parapet. Cum oamenii din

[1] *William Gillette* (1855—1937), actor şi autor dramatic american.

[2] Personaj dintr-o poezie engleză pentru copii.

crater nu au avut artilerie, e limpede că tunul care l-a răsturnat de pe parapet era al nostru. Aşadar, trebuie să admitem ca un fapt istoric că singurul ofiţer american care s-a ales cu o rană în jurul căreia se putea face o reclamă mai acătării s-a ales cu rana nu de la duşman, ci de la ai săi. Mi se pare mai mult decît probabil că dacă nu am fi pus pe soldaţii noştri în faţa propriilor noastre arme am fi ieşit din cea mai nemaipomenită bătălie din istorie fără nici o zgîrietură.

Miercuri, 14 martie 1906

Marasmul, de rău augur, continuă. Ici şi colo, printre scrisorile primite de la cititori au început să se strecoare imputări la adresa preşedintelui nostru pentru că numise acel măcel ruşinos „o strălucită victorie militară" şi lăudase pe criminalii noştri pentru „apărarea onoarei drapelului american" într-un mod atît de ciudat. Totuşi, în articolele de fond nu găseşti nici o iotă despre victoria militară.

Sper că tăcerea aceasta se va prelungi. După mine, ea este aproape tot atît de grăitoare, distrugătoare şi eficace ca şi tiradele cele mai pline de ură. Cînd un om adoarme în zgomot, zgomotul nu-i mai tulbură somnul ; totuşi, e suficient ca zgomotul să înceteze pentru ca liniştea să-l trezească. O asemenea linişte ţine de cinci zile. Şi ea, fără îndoială, trebuie să trezească naţiunea adormită. Desigur că naţiunea trebuie să se întrebe care-i rostul acestei linişti : O linişte de cinci zile după un asemenea eveniment care a uimit întreaga lume nu s-a mai întîmplat pe planeta noastră de cînd s-au inventat gazetele cotidiene.

La prînzul de adio dat ieri de George Harvey, care pleacă să-şi petreacă vacanţa în Europa, oaspeţii au vorbit numai şi numai despre această strălucită victorie militară. Nimeni însă nu a exprimat vreo

părere pe care preşedintele Roosevelt, generalul-maior Wood sau locotenentul rănit Johnson ar putea-o socoti măgulitoare pentru ei sau ar dori-o tipărită în manualele noastre de istorie. Harvey a spus că, după părerea lui, indignarea şi ruşinea stîrnite de acest eveniment vor pătrunde tot mai adînc în sufletele americanilor, vor coace acolo ca un abces şi vor da rezultate. El socoate că această afacere va distruge partidul republican şi pe preşedintele Roosevelt. Eu însă nu cred că această prezicere se va adeveri, pentru motivul că prorocirile care făgăduiesc lucruri de preţ, lucruri necesare, lucruri bune sau vrednice nu se împlinesc niciodată. Prorocirile de felul acesta — ca şi războaiele pentru o cauză dreaptă — sînt aşa de rare, încît nu merită a fi luate în seamă.

Alaltăieri, raportul telegrafic al fericitului general doctor Wood se mulţumea încă să proslăvească isprava. Se arătau cu mîndrie amănuntele aşa-numitei lupte îndîrjite corp la corp. Doctorul Wood, însă, nu bănuia că se trăda singur, ca să spunem aşa. Dacă într-adevăr pe muntele Dajo s-ar fi petrecut „lupte îndîrjite corp la corp", atunci cei nouă sute de filipinezi, în îndîrjirea lor, ar fi ştiut desigur să omoare nu cincisprezece americani, ci mult mai mulţi, înainte de a fi căzut ultimul om din tribul lor — bărbat, femeie sau copil.

Şi iată că ieri, în ediţiile ziarelor de după amiază, au apărut primele simptome ciudate care arată că doctorul Wood este pe cale de a coborî tonul, de a se justifica şi scuza. Wood anunţă că îşi asumă toată răspunderea luptei. De unde se vede că, dincolo de tăcerea generală, el a simţit dorinţa nelămurită a lumii de a acuza pe cineva pentru cele întîmplate. Wood a tăgăduit că în timpul luptei s-a petrecut o „exterminare nesocotită a femeilor şi copiilor", dar a declarat că „mulţi dintre ei au fost ucişi de nevoie, căci

morosii întrebuinţau femeile şi copiii ca scuturi în luptele corp la corp".

Această explicaţie este totuşi mai bună decît nici una ; într-adevăr, aşa este. Totuşi, dacă în realitate s-au petrecut asemenea crîncene încăierări corp la corp, atunci trebuie să se presupună că, la capătul a patru zile, a sosit momentul cînd printre vii a rămas un singur băştinaş : de-ai noştri erau şase sute, şi numai cincisprezece din ei căzuseră ; de ce oare aceşti şase sute de soldaţi au ucis pe ultimul bărbat, femeie sau copil ? ! Doctorul Wood va constata că asemenea explicaţii se potrivesc ca nuca-n perete. El îşi va da seama că pentru un om de curajul său şi avînd forţele necesare sub comanda sa este mai uşor să omoare nouă sute de sălbatici neînarmaţi decît să explice de ce — fără nici o remuşcare — a dat măcelului un caracter exterminator. Mai departe, Wood ne oferă următoarea izbucnire de umor inconştient, care dovedeşte că el ar trebui să redacteze textele rapoartelor înainte de a le telegrafia :

„Mulţi dintre morosi se prefăceau a fi morţi şi măcelăreau pe sanitarii americani, care dădeau ajutor răniţilor".

Iată, aşadar, ciudata privelişte în care sanitarii americani dau ajutor sălbaticilor răniţi ! În care scop ? Doar toţi sălbaticii au fost ucişi. Scopul vădit era de a nimici pe toţi băştinaşii, de a nu lăsa pe nici unul în viaţă. Atunci, la ce bun să uşurezi vremelnic suferinţele cuiva pe care în curînd îl vei ucide ? Depeşele din ziare numesc acest măcel „luptă". Ce-a fost aici care să semene a luptă ? Absolut nimic. De obicei, într-o luptă există cinci răniţi la un mort. Cînd această aşa-numită bătălie s-a încheiat, pe cîmpul de luptă au rămas cel puţin două sute de sălbatici răniţi. Ce s-a întîmplat cu ei ? Nici unul nu a rămas în viaţă !

Concluzia e limpede. Trupele noastre şi-au desăvîrşit munca lor de patru zile prin măcelărirea acestor oameni lipsiţi de apărare.

Bucuria preşedintelui în faţa acestei isprăvi îmi aminteşte de o altă izbucnire a entuziasmului prezidenţial. Cînd, în 1901, a sosit ştirea că Funston a pătruns în bîrlogul patriotului filipinez Aguinaldo şi l-a făcut prizonier, folosindu-se de tot soiul de meşteşuguri, ca : falsificarea scrisului, minciuna, travestirea militarilor jefuitori în uniforma inamicului, dînd perfide asigurări de prietenie lui Aguinaldo şi strîngînd cu amabilitate mîinile ofiţerilor filipinezi pentru a le îndepărta bănuielile, pentru ca în acelaşi moment să-i împuşte pe neaşteptate — cînd s-a primit la Casa Albă cablograma ce vestea această „strălucită victorie militară", ziarele au arătat că preşedintele McKinley, cel mai blajin, cel mai duios şi mai delicat dintre muritori, nemaiştiind cum să-şi stăpînească bucuria şi recunoştinţa, s-a apucat să-şi exprime aceste sentimente prin anumite mişcări care semănau aidoma cu un dans.

AMERICANIZĂM EUROPA

7 septembrie 1906

Nu ştiu dacă este spre binele sau spre răul ei, dar noi continuăm să educăm Europa [1]. De peste un secol şi un sfert deţinem funcţia de instructor. Nu am fost aleşi în acest post, l-am luat singuri, şi atîta tot. Noi aparţinem rasei anglo-saxone. La banche-

[1] Fragment din cartea *Mark Twain în erupţie.*

tul, dat iarna trecută la organizaţia denumită Clubul Capătul Lumii, preşedintele, un ofiţer superior scos la pensie, a proclamat cu glas tare şi cu fervoare :

— Noi aparţinem rasei anglo-saxone, şi cînd anglo-saxonul doreşte ceva, *şi-l însuşeşte pur şi simplu.*

Cuvintele lui au fost urmate de nesfîrşite aplauze. Erau de faţă vreo şaptezeci şi cinci de civili şi douăzeci şi cinci de militari şi marinari. Le-a trebuit acestor persoane aproape două minute ca să-şi descarce admiraţia furtunoasă stîrnită de acel măreţ sentiment, în timp ce inspiratul profet, care lansase această formulă — din adîncul ficatului, al mărunţaielor, al esofagului sau al altui loc, unde va fi nutrit acest sentiment — stătea în picioare radios, strălucitor, emanînd raze de fericire prin toţi porii.

Măreţele cuvinte ale bravului ostaş, interpretate în lumina sensului pe care a ţinut să li-l dea, se pot traduce în engleza de rînd astfel : „Englezii şi americanii sînt hoţi, tîlhari de drumul mare, piraţi, şi ne simţim mîndri să aparţinem acestei plămade".

Dintre toţi englezii şi americanii care erau de faţă, nici unul nu a găsit de cuviinţă să se ridice şi să declare că îi era ruşine de a fi anglo-saxon şi că-i era de asemenea ruşine de a aparţine rasei umane, de vreme ce această rasă umană trebuie să suporte pecetea anglo-saxonă. Eu personal nu puteam lua asupră-mi această sarcină. Nu-mi convenea să-mi pierd calmul şi să fac caz de virtuţile şi de superioarele mele concepţii morale ca să învăţ pe aceşti analfabeţi în materie de bună-cuviinţă abecedarul acestui cult, căci nu ar fi în stare să-l adîncească, ba nici măcar să-l înţeleagă cît de cît.

A fost uluitoare frenetica explozie de entuziasm juvenil, atît de spontan şi de sincer, care a urmat afirmaţiei pestilenţiale a profeticului ostaş. Părea

aproape o revelaţie, o intuire tainică a sentimentului naţional, transpus, printr-un accident neprevăzut, în imagine şi formulă datorită caracterului reprezentativ al adunării. Toate mecanismele esenţiale care alcătuiesc maşina ce pune în mişcare şi însufleţeşte civilizaţia acestei naţiuni erau de faţă — jurişti, bancheri, negustori, industriaşi, gazetari, politicieni, ostaşi, marinari, toţi erau prezenţi. Se părea că înseşi Statele Unite sînt adunate la banchet şi îndreptăţite să vorbească cu autoritate în numele naţiunii şi să revele atenţiei publice morala lor particulară.

Deviza noastră publică este „Cu credinţă în Dumnezeu", şi cînd vedem aceste nobile cuvinte pe dolarul comercial (care valorează 60 de cenţi) ele par să tremure şi să vibreze, cuprinse de o pioasă emoţie. Aceasta este deviza noastră publică. Cea privată însă pare a fi „Cînd anglo-saxonul vrea ceva, şi-l *însuşeşte pur şi simplu*". Morala noastră publică este exprimată în mod mişcător în acea deviză solemnă, totuşi blîndă şi suavă, care demonstrează că sîntem o naţiune de fraţi multipli, curtenitori şi iubitori, adunaţi într-unul singur — *e pluribus, unum*[1]. Morala noastră privată, în schimb, îşi găseşte expresia în fraza sacră „Hai! *păşeşte* vioi!"

Am importat imperialismul nostru din Europa monarhică şi tot astfel şi ciudatele noastre noţiuni de patriotism — admiţînd că avem principii patriotice, în stare de a fi limpede şi hotărît definite. Prin urmare e drept ca, la rîndul nostru, să instruim Europa în schimbul acestor idei şi al altor forme de instrucţiune primite de la acest izvor.

[1] Din toţi, unul. (Lat.).

De atunci, Europa a avut de învăţat multe lucruri preţioase de la noi. Dacă nu am fi fost noi, Europa nu ar fi cunoscut niciodată pe gazetarul care ia interviuri ; fără noi, anumite state europene nu ar fi cunoscut fericirea de a plăti impozite extravagante ; fără noi, Trustul Alimentar European nu ar fi cunoscut arta de a otrăvi lumea contra numerar ; fără noi, Trusturile de Asigurare Europene nu ar fi cunoscut niciodată sistemul cel mai îndemînatic de a stoarce profitul de la văduve şi orfani ; fără noi, reînvierea mult întîrziată în Europa a jurnalismului venal ar fi putut fi amînată pentru alte cîteva generaţii. Cu statornicie, cu continuitate şi cu stăruinţă americanizăm Europa, şi cu timpul vom izbuti să ne desăvîrşim opera.

O SCRISOARE DIN PARTEA SATANEI

Am primit următoarea scrisoare, semnată Satana, dar avem toate motivele să credem că a fost scrisă de Mark Twain

EDITORUL

Domnului director al revistei
HARPER'S

Scumpul meu director,

Să punem capăt acestor discuţii neserioase ! Societatea de asistenţă obştească acceptă darurile mele în fiecare an şi nu

văd pentru ce nu ar accepta pe cele ale domnului Rockefeller. De cînd lumea, fondurile destinate operelor caritabile au fost alimentate mai mult sau mai puţin cu bani de proveniență necurată, de aceea nu pricep ce importanţă mai poate avea faptul că aceşti bani au trecut prin mîinile domnului Rockefeller. Sursa fondurilor Asistenţei obşteşti o constituie cimitirele, adică donaţiile testamentare, ceea ce înseamnă bani cîştigaţi în mod necinstit. Donaţiile testamentare implică mărturisirea unor păcate vechi, precum şi perpetuarea deliberată a unui nou păcat, deoarece moştenitorii sînt păgubiţi din cauza dărniciei decedatului. Sub acest pretext trebuie oare Societatea de asistenţă să refuze donaţiile testamentare ?

Îngăduiţi-mi să continui. Domnul Rockefeller a fost deseori atacat în modul cel mai violent pentru că averea lui este pătată de noroiul respingător al matrapazlîcurilor lui, dovedite în faţa tribunalelor. Dar, domnilor, mă faceţi să rîd ! Nu există în întreg oraşul vostru vreun bogătaş care să nu comită în fiece an cîteva afaceri necurate şi toţi fac false jurăminte în această privinţă. Toţi sînt împotmoliţi în cîteva straturi de jurăminte false. Vîrîţi pînă-n gît în ele, ca într-o cămaşă de zale, ca să spun aşa. Dacă există vreunul care să facă excepţie de la această regulă, sînt dispus să-l cumpăr pentru colecţia mea ; aş plăti pentru el preţul unui ihtiozaur. Să nu spuneţi că în acest caz nu e vorba de o încălcare a legii, ci doar de o eludare a legii. Consolaţi-vă cu această gingaşă distincţie deocamdată, dacă doriţi, dar mai tîrziu, cînd veţi veni să sălăşluiţi la mine, vă voi arăta ceva care vă va interesa : un infern ticsit cu oameni care n-au făcut decît să eludeze legile ţării lor. Se întîmplă ca un hoţ curajos să nu vină în iad, dar cei care se mărginesc să eludeze legea, ăştia sînt totdeauna ai mei !

Să revenim la oile noastre. Aş vrea să ştiţi limpede că cei mai şmecheri bogătaşi donează mulţi bani Asistenţei : sînt bani pe care i-au sustras fiscului, ei reprezintă deci salariul

păcatului, de aceea banii aceştia îmi aparţin — şi în consecinţă eu sînt acela care umple casa de bani a Asistenţei...

Prin urmare, dacă darurile mele sînt acceptate, de ce oare să fie refuzate cele ale domnului Rockefeller, care nu e mai rău decît mine, orice-ar spune tribunalele ?

SATANA

DERVIŞUL ŞI STRĂINUL CÎRCOTAŞ

Dervişul : Trebuie să repet încă şi încă o dată că o faptă bună...

Străinul cîrcotaş : Pace ţie, om cu strîmte vederi ! Nu există pe lume *faptă* bună...

Dervişul : O ! Nelegiuit fără de ruşine...

Străinul cîrcotaş : Şi nu există nici fapte rele. Nu există decît *impulsuri* bune şi *impulsuri* rele, şi nimic altceva. Jumătate din rezultatele unei intenţii bune sînt rele, şi jumătate din rezultatele unei intenţii rele sînt bune. Nici un om nu este în stare să hotărască efectele şi nici să le distribuie cum vrea.

Dervişul : Şi atunci...

Străinul cîrcotaş : Atunci vei lăuda oamenii pentru bunele lor intenţii şi nu-i vei ocărî pentru rezultatele cele rele : vei ocărî oamenii pentru intenţiile lor rele şi nu-i vei lăuda pentru urmările cele bune.

Dervişul : O, nărăvitule, vrei să spui că...

Străinul cîrcotaş : Ascultă ce zice legea : din *fiecare* impuls, fie bun sau rău, pornesc două curente : unul purtător de sănătate, celălalt de otravă. De cînd

lumea, această lege a rămas neschimbată, şi pînă la sfîrşitul lumii nu se va schimba.

Dervişul : Îmi vine să te lovesc de moarte, în furia mea...

Străinul cîrcotaş : Sau să mă ucizi cu o licoare, care sperai să-mi dea viaţă şi puteri înnoite...

Dervişul : Bine, continuă...

Străinul cîrcotaş : În amîndouă cazurile, rezultatele sînt aceleaşi. Pentru tine — un nesfîrşit chin sufletesc, deci un efect rău ; iar pentru mine — linişte, odihnă, sfîrşitul suferinţelor, deci un efect bun. Trei inimi, cărora le sînt drag, s-ar frînge ; trei veri îndepărtaţi, oameni săraci, mi-ar moşteni averea şi s-ar bucura ; tu te-ai duce la închisoare, şi prietenii tăi s-ar întrista, în schimb smeritul tău ucenic întru preoţie ţi-ar lua locul, o dată cu mănoasele foloase ale vieţii tale, şi ar fi fericit. Şi socoţi oare că acestea ar fi toate lucrurile bune şi lucrurile rele, care izvorăsc din fapta bună sau rău intenţionată, ce mi-ar curma viaţa ? O, făptură fără chibzuinţă, fiinţă oarbă ! Urmările bune şi rele, care purced din orice act, oricît de neînsemnat, îşi continuă desfăşurarea din veac în veac, pururea şi în vecii vecilor, tîrîndu-se încet-încet în jurul globului, înrîurind generaţiile ce vin şi se duc pînă la sfîrşitul lumii, pînă la prăpădul cel din urmă !

Dervişul : Dacă, prin urmare, nu există faptă bună...

Străinul cîrcotaş : Păi, nu ţi-am spus că sînt intenţii bune şi intenţii rele, şi asta-i tot ? Efectele nu pot fi prevăzute. Ele sînt de amîndouă felurile, în toate cazurile. Asta-i legea. Ascultă un episod din istoria Far-Westului :

VOCI DIN UTAH[1]

I

Căpetenia albă către poporul său : Cîmpia aceasta întinsă a fost un deşert. Prin vrednicia noastră, binecuvîntată de Dumnezeu, am zăgăzuit fluviul şi am folosit apele pentru a preface pustiul în cîmpii vesele, ale căror roade îmbogăţesc şi fericesc mii de familii care au zăcut în foamete şi sărăcie. Ce nobilă şi binefăcătoare este civilizaţia !

II

Căpetenia pieilor roşii către poporul său : Cîmpia aceasta întinsă, unde preoţii spanioli i-au învăţat pe părinţii noştri cum să o facă roditoare, prin lucrări de irigaţie, a fost o cîmpie veselă, ale cărei roade au îmbogăţit şi fericit familiile noastre. Americanul cel alb a zăgăzuit fluviul nostru, a abătut apele noastre spre valea lui şi a prefăcut cîmpul nostru într-un pustiu. Din această pricină, murim de foame.

Dervişul : Văd, într-adevăr, că buna intenţie a adus în egală măsură şi efecte bune, şi efecte rele. Dar o regulă nu se poate întemeia pe un caz izolat. Mai încearcă.

Străinul cîrcotaş : Iartă-mă, toate cazurile o dovedesc. Columb a descoperit o lume nouă, şi prin aceasta a dat săracilor din Europa, sîrguitori, dar lipsiţi de pămînt, moşii, spaţiu de respirat în voie, belşug şi fericire...

---

[1] *Utah* este unul din statele vestice ale S.U.A., întemeiat de secta protestantă a mormonilor, care s-au stabilit mai întîi la Salt Lake City, astăzi capitala acestui stat.

Dervişul: Un efect bun.

Străinul cîrcotaş: Iar ei au vînat şi au hărţuit pe stăpînii de baştină ai pămîntului, i-au jefuit şi i-au sărăcit, i-au izgonit din case şi i-au nimicit pînă la ultimul vlăstar.

Dervişul: Un efect rău, într-adevăr!

Străinul cîrcotaş: Revoluţia franceză a adus jale în inimile şi casele a cinci milioane de familii, scăldînd ţara în sînge şi secătuind bogăţiile ţării, pe care a adus-o la o cumplită sărăcie.

Dervişul: Un efect rău.

Străinul cîrcotaş: Totuşi, toate libertăţile — atît de mari şi de preţioase — de care se bucură astăzi naţiunile continentului european sînt darul acelei revoluţii.

Dervişul: Un efect bun, recunosc.

Străinul cîrcotaş: În strădania noastră, bine intenţionată, de a ridica pe filipinezi la înălţimea noastră morală cu ajutorul carabinei am alunecat pe gheaţă şi am căzut la nivelul moralei lor.

Dervişul: Un efect foarte rău.

Străinul cîrcotaş: În schimb, am devenit o mare putere.

Dervişul: Dă-mi un răgaz. Trebuie să mă mai gîndesc asupra acestui punct. Continuă.

Străinul cîrcotaş: Cu ajutorul a trei sute de mii de soldaţi şi a opt sute de milioane de dolari, Anglia a reuşit să-şi atingă nobilul ei scop de a ridica pe burii recalcitranţi şi de a-i face mai buni, mai puri, mai fericiţi decît ar fi putut vreodată ajunge prin propriile lor mijloace.

Dervişul: Iată, fără îndoială, un rezultat foarte bun.

Străinul cîrcotaş: Atîta doar, că nu au mai rămas decît unsprezece buri în momentul de faţă.

Dervişul : După cît se pare, un rezultat rău, dar trebuie să mă mai gîndesc înainte de a mă pronunţa.

Străinul cîrcotaş : Să luăm un ultim exemplu. Cu cele mai bune intenţii, lucrează de optzeci de ani misionarii în China.

Dervişul : Rezultatul cel rău este că...

Străinul cîrcotaş : Aproape o sută de mii de chinezi şi-au însuşit civilizaţia noastră.

Dervişul : Iar rezultatul cel bun este că...

Străinul cîrcotaş : Prin mila lui Dumnezeu, patru sute de milioane au scăpat pînă acum de ea.

UN CHINEZ ÎN AMERICA

Nota autorului. În aceste scrisori nimic nu este născocit. Nu este nevoie de ajutorul fanteziei pentru a face atrăgătoare povestea unui chinez din ţara noastră. Faptele sînt de ajuns [1].

SCRISOAREA ÎNTÎI

Shanghai, 18...

Dragă Cing Fu ! Totul s-a aranjat. Părăsesc patria noastră umilă şi oprimată şi plutesc pe ocean, înspre

[1] În 1759, scriitorul englez Olliver Goldsmith a publicat o serie de scrisori satirice, în numele unui chinez care ar fi vizitat Anglia, în care critica moravurile de acolo. Twain se foloseşte de procedeul lui Goldsmith pentru a judeca stările sociale din Statele Unite.

țara bogată unde toți oamenii sînt egali și liberi și nimeni nu încalcă drepturile altuia. Plec în America ! O, cît de neprețuit este dreptul Americii de a se numi țara celor liberi și patria celor curajoși ! Noi toți ne îndreptăm cu dor gîndurile într-acolo și comparăm în minte lipsurile pe care le-am îndurat la noi în țară, cu bunăstarea care ne așteaptă în acest azil al fericirii. Știm cu cîtă bucurie a întîmpinat America pe germani și pe francezi și pe nenorociții de irlandezi flămînzi, cum le-a dăruit pîine, le-a dat de lucru și le-a asigurat libertatea și cît de recunoscători i-au fost ei. Știm de asemenea că America este gata să-și arate ospitalitatea și față de alte popoare asuprite, să ofere bogăția ei tuturor, fără a-i mai întreba de naționalitate, de confesiune sau de culoarea pielii. Și, fără a ni se mai spune, noi știm că nenorociții străini care au fost scăpați de împilare și foamete sînt dintre toți copiii ei cei mai dornici a ne primi cu brațele deschise, deoarece au suferit ei înșiși și știu ce înseamnă suferința. Și fiind ajutați cu mărinimie, doresc, la rîndul lor, să fie mărinimoși cu cei nenorociți și să dovedească astfel că mărinimia nu le-a fost arătată în zadar.

AH SONG-HI

SCRISOAREA A DOUA

Pe mare, 18...

Dragă Cing Fu ! Sîntem departe, în largul mării, în drum spre țara fericită a celor liberi și patria celor curajoși. În curînd vom ajunge acolo unde

toţi oamenii sînt egali şi unde nu se ştie ce este suferinţa.

Americanul cel bun, care m-a tocmit să plec cu dînsul în patria lui, are de gînd să-mi plătească doisprezece dolari pe lună, cogeamite simbrie! Asta înseamnă de douăzeci de ori mai mult decît cîştigam în China. Drumul mă costă însă mulţi bani. La drept vorbind, înseamnă o avere şi pesemne că va trebui să plătesc eu însumi totul, dar deocamdată stăpînul meu a plătit din banii lui şi cu mărinimie mi-a dat un termen lung ca să-i restitui în rate costul drumului. Trebuie să recunosc că nevastă-mea, fiu-meu şi cele două fiice au rămas la asociatul stăpînului meu, chezaşi pentru plata banilor, dar asta-i o simplă formalitate. Stăpînul m-a asigurat că ele nu vor fi vîndute, el fiind convins că am să-i plătesc la soroc banii datoraţi şi că în această privinţă s-a lăsat călăuzit de încrederea în om.

Am crezut că atunci cînd voi sosi în America voi avea doisprezece dolari, însă consulul american mi-a şi luat doi dolari pentru certificatul care-ţi dă dreptul de a călători pe vapor. Mi s-a spus că are dreptul de a lua doi dolari pentru un singur certificat de călătorie pe vapor, iar pe certificat se va trece numele tuturor călătorilor chinezi aflaţi pe bord. El însă a socotit cu cale să dea cîte-un certificat de călătorie fiecărui chinez în parte. Pe vapor mai călătoresc încă o mie trei sute de compatrioţi de-ai mei, şi în acest fel consulul bagă în buzunar două mii şase sute de dolari. Stăpînul meu mă asigură că guvernul de la Washington a aflat de această potlogărie şi că a fost aşa de indignat, încît a întreprins în Congres o acţiune energică pentru a

da acestei potlogării... vreau să spun perceperi de taxă, o formă legală. Întrucît însă proiectul de lege nu a trecut, consulul este nevoit a-şi percepe taxa în mod ilegal, pînă cînd noul Congres o va legifera. O ţară mărinimoasă, unde nu este loc pentru abuzuri şi vicii ! Noi ne aflăm în acea parte a vaporului în care de obicei sînt îngrămădiţi compatrioţii noştri. Aceasta este aşa-numita clasă a treia. Stăpînul zice că ne este pusă la dispoziţie pentru că aici sîntem la adăpost de orice schimbare a temperaturii şi de influenţa vătămătoare a curentului. Iată încă o dovadă a înduioşătoarei griji pe care americanii o arată unor străini năpăstuiţi. Ce-i drept, încăperea este cam ticsită ! Ne este cald şi stăm îndesaţi unul într-altul. Totuşi, nu încape nici o îndoială că toate acestea sînt spre folosul nostru.

Ieri compatrioţii noştri s-au luat la harţă. Pe loc, căpitanul a împroşcat mulţimea cu un şuvoi de aburi fierbinţi şi a opărit mai mult sau mai puţin aproape o sută de oameni. Pielea atîrna ca nişte zdrenţe pe nenorociţii de ei ! Ce de ţipete, ce învălmăşeală ! Alte zeci de oameni care scăpaseră de aburul fierbinte au fost stîlciţi rău în învălmăşeală. Noi însă nu ne-am plîns. Stăpînul mi-a spus că pe mare întotdeauna se procedează aşa în caz de ceartă între pasageri şi că în cabinele unde călătoresc americanii se trimite abur fierbinte la fiecare două-trei zile.

Felicită-mă, Cing Fu ! Mai sînt numai zece zile, şi voi păşi pe pămîntul american, unde voi fi primit de poporul său mărinimos, îmi voi îndrepta spinarea şi voi ajunge om liber între oameni liberi.

AH SONG-HI

SCRISOAREA A TREIA

San Francisco, 18...

Dragă Cing Fu ! Am păşit triumfător pe ţărm. Aş fi vrut să joc, să trag nişte chiote, să cînt ; să binecuvîntez pămîntul slăvit al ţării celor liberi şi al patriei celor curajoşi. N-am apucat însă a face doi paşi, cînd un om în uniformă cenuşie mi-a dat un ghiont zdravăn în spate şi mi-a zis să fiu mai atent — aşa mi-a tălmăcit stăpînul cuvintele lui. M-am dat la o parte, însă un alt om, îmbrăcat la fel, m-a lovit cu un baston scurt şi tot aşa m-a sfătuit să fiu mai atent. Cînd am vrut să apuc capătul prăjinii, de care atîrna coşul cu lucrurile mele şi ale lui Hong Wo. un al treilea domn în uniformă m-a pocnit cu bastonul, vrînd să-mi spună că nu trebuie să procedez aşa, şi apoi mi-a dat un ghiont ca să mă încredinţeze că-i mulţumit de purtarea mea ascultătoare. A mai apărut un domn, care a răscolit lucrurile noastre şi le-a răsturnat pe pavajul murdar al cheiului. Apoi, împreună cu ajutorul lui, ne-a percheziţionat cu toată grija. Au găsit un pacheţel cu opiu cusut în partea îndoită a cozii lui Hong Wo. Luînd opiul, l-au arestat pe Hong Wo şi l-au predat unui alt funcţionar, care l-a luat cu el. Apoi au confiscat bagajul lui Hong Wo, din pricina acestei încălcări a legii. Cum însă lucrurile lui Hong Wo fuseseră amestecate în timpul percheziţiei cu ale mele, le-au luat toate. Le-am spus că i-aş putea ajuta să aleagă lucrurile mele, dar ei m-au lovit din nou, exprimîndu-şi dorinţa să-mi bag minţile-n cap.

Aşa se face că mi-am pierdut lucrurile şi prietenul. I-am spus apoi stăpînului că dacă n-are nimic

împotrivă şi n-are nevoie de ajutorul meu, tare aş dori să mă plimb puţin ca să văd oraşul. N-am vrut să-i arăt că sînt cam amărît de chipul în care am fost întîmpinat în marele azil al celor obidiţi, şi de aceea zîmbeam şi mă străduiam să vorbesc cu voie bună. El însă mi-a zis :

— Aşteaptă puţin. Trebuie să te vaccinezi ca să nu capeţi vărsat.

Auzindu-l, am zîmbit şi i-am răspuns că am fost bolnav de vărsat — lucru de care se putea convinge oricine privind ciupiturile de pe obrazul meu — şi de aceea nu-i nevoie să mai fac ceea ce numeşte el vaccin. El însă mi-a răspuns că aşa este legea şi că nu se poate să te dai înlături de la vaccinare.

— Doctorul n-are să te lase nevaccinat, zise el, deoarece el vaccinează contra vărsatului, conform legii în vigoare, pe toţi chinezii care sosesc aici, luînd pentru asta zece dolari de cap. Fii liniştit, nici un doctor nu va pierde cîştigul numai pentru că un chinez a făcut prostia să se îmbolnăvească de vărsat la el în patrie.

Aşa că medicul, venind, şi-a făcut datoria şi mi-a luat ultimii bani — zece dolari, preţul a doi ani de muncă şi de chiverniseală. O, dacă făuritorii acestei legi ar şti că în acest oraş trăiesc o mulţime de doctori care ar fi făcut cu bucurie vaccinul pentru un dolar sau pentru un dolar şi jumătate, desigur că n-ar fi cerut niciodată o plată atît de mare de la un biet irlandez, italian sau chinez lipsit de apărare, care a fugit în ţara făgăduinţei pentru a scăpa de foame şi nevoi.

AH SONG-HI

SCRISOAREA A PATRA

San Francisco, 18...

Dragă Cing Fu ! Mă aflu de aproape o lună aici. Încep cîte puţin să înţeleg limba localnicilor. Stăpînul nostru a dat greş în socotelile lui de a ne închiria la plantaţiile din îndepărtatele regiuni răsăritene ale ţării ! De aceea, ne-a lăsat liberi, obligîndu-ne numai să-i plătim banii cheltuiţi cu venirea încoace. Trebuie să-i dăm îndărăt din primul nostru cîştig. Zice că i se cuvin cîte şaizeci de dolari din partea fiecăruia.

Aşa se face că la două săptămîni după sosirea noastră aici am ajuns liberi. Pînă atunci am trăit în aşteptare, în nişte căsuţe, înghesuiţi ca vai de lume şi ţinuţi sub cheie. M-am dus să-mi caut de lucru. A trebuit să păşesc singur în viaţă într-o ţară străină, fără un prieten, fără un ban în buzunar. Haina de pe mine era singura-mi avere, şi singurul lucru cu care mă puteam făli era sănătatea pe care o am. Scăpasem de chinuitoarea teamă că cineva mi-ar putea fura lucrurile în lipsa mea. Nu, n-am dreptate. Am uitat că mă aflu într-o situaţie vădit superioară faţă de săracii din alte ţări — sînt, mă rog, în America ! Mă aflu în refugiul hărăzit de cer celor umili şi asupriţi.

Mă împăcasem cu acest gînd mîngîietor, cînd, într-o zi, cîţiva tineri au asmuţit împotriva mea un afurisit de cîine. Am încercat să mă apăr, dar degeaba. M-am refugiat repede în cerdacul unei case, dar uşa casei era închisă, aşa că am rămas la voia dulăului. Cîinele a sărit la mine şi m-a apucat de gît, m-a muşcat de obraz, apoi de mîini şi de picioare. Am strigat după ajutor, dar tinerii aceia

rîdeau mai departe, fără să le pese. Doi oameni în uniforme cenuşii (aici le zice polismeni) s-au uitat o clipă la mine şi şi-au văzut de drum, tacticoşi. Unul dintre trecători i-a oprit însă şi i-a întors din drum, spunîndu-le că este o ruşine să mă lase pradă cîinelui. Atunci polismenii au gonit cu bastoanele lor scurte dulăul. A fost o mare fericire pentru mine, căci eram plin de sînge, iar hainele se făcuseră ferfeniţă.

Atunci trecătorul, care adusese îndărăt polismenii, îi întrebă pe tinerii aceia de ce se purtaseră atît de neomenos cu mine. Ei însă îi cerură să nu se amestece unde nu-i fierbe oala. „Diavolii ăştia de chinezi vin în America să smulgă pîinea de la gura albilor cumsecade, ziseră ei, iar cînd ne străduim să apărăm drepturile noastre legitime, se mai găsesc oameni care scornesc pe seama asta tot felul de istorii."

După care au început să-l ameninţe pe binefăcătorul meu, şi, deoarece mulţimea care se strînsese ţinea cu ei, omul a trebuit să-şi ia tălpăşiţa, petrecut de ocările celorlalţi. Atunci polismenii mi-au zis că sînt arestat şi trebuie să merg cu ei. Am întrebat pe unul de ce sînt arestat, dar m-a lovit cu bastonul şi mi-a poruncit să-mi „ţin gura". M-au dus printr-un gang, însoţit de mulţimea de gură-cască şi de golani care mă copleşeau cu ocările şi batjocura. Am ajuns într-o încăpere a închisorii, pardosită cu piatră. În lungul unui perete se întindea un şir de celule mari, cu grilaje de fier în loc de uşi. Domnul care şedea la masă a început să scrie ceva despre mine. Unul dintre polismeni i-a raportat :

— Chinezul ăsta e învinuit de violarea liniştii publice.

Am încercat să spun ceva pentru a mă dezvinovăţi, însă domnul care scria mi-a zis :

— Tăcere ! Lasă-te de trăncăneala asta prostească ! De data asta obrăznicia n-are să-ţi mai fie de nici un folos. Potoleşte-te, prietene, sau te potolim noi ! Spune, cum te numeşti ?

— Ah Song-hi.

— Dar pînă acum cum te numeai ?

I-am spus că nu înţeleg. Atunci mi-a zis că vrea să ştie numele meu adevărat, pentru că nu se îndoieşte o clipă că mi l-am schimbat, după ce am fost prins ultima oară furînd găini. Au rîs multă vreme de gluma asta. Apoi m-au percheziţionat şi, firește, n-au găsit nimic. Asta i-a supărat foarte mult şi m-au întrebat cine va depune pentru mine cauţiune şi va plăti amenda. După ce mi-au lămurit ce înseamnă toate astea, le-am răspuns că nu săvîrşisem, după părerea mea, nici un rău şi de aceea nu înţeleg de ce trebuie să se depună pentru mine vreo cauţiune sau să se plătească vreo amendă. La care mi-au răspuns cu cîteva ghionturi şi m-au sfătuit să mă port cuviincios. Eu am protestat, spunîndu-le că nu aveam de loc intenţia de a fi necuviincios. Atunci, unul dintre ei m-a luat deoparte şi mi-a zis :

— Ascultă, Johnny, lasă şiretlicurile ! Noi sîntem oameni de afaceri. Scoate colo cinci dolari, şi scapi de orice neplăceri. Mai ieftin nu se poate. Spune, ce prieteni ai în oraş ?

Le-am răspuns că în America n-am nici măcar un singur prieten, că sînt străin, locuinţa mi-e foarte departe şi că sînt foarte sărac. Şi m-am adresat lor cu rugămintea să-mi dea drumul.

Atunci polismanul m-a înhăţat de guler, m-a scuturat din răsputeri, m-a tîrît prin curtea în-

chisorii şi a deschis cu cheia una din uşile cu gratii. Cu o izbitură de picior, m-a împins în celulă.

— Ai să putrezeşti aici, veneticule, mi-a zis el, pînă ai să înţelegi că în America nu-i loc pentru oameni de teapa ta !

AH SONG-HI

O SCRISOARE PE ADRESA PĂMÎNTULUI

Oficiul îngerului arhivar-şef
Departamentul petiţiilor, 20 ianuarie

D-lui Abner Scofield
angrosist de cărbuni
Buffalo, statul New York

Am onoarea, prin procură, să vă informez că recenta dumneavoastră danie plină de abnegaţie a fost înregistrată pe o filă a cărţii intitulate FAPTE DE AUR ALE OAMENILOR, distincţie nu numai extraordinară, ci chiar unică, după cum sînt împuternicit să remarc.

În ceea ce priveşte rugăciunile dumneavoastră pentru săptămîna încheiată la 19 curent, am onoarea să vă comunic următoarele :

1) Rugăciunea privitoare la vremea aspră de care aveţi nevoie pentru a scumpi cărbunii cu 15 cenţi per tonă *se aprobă.*

2) Rugăciunea privitoare la un aflux de lucrători necesar pentru a reduce salariile cu 10 la sută *se aprobă.*

3) Rugăciunea privitoare la prăbuşirea preţurilor de desfacere a cărbunilor moi vînduţi de concurenţă *se aprobă.*

4) Rugăciunea privitoare la oropsirea individului sau a familiei individului care a deschis în localitatea Rochester un depozit rival de desfacere cu amănuntul a cărbunilor *se aprobă* după cum urmează : difterie — două cazuri, dintre care unul mortal ; scarlatină — un caz, avînd ca urmare surzenia şi imbecilitatea. NOTA : rugăciunea ar fi trebuit îndreptată împotriva şefilor acestui subaltern, de la firma New York Central R. R. Co.

5) Rugăciunea privitoare la deportarea în Hades[1] a numeroaselor persoane ce vă asaltează zilnic cu cereri de serviciu sau de diverse favoruri a fost luată în studiu, urmînd a fi rezolvată ulterior printr-o soluţie de compromis, întrucît cererea dumneavoastră pare a se contrazice cu o alta, formulată la aceeaşi dată şi pe care o vom cita ceva mai încolo.

6) Rugăciunea prin care cereţi o moarte violentă pentru vecinul vinovat de a fi zvîrlit cu o cărămidă în cotoiul familiei dumneavoastră, surprins de pomenita cărămidă tocmai în exerciţiul serenadei lui nocturne, a fost luată în studiu, urmînd a fi rezolvată printr-o soluţie de compromis, întrucît această cerere este în contradicţie cu o alta, care poartă aceeaşi dată şi pe care o vom cita ceva mai departe.

7) Rugăciunea privitoare la „afurisirea" misionarilor, a fost luată în studiu, ca şi cea de mai sus.

8) Rugăciunea prin care cereţi sporirea profitului pe luna ianuarie la suma de 45.000 dolari faţă de 22.230 dolari în decembrie, precum şi permanentizarea unui spor lunar „satisfăcător pentru dumneavoastră", *se aprobă*, dar remarca din urmă a fost primită cu rezerve.

9) Rugăciunea privitoare la un ciclon, menit să distrugă instalaţiile şi să inunde mina societăţii North Pennsylvania.

---

[1] În mitologia greacă : lumea morţilor, concepută fie ca o întunecată şi tristă împărăţie subpămînteană sau ca o insulă îndepărtată dincolo de Oceanul Atlantic.

Nota bene : ciclonurile nu sînt disponibile, nefiind păstrate în depozitele noastre pe vreme de iarnă. Se poate livra, la cerere, un gaz de mină cu efecte garantate.

Cererile de mai sus au fost examinate cu o atenție deosebită, avînd în vedere importanța lor. Celelalte 298 de cereri susceptibile de a fi încadrate în rubrica *Providențe speciale, Anexa A,* pe săptămîna încheiată în ziua de 19 curent, au fost aprobate în bloc, cu o singură modificare, și anume, că moartea subită cerută pentru 32 de persoane se înlocuiește cu o boală incurabilă la trei dintre ele.

Aceasta completează borderoul săptămînal al petițiilor denumite de oficiul nostru prin termenul tehnic de Rugăciuni secrete ale inimii și care, dintr-un motiv de la sine înțeles, se bucură întotdeauna, cu prioritate, de atenția noastră specială.

Celelalte cereri cuprinse în borderoul săptămînal intră în categoria așa-numitelor Rugăciuni publice, categorie în care trecem rugăciunile rostite la întrunirile religioase, la școala de duminică, la ora de religie, în cadrul familiei etc. Aceste rugăciuni prezintă o valoare în raport cu creștinul care le rostește ; potrivit regulilor stabilite de acest oficiu, creștinii se împart în două mari categorii, și anume : 1) creștini practicanți și 2) creștini de profesie. Aceștia din urmă, la rîndul lor, se împart în subcategorii, purtînd indicația mărimii, speciei și familiei respective ; finalmente, se indică poziția lor, măsurată în carate, minima fiind 1, iar maxima 1.000.

În bilanțul pe trimestrul încheiat la 31 decembrie 1847, situația dumneavoastră se caracterizează prin următoarele date :

Categoria mare : creștin practicant.

Mărimea : un sfert din maximum.

Specia : umană-spirituală.

Familia : Litera A din familia celor aleși, contingentul nr. 16.

Poziția : 322 carate.

În bilanțul trimestrial pe care-l încheiem chiar acum — adică peste 40 de ani terestri — situația dumneavoastră se caracterizează prin următoarele date :

Categoria mare : creștin de profesie.

Mărimea : șase sutimi din maximum.

Specia : umană-animală.

Familia : Litera W din familia celor aleși, contingentul nr. 1547.

Poziția : trei carate.

Am onoarea să vă atrag atenția asupra faptului că prezentați simptome de deteriorare.

Continuîndu-ne darea de seamă asupra rugăciunilor dumneavoastră publice, observăm în treacăt că, pentru a-i încuraja pe creștinii din categoria căreia îi aparțineți și din categoriile similare, oficiul nostru obișnuiește să le acorde multe lucruri tăgăduite creștinilor dintr-o categorie superioară, ceea ce se datorește în parte și faptului că aceștia nici nu le solicită.

Rugăciunea prin care cereați o climă mai blîndă, pentru a ușura nevoile celor săraci și despuiați, *se respinge*, întrucît a fost rostită la o întrunire religioasă și este în contradicție cu cererea de la punctul I al prezentului raport. Potrivit unei reguli stricte stabilite de oficiul nostru, anumite rugăciuni publice ale creștinilor de profesie nu pot avea întîietate asupra rugăciunilor lor secrete.

Rugăciunea prin care cereați vremuri mai bune și hrană mai substanțială „pentru truditorul cu palmele bătătorite, a cărui răbdătoare și istovitoare strădanie asigură viața plăcută și confortul celor mai norocoși decît dînsul, dîndu-i astfel dreptul la o protecție eficace și vigilentă împotriva nedreptăților și silniciilor ce-l pîndesc din partea avariției acaparatoare, precum și dreptul la recunoștința fierbinte a inimilor noastre", această rugăciune rostită la o întrunire religioasă *se respinge*, întrucît se contrazice cu rugăciunea secretă de la punctul 2.

Rugăciunea prin care cereați ca „Dumnezeu să-i ajute pe cei ce se ridică în calea privilegiilor noastre, căci jurăm cu

mîna pe inimă că bunăstarea lor şi a familiilor lor ne face fericiţi şi ne bucură pe deplin sufletul", această rugăciune, rostită la o întrunire religioasă, *se respinge*, întrucît este în contradicţie cu rugăciunile secrete de la punctele 3 şi 4.

„O, fie ca nimeni să nu ispăşească în chinurile pierzaniei ca urmare a vorbelor sau faptelor noastre!" Această rugăciune, rostită în sînul familiei, a fost primită cu 15 minute înaintea rugăciunii secrete de la punctul 5, pe care o contrazice flagrant. Vi se propune să retractaţi una din aceste două rugăciuni, sau să le modificaţi pe amîndouă.

„Să fim mărinimoşi cu toţi cei care-ar putea să ne căşuneze vreun rău, nouă sau bunurilor noastre!" Această rugăciune, rostită în sînul familiei, se referă implicit şi la individul care-a zvîrlit cu cărămizi în cotoi; ea a fost primită cu cîteva minute înaintea rugăciunii secrete de la punctul 6. Ori modificaţi-o, ori corectaţi discrepanţa.

„Fie ca nobila cauză a misionarilor, cea mai preţioasă muncă încredinţată vreodată mîinilor omeneşti, să se răspîndească şi să propăşească fără nici o limită sau opreliştе în toate ţările păgîne care încă mai trăiesc într-o beznă spirituală ce nu ne face deloc cinste." Această rugăciune, rostită la întîmplare în cadrul Consiliului American, a fost primită cu aproximativ o jumătate de zi înaintea rugăciunii secrete de la punctul 7. Oficiul nostru nu pune preţ pe munca misionarilor şi n-are nici o legătură cu Consiliul American. Am dori să împlinim una din cele două rugăciuni, dar nu le putem împlini pe amîndouă. Vi se propune să retractaţi rugăciunea rostită în cadrul Consiliului American.

Oficiul nostru doreşte să vă atragă încă o dată atenţia asupra observaţiei dumneavoastră adăugate la punctul 8. E o glumă proastă!

Dintre cele 464 doleanţe formulate în rugăciunile dumneavoastră publice pe săptămîna în curs şi încă nespecificate în raportul nostru, *se aprobă* două, toate celelalte fiind respinse. Se aprobă: 1) „ca norii să-şi îndeplinească mai departe menirea; 2) tot astfel şi soarele". Oricum, aceasta a fost şi vrerea

dumnezeirii : vă va face desigur plăcere să aflaţi că nu aţi contrazis-o cu nimic. Dintre cele 462 de doleanţe refuzate, 61 au fost formulate la o şcoală de duminică. În legătură cu aceasta, sînt nevoit să vă reamintesc încă o dată că nu îndeplinim nici un fel de rugăciuni tip „şcoală de duminică", rostite de creştinii de profesie din categoria cunoscută oficiului nostru sub denumirea tehnică John Wanamaker[1]. Le înregistrăm la rubrica „Vorbe goale", iar aceste vorbe figurează la activul respectivului creştin în măsura în care ele reprezintă anumite performanţe, circumscrise în timp : pentru a marca vreun rezultat, se cere un minimum de 3.000 de vorbe pe sfert de minut ; 4.200 din cele 5.000 posibile reprezintă, după părerea experţilor, o performanţă destul de obişnuită în şcolile de duminică şi contează cît două imnuri plus un bucheţel oferit de nişte domnişoare unui asasin, chiar în celula lui, în dimineaţa execuţiei.

Celelalte 401 doleanţe formulate de dumneavoastră sînt vorbe aruncate în vînt. Asemenea vorbe, noi le colecţionăm cu scopul de a le folosi la confecţionarea vînturilor menite să întîrzie corăbiile unor păcătoşi, dar din nefericire e nevoie de atît de multe vorbe dintr-acestea pentru a face vreo impresie, încît le folosim foarte rar.

Aş dori să adaug cîteva cuvinte cu titlu personal. Cînd anumite persoane săvîrşesc o faptă apreciabilă, noi o preţuim de o mie de ori mai mult decît preţuim fapta unui om superior — deoarece ţinem seama de efortul depus. În această privinţă, dumneavoastră vă situaţi cu mult deasupra categoriei din care faceţi parte, deoarece aţi făcut unele sacrificii care depăşesc simţitor ceea ce se putea aştepta din partea dumneavoastră. Cu ani în urmă, cînd aveaţi un capital de numai 100.000 dolari şi cînd i-aţi trimis doi dolari verişoarei dumneavoastră, rămasă văduvă, drept răspuns la cererea ei de

[1] John Wanamaker (1838—1922), mare negustor american, proprietarul reţelei de magazine John Wanamaker & Co., şi-a legat numele de o seamă de acţiuni filantropice.

ajutor, mulţi dintre noi, cei din ceruri, n-am putut crede că-i adevărat ; şi mai mulţi au fost de părere că pînă şi cei doi dolari erau falşi. Caracterul dumneavoastră a crescut cu cîteva trepte în ochii noştri cînd s-a dovedit că aceste bănuieli erau nefondate. Cu un an sau doi mai tîrziu, cînd aţi trimis patru dolari bietei femei, drept răspuns la un alt apel al ei, toată lumea a crezut în autenticitatea acestui gest, despre care s-a vorbit zile în şir. Cu doi ani mai tîrziu, cînd mezinul văduvei a murit, i-aţi trimis, tot la cerere, şase dolari — gest care v-a statornicit bunul renume. Toată lumea din cer spunea : „Aţi auzit ce-a făcut Abner ?“ — căci aşa vi se spune pe-aici, din simpatie. Donaţiile din ce în ce mai mari făcute de dumneavoastră o dată la doi sau la trei ani v-au menţinut numele pe toate buzele, păstrîndu-l cald în toate inimile. Întreg cerul vă urmăreşte duminicile din ochi, cînd vă duceţi la biserică în frumoasa dumneavoastră caleaşcă. Iar cînd vă retrageţi mîna din cutia milelor, strigătele noastre frenetice se aud şi sub zidurile înroşite ale depărtatului Hades : „Încă un gologan de la Abner !“

Dar punctul culminant a fost atins acum cîteva zile, cînd văduva v-a scris că dac-ar avea cincizeci de dolari ca să plece, împreună cu cei doi copii ce i-au mai rămas, într-un sat îndepărtat ar putea căpăta acolo un post de învăţătoare ; dumneavoastră v-aţi calculat profitul net scos în ultima lună din cele trei mine pe care le posedaţi — 22.230 de dolari — aţi adăugat la această sumă profitul sigur pe luna în curs — 45.000 de dolari (convins că s-ar putea transforma în 50.000), apoi aţi lăsat din mînă tocul şi registrul de socoteli şi v-aţi dus să-i trimiteţi prin poştă văduvei *cincisprezece dolari întregi !* O, suflet generos ! Binecuvînteze-vă cerul în vecii vecilor ! Nici un ochi n-a rămas uscat în împărăţia cerurilor. Şi în toiul strîngerilor de mîini, îmbrăţişărilor şi complimentelor, de pe strălucitorul munte suprem a fost rostită cu glas de tunet hotărîrea că această faptă a dumneavoastră, care întrece toate sacrificiile cunoscute în istoria oamenilor şi în cea a îngerilor deopotrivă, se cuvine să fie înregistrată pe o

filă aparte, deoarece efortul pe care l-aţi făcut a fost mai greu şi mai amarnic decît acela a zece mii de martiri hotăriţi să-şi dea viaţa pe rug. Iar noi toţi am spus: „Ce înseamnă pentru un suflet nobil, sau chiar pentru zece mii de suflete nobile, să-şi dea viaţa? E o nimica toată în comparaţie cu dania de cincisprezece dolari făcută de cel mai meschin şi mai lacom om alb care-a trăit vreodată pe pămînt!"

Şi aşa şi este. Cu ochii şiroind de lacrimi, patriarhul Avram şi-a golit sînul, lipind pe locul ştiut o preaelocventă pancartă: „REZERVAT". Iar Petre a zis, plîngînd: „Să fie primit cu un alai de torţe, cînd soseşte". Tot cerul era fericit, ştiind că veţi veni acolo. Şi iadul la fel.

(semnat prin procură)
INGERUL ARHIVAR-ŞEF
(ştampila)

A FOST OARE LUMEA FĂCUTĂ ANUME PENTRU OM?

„Reînvierea de către Alfred Russell Wallace a teoriei potrivit căreia pămîntul nostru se află în centrul universului stelar şi este singura planetă locuibilă a trezit un uriaş interes în întreaga lume." *Literary Digest.*

„În ceea ce ne priveşte, noi sîntem pe deplin convinşi că omul, deşi trăieşte pe acest mărunt glob terestru, este prin esenţa şi prin posibilităţile lui cea mai sublimă fiinţă dintre cele nedumnezeieşti — încîntarea şi dragostea de căpetenie a Domnului." *Chicago Interior* (ziar prezbiterian).

Am rămas, pare-se, singurul savant şi teolog care nu şi-a exprimat încă punctul de vedere în importanta

problemă dacă lumea a fost sau nu creată anume pentru om. Simt că a sosit momentul să mă pronunţ.

Sînt aproape de aceeaşi părere cu ceilalţi. Ei cred că lumea a fost creată anume pentru om, iar eu cred cam tot aşa ; ei cred că există dovezi, îndeosebi astronomice, că lumea a fost creată anume pentru om, iar eu cred că există doar mărturii, nu însă şi dovezi în acest sens. E încă prea devreme pentru pronunţarea verdictului : mărturiile n-au fost totalizate pînă acum. Cînd ele vor fi însumate, cred că vor arăta că lumea a fost într-adevăr creată anume pentru om ; dar n-are nici un rost să ne grăbim, trebuie să aşteptăm cu răbdare pînă vom cunoaşte rezultatul total.

În stadiul la care am ajuns, astronomia este de partea noastră. Domnul Wallace [1] a demonstrat limpede acest lucru. El a demonstrat de fapt două lucruri : că lumea a fost creată pentru om şi că universul a fost creat pentru această lume — aşa, ca s-o înfrumuseţeze. Din punct de vedere astronomic, problema e, deci, rezolvată şi nimeni nu mai poate contesta soluţia găsită.

Ajungem acum la aspectul geologic al problemei, aspect asupra căruia mărturiile n-au fost încă totalizate ; ele continuă să sosească mereu, zi de zi, oră de oră, fără încetare, dar firesţe că sosesc cu o precauţie şi o încetineală geologice, astfel încît nu trebuie să ne pierdem răbdarea şi firea, ci, dimpotrivă, trebuie să ne păstrăm calmul şi să aşteptăm. Pierderea calmului n-ar putea zori geologia ; nimic nu poate zori geologia.

Pregătirea unei lumi pentru oameni e o treabă de lungă durată, ea nu poate fi făcută într-o singură zi. Unii savanţi de frunte, studiind cu atenţie mărturiile

---

[1] *Alfred Russel Wallace* (1823—1913), naturalist englez.

furnizate de geologie, au ajuns la convingerea că lumea noastră e colosal de bătrînă, şi se prea poate să aibă dreptate, deşi Lordul Kelvin [1] e de altă părere. Dumnealui are un punct de vedere prudent, conservator, de teamă să nu greşească ; şi anume, e convins că lumea nu-i chiar atît de bătrînă cum o cred ceilalţi. Întrucît Lordul Kelvin e cea mai înaltă autoritate ştiinţifică în viaţă, socot că trebuie să ne supunem lui şi să-i acceptăm punctul de vedere. Domnia-sa nu admite că lumea ar putea avea mai mult decît o sută de milioane de ani ; cel mult atîţia, dar nu mai mulţi. Lyell [2] considera că specia noastră a fost introdusă în lume acum vreo 31.000 de ani ; Herbert Spencer [3] socotea că acum 32.000 de ani. Lordul Kelvin e de acord cu Spencer.

Foarte bine ! Potrivit acestor cifre, i-au trebuit Creatorului 99.968.000 de ani ca să pregătească lumea pentru om, fapt pe deplin explicabil dacă ne gîndim la nerăbdarea Lui de a-l vedea şi de a-l admira pe om. Dar o întreprindere atît de vastă cată să fie condusă cu băgare de seamă, cu trudă şi în mod logic. S-a prevăzut, deci, că omul va trebui să aibă la îndemînă stridii. Drept care, cea dintîi pregătire a fost făcută pentru crearea stridiei. Numai că o stridie nu se poate confecţiona aşa, dintr-o bucată, ci trebuie mai întîi să-i faci un strămoş. Iar treaba asta

[1] William Thomson Kelvin (1824—1907), matematician şi fizician englez.

[2] Charles Lyell (1797—1875), geolog englez.

[3] Herbert Spencer (1820—1903), filozof şi sociolog reacţionar englez, agnostic militant, care afirmă imposibilitatea cunoaşterii esenţei lucrurilor, creatorul teoriei organiciste a societăţii, conform căreia în societatea capitalistă relaţiile dintre clase au un caracter firesc şi etern ; apologet al superiorităţii biologice a unor anumite rase şi în special a rasei anglo-saxone.

nu se poate face într-o singură zi. Trebuie să creezi o sumedenie de nevertebrate mai întîi — belemniţi, trilobiţi, iebusiţi, amaleciţi, şi alte asemenea caracude — şi să le pui la saramură într-o mare primitivă, iar apoi să aştepţi să vezi ce se-ntîmplă. Unele dintre ele — bunăoară belemniţii, amoniţii şi cei de-o seamă cu ei — au să te dezamăgească, nereuşind să se înfiripe şi stingîndu-se treptat în decursul unei experienţe eşalonate pe o perioadă de 19 milioane de ani ; dar nu va fi totul pierdut, deoarece amaleciţii îşi vor găsi la un moment dat făgaşul ; din ei se vor dezvolta treptat encriniţii, afurisiţii şi alte asemenea fiinţe, pe măsură ce erele se vor tîrî în marşul lor măreţ, iar perioadele arhaică şi cambriană îşi vor grămădi semeţele stînci în mările primare ; în cele din urmă, prima mare etapă în pregătirea lumii pentru om se va fi încheiat prin apariţia stridiei. O stridie n-are mult mai mult discernămînt decît un savant, astfel încît e aproape sigur că stridia originară va fi ajuns la concluzia că cei 19.000.000 de ani s-au scurs anume pentru a o pregăti pe dumneaei ; zi-i stridie, şi pace, căci numitul animal este cel mai îngîmfat dintre dobitoace, cu excepţia omului. Şi în orice caz, stridia aceea originară n-avea cum să ştie, la ora respectivă, că era un simplu detaliu într-o schemă, la care aveau să se adauge multe alte detalii.

Stridia fiind creată, următorul lucru care trebuia să fie asigurat în cadrul pregătirilor pentru apariţia omului în lume era peştele. Peştele şi, bineînţeles, cărbunii pe care trebuia fript. Drept care, au fost inaugurate străvechile mări silurice, menite să slujească drept loc de prăsilă pentru peşti ; în acelaşi timp a început marea operă de construcţie a străvechilor Munţi Roşii, înalţi de optzeci de mii de picioare şi meniţi să slujească drept frigider pentru

fosilele peştilor. Era o măsură indispensabilă, deoarece şi în cazul lor aveau să se înregistreze eşecuri nenumărate şi milioane de specii dispărute, astfel încît revenea mult mai ieftin şi era mult mai convenabilă conservarea lor prin frig între pereţii de stîncă decît înşirarea lor într-un registru de socoteli. O treabă ca stratificarea cărbunelui şi ca înălţarea pereţilor perpendiculari ai Munţilor Roşii nu se poate face cît ai bate din palme ; ea a luat vreo douăzeci de milioane de ani. În primul rînd, un strat de cărbune se construieşte anevoie, încet de tot şi cu multă bătaie de cap. Trebuie să plantezi păduri uriaşe, de ferigi, de trestii şi de alte asemenea lucruri, într-o regiune mlăştinoasă ; pe urmă, trebuie să le scufunzi şi să le laşi să putrezească ; după aceea, trebuie să abaţi asupră-le o mulţime de torenţi, pentru ca să le-ngropi sub un sediment gros de cîteva picioare, sediment care trebuie să aibă suficient timp ca să se întărească şi să se prefacă în stîncă ; pe urmă, trebuie să plantezi deasupra acestui strat o altă pădure, s-o scufunzi şi pe ea şi s-o îngropi sub un sediment care să se-ntărească ; după aceea, încă o pădure şi încă un rînd de stînci, şi uite-aşa mereu, strat după strat, pe o adîncime de trei mile. Zău că-i o treabă plicticos de înceată să clădeşti un strat de cărbune ! Şi să-l clădeşti bine, nu aşa, oricum. Ei, şi milioanele de ani se tîrăsc mai departe. Între timp, peştii zac şi colcăie în zeama lor, să-ţi vie rău, nu alta ! — pînă cînd din stridia iniţială obţii, să zicem, zece mii de soiuri de peşti, deşi, dacă stai să te gîndeşti, n-ai obţinut decît nişte fosile, nişte hoituri ! Nimic n-a rămas în viaţă şi în putere, afară de doi-trei ganoizi şi poate o jumătate de duzină de asteroizi. Nici măcar pisicile nu ţi-ar mînca aşa ceva.

Dar n-are-a face. Mai e încă destulă vreme pentru ca peştii ăştia să se dezvolte şi să devină gustoşi, înainte de apariţia omului menit să-i mănînce. Pînă şi-un ganoid e în stare să capete oarecare gust dacă-i dai un răgaz de şaizeci de milioane de ani, fără întrerupere.

Ajungîndu-se la limita de timp a paleozoicului, a fost nevoie, pentru inaugurarea etapei următoare în pregătirea lumii pentru om, să se treacă la era mezozoică şi să se creeze niscaiva reptile. Căci omul avea nevoie de reptile. Nu ca să le mănînce, ci ca să se dezvolte din ele. Întrucît acest detaliu era cel mai important din întreaga schemă, a fost prevăzut pentru realizarea lui un termen generos de larg : treizeci de milioane de ani ! Tii, ce de minuni au urmat ! Din ganoizii, asteroizii şi alcaloizii rămaşi în viaţă s-au dezvoltat, printr-o cultură lentă, sistematică şi anevoioasă, acei formidabili saurieni care obişnuiau să se fîţîie prin lumea încă învăluită în aburi a acelor vremuri îndepărtate, rotindu-şi în văzduh, la o înălţime de patruzeci de picioare, capetele şerpeşti, în urma cărora alergau şi se vînzoleau nişte trupuri şi cozi lungi de cîte şaizeci de picioare. Toţi au pierit din păcate, s-au stins treptat toate aceste reptile, afară de vreo cîţiva arkansaurieni răzleţi, rătăciţi printre noi la această margine de timp !

Da, a fost nevoie de treizeci de milioane de ani şi de douăzeci de milioane de reptile pentru a se obţine una capabilă să dăinuie îndeajuns de mult ca să se transforme în altceva, dînd astfel schemei divine putinţa să purceadă la următoarea ei etapă.

Şi iată că pterodactilul îşi făcu apariţia în lume, cu impresionanta şi solemna lui măreţie, iar natura recunoscu atunci că pragul cenozoicului fusese trecut şi că începea o nouă perioadă de lucru, o nouă etapă

în munca de pregătire a lumii pentru om. S-ar putea ca pterodactilul să se fi gîndit că cei treizeci de milioane de ani trecuseră anume pentru a-l pregăti *pe el*, căci un pterodactil e capabil să-şi închipuie cele mai absurde lucruri, dar se înşela amarnic, fiindcă pregătirea era pentru om, nu pentru dumnealui. Fără îndoială că pterodactilul a făcut vîlvă, deoarece pînă şi cei mai puţin înzestraţi cu spirit de observaţie îşi puteau da seama că animalul ăsta avea ceva de pasăre. Şi chiar aşa era. Şi mai avea ceva : era, în felul lui, un mamifer. În orice caz, trebuie să-i recunoaştem o calitate, şi anume, că în materie de pitoresc era o culme a epocii sale : avea aripi şi dinţi, şi se ţinea ţanţoş — ce mai, un specimen grozav, un soi de strămoş al marinarului descris de Kipling :

„El nu-i ca ceilalţi din marină, un ins obişnuit,
Ci-oştean şi matelot se-arată, un hermanafrodit..."

Timp de aproximativ alţi treizeci de milioane de ani, pregătirile s-au desfăşurat într-un ritm viu. Din pterodactil s-a dezvoltat pasărea, din pasăre — cangurul, din cangur — celelalte marsupiale, din acestea s-a dezvoltat mastodontul, apoi megateriul, trîntorul gigant, renul irlandez şi toate celelalte animale din care se fac fosilele folositoare şi instructive ; pe urmă, abătîndu-se asupra lor prima mare perioadă glaciară, ele s-au ferit din calea ei, trecînd peste podul din strîmtoarea Bering [1] ; după ce au rătăcit prin Europa şi prin Asia, au murit cu toatele, afară de vreo cîteva, aşa fel ca pregătirile să poată continua. Şase perioade glaciare, despărţite între ele prin cîte-un interval de două milioane de ani, i-au tot fugărit pe aceşti bieţi orfani de colo pînă colo, de-a lungul şi de-a latul pămîntului, din climat în climat, de la zăpuşeala

[1] Strîmtoare care desparte Asia de America de Nord (Alaska).

tropicală din jurul polilor pînă la gerul arctic de la Ecuator şi invers, şi iar aşa, încît sărmanele vieţuitoare n-aveau habar peste ce fel de vreme au să dea ; iar cînd se întîmpla să se aşeze pe undeva, întregul continent ales de ele se scufunda brusc, fără nici un preaviz, silindu-le să cerşească adăpost de la peşti şi să se bată ca s-ajungă pe fundul fostelor mări ; unde mai pui că n-aveau nici o ţoală uscată pe trup ! Iar cînd credeau că au ajuns la liman, un vulcan începea deodată să scuipe foc pe nări, împroşcîndu-i orişiunde s-ar fi aflat şi alungîndu-i de-acolo. Au dus ele viaţa asta chinuită şi nestatornică vreme de douăzeci şi cinci de milioane de ani — parte pe apă, parte pe uscat — întrebîndu-se tot timpul ce rost avea atîta caznă ; căci nu bănuiau, pasămite, că era o pregătire pentru apariţia omului şi că trebuia să fie făcută numai aşa, şi nu altfel, pentru că dacă s-ar fi procedat altfel omul n-ar fi găsit, la sosirea lui, un loc potrivit şi armonios.

În cele din urmă, a apărut şi maimuţa ; oricine îşi putea da seama, acum, că omul nu mai era departe. Şi chiar aşa a fost : maimuţa s-a tot dezvoltat, vreme de aproape cinci milioane de ani, apoi s-a transformat într-un om — după toate aparenţele.

Asta-i toată povestea. Omul există pe pămînt de 32.000 de ani. Faptul că a fost nevoie de o sută de milioane de ani pentru a-i pregăti lumea e o dovadă că lumea a fost creată anume pentru el. Cel puţin aşa presupun. Nu ştiu precis. Dacă Turnul Eiffel ar simboliza vîrsta lumii, pojghiţa de vopsea de pe clanţa uşii din foişorul cel mai înalt ar reprezenta cota-parte omenească a acestei vîrste ; şi oricine şi-ar da seama că turnul a fost clădit anume pentru această pojghiţă de vopsea. Cel puţin aşa presupun. Nu ştiu precis însă.

REGULI DE ETICHETĂ

(Dintr-o parodie neterminată a cărţilor despre etichetă)

I. LA O ÎNMORMÎNTARE

Să nu critici persoana în cinstea căreia a fost organizată petrecerea.

Să nu faci nici o observaţie cu privire la calitatea echipamentului său. Dacă, de pildă, mînerele sicriului sînt peticite cu tablă, fă-te că nu observi. E cel mai bine.

Dacă florile răspîndesc un miros prea apăsător şi te tulbură în chip neplăcut, aminteşte-ţi că ele n-au fost aduse pentru dumneata şi că persoana pentru care au fost aduse nu suferă nici un neajuns de pe urma lor.

Ascultă cu o expresie de maximă concentrare expunerea oficială asupra caracterului şi biografiei persoanei în cinstea căreia are loc petrecerea ; dacă datele statistice prezentate par a nu corespunde pe ici, pe colo realităţii, nu-ţi înghionti cu cotul vecinul, nu-l călca pe picior şi nu arăta prin vreun alt gest că-ţi dai seama de tămîierile cuprinse în expunere.

Dacă speranţele oficiale exprimate cu privire la persoana în chestiune ţi se par mult exagerate, lasă-le aşa, nu-l întrerupe pe orator.

La pasajele emoţionante ale expunerii, emoţionează-te, însă numai în raport cu gradul de intimitate al relaţiilor dumitale cu persoanele care-au organizat petrecerea, sau cu persoana în cinstea căreia a fost

organizată aceasta. Cînd o rudă apropiată suspină, un prieten intim trebuie să se mulţumească doar cu un nod în gît, un cunoscut trebuie să ofteze, iar un străin trebuie să-şi mozolească batista în semn de simpatie. Acolo unde petrecerea are un caracter militar, emoţiile trebuie să fie gradate potrivit rangurilor din armată : ofiţerul cel mai înalt în grad trebuie să manifeste cea mai mare violenţă a emoţiilor, iar ceilalţi să-şi modifice sentimentele în raport cu rangurile respective pe care le ocupă.

Să nu-ţi aduci cîinele cu dumneata.

II. LA UN INCENDIU

Model de ofertă făcută de un tînăr binecrescut unei tinere necunoscute, pentru a o salva de la un incendiu :

„Cu toate că soarta crudă mi-a refuzat fericitul privilegiu de a vă cunoaşte, îngăduiţi-mi, domnişoară (aici inseraţi numele persoanei, în caz că-l cunoaşteţi), inestimabila cinste de a vă oferi sprijinul unui braţ credincios şi leal împotriva năpastei ce vă ameninţă cu aripa-i de foc." (Această propoziţie trebuie să fie învăţată pe de rost şi repetată de cîteva ori în faţa oglinzii.)

Dacă fata acceptă, tînărul trebuie să-i ofere braţul, cu o plecăciune, spunîndu-i : „Îmi permiteţi ?", apoi s-o conducă pînă la scara de incendiu şi s-o depună acolo (avînd grijă să nu observe ţinuta nereglementară a fetei, în cazul cînd aceasta e îmbrăcată doar în că-

maşă de noapte). Nu e permisă nici o formă de rămas bun mai intimă decît o simplă plecăciune, însoţită de un abia perceptibil surîs de recunoştinţă pentru favoarea acordată de tînăra fată ; surîsul trebuie să rămînă pe faţa respectivului pînă-n clipa cînd scara de incendiu începe să coboare, urmînd ca în aceeaşi clipă faţa să-şi recapete expresia normală.

Cunoştinţa legată în timpul incendiului nu o obligă la nimic pe fată. Tînărul nu are dreptul să se aştepte ca ea să-l recunoască, în cazul cînd o revede, fata fiind singura în măsură să hotărască, nestingherită, dacă să continue sau nu să-l cunoască.

Dar să revenim la incendiu. Dacă respectiva casă nu posedă o scară de incendiu, tînărul va folosi alte mijloace de salvare, după împrejurări. Dar oferta de serviciu va rămîne aceeaşi, întrucît discursul lui a fost conceput în aşa fel încît să se potrivească perfect cu toate mijloacele de salvare. Dacă există o scară care dă în stradă, tînărul îşi va oferi braţul şi o va escorta pe fată pînă jos ; dacă retragerea în acea direcţie este tăiată de foc, tînărul o va conduce la etajul de mai sus şi o va coborî în stradă cu o frînghie petrecută pe după braţele ei şi înnodată la spate (neuitînd să facă o plecăciune şi să-i spună fetei : „Permiteţi ?") ; în cazul cînd nu-şi poate procura nici o frînghie, tînărul o va lansa pe fată din balcon, pe o materie moale ce urmează a fi furnizată de populaţia strînsă dedesubt ; el va spune şi în acest caz „Permiteţi ?", însoţindu-şi formula cu o uşoară înclinare a capului. Fie urcînd, fie coborînd scările, tînărul va merge totdeauna *alături* de fată, dacă scările sînt de-ajuns de largi ; în caz contrar, el trebuie să meargă *înaintea* ei, dar nicidecum s-o urmeze. E o regulă strictă — *de rigueur,* cum spun franţujii.

NOTA BENE : La salvarea unei slujnice nu e nevoie de prezentarea cărţii de vizită şi nici de rostirea formulei „Permiteţi ?“. De asemenea, trebuie schimbată forma ofertei de serviciu.

Iată un model de *Propunere făcută de un tînăr binecrescut unei slujnice, pentru a o salva de la un incendiu :*

„Nu-i nici un motiv de îngrijorare, Mario (nu se admite indicarea numelui de familie). Fii calmă şi fă întocmai ce-ţi spun eu, şi, Domnul mi-e martor, te voi salva !“

Orice formulă mai complicată decît aceasta în ce priveşte stilul şi sentimentele ar vădi un prost-gust flagrant în cazul unei slujnice. Totuşi, grosolăniile trebuie evitate chiar şi în acest caz. Expresii ca : „Hai, fă“ nu trebuie să iasă niciodată din gura unui adevărat gentleman, nici măcar în caz de incendiu. Nu, nici cînd se adresează celei mai de rînd slujnice ! Laconismul e necesar, dar el nu poate scuza vulgaritatea.

Asistînd la incendiul unei case de raport, adevăratul gentleman va salva totdeauna cu precădere femeile tinere — fără a face vreun favoritism pe temeiul farmecelor personale, al poziţiei sociale sau al averii respectivelor, ci luîndu-se în ordinea prezentării lor şi scoţîndu-le din foc cu repeziciunea îngăduită de buna-cuviinţă. Această regulă îşi are, firesţe, excepţiile ei, întocmai ca toate regulile ; în cazul de faţă, excepţiile prevăd posibilitatea de a arăta părtinire următoarelor persoane cu prilejul salvării lor :

1) logodnicelor

2) persoanelor faţă de care respectivul nutreşte un sentiment tandru, deşi încă nu s-a declarat

3) surorilor
4) surorilor vitrege
5) nepoatelor
6) verişoarelor primare
7) oloagelor
8) verişoarelor de-al doilea
9) invalidelor
10) persoanelor de sex feminin rude prin alianţă
11) verişoarelor de-al treilea şi tinerelor prietene ale familiei
12) persoanelor nespecificate în categoriile de mai sus.

Toate aceste persoane trebuie să fie salvate în ordinea respectivelor lor categorii.

Salvatorul trebuie să-şi păstreze calmul desăvîrşit şi să nu-şi piardă nici o clipă conştiinţa clară a ceea ce are de făcut ; altminteri, zăpăceala din jurul lui îl va duce în mod sigur la încălcări penibile ale regulilor etichetei. Într-un loc înecat în atîta fum, adesea este destul de greu să deosebeşti o rudă prin alianţă de o persoană tînără din categoria a douăsprezecea ; de aceea se prevede că în asemenea cazuri, cînd salvatorul scoate din foc o persoană din grupa 12 în locul uneia din grupa 10, el nu trebuie s-o ducă înapoi, ci o poate lăsa, fără nici un comentariu ; după care, se va duce la persoana din grupa 10 şi o va salva. Scuzele faţă de persoana din această grupă, fără a fi obligatorii, sînt un semn de bună-cuviinţă ; ele pot fi amînate cu o zi, dar nu mai mult.

Într-un caz de această natură, petrecut în prima zi a unui incendiu din Chicago, cînd salvatorul a salvat o persoană din grupa 7, deşi se afla de faţă şi o persoană din grupa 6, învăluită, ce-i drept, în fum,

forurile competente au hotărît că amînarea scuzelor cu *trei zile* este justificată, întrucît termenul obişnuit de *o zi* înseamnă ziua de *după* incendiu, ceea ce presupune stingerea prealabilă a focului. Această decizie a fost sprijinită de mai multe tribunale din Illinois, iar experţii sînt încredinţaţi că ea va fi în cele din urmă ratificată de Curtea Supremă a Statelor Unite, unde încă mai zace.

Dar să ne-ntoarcem la incendiul nostru.

Persoanele din grupele 1, 3, 4 şi 5 pot fi purtate pe braţe pentru a fi scoase din casa în flăcări — dacă salvatorul cere mai întîi permisiunea lor şi o capătă ; persoanele din grupele 7 şi 9 pot fi purtate pe braţe chiar şi fără formalitatea de a cere permisiunea ; persoanele din celelalte categorii nu pot fi purtate decît dacă ele însele iau iniţiativa şi-şi exprimă, verbal sau prin comportarea lor, dorinţa de a beneficia de o asemenea atenţie.

Iată un model de *Cerere a permisiunii de a scoate dintr-o casă în flăcări o persoană din grupele 1, 3, 4 sau 5, purtînd-o pe braţe :*

„Legăturile de (inseraţi cuvîntul „iubire" în cazul unei persoane din grupa 1, sau cuvîntul „sînge", în celelalte cazuri), care ne învăluie în reţeaua lor de mătase, mă autorizã, draga mea (inseraţi aici numele persoanei, oricare ar fi grupa din care face parte, dar fără alt adaos) să-ţi ofer adăpost în braţele mele pentru a scăpa de năpasta ce ne ameninţă cu aripa-i de foc."

În cazurile în care o persoană dintr-una din categoriile exceptate de la regula de mai sus îşi exprimă dorinţa de a fi purtată pe braţe spre a scăpa de foc, i se va da următorul răspuns, însoţit de o plecăciune deosebit de adîncă :

„Domnişoară, (inseraţi numele doar în cazul în care persoana face parte din grupa 6 sau 8 — fiţi cu băgare de seamă în această privinţă), avînd în vedere împrejurarea că legăturile ce ne învăluie în reţeaua lor de mătase sînt doar fragile şi convenţionale (inseraţi un „vai !“ în cazul cînd persoana face parte din grupa 2), vă aduc la cunoştinţă cu cea mai adîncă preţuire a distincţiei deosebite pe care aţi avut condescendenţa de a mi-o conferi, faptul că vă pun la dispoziţie braţele mele pentru a vă sluji drept adăpost în fuga dumneavoastră din calea năpastei ce ne ameninţă cu aripa-i de foc.“

Celelalte obiecte existente în casa incendiată vor fi salvate în ordinea următoare :

13) copiii de ţîţă
14) copiii sub zece ani
15) văduvele tinere
16) tinerele femei măritate
17) *idem*, în vîrstă
18) văduvele în vîrstă
19) preoţii
20) chiriaşii în general
21) slugile de sex feminin
22) *idem*, de sex masculin
23) proprietăreasa
24) proprietarul
25) pompierii
26) mobila
27) soacrele.

Cunoştinţele legate în mod arbitrar, sub presiunea focului, cu persoanele din grupa 12 (neclasificate) pentru a le salva nu impun nici o obligaţie. Rămîne la latitudinea tinerei salvate în felul acesta dacă să

reînnoiască sau nu cunoştinţa. Dacă ea doreşte s-o reînnoiască, va putea să-şi exprime dorinţa printr-o carte poştală, prin intermediul unui prieten al familiei sau printr-o simplă recunoaştere a salvatorului, cu ajutorul unui zîmbet însoţit de o uşoară înclinare a capului, la cea dintîi întîlnire de după incendiu. În conversaţia ce se va lega cu acel prilej, tînărul se va feri să pomenească de incendiu sau măcar de vreun combustibil, pentru a nu da impresia că este conştient şi-şi aminteşte că a săvîrşit o faptă eroică, sau în orice caz o acţiune vrednică de laudă ; dimpotrivă, trebuie să se străduiască să dea impresia că a uitat împrejurarea, pînă în clipa cînd tînăra fată va binevoi ea însăşi să se refere la ea ; în care caz, tînărul se va înclina respectuos de cîteva ori, surîzînd într-una şi însoţindu-şi fiece plecăciune cu remarca (rostită cu un glas moale, aparent stingherit, dar totuşi plin de recunoştinţă) : „Sînt foarte încîntat, foarte, foarte încîntat".

Cererile în căsătorie făcute persoanelor purtate pe braţe dintr-o casă în flăcări sînt considerate a fi de un gust îndoielnic, deoarece într-o împrejurare atît de grea şi periculoasă subiectul propunerii nu are cum să fie în posesia deplinelor sale facultăţi mintale şi de aceea s-ar putea să fie pus într-o situaţie dezavantajoasă. Regulile de bună-cuviinţă stabilite de cele mai prestigioase autorităţi în materie limitează de fapt astfel de cereri exclusiv la cazurile în care persoana cerută în căsătorie face parte din grupa 2. În aceste cazuri, trebuie respectată următoarea formă :

Model de cerere în căsătorie făcută de un tînăr unei persoane din grupa 2 în procesul extragerii ei

dintr-o casă în flăcări şi al purtării pe braţe a numitei persoane.

„Ah, te rog fierbinte, te conjur, te implor, scumpa mea (inseraţi aci numele persoanei), îndură-te de sărmanu-ţi paj îngenuncheat (nu încercaţi să căderi în genunchi, e doar o figură de stil) şi înduplecă-te să fii a lui! Înduplecă-te să transformi în legături de amor aceste legături reci şi convenţionale ce ne învăluie în reţeaua lor de mătase, şi voi binecuvînta în veci ziua cînd ai acceptat să te refugiezi în braţele mele ca să scapi de năpasta ce ne ameninţă cu aripa-i de foc."

S-a spus destul aici despre comportarea pe care un tînăr cult şi binecrescut trebuie s-o aibă în cazul unei case de raport cuprinse de flăcări. Aceleaşi reguli de conduită se aplică —, doar cu unele deosebiri neînsemnate (de care însuşi salvatorul îşi va da lesne seama pe parcurs) — în cazul unui incendiu izbucnit într-o biserică, într-o casă particulară, într-un hotel, într-un tren sau pe un vapor, în orice fel de incendiu din viaţa de toate zilele.

În cazul unui vapor în flăcări, ţinuta de seară trebuie evitată. Adevăratul gentleman nu se îmbracă niciodată în ţinută de seară, nici măcar pe un vapor care ia foc.

Discursurile ce se recomandă a fi rostite în caz de incendiu pot fi folosite, cu unele mici modificări, şi în alte catastrofe, ele avînd efecte asemănătoare. De exemplu, oferindu-şi braţul pentru a salva o persoană de distrugerile provocate de un uragan, de un cutremur, de fuga dezordonată a cailor sau de o ciocnire de trenuri (neurmată de vreun incendiu), salvatorul va înlocui expresia „aripa-i de foc" cu „aripa-i

fatală" ; iar în cazul unui naufragiu obişnuit sau al unei alte forme de înec, va spune : „aripa-i lichidă". Alte modificări nu sînt necesare, întrucît cuvîntul „năpastă" se aplică tuturor catastrofelor grandioase, şi constituie, împreună cu „aripa", o formulă stilistică deosebit de aleasă.

NOTA BENE : A se evita cererile în căsătorie făcute în timpul fugii cailor unei caleşti ; o doamnă este suficient de tulburată într-o astfel de ocazie ; orice gest menit să sporească această tulburare este contrar bunului-gust şi, ca atare, reprobabil.

CUPRINS[1]

[1] Schiţele şi povestirile *Ruşinoasa persecutare a unui băieţaş, Cum am editat o gazetă agricolă, Povestea unui băieţaş rău, Gazetărie în Tennessee, Povestea marelui contract, Candidat la postul de guvernator,* pamfletele *Scrisoare ministrului de finanţe, O scrisoare din partea satanei, O scrisoare pe adresa pămîntului, A fost oare lumea făcută anume pentru om?* şi *Reguli de etichetă,* precum şi nuvela *Omul care a corupt Hadleyburgul* sînt traduse de Petre Solomon, iar toate celelalte lucrări din volum de Petru Comarnescu şi Eugen B. Marian.

Prefața III

Tabel cronologic XXVII

SCHIȚE, POVESTIRI

Broasca săltăreață din ținutul Calaveras 3

Nefericitul logodnic al Aureliei 11

Frații siamezi 15

Rușinoasa persecutare a unui băiețaș 21

Cum am editat o gazetă agricolă 26

Povestea unui băiețaș rău 33

Venera capitolină 38

Gazetărie în Tennessee 46

Povestea marelui contract 54

Preamărirea ucigașilor 63

Autobiografie burlescă 68

Experiența familiei McWilliams cu anghina difterică 77

Doamna McWilliams și trăsnetul 86

Ordonanța neagră a generalului Washington — Schiță biografică 96

Povestea Comis-voiajorului 102

Fapta bună în literatură 111

Candidat la postul de guvernator 120
Un străin interesant — Amintire din insulele Sandwich 127
Mort sau viu? 133
Legenda de la Sagenfeld din Germania 145
Poveste medievală 153
Controlorul fiscal 162

NUVELE

Bancnota de un milion de lire 173
Cînd faci pe însoţitorul 205
Furtul elefantului alb 227
Omul care a corupt Hadleyburgul 254

PAMFLETE

Scene din viaţa politică americană 323
Însemnări zilnice, aforisme, cîteva definiţii . . . 332
Un cuvînt de îmbărbătare către exilaţii noştri ruşinaţi 348
Celor care trăiesc în beznă 352
Statele Unite ale linşajului 376
Scrisoare ministrului de finanţe 385
Rugăciunea războinică 386
O strălucită victorie militară 391
Americanizăm Europa 403
O scrisoare din partea satanei 406
Dervişul şi străinul cîrcotaş 408

Un chinez în America 412
O scrisoare pe adresa pămîntului 421
A fost oare lumea făcută anume pentru om? . . . 428
Reguli de etichetă (Dintr-o parodie neterminată a cărților despre etichetă) 436

Redactor responsabil : BIANCA SCHÄCHTER
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Dat la cules 27.08.1964. Bun de tipar 30.10.1964. Apărut 1964. Tiraj 80.140 ex. broşate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 20,92. Coli tipar 15,25. Planşe tiefdruck 1. A. nr. 9881/1964. C.Z. pentru bibliotecile mari 82 C.Z. pentru bibliotecile mici 82—32=R

Tiparul executat sub comanda nr. 40.663 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii 1, Bucureşti — R.P.R.

„Contemporană la început cu versurile lui Longfellow și ale lui Whitman, imnuri închinate Americii pionierilor, Americii marilor elanuri democratice, opera lui Twain va împărtăși în ultimii ani ai vieții scriitorului concluziile amare ale prozei lui London, Norris și Dreiser.

Astfel creația autorului lui *Prinț și cerșetor* va lega două perioade îndepărtate ale istoriei literaturii americane, perioade foarte distincte, însă unite prin aceeași dragoste pentru idealurile umanitare, prin încrederea în dreptul la libertate al tuturor oamenilor."

DAN GRIGORESCU

Lei 5